BYVOEGZELS

OP HET

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK.

BYVOEGZELS

OP HET

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK,

OORSPRONKLYK VERZAMELD

DOOR

JACOBUS KOK.

TE AMSTERDAM, BY
JOHANNES ALLART.
MDCCXCIX.

BYVOEGZELS

OP HET

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK.

H.

HAAFTEN, (DIRK VAN) of, zo als zijn naam, in echte Stukken, wordt gespeld, VAN HAEFTEN. Bij het vermelde aangaande deezen Vrijheidszoon, kunnen wij, uit de *Bijlaagen* van TE WATER op zijn gezgt Werk, nog de volgende bijzonderheden voegen. Kort naa het overhandigen van het Smeekschrift, begaf hij zich in den Krijgsdienst. Op eene lijst der geenen, die zich, in den Jaare 1565, in dienst van den Heere VAN BREDERODE begeeven hebben, staat hij de eerste onder hen, die, uit de *Thieler-* en *Bommelerwaarden*, tot dat aantal behoorden. In den Jaare 1579 wordt zijne huisvrouw als Weduwe vermeld, op de Ridder-Cedule van *Nijmegen*. Op den tienden Junij des Jaars 1568 hadt het Hof van *Gelderland* aan den Hertoge VAN ALVA geschreeven, dat DIRK VAN HAEFTEN den Geuzepenning gedraagen, en, naar men zeide, tot het huisgezin van den Heere VAN BREDERODE behoord hadt. Kort daarop, te weeten, op den twintigsten der genoemde Maand, wierdt hij, door gemelden

Hertog, gedagvaard om te *Antwerpen* te verschijnen, om reden, dat hij, als Edelman, den Heere VAN BREDERODE gediend, en den Prins VAN ORANJE met twee paerden hadt verzeld. Nog vindt men aangeteekend, dat de Pastoor van *Gameren*, op den vijfden November des genoemden Jaars 1568, hadt verklaard, dat DIRK VAN HAEFTEN, volgens algemeen gerugt, een aanhangeling van BREDERODE, in 't stuk der beroerten, geweest was; doch nu vlugtig en gedagvaard; maar dat zijne Moeder, die op 't Huis *te Gameren* bleef woonen, gezegd wierdt, Katholijk te zijn, en zich over 't gedrag van haaren Zoon altijd beklaagd te hebben, zo als zij nog deedt.

Zie J. W. TE WATER, *Historie van 't Verbond der Edelen.*

HAANEVEÊREN. Deezen naam voerde eene *Kleefsche* Krijgsmanschap, in 't laatst der Zestiende Eeuwe vermeld; waar omtrent wij, bij Mr. H. VAN WYN, de volgende aanmerking ontmoeten. „ Dit volk (schrijft hij) was, door de Kleefsche Regeering, den Graave VAN BRUCH of BROEK, toegezonden, en deeze was de eenigste Landzaat van de andere zijde des Rhijns, die zich te weêr dorst stellen, en met het zelve, ten getale van maar vijftig man, uit zijn Slot van dien naam, een Hertoglijk Bergsch Leen, de stroopende Spanjaards te keer ging. Of zij den naam van *Haaneveêren* voerden, om dat zij meest uit Landlieden bestonden, gelijk onze WAGENAAR zegt, durve ik nog verzekeren, nog tegenspreken. BOR zegt alleen, dat de *Hanevedersi Kleefsche Soldaaten* waren, en, bij COLOMA, uit wien hij zijn Verhaal trekt, lees ik slegts van vijftig *Haaneveren* (*cinquenta Antvedres*). Bekend is het, dat, reeds van zeer oude tijden, aanzienlijke Krijgslieden Vederen of Pluimen op den Helm, Mutze of Hoed droegen, en dat men, hier toe, de Haanevederen van edel of ander gevogelte, verkoos. Veelligt waren 'er de *Kleefsche Soldaaten*, ten sieraad en teeken van dapperheid, „ mede

„ mede opgefchikt, en kreegen van daar dien bijnaam, wel-
„ ken men, nog heden ten dage, den flouten toevoegt. In
„ de Franfche Taal noemde men dit Krijgsteeken *Coquarde*,
„ nadien *Coq* een *Haan* beteekent. Die benaaming is over-
„ gebleven, ook naa men, in plaatze van een' Vederbosch,
„ een' Strik van linten, op den Hoed, begon te zetten."

Zie *Mr.* H. V. WYN, *Bijvoegzels*, enz.

HAREN. (WILLEM *en* ONNO ZWIER VAN) Ter verbeteringe van den misflag, op dit Artikel door ons begaan, (zie Deel XX, bl. 436) diene, het volgende, gelijk wij vertrouwen, door eene kundige hand ons toegezonden, van woord tot woord, met verzoek om plaatzing in de *Bijvoegzels*, aldus luidende.

Ik zie in uw Vaderlandsch Woordenboek op 't woord

„ HAREN (WILLEM *en* ONNO ZWIER VAN) enz.

dat daar wel ONNO, maar WILLEM niet onder de Dichters geplaatst wordt. Zij waaren dat beiden: de *Friso* was niet het Werk van ONNO, maar van WILLEM. De voortreffelijke, bij de Dichteren welbekende Ode *het menschlijk leeven*, was het Werk van WILLEM, een lied waar voor hem elk danken zal die het gelezen heeft. VOLTAIRE noemt WILLEM VAN HAREN den *Demosthenes in den Raad en den Pindarus op den Zangberg.*"

HAARLEM. Niet eene der agterlijkften was deeze Stad, zo met opzigt tot Regenten als Burgers, in het aanmoedigen en beoeffenen van den Wapenhandel. Dat de gemaakte toeftel iets meer beduidde dan loutere praalvertooning, bleek in den Jaare 1786. Duidelijk bleek zulks aan de uitnodigende Bekendmaaking van den Krijgsraad der Stad, als mede van het Collegie van Directie van het Vrijcorps, bij welke

zij de geenen, die geneegen mogten zijn uit te trekken, om hunne verdrukte Medeburgeren daadlijk te hulp te koomen, verzekerden van de goedkeuring der welmeenende Regeering; en dat 'er in twee Logementen Busfen zouden gesteld worden, tot ontvangst der vrijwillige Giften van de zodanigen, die geneegen mogten zijn, op deeze wijze, tot het welzijn van het Vaderland, het hunne tot te brengen. Dat uit deeze Penningen, de Uitrusting, Reiskosten, en 't Onderhoud der uittrekkende Manschap zouden worden betaald, en dezelve voorts gebruikt worden tot onderfteuning der Huisgezinnen, van die zulks mogten verkiezen; dat men voor die in de goede zaak des Vaderlands mogten gekwetst worden, als mede voor de Weduwen der Gefneuvelden, zodanig zou zorgen, als men, naar bevind der zaaken, voegelijk zou oordeelen.,

Den volgenden dag, den achtften September, toonden zich vijftig gewapende vrijwillige Schutters uit de Burgerij en het Vrijcorps gereed om na *Woerden* en *Utrecht* uit te trekken, onder het geleide van den Heer J. J. CAMBIER, Oudschepen en Kapitein der Burgerije. Burgemeesters en de Krijgsraad deeden hun, naa dat de Kollonel P. VERMEULEN op de Doele eene Vaarwelzeggende Aanspraak gedaan hadt, uitgeleide na de *Zijlpoort*, waar zij zich in de gereed liggende Jaagschuiten scheepten. De Stad liep bijkans uit, om dit zo vreemd als aandoenlijk vertoon te aanschouwen. De hartlijkste wenschen, onder veele traanen uitgeboezemd, gingen den Uittrekkenden naa. Verre de meesten, Mannen zo wel als Vrouwen, keerden van dit uitgeleide te rugge, met betoon van de gevoeligste deelneeming, en schaamden zich der traanen niet, gestort zo over den staat des Lands, dus verre gekomen, dat een Binnenlandsche Oorlog, aller jammeren jammer, zich in deszelfs beginzels vertoonde, als over het hachlijk bestaan hunner manmoedige Medeburgeren.

Burgemeesters en Regeerders zonden, 's volgenden daags, rondgaande Brieven aan de Leeraaren der Christlijke Gemeenten, van deezen woordlijken inhoud. „ Eenige onzer goe-
„ de Burgerije, op gisteren, uitgetrokken zijnde, tot hulp
„ hunner verdrukte Medeburgeren binnen deezen Lande, in

„ ons

„ ons vriendlijk verzoek, dat U Wel Eerw. gedunrende hun„ne Absentie, bij ieder Godsdienstoeffening, in U Wel Eer„waardens Gebeden dezelve indagtig zij, en voor hunne „gelukkige thuiskomst bidde!" — Een verzoek, door verre de meesten met veel hartlijkheids, en waare belangneeming, volvoerd.

De Bussen ter Inzamelinge gesteld, hadden sterken toeloop. Binnen weinig dagen beliepen de Zamelpenningen ruim zevenduizend achthonderd Guldens, en was 'er daarenboven voor nog bijna honderd Guldens weeklijksche toelaage ingeteekend. De grootheid dier somme bewoog de Commissie van Directie, het geheele onderhoud dier Manschap, bij voorraad, voor haare rekening te neemen. — Op kosten dier Commissie wierden tweeëntwintig Jongelingen uit de Godshuizen, die zich vrijwillig hadden aangeboden, om bij de Artillerije te *Utrecht* gebruikt te worden, in *Uniform* uitgerust, en vertrokken derwaards.

De dag der uittrekkinge van de gewapende Burgers, op zich zelven zo ontroerend, als wij vermeld hebben, was ook een dag van bekommering en groote ontsteltenisse. Naauwlijks was elk in zijn huis van het uitgeleide, of 'er verspreidde zich een gerugt, dat in het *Zuider Buiten Spaarne*, drie Schepen met Krijgsvolk lagen, welke den doortocht begeerden, en dat deeze eerlang van nog andere stonden gevolgd te worden. Onzeker was men, wat de toeleg en het gevolg mogt zijn, in deeze netelige tijdsomstandigheden; gissingen, de een angstvalliger dan de andere, wierden des gevormd, en niet binnen gehouden. Het gerugt, dat 'er drie Schepen buiten lagen, steunde op zekere kundschap; doch men was nog in 't onzekere, wat zij in hadden. Verscheide Burgers gingen, te hunner eigene en anderer gerustfelling, na buiten om te ontdekken wat 'er van ware. Het verneemen, dat de drie Schepen niets aan boord hadden dan de Pakkadie, en de Vrouwen van het tweede Batallion van het Regiment *Oranje Gelderland*, van *Steenbergen* na *Deutichem* bestemd, baarde wel eenige, doch geene volkomene, gerustheid: waarom zij, in de Stad gekeerd, zich bij den Burgemeester A. J. HERSBUYZEN vervoegden, met verzoek, dat deeze Schepen niet

mogten doorgelaaten worden, zonder van onderen en boven, naauwkeurig doorzogt te zijn: op dat de waarheid of onwaarheid mogt blijken van de zich verfpreidende maare, dat in die Schepen eenig Krijgsvolk verborgen was, 't geen men voor hadt, langs deezen weg, heimlijk ter Stad in te brengen.

Gereed bewilligde de Burgemeester in dien voorslag, en benoemde, tot die Scheepsonderzoeking, nevens den Major der Stad, den Heer J. VAN LEE, de Heeren A. DE WAAL MALEFYT, Major, en IZ. CORN. STERK, Luitenant van het Vrijcorps. — Het bleek bij de uitkomst, dat 'er zich geen Krijgsvolk aan boord bevondt. Hier van gaven zij den Burgemeester kennis, doch tevens te verstaan, dat het Patent door den Kapitein Generaal niet eigenhandig onderteekend, maar slegts een *Copy*, en zonder *Attache* was; en dat zij voorts alles overeenkomstig bevonden hadden met de opgave der Burgeren.

Schoon alle vreeze voor die Schepen, op dit berigt, welhaast de geheele Stad door bekend, moest verdwijnen, week de agterdogt niet; en de kommer, dat andere zouden volgen, bleef stand houden: waarom gemelde Heeren last kreegen, om nevens het Vrijcorps, het gekleurde Vaandel, onder den Vroedschap JAN WILLEM VAN DRUYVENSTEIN, 't geen, hoe wel om andere redenen, bijeengeroepen was, op de Doele in de wapenen te doen verschijnen. Zo ijlings wierdt dit bevel volbragt, dat de opgeroepene Manschap, eer een half uur verstreeken was, te bestemder plaatze tot den uittocht gereed stondt. — Een gedeelte der Schutteren, terwijl de overigen van hun Vaandel, op de Doele, nader order bleeven wagten, trok met het Vrijcorps, van scherpe Patroonen, zo veel men in gereedheid hadt, voorzien, na buiten, onder het geleide van den Hoofdofficier ISBRANDUS JOH. FABER VAN RIEMSDYK, den Burgemeester ADOLF JAN HESHUYZEN, en den Kollonel ADOLF HESHUYZEN.

De drie Schepen kreegen aanzegging, dat zij niet door te vaaren, maar te rug te keeren hadden, buiten het Regtsgebied der Stad. Dit geschiedde. Eenige Schutters wierden op kundschap uitgezonden, om te verneemen, of, gelijk het

loo-

loopend gerugt wilde, Schepen met Krijgsvolk het *Spaarne* opkwamen. Geruststel'end was de tijding, welke zij bragten. Waar op de Manschap na de Doele te rug trok, en, voor 't grootste gedeelte, tot naderen last, onder de wapenen bleef.

Niet lang duurde deeze gerustheid. *Ze* wierdt gestoord door een gerugt, nog schrikbaarender dan het voorige; 't geen 's avonds ten negen uuren met veel verzekeringe staande hieldt, dat zi : minder dan zeventien Schepen, alle met Krijgsvolk belaaden, tot aan den mond van 't *Haarlemmer Meir* genaderd waren, en met den nagt de Stad zouden bereiken. — Te midden deezer gedugte onzekerheid, die het ergst deedt vreezen, kreeg het gemelde Vaandel, nevens het Vrijcorps, andermaal bevel om gewapend op de Doele te koomen. Het wierdt met volvaardigheid gehoorzaamd. Ondertusschen begaf zich de Secretaris O. VAN SCHUYLENBURCH, van een Stadsbode vergezeld, ter plaatze, waar het gerugt deeze gevreesde aannadering, met zo veel vertrouwen, vaststelde. In den nagt keerden zij van deeze Kennisneeming te rugge, met berigt, dat zij geen enkel Schip met Krijgsvolk gezien, noch eenigen onraad vernomen hadden.

De eene ontroering volgde de andere. Naauwlijks was de vreeze voor de zeventien Schepen geweeken, en dagt men den nagt, voor verdere ontrusting beveiligd, te slijten, of ten twee uuren ontstondt 'er onder de waakenden eene opschudding, op de tijding, dat 'er voor de *Nieuwe Poort* eenig gewapend volk stondt. Dit kon, naar de inboezeming der verbeeldinge, geen ander dan Krijgsvolk weezen, dat, van eenen anderen kant, bedektlijk aangevoerd, ter Stad zogt in te koomen. Gewapend Volk was 'er daadlijk; het gerugt hadt grond; doch de schrik, daar door veroorzaakt, gelukkig niet. Welhaast ontdekte men, met volle zekerheid, dat de Manschap, voor Soldaaten gehouden, uit eene Bende *Alkmaarsche* Schutters bestondt, onder het geleide van den Heer PAN, met drie Vaartuigen, tot in 't *Noorder Spaarne* genaderd, en, om den tocht na *Weerden* te verhaasten, ontscheept. Hij verzogt dat hem en zijne Tochtgenooten de Poort mogt geopend, en het doortrekken der Stad in den

nagt vergund worden. Gereed verwierf hij deeze vergunning. In den vroegen morgenstond wierdt de buitengewoon Gewapende *Haarlemsche* Manschap afgedankt. Met schrik op schrik kwam *Haarlem* vrij van de gevreesde bezetting des Krijgsvolks.

Behoefte was aan boord der drie Schepen, in het *Zuider Buiten Spaarne* opgehouden. Om in deeze te voorzien, wierden Bestuurders des Vrijcorps den volgenden dag te raade, Brood en Kaas onder de Soldaaten Vrouwen te doen uitdeelen. Deeze menschlievenheid droeg de goedkeuring van Heeren Burgemeesteren weg, en zij lieten de Rekening van de verschotene penningen, voor den verzorgden mondkost, opeischen.

Diergelijk een uittogt, als wij straks vermeldden, na *Woerden* en *Utrecht* te hebben plaats gehad, geschiedde, in het volgende jaar, na *Nieuwersluis*. Dezelve bestondt uit omtrent honderdvijftig man, onder welke men een aantal welgezeten Burgers telde, behoorende tot het Bataillon, PRO ARIS ET FOCIS (voor Altaaren en Haardsteden) tot Zinspreuk voerende. De naamen der Bevelhebberen mogen wij hier niet onvermeld laaten; zij waren die der volgende Burgeren: Mr. D. J. CANTER CAMERLING, Collonel; Mr. J. ENSCHEDÉ, Luitenant Collonel; A. DE WAAL MALEFYT, Majoor; P. H. KLAARENBEEK, Mr. C. A. VAN SYPESTEYN, H. HORSTMAN, J. C. STERK, J VAN WALRÉ, Kapiteinen; J. DE WAAL MALEFYT en J. SCHOLTING, Luitenanten.

Van den Voorslag van *Amsterdam*, ter bepaalinge van de Uitvoerende Magt, deeden wij opening ter bekwaame plaatze. Bijval niet alleen vondt die voorslag te *Haarlem*, maar drongen de Afgevaardigden ter Staatsvergaderinge denzelven ten sterksten aan, met verzoek om een onverwijld te werk stellen. Zij gingen nog verder. Op de reeds gelegde gronden voortgaande, wierdt ter Vergaderinge van *Holland* een Voorslag gedaan, zedert onder den naam van h. *Haarlemsche Voorstel* vermaard, behelzende „ dat met den eersten „ eene Commissie van eenige Leden van Regeeringe deezen „ Provincie mogt benoemd worden, om de thans zo alge„ meen aangevoerd wordende bedenkingen, omtrent de Go-

„ ne-

„ nerale Representatie van 't geheele Volk, welke, vol-
„ gens de Gesteldheid van het Gemeenebest, alhier zou be-
„ hooren plaats te hebben, te onderzoeken; en tevens naa
„ te gaan, op hoedanig eene wijze, in gevolge van de Con-
„ stitutie en 's Lands waare belangen, eenige algemeene
„ grondregels omtrent den invloed, welke uit hoofde van
„ den *Regeeringsform bij Vertegenwoordiging* klaarblijkelijk
„ aan het Volk toekoomt, zouden behooren te worden vast-
„ gesteld; mitsgaders, aan welke billijke bepaalingen, die
„ alle twijfeling en regtmaatigen argwaan afsnijden kunnen,
„ dat een en ander onderhevig zou kunnen gemaakt wor-
„ den."

Dit Vrijheid- en Volksliefde ademend Voorstel was niet bekend geworden, of het ontving de toejuichende goedkeuring der Burgerije, in twee Adresfen, dienende het eene tot eene dankbetuiging voor dien maatregel, het andere om de spoedige bewerkstelliging daar van. Intusschen ontmoette het Voorstel merkelijken tegenstand; of indien men eenige schikkingen beraamde, den schijn vertoonende van medewerkinge ter volvoeringe, Regenten van *Haarlem* beschouwden dezelve als niet berekend tot het bedoelde omtrent het geheele Gewest. 't Gevolg was, een voorslag van Burgemeesteren in de Vroedschap, om den geopperden Volksinvloed Stedelijk te verklaaren. Naadat de gronden, op welke deeze voorslag rustte, in de Vroedschapsvergadering van den vierëntwintigsten April rijpelijk overwogen waren, vonden dezelve zo algemeene goedkeuring, dat de Voorslag in een Stadsbesluit veranderd, en de volgende Vergadering bepaald wierdt ter benoeminge van Leden, die aan het werk zijn volle beslag zouden geeven. De Leden, ten bestemden dage benoemd, waren C. J. VAN DAM, Burgemeester; J. DE LANGE, Schepen; A. ZUITS, Oud-Burgemeester; J. VAN HYZUM, D. J. CANTER CAMERLING; P. L. VAN DE KASTEELE, Pensionaris; G. VAN SCHUYLENBURG en J. A. GRASWINKEL, Sekretarisfen.

Terwijl deeze persoonen onverwijld hand aan het werk sloegen, gaven zij, onder het voortzetten daar van, aan de Vroedschap te kennen, met hunne taak niet verder te kunnen voortgaan, zonder ruggespraak te houden met de Burgerij,

gerij, en met dezelve in onderhandeling te treeden over het Regeerings-Reglement. — Tot deeze Medewerking, als ook ter behandeling van zaaken, die men, in deezen hachlijken tijd, noodzaaklijk zou oordeelen, wierden door de Schutterij, uit haar midden, tot *Gequalificeerden* aangesteld de Heeren J. ENSCHEDÉ, J. H. FROSCHEN, J. C. STERK, C. H. VAN HEIMENBERG REUVENS, PIETER KOPS, *Goedschalksz.*, W. BROUWER BOSCH, B. WEEVERING, en J. DE WIT. Een groot aantal der ongewaapende Burgerije koos tot *Geconstitueerden* de Heeren P. VAN LIENDER, P. KLAARENBEEK, D. HUTTEMANS, B. TERSIER, A. VOS, *Jacobusz.*, J. P. KUENEN en A. LOOSJES, *Pz.* Deeze *Gequaficeerden* en *Geconstitueerden* gezamenlijk één Collegie uitmaakende, benoemden uit hun midden tot Secretarissen, C. H. VAN HEIMENBERG REUVENS en A. LOOSJES, *Pz.*

Met onderling genoegen en gemeenschaplijken ijver hielden deeze Burgers, nevens de Regeeringsleden in de Commissie over 's Volks invloed aangesteld, hunne zamenkomsten, en gaven de eerstgemelden, naa openbaare oproeping van hunne *Qualificanten* en *Constituanten*, in de *Luthersche* Kerk, verslag van hunne Handelingen met de Vroedschapsleden, betreffende het Concept-Regeerings-Reglement.

Het zelve in gereedheid en door Raaden en Vroedschappen goedgekeurd zijnde, deedt de Regeering eene Bekendmaaking, dat een bekwaam getal Afdrukken, met het Verslag der Heeren uit de Vroedschap benoemd, van den veertienden Augustus tot den eenëntwintigsten, in de *Schutters Doelen*, in een der Vertrekken op het *Prinsen Hof*, en in den *Ouden Gouden Leeuw*, (een Logement, waar de Burger-Societeit vergaderde,) voor handen zou liggen; ten einde de Burgerij in staat zou zijn om 't zelve te onderzoeken, en haar verlangen deswegen te doen blijken, door eene Verklaaring van Goedkeuring daar bij liggende, te teekenen; met bepaaling dat men, naa het hooren der Aanmerkingen, zo 'er eenige met grond mogten gemaakt worden, en het onderzoeken daar van, het Verslag in een Besluit zou veranderen, en het Reglement der Stad, met toestemming der Burgerij, invoeren.

Dit

Dit Verslag, een Meesterstuk, opgesteld door den Pensionaris VAN DE KASTEELE, nevens het Concept-Reglement, is te lang om hier plaats te vinden. In het Verslag oordeelden de Gecommitteerden, dat, huns agtens, omtrent sommige Punten, de *Aggreatie van de Heeren Staaten* zou dienen verzogt te worden: want „ dat wel," gelijk zij zich uitdrukten „ de Oprigting van een Collegie van Burger-Gecom„ mitteerden, de schikking omtrent de Aanstelling van Hee„ ren Vroedschappen, waar op niemand buiten deeze Stad „ eenige Invloed toekomt of oeffent, uit haaren aart zuiver „ *Domesticq* is. — Dat ook wel het Regt der Stad, omtrent „ de Aanstelling van Burgemeesteren en Schepenen, zo ge„ fundeerd is, dat geene bedenkingen daar tegen gelden „ kunnen, — en dat 'er mitsdien geen termen waren, om „ daar omtrent eenig *Octroy* te verzoeken. — Maar dat niet „ te min, uit aanmerking dat de Heer Stadhouder, schoon „ ten onregte, gewoon was de Nominatien van Burgemeesteren „ en Schepenen ter Electie te ontvangen, zij zouden oor„ deelen, dat, zo dra het geprojecteerde bevonden was naar „ 't genoegen der Burgerij te zijn, bij een Adres aan hun „ Ed. Gr. Mog. zou behooren kennis gegeeven te worden „ van het voorneemen der Vroedschap van *Haarlem*, om het „ doen der Electie van Burgemeesteren en Schepenen voort„ aan zelf te exerceeren, met een kort betoog van het „ Regt der Stad daar toe, en met verzoek van hun Ed. „ Groot Mog. *Aggreatie* daar op."

Het Concept-Regeerings-Reglement, wel verre van eenigen tegenstand te ontmoeten bij de ten onderzoek opgeroepene Burgerije, ontving de uitdrukkelijke goedkeuring van het aanzienlijkste gedeelte derzelve; en wierdt het, onder geleide van eenen Brieve, overeenkomstig met het gevoelen der Gecommitteerden, Staaten van *Holland* toegeschikt.

Den bedoelden Brief, hoewel eenigzins uitvoerig, mogen wij onzen Leezeren niet onthouden, als veel lichts over deeze zaak verspreidende, en van *Haarlems* Regeeringe eene verdeediging bevattende. Hij luidde aldus.

„ Wij hebben gemeend, overeenkomstig het Regt en Belang van onze Stad en Burgerij, eenige Stedelijke schikkingen

gen te moeten maaken, welke hoofdzaaklijk hier in zouden bestaan, dat bij ons zal weezen een Collegie van Gecommitteerden uit de Burgerij: voorts dat de Burgerij, door middel van Kiezers zal formeeren de Nominatien, en ook concurreeren tot het doen der Electien van de Leden onzer Vroedschap; en eindelijk dat dezelve Burgerij, op gelijke wijze, zal formeeren de Nominatie van Burgemeesteren. — Alle zaaken, welke niet alleen uit haaren aart *mere Domestica* zijn, en daar voor gehouden worden; maar waaromtrent ook tot hier toe niemand buiten deeze Stad zich beroemen kan eenigen invloed te hebben.

„ Bij het maaken van deeze schikkingen is onze aandagt ook gevestigd op de Electien van Burgemeesteren en Schepenen; en offchoon wij tot dus verre van begrip zijn, dat alles, wat tot de Aanstelling van Schepenen betrekkelijk is, zo in het nomineeren als eligeeren, oorsprongelijk tot het Regt der Hooge Overheid behoort, en wij ook, uit dien hoofde, voorneemens zijn, ons daar omtrent stiptlijk te houden aan het Voorschrift van het laatste Octroy, zo meenen wij, nogthans, dat integendeel de Electie van Burgemeesteren, volgens het oorspongelijk Regt der Burgerij aan de Stad competeert: en dat daarenboven, al ware het dat men zulks ons wilde betwisten, (waar toe wij nogthans geene gegronde redenen weeten,) dan evenwel, uit kragte van het zo even bedoelde Octroy, van den tweeëntwintigsten Junij 1651, het Regt der Stad, omtrent de Electie van Burgemeesteren en Schepenen beide, boven alle tegenspraak is gesteld.

„ Wij zijn derhalven, met bewilliging en overeenkomstig het verlangen onzer Burgerij, voorneemens, om de Electie van Burgemeesteren en Schepenen voortaan zelf te doen. Waar toe wij ons niet alleen geregtigd, maar ook verpligt agten; om dat ons *Regt* niet aan onze *Persoonen*, noch aan de *Persoonen onzer Voorzaaten*, maar aan de Stad en Burgerij, als een *Regt* competeert.

„ Wij hebben egter dit ons voorneemen niet willen ten uitvoer brengen, zonder daar van alvoorens U Ed. Gr. Mog. kennis te geeven, uit aanmerking dat wij de gewoonte gehad

had hebben, om jaarlijks de Nominatien van Burgemeesteren en Schepenen aan den Heer Stadhouder ter Electie te zenden: terwijl het ons niet onbekend is, dat zodanige gewoonte door gemelden Heer Stadhouder wel eens is aangemerkt als een grond voor deszelfs gesustineerd Regt tot diergelijke Electien.

„ Wij agten het ten eenemaal onnoodig, om thans het Regt der Stad tegen dit gesustineerde breedvoerig te bewijzen, maar zullen alleenlijk, ten overvloede, remarqueeren, dat onze Voorzaaten, in den Jaare 1651 aan U Ed. Groot Mog., en in den Jaare 1578 aan zijne Excellentie WILLEM DEN I, zonder eenige tegenspraak gedeclareerd hebben, dat onze Stad en Burgerij een Privilegie plagten te hebben, volgens het welk *de vierëntwintig Raaden*, (die toen het Collegie der Vroedschap uitmaakten,) *jaarlijks uit de Burgeren eligeerden vier Persoonen tot Burgemeesteren, en zeven tot Schepenen; doch welk Privilegie haar, in den Jaare 1592 met meer andere was afhandig gemaakt*; welke verklaaring onbetwistbaar bevestigd wordt door het onbetwistbaar getuigenis van MAXIMILIAAN VAN OOSTENRYK, en Mevrouw MARIA VAN BOURGONDIEN, welke, in eenen Brief van den zesden November des Jaars 1480 spreeken van *de vierentwintig Persoonen, die, nair inhout der Privilegie van onser Stede jairlycx gewoonlijk zijn te kiesen dat Gerecht derselver onser Stede.* — Het is dat oude Regt, Ed. Groot Mog. Heeren! 't welk als de eerste oorzaak en grond van het gemelde Octroy van den tweeëntwintigsten Junij 1651 wordt opgegeeven. — En vermids dit oude Regt der Stad, het welk zelfs in *Graaflijke* tijden hadt plaats gehad, zo wel in *Stadhouderlijke* als *Stadhouderlooze* tijden kon plaats hebben, zo vertrouwen wij, dat de vernieuwing van het Stadhouderschap niet heeft kunnen vernietigen het effect van 't Octroy, om dat de eerste oorzaak van hetzelve, naamlijk het oude Regt en de Privilegien, daar door niet vernietigd zijn.

„ Doch wij allegeeren dit alleenlijk ten overvloede, daar wij meenen te mogen volstaan, met de Gifte van den Jaare

1651

kan, zo hebben wij gemeend niet te mogen difficulteeren; om voortaan zelf de Electie van Burgemeesteren en Schepenen te doen, gelijk een ieder onzer, bij het doen van den gewoonen Vroedschaps Eed, zich plegtig heeft verbonden, om, in de verkiezing van *Burgemeesteren en Schepenen*, *zich te reguleeren naar het Octroy van den Jaare* 1651.

„ En, gelijk dus ons voorneemen, om voortaan zelf Burgemeesteren en Schepenen te kiezen, op het Regt van onze Stad, op onze diere verpligting tot Maintien van 't zelve, en op het gedeclareerde Begrip van U Ed. Gr. Mog. gefundeerd is, zo vertrouwen wij ook, dat dit ons voorneemen U Ed. Groot Mog. zal welgevallig weezen; en dat Hoogstdezelven het wel zullen gelieven aan te merken, als een nieuw bewijs van onze Deference voor U Ed. Gr. Mog., dat wij bij deezen daar van aan Hoogstdezelven respectueuslijk kennis geeven, en verzoeken, dat hetzelve met de *Aggreatie* van U Ed. Gr. Mog. vereerd moge worden."

Deeze bedenkingen, ter Staatsvergaderinge zijnde overwogen, volgde daar op de *Aggreatie* der Meerderheid. Straks gaf de Regeering kennis aan de Burgerije, dat het Concept-Reglement openlijk en plegtig zou vastgesteld en beëedigd worden, en dat de dag van den vijfden van September daar toe was bepaald.

Doch eer deeze plegtigheid verrigt wierdt, hadt 'er eene andere Staatlijkheid plaats, welke ten voorspel diende van de grootere binnen weinig dagen te wagten. Bij den voorderenden Wapenhandel, oordeelden veelen, reeds in den voorleeden Jaare, de Burger-Schutterij ongeschikt tot het oogmerk haarer instelling, schoon anderen gaarne alles op den ouden voet wilden laaten. Eene Commissie tot het ontwerpen eens Plans van Verbeteringe benoemd, deedt daar van verslag. 't Zelve wierdt ter leezing aan de Burgerij voorgelegd, en door den Krijgsraad aangenomen zijnde, aan Burgemeesteren overgegeeven, ter inleeveringe in de Vroedschap, waar het Nieuwe Schutters-Reglement goedkeuring verwierf, en de invoering aan Burgemeesteren wierdt opgedraagen. Een der Hoofdpunten was, het aanneemen van een zedert zeventien jaaren te deezer Stede in stand geweest hebbend

bend Genootschap van Wapenhandel, tot eene der Bataillons, welke voortaan het Verdeedigings-weezen van *Haarlem* zouden uitmaaken, onder den naam van de Schutterij PRO ARIS ET FOCIS, en het oprigten van twee nieuwe Bataillons, onder den naam van de *Cluveniers* en van *St. Joris*. In gevolge hier van wierdt, in April deezes Jaars, de oude Schutterij vernietigd en de nieuwe met veel plegtigheids ingevoerd.

Zints het invoeren deezer veel betere inrigting hadt men, met allen vlijt, gearbeid om de twee nieuw opgerigte Bataillons van de *Cluveniers* en *St. Joris*, zo spoedig mogelijk, in stand te brengen; en ook bedagt geweest om dit te verrigten ten aanzien van eene Compagnie Burger-Artilleristen. De welmeenenheid der Burgerije ondersteunde der Officieren ijver. Een gezelschap van Vaderlandsche Vrouwen gaven ten geschenke de Kooperen Trommen; een en ander Gilde deedt geschenken van andere behoeften tot de voegelijke uitrusting noodig. De Vroedschap verklaarde voor de Vaandels te zullen zorgen, en begunstigde daarenboven de gezamenlijke Schutterij, van Stadswege, met zes nieuw gegootene Metaalen Veldstukken.

De overgifte deezer twee laatstgemelde Geschenken geschiedde den derden September. Op het Exercitieveld, bij de *Diemans Waterpoort*, was een Tent in 't midden opgerigt. De gantsche gewapende Schutterij trok 's naamiddags derwaards. Tegen over de Tent plaatsten zich de Bataillons van de *Cluveniers* en *St. Joris*; en het Bataillon *Pro Aris et Focis* ter zijde na het Bolwerk, met de Compagnie Artilleristen aan den rechter vleugel. Twee gemonteerde Veldstukken, met derzelver Voorwagens waren agter dezelve geplaatst.

Op het Veld verscheenen de vier regeerende Burgemeesters, C. J. VAN DAM, A. J. HESHUYZEN, O. A. PAYN, en A. HESHUYZEN, de twee Pensionarissen A. VAN ZEEBERG en P. L. VAN DE KASTEELE; en de Secretaris O. VAN SCHUYLENBURG; de Luitenant-Kollonel J. ENSCHEDE, de Fiscaal J. H. FROLICHEN, en de Secretaris des Krijgsraads P. DU CROCQ, ontvingen dit Gezelschap, en geleidden het na de Tent, langs het Front der Schutterije.

De twee Batailions van *Cloveniers* en *St. Joris* vormden een kring, in deezen traden hun Ed. Groot Agtbaaren. De Pensionaris VAN DE KASTEELE stelde, uit naam der Vroedschap, met eene Vaderlandsche Aanspraak, de vier nieuwe Vaandels aan de Kollonellen J. W. DRUYVESTEYN en J. J. CAMMER ter hand: De eerstgemelde beantwoordde zulks voor de beide Bataillons. Uit den geopenden kring begaf zich de Regeering na de Tent. De Kollonel D. J. CANTER CAMMERLING deedt het derde Bataillon opmarcheeren, 't welk zich in 't midden schikte; terwijl de Compagnie Artilleristen, benevens de twee Veldstukken, voor 't midden van de nu bijeenvergaderde Schutterij zich vervoegde. Waar op de Pensionaris VAN DE KASTEELE, de zes Metaale Veldstukken aan de gezamenlijke Schutterij van wegen de Vroedschap, met eene Aanspraak vereerde. De Kapitein der Artillerij W. BROUWER BOSCH voerde het woord van Dankzegging, waar na de Artillerij zich aan beide de Vleugels plaatste. Op dit alles trok de gantsche Schutterij in parade het Veld over, langs de Tent, waar in zich de Stadsregeering en Ministers bevonden, die Krijgseerbetooningen ontvingen, en daar op vertrokken; gelijk ook de Compagnien, in orde geschaard, na de *Doelen*.

Tot het aanschouwen deezer Plegtigheid was geheel *Haarlem*, om zo te spreeken, op de been, en alle welgezinden zagen en hoorden het met gevoelige deelneeming, verbeidende den Dag, waar op deeze dus begiftigde Schutterij, een zo schoon vertoon maakende als 'er ergens eene in geheel Nederland kon gevonden worden, zich anderwerf in volle staatie zou te voorschijn treeden.

Den Avond vóór den Dag der Invoeringe des Reglements deedt de Vaderlandlievende Kerkleeraar W. MOBACHIUS QUAET, des verzogt, in de *Jans Kerk* eene Leerreden, bepaaldelijk ingerigt ter Voorbereidinge van het Volksfeest. Waar in hij, voor eene zeer talrijke Vergadering, zijne met de Regeering en Burgerij instemmende gevoelens, zo verstandig als hartlijk, ten toon spreidde. Zijne smeekingen om 's Allerhoogsten Zegen over de eendragtige poogingen der Regeering en Burgerij klommen ten Hemel, met uitgeboezemde wen-

wenfchen, dat de allerlaatfte Naakomelingfchap nog de heuglijke Vrugten daar van mogt plukken en genieten!

De Dag tot eene gebeurtenis, hoedanig 'er in geene der Hollandfche Steden tot nog was voorgevallen, brak aan. Om de invoering van het Nieuwe Stads Regeerings Reglement, op de ftaatlijkfte wijze, te verrigten, was op de Groote Markt een prachtig, eenige duizend Guldens kostend, Tempelgevaarte opgerigt, rustende op twintig Kolommen van de *Jonifche* Bouworde: met vier Ingangen, alle met eenige trappen opgaande, boven elk van welke Ingangen het Devies van de drie Bataillons der Schutterije, en der Artillerij Compagnie, geplaatst was. Boven op den Koepel praalde het Beeld der Vrijheid met hoed en fpeer, en aan de voeten van het zelve vertoonde zich het nieuwe en oude Wapen der Stad *Haarlem*.

Eene tijdig gedaane Afkondiging ftrekte om den toegang tot dit Marktplein voor de Schutterij vrij en onbelemmerd te houden. Om allen onnoodigen toeloop te weeren, was de Markt en derzelver toegangen rondsom afgezet en behoorelijk bewaard.

Ten acht uuren verzamelde zich de Schutterij, op de *Groote* en *Kleine Krogt*, trok, ten half tien, na de Markt, en bezette van rondsom den Vrijheids Tempel; het Bataillon *Pro Aris et Focis* in 't midden, de *Cluveniers* en *St. Joris*, aan den regter en flinker Vleugel, en de Artillerij voor het Stadhuis. — Alle de Stemgeregtigden, niet tot de Schutterij behoorende, vergaderden, in dien zelfden tusfchentijd, in de *Groote Kerk*. Wanneer de Schutterij in orde gefchaard was traden deezen, met de Geconftitueerden PAUL VAN LIENDER, PIETER KLAERENBEEK, DANIEL HUTTEMANS, BARTHOLOMEUS TERZIER, ABRAHAM VOS, *Jacobsz.*, JOHANNES PETRUS KEUBEN en ADRIAAN LOOSJES, *Petrusz.*, naar den rang des onderdoms gefchikt, aan 't hoofd, trok in geregelde viertallen ter Kerke uit, en plaatften zich, genoegzaam allen in het deftig zwart gekleed, in eene zeer goede orde, agter de Schutterij, terwijl de Geconftitueerden zich na eene der Kamers van het Stadhuis begaaven.

De drie Kolloneilen, Leden der Vroedschap, stelden voor eene wijl het Bevel in handen dèr op hun volgende Officieren, en traden met den Kapitein C. A. VAN SYPESTEYN na het Stadhuis. De Vroedschap daar op, onder het presenteeren van het Geweer, afgetreeden zijnde, vervoegde zich Tempelwaards, en nam daar in zitting.

De Leden der toenmaalige Vroedschap, met naame C. J. VAN DAM, A. KUITS, A. SLICHER, J. HUYGENS, J. T. KOEK, J. D. PAUW, geboren *Haeuft*, Heer van Buttingen en Zantvoort, Heemstede, Rietwijk en Rietwijkeroort, G. A. PASTYN, A. J. HESHUYZEN, H. GEERLINGS, J. H. GRASWINKEL, C. CLOTTERBROOKE *Junior*, CORNELIS PIETER, Baron van Leijden, Vrijheer van Warmont, J. J. FABER VAN RIEMSDYK; C. P. BLOUT, N. VAN WYK DE VOS, D. J. CANTER CAMERLING, J. HELMOLT, J. TEDING VAN BERKHOUT, J. A. GALLAS, J. VAN STYRUM, C. A. VAN SYPESTEYN, Heer van Moermont en Renesse, en in Noordwelle, A. C. VAN GELE TWENT, J. LE CLE, J. H. DE LANGE, J. W. DRUYVESTEYN, J. J. CAMPIER en H. A. PARVE, door Stadsbodens vooraf gegaan, en gevolgd door den Pensionaris VAN DE KASTEELE, en de Secretarissen VAN SCHUYLENBURG, GRASWINKEL en VAN SYPESTEYN, in het Gebouw zitting genomen hebbende, wierden de Geconstitueerden, door den Fiscaal FROÏCHEN en den Secretaris van den Krijgsraad DU CROCQ, van het Stadhuis afgehaald, en plaatsten dezelven zich voor het Front van het Battaillon *Pro Aris et Focis*, waar alle de Officieren, Leden des Krijgsraads, benevens de twee Gequalificeerde Sergeanten, zich ook vervoegden, en met beurtwisselenden rang, in orde schaarden. Deeze Heeren, vertegenwoordigende het Gewapende en Ongewapende gedeelte der Burgerije, begaven zich, onder het geleide der twee Stads Secretarissen, na den Tempel, en plaatsten zich tegen over de Vroedschap, welke bij hunne intreede opstondt

De Secretaris VAN SCHUYLENBURG las het Declaratoir en het Formulier des Eeds voor, waar naa het Oudste Lid des Raads VAN DAM de vergaderde Heeren gezamenlijk, op het Nieuwe Reglement, den Eed afnam. Dit geschied zijnde vroeg de Luitenant Kollonel ENSCHEDE, als eerste Lid des

Krijgs-

Krijgsraads, of hun Ed. Agtb. nu ook bereid waren om het Regeerings-Reglement met ſtaatlijken Eede te bekragtigen; op een bevestigend antwoord, deeden alle de Vroedſchapsleden, hoofd voor hoofd, den Eed in handen der Burgerij. Waar op gemelde Secretaris zich liet hooren: *In gevolge van 't geen thans geſchied is, is het Reglement op de Regeering deezer Stad, zo als het op den veertienden Augustus laatstleden aan de Burgerij is aangekondigd nu plegtig gearresteerd!*

Den aanweezenden Burgeren, onder welker duizenden, zo wel als onder de menigte van rondsomme toegevloeid om deeze nooit geziene gebeurtenis te aanſchouwen, eene diepe en ontzag wekkende ſtilte geheerscht hadt, wierdt een teeken gegeeven dat alles verrigt was. Een driewerf eenpaarig *Hoezee!* ten blijk van goedkeuring aangeheeven, brak die ſtilte af.

Vervolgens traden de Officieren uit, plaatſten zich voor hunne Battaillons; de Geconſtitueerden wierden na het Stadhuis te rugge geleid, werwaards zich mede de Vroedſchapsleden begaven. Op de gewoone wijze geſchiedde deeze Afkondiging, „ de Heeren van de Geregte der Stad *Haarlem* „ doen weeten. Alzo het Reglement op de Regeering deezer Stad, waar van een Concept, op den veertienden „ Augustus laatstleden, door de Regeering, ter kennisſe „ van de Burgerij is gebragt, heden op de Groote Markt „ alhier, door de Heeren Raaden en Vroedſchappen, mitsgaders door de goede Burgerij openlijk en plegtig gearresteerd en beëedigd is, — Zo is 't, dat wij, met Advijs „ van welgemelde Heeren Raaden, zulks aan allen en een „ iegelijk publiceeren en bekend maaken: met last en be„ vel, om 't zelve, als wettig en validelijk gearresteerd, te „ reſpecteeren, en zich daar naar ſtiptlijk te gedraagen."

Hier mede was deeze omſlagtige en naar eisch der omſtandigheden ſtaatlijke verrigting afgeloopen. De Vroedſchap plaatſte zich voor de trappen van het Stadhuis, en ontving daar de Eerbetooningen van de voorbij trekkende Schutterij.

Bij deeze plegtigheid was de goede orde, met uiterſte zorgvuldigheid, in agt genomen. De wagtdoende Schutters,

vroegtijdig op de Markt bij alle toegangen geplaatst, hadden dat ruime Plein, ledig gehouden. De drie Burger Battaillons waren alle in eene soortgelijke Blaauwe Kleeding; de Artilleristen hadden een bijzonder gewaad van Blaauw met Groen. De uittocht der overige Stemgeregtigden uit de Groote Kerk, meest in 't zwart, maakte een staatlijk vertoon. Van rondsom waren de Huizen tot den top met Menschen bezet, en de Stoepen en Straaten vol; een staketzel boven op de Vischmarkt, met banken bevatte zeer veel volks. Behalven de Muzijk der Schutterije vondt zich een aantal Muzijkanten geplaatst op een staketzel bij het Stadhuis opgerigt: welke beiden zich, bij gepaste tusschenpoozingen, op 't verrukkendst lieten hooren.

De Leden der Vroedschap, van den Krijgsraad, en de Burger Geconstitueerden, de post van welke laatsten nu geëindigd was, en die vervolgens aan hunne *Qualificanten* en *Constituanten* verslag deeden, hielden, ten besluite van de heugchelijke Verrigtingen op deezen Dag, een staatlijker Maaltijd, te hunner kosten, op de Stads Doelen. Terwijl het onder de Burgers niet ontbrak aan vrolijke Gedenkers deezes gelukkig volvoerden werks, bovenal in de Burger Societeit, die, nu juist een jaar geleden opgerigt, door haaren invloed zo veel toegedraagen hadt, om dit begin der *Grondwettige Herstelling*, in *Haarlem*, tot stand te brengen. Zij mogt van slegts één jaar arbeids eenen zo heerlijken Oogst inzamelen.

Ongetwijfeld wrogt de goede gesteldheid der Stads Regeeringe, in vergelijkinge van die veeleer andere Steden, niet weinig mede tot eene zo heuchlijke uitkomst. Van de tweeëndertig Raaden, wierdt de Eed, gelijk wij vermeld hebben, door achtëntwintig afgelegd. Twee hunner waren uitlandig te weeten L. J. HOORNMAN; en W. A. LESTEVENON, welke laatstgemelde, als Buitengewoon Gezant, zich te *Brussel* onthieldt. — Twee Vroedschapsleden alleen weigerden den Eed. De eerste was P. VERMEULEN, die 'er zich, den dertienden Augustus, in een breedspraakig Advijs tegen verklaarde. De tweede J. G. DEKKER, die daags naa de Beëediging, eenen Brief uit *Amsterdam* zondt, waar hij zich,

als

als Bewindhebber der Oostindische Compagnie onthieldt, zijne Tegenverklaaring op het nu ingevoerde Regeerings-Reglement behelzende. Deeze was op zagter toon dan het Advijs van den Heer VERMEULEN gestemd; gelijk ook de Vroedschap DEKKER, voor een tijd, Lid der Burger Sociëteit geweest was.

Overeenkomstig met het Regeerings-Reglement, tradt men, 's anderen daags, tot het aanstellen van Burger Gecommitteerden in de zes Wijken der Stad. In de *eerste* wierdt daar toe verkooren J. VAN DER SPRANG, *Pz.*, en J. VAN GROENOU; in de *tweede* C. BOON en J. DAAMS, *Pz.*; in de *derde* P. KLAARENBEEK, en B. TERSIER; en de *vierde* P. KOPS, *Goedschalksz.*, en K. HOVENS; in de *vijfde* W. KÖHNE en Q. BOUWHUIZEN; in de *zesde* W. VAN DER VLUGT en J. L. DE MAYNE, die allen, uitgezonderd W. VAN DER VLUGT, den volgenden dag deezen Post, met het afleggen van den daar toe gestelden Eed, aanvaardden.

In elk der zes Wijken benoemde men, den zevenden September, vijf Kiezers, die, op de wijze in het Nieuwe Stads Reglement bepaald, eene Naamlijst uitbragten, waar op zich geplaatst vonden J. T. KOEK, A. KUITS, H. GEERLINGS en J. D. PAAUW, Gebooren *Heufs.* Uit welke Benoeming, in steede van de twee afgaande Burgemeesters A. J. BESHUYZEN en G. A. PATYN, door den Raad, de twee laatstgemelde benoemd wierden, de twee eersten wegens hunne hoogklimmende jaaren, zich verschoond hebbende.

Niet lang, intusschen, stondt de Vrijheids-Tempel. Op de nadering der Pruissische benden wenschten de ijverigste Vrijheidsvrienden zo zeer om deszelfs afbraak, als zij voorheen den opbouw begeerden: dewijl dit Gebouw eene aanstoting der tegenpartij geworden was, tegen welker onbehoorlijkheden, van den laagsten aart, men 't zelve bezwaarlijk kon beveiligen. Bedreigingen om in het *Keezenhok*, (zo noemde men schimpende dit Gevaarte,) de voornaamste Bouwers op te hangen, of het zelve te sloopen, liepen in de Stad rond. Verzoeken bij de Regeering, van de zijde der Patriotten, om eene spoedige afbraake, vonden gehoor. Binnen zeer korten tijd wierdt dit door Stadswerklieden,

 ge-

geregeld volvoerd, en de vrees weggenomen, dat de *Pruisfen*, in de Stad komende, met woedend geweld, de hand aan de nederwerping diens Tempels zouden slaan, weggenomen.

De weg, dien de *Pruisfische* Benden namen om het wederstand biedend *Amsterdam* te doen bukken, liep buiten *Haarlem* om, en hadt deeze Stad geen bijzonderen overlast van deezen te lijden. Enkelde *Pruisfische* Huzaaren kwamen van over het *Meer*; als mede over *Spaarendam*, naa de bemagtiging van *Halfwegen*. Van daar zou de komst deezer voor *Haarlem*, onwelkome Gasten veel talrijker geweest hebben, indien de *Liebrug*, aan de Vaart na *Amsterdam*, hadt blijven leggen. Doch deeze was geheel ten onbruike gemaakt door die van *Amsterdam*. Het Defensieweezen dier Stad, oordeelde het wegneemen deezer Brugge noodig, zondt lieden na *Haarlem*, van den Stads Fabrijk gereedschap verzoekende om deeze Brug af te breeken, die des de Regenten sprak, en laat kreeg 't zelve te geeven. Hij beduidde deezen, dat dit afbreeken lang zou aanhouden en met niet weinig gevaars vergezeld gaan. Intusschen waren 'er veelen van *Amsterdam* met Breekgereedschappen gekomen, en hadden de hand aan 't werk geslaagen. Zij wierden door die Gereedschap te *Haarlem* ontvangen hadden, geholpen; doch het werk dus geen genoegzaamen spoed neemende, besllooten zij tot een korter werkend middel, bragten een goeden voorraad van Turf en Takkebosfchen, bij den Tollenaar voor handen, onder de Brug, om dezelve af te branden, 't geen in den vroegen morgen, naa dat 's avonds de afbraak was aangevangen, geschiedde.

Bleef *Haarlem* dus goeddeels bevrijd van den overlast, des vreemden Krijgsvolks, 't welk aan veele Steden en Plaatzen zo gegronde reden tot klagen gaf, kwam het ten dien opzigte vrij met de leevering van Brood en Behoeften voor de daar omstreeks gelegerde Benden, en het zien der Voorraadwagens, van tijd tot tijd, staande ter plaatze, waar de Vrijheids-Tempel zich zo onlangs vertoond hadt, het moest den geweldigen schok der Omwentelinge, nevens andere Steden, verduuren, en de Regeerings- en Krijgsraadsleden,

als mede de Burger Gecommitteerden, vonden zich genoodzaakt de overige Burgerij in het draagen van *Oranje* verfierzelen vóór te gaan, terwijl den drieëntwintigsten September de *Oranjevlag* van den Tooren der Groote Kerke woei. Verbaasend was de drukte en het woelen der smalle Gemeente, om overal Eereboogen op te rigten, en de onbeschaamdheid om daar voor geld aan de Huizen te vraagen.

Dan dit was niets in vergelijking van het oproerig Geweld, waar mede het Gepeupel, op de hervormde Schutterij verbitterd, de Geweeren eischte, van zommigen haalde, aan anderen ontweldigde, met woede in 't water wierp, of in stukken smeet. Losbandigheid holde daar mede langs de straaten, en Jongens liepen met stukgescheurde Grenadiers Mutzen, en uitgetoogen Houwers. Wijven, Karels, dreigden de Plundering van eenige Huizen, dan het bleef bij het inslaan van eenige weinige glazen. Hooger zou het geloopen en tot het uiterste van verwoesting overgeslaagen hebben, indien niet de getrouwe Schutterij, aangevoerd door moedige Bevelhebbers, op het luiden der Alarmklok, en het slaan der Trom, ijlings in de wapenen gekomen, die ontzinde menigte, in den dollen loop gestuit, en door ontzag te verwekken, te wege gebragt hadt, dat in den avond van een gevreesden nagt, zo groot eene stilte op de Straaten heerschte als of de Stad in de diepste rust gebleeven was, en 'er niets, wat naar Oproer geleek, gebeurd ware. Zo veel vermag eene welgewapende in den Wapenhandel afgerigte, en met kloek beraaden moed bezielde Burgerij, en hadt *Haarlem*, waar op dien dag, de stille Burger verbleekte en beefde, eenigen zich ter vlugt gereed maakten, en anderen die daadlijk namen, aan deezen te danken dat de plunderzieke Bende verstoof; daar het anders in eene Stad, als deeze, geschaapen stondt, de deerlijkste tooneelen van Tweespalt te zien vertoonen, en dat Burger tegen Burger, in losgelaate woede voorthollende, onboetbaare nadeelen wederzijds berokkende.

Halewyn. (KORNELIS TERESTEIN VAN) Naadat deeze Staatsman, om de misdaad, met welke zijn broeder amous

wierdt betigt, zo als wij ter zijner plaatze verhaald hebben, onder verzekerde bewaaring was gesteld, wierdt hij, op den vijftienden September des Jaare 1693, van de Boden ontlast, die hem, zedert het begin van Mai, ten zijnen huize bewaard hadden. Doch de wraakzucht van Koning WILLEM was met de schande, hem aangedaan, niet gekoeld. Want in 't laatst van October daar aan volgende, schrijft VAN WYN, wierdt hij, op *verzoek*, *recommandatie* en *bevel* van Koning WILLEM, bij den Oud-Raad van *Dordrecht*, alwaar, zo als de kundige VAN DE WALL opmerkt, zijne Majesteit thans eene onbepaalde magt uitoeffende, tot welke HALEWYN zelve hem den weg hadt gebaand, van alle Staats- en Stadsbedieningen verlaaten.

Zie Mr. H. VAN WYN, *Bijvoegzels*, enz.

HALEWYN. (SIMON VAN) Het omstandiger verhaal, aangaande de regtspleeging van deezen *Dordrechtschen* Oud-Burgemeester, dan wij, op 's Mans Artikel, konden mededeelen, willen wij hier onzen Leezeren niet onthouden. Het geheele verslag, wegens de ontdekking der misdaad, tot op den afloop van den Geregtshandel, loopt in deezen zin.

Koning WILLEM DEN III, op den eerste Mai des Jaars 1693, ter Vergaderinge der Staaten van *Holland* verscheenen zijnde, gaf, aldaar, te kennen; hoe de Raadpensionaris HEINSIUS hem berigt hadt, dat Gekommitteerde Raaden, door het onderscheppen van eenige Brieven uit *Parijs*, geschreeven aan eenen ROBERTI, (onder dien naam komt DU PLESSIS te meermaalen, voor,) die zich geweezen Secretaris van den Heer AMELOT noemde, bemerkt hebbende, dat 'er verbooden handel met den Vijand gehouden wierdt, hier op, den voornoemden ROBERTI hadden doen vasthouden en op de Voorpoorte van den Hove plaatzen. Dat zedert, en, zo uit deszelfs belijdenisse, als uit de gezegde Brieven, blijkende, dat SIMON VAN HALEWYN, Oudburgemeester van *Dordrecht*, in dien handel betrokken was, zijne Majesteit, aan Ge-

Gekommitteerde Raaden, hadt doen voordraagen, dat deeze zaake, zijnes meenings, in handen van 't Hof van *Holland* diende te worden gesteld. Dat, hier op, Gekommitteerde Raaden den Heere HALEWYN hadden doen vasthouden en in de Kasteleinije van den Hove pleatzen, doende, midlerwijl, deszelfs Broeder KORNELIS, die, zedert den Jaare 1691, als Vroedschap van *Dordrecht*, zitting hadt ter Algemeene Staatsvergadering, wegens *Holland*; in zijne huizinge, door twee Booden, bewaaren, waar van zij, aan zijne Majesteit, toen op '*t Loo* zijnde, kennis gegeeven hadden. Dat hij, de Koning, bij zijne terugkomst in den *Haag*, 't Hof gelast hebbende, hem de stukken van 't geregtelijk onderzoek, te doen behandigen, en hier aan voldaan zijnde, bevonden hadt, hoe 't waar was, dat SIMON VAN HALEWYN met AMELOT en ROBERTI hadt gehandeld, over 't maaken van Vrede. Dat zijne Majesteit schrikte, wanneer hij dagt aan de gevolgen van zulke daaden, welken, zo zij vrij stonden, hem niet alleen dooden weezen voor eene geheele verwarring in 's Lands inwendige Regeering, maar dat ook de Bondgenooten van den Staat op de Verbintenissen der Republiek niet meer zouden vertrouwen, terwijl, al verder, zijn eige persoon, hier door, onbekwaam zou worden gemaakt, om, als Stadhouder van deeze Provincie, iets vrugtbaars te kunnen verrigten, of, als Koning van *Engeland*, met de Republiek te handelen. Dat HALEWYN ook zijne Majesteit, hooglijk, bij deszelfs verhooren, hadt beledigd, maar dat hij zich dit niet aantrok. Dat de Raadpensionaris, door HALEWYN, beschuldigd was geworden, van, voor hun Edele Grootmogendheden en Gekommitteerde Raaden, tegen zijne Instructie aan, verzweegen te hebben de aanbieding van Vrede, die hem zou gedaan zijn. Dat het Hof van *Holland* hadt goedgevonden, den Raadpensionaris voor zich te doen koomen, en aan HALEWYN hadt toegestaan, denzelven over deeze zaak te ondervraagen, doch dat de Raadpensionaris zich ongehouden hadt gereekend daar op te antwoorden, als daar toe niet gemagtigd zijnde. Dat niemand meer dan zijne Majesteit voor de Vrede was, en dat hij 'er 't zijne toe doen wilde, maar mits het op eene behoorlijke wijze geschiedde,

daar

daar 't, anders, scheuringe onder de Bondgenooten, en 't verderf der Republiek zou naa zich sleepen; waarom hij vertrouwde, dat de Staaten deeze zaak, naar behooren, zouden doen onderzoeken en straffen.

Men las, hier op, de Brieven en boven gemelde geregtelijke *informatien*, ter Vergaderinge, voor, ook ontschuldigde zich de Raadpensioris vrij breedlijk. Hij zeide, dat hij, volgens zijne Instructie, altijd aan den Koning, als Stadhouder deezer Provincie, alle voornaame en geheime zaaken hadt bekend gemaakt, en „ dat hij zaken van *secretesse*, „ ofte eenige *importantie*, die van die natuur waren ge„ weest, dat dezelve, met vrught, in *delliberatie*, ofte tot „ kennisse van de Regeeringe konden worden gebraght, soo „ veel doenlijck met *consent* en *advis* van sijne Majesteijt, „ als sulcks tijdigh en dienstig geoordeelt was geworden, „ aldaar hadt gebragt, en dat hij, daar in, gevolght heb„ bende de *methode*, geduijrende de Stadthouderlijke Re„ geeringe van zijne Majesteijt, *geobserveert*, en hunne „ Edele Grootmogendheden zich dit, nimmer, qualijk heb„ bende laaten bevallen, hij, dierhalven, vermeende, in „ deeze, niets anders te hebben gedaan dan zijn pligt." De Staaten, naa dit alles gehoord te hebben, besloten toen, eenpaariglijk, zijne Majesteit en Gekommitteerde Raaden, over het verrigte, ter ontdekking der handeling met den vijand, te danken en die van den Hove voor zich te bescheiden, ten einde dezelve te doen zien, dat hunne Edele Grootmogendheden dien handel beschouwden, als eene misdaad van hooge magtschennisse, die, tot voorkoming van verderflijke gevolgen, naar 's Lands wetten en plakkaten, strengelijk, diende te worden gestraft, en waaromtrent het gemelde Hof zou worden gelast, min slappelijk, dan men oordeelde, tot nu toe, geschiedt te zijn, te werk te gaan, zo egter, dat die van den Hove zich zouden hebben te onthouden, om den Raadpensionaris; wiens beleid in geheime en gewigtige zaaken, als ook deszelfs weigeren van antwoord aan 't Hof hunne Edele Grootmogendheden, in allen deele, goedkeurden; over zaaken, zijne instructie raakende, voortaan, te onder vraagen of te doen ondervraagen.

Op

Op denzelven tijd, dat dit in *Holland* besloten wierdt, liep 'er een Request in van den Gevangenen, bij 't welk hij te kennen gaf; hoe hem de voorregten der Ingezetenen deezer Provincie, om, alleenlijk, voor den dagelijkschen Regter, geroepen te kunnen worden, niet onbekend waren; doch dat hij, om geen argwaan te geeven, als wilde hij zijne zaaken liefst onderwerpen aan een' Regter, van wien hij meer zagtheid en gunst te hoopen hadt, zich van denzelven niet hadt willen bedienen; verzoekende egter zijn eer, persoon en fortuin, voor den Regter, dien hij nu erkend hadt, te mogen verdeedigen, onder 't volle genot, voor 't overige, van 's Lands wetten, en blijvende hij, desniettemin, ten allen tijde, bereid, om, na zodanige verdediging voor de justitie, zijn bedrijf voor hun Edele Grootmogendheden zelve open te leggen en te verdeedigen. Dan dit Request wierdt, uit hoofde der voorgaande Resolutie, ter zijde gelegd. Het blijkt van elders, dat men, in *Dordrecht*, daar alles thans van 's Konings oogen vloog, eenpaariglijk, de regtspleeging der Gebroeders HALEWYN, met verzaaking van Stads voorregten, geheellijk aan 't Hof van *Holland* hadt overgelaaten. En 't is niet onmooglijk, dat deeze stand van zaaken in hunne Stad den HALEWYNS bekend en van invloed op hun gedrag, ten deezen opzigte geweest is.

Ondertusschen, vonden de Staaten van *Holland* goed, twee dagen na hun bovengemeld besluit, aan 't Hof te gelasten, om, zo rasch de zaak der Gevangenen, met alle de omstandigheden daartoe behoorende, zoude onderzogt en in staat van wijzen gebragt zijn, daar van, alvoorens tot het stemmen en vonnissen over te gaan, kennis te geeven aan hunne Edele Groot Mogendheden. Ingevolge van dit besluit, berigteden die van den Hove, ter helfte van Junij daaraanvolgende, dat zij tot stemmen en vonnissen, thans, gereed zouden zijn, indien niet, in de antwoorden des Gevangenen, van welken zij een uittrekzel bij hunnen brief voegden, eenige zaaken waren voorgekoomen, welker onderzoek zij, voor als nog, hadden nagelaaten, om dat dezelven, huns bedunkens, van zulk eenen tedere beschouwing waren, dat zij, daar door, zich misschien verder in

zaaken zouden mengen, dan den dienst van de Lande, en dat geene, dat bij hunne Edele Groot Mog. was beoogt, juisteiijk zoude vorderen. De Staaten bevolen, toen, den brief van 't Hof, nevens alle de ftukken en befcheiden, welken de Koning nog niet gezien hadt, zijner Majefteit toe te zenden, met verzoek hun deszelfs gedagten en raad te doen verftaan. Deeze beiden, welken eerlang inliepen, kwamen, bijzonderlijk, hier op neder. Dat de Koning, bij 't overweegen der nadere belijdenis van SIMON VAN HALEWYN, de misdaad nog merkelijk zwaarder befchouwde, dan voorheen. Dat men zijne Majefteit, in dezelve, ten onregt, nader zogt verdagt te maaken, als was hij tegen den Vrede geweest. Dat de Gevangen zich niet ontzien hadt, om, niet alleenlijk hier te Lande, zijn voorneemen uit te voeren, buiten weeten van den Koning, maar, met kennis van den Vijand, overlegd hadt, om, na *Engeland*, (daar men 's Konings gezag, thans, zeer tragtte te ondermijnen,) over te fteeken, ja reeds met eenige Leden van 't Parlement hadt gehandeld, om den Vrede te bevorderen, hoe zeer, bij zich zelven, vastftellende, dat zijne Majefteit daar tegen was. Dat men ook, bij 't Hof, denzelven Gevangen hadt toegelaaten, verfcheiden zaaken te zeggen en te doen opfchrijven; onder voorwendfel van verdeediging; die tot die verdeediging niets deeden, maar flegts dienden, om, zo op zijner Majefteits bedrijven, als op die der Regeeringe, te fteeken. Dat 't geen, in deeze ftukken, omtrent het verzwijgen van den Raadpenfionaris voorkwam, eigentlijk, zijner Majefteit zou raaken, zonder grond was en tot deeze misdaad geene betrekking hadt. Dat, daarom, naar 's Konings meening, hunne Edele Grootmogendheden het Hof voor zich zouden dienen te befcheiden en de verzwaaring der misdaad aan te wijzen, met last van, zonder eenig verder onderzoek over de punten in 's Hofs Brief vervat, op de zaak, als zaak, van den Gevangen, fpoedig en ftreng regt uit te oeffenen; doende zorgen, dat, in de fententie, geene aanftootelijke zaaken geleezen wierden; en dat dezelve, vóór de vastftellinge en afkondiging, aan Hunne Edele Grootmogendheden wierden vertoond. De Staaten namen

eene

eene Resolutie, met het gevoelen van zijne Majesteit overeenkomstig; ook zonden die van den Hove, eerlang, aan hoogstdezelven, de, door hun opgemaakte, sententie voor SIMON VAN HALEWYN, met bijvoeging, dat zij, uit dezelve, gelaaten hadden, verscheidene, hunnes oordeels, aanstootelijke zaaken; gevende verder in bedenken, of 'er nog niet eenigen, die zij, op den kant, hadden aangeroerd, eeniger maate behoorden veranderd te worden? Dit stuk zonden de Staaten weder aan den Koning, in het Leger bij Tienen, die terug schreef; dat de sententie, zijns meenings, nu konde worden afgekondigd, maar dat hij het al of niet veranderen van zekere aangehaalde woorden, (dezelven, denk ik, die 't Hof vermeld hadt, op den kant te staan, maar die ik, nergens, vinde) aan hunne Edele Grootmogendheden overliet; niet verkiezende zich daar over uit te laaten, wijl zij hem, onmidlijk, raakten. — De Staaten; zo als onze WAGENAAR verders zegt; verbleeven die bewoordingen, toen weder aan 't. Hof. HALEWYN wierdt van de Poort, na de Rolle geleid, gaande vrank en vrij, tusschen den Drost van den Hove en deszelfs dienaaren.

Zie Mr. H. VAN WYN, *Bijvoegzels* enz.

HANAU. Niet algemeen bekend is de opkomst deezer Stad, zo min als der Nederduitsche Hervormde Gemeente aldaar, in een Gewest, alwaar de Hoogduitsche de leevende taal is. Wegens de aanleiding tot het stigten deezer Stad, in het einde der Zestiende Eeuwe, in onderscheiding van het reeds vroeger aanweezige *Oude*, *Nieuw Hanau* genaamd, vinden wij het volgende berigt. Eenige Nederlanders, te *Frankfort* woonagtig, doch misnoegd, om dat men hunne eenmaal toegestaane vrijheden merkelijk besnoeide, traden in onderhandeling met PHILIPS LODEWYK, *Graave van Hanau*, gehuwd met KATHARINA BELGICA, Dogter van WILLEM DEN I, *Prinse van Oranje*, over eene verblijfplaats in deszelfs Staaten. Deeze, aan hun aanzoek het oor leenende, verkogt aan dezelve, door tusschenkomst inzonderheid van Graave

JAN

JAN VAN NASSAU, een aanzienlijk ftuk gronds, naast het *Oude Hanau* gelegen, met zodanige vrijheid van Godsdienst, als te *Geneve* en in *de Palts* geoeffend wierdt, als mede nog verfcheiden andere voorregten.

Zie E. VAN METEREN, *Nederl. Historie.*

HARLINGEN. Van de zwaare en aanfteekende ziekten, welke, van tijd tot tijd, hier te Lande heerfchen, en hoe deerlijke verwoestinge dezelve, in zulke gevallen, aanrigten, kan, onder andere, deeze Stad ter proeve dienen. De Naazomer van den Jaare 1779 was het tijdftip der menfchenverflindende kwaale. Zij beftondt in een kwaadaartigen Persloop, die, hoewel dezelve, in de meeste oorden der Vereenigde Gewesten, meer of min, de bewooners kwelde, nergens evenwel, op verre na zo veele flagtoffers als in deeze Stad, deedt vallen. Men rekende aldaar het gemiddeld getal van dooden, in gewoone tijden, alle twee Maanden, op vijftig menfchen. In het bovengemelde jaar wierden 'er, gedunrende de Maanden Augustus en September, vierhonderddrieënvijftig, zo bejaarden als onvolwasfenen, ten grave gebragt. Eene Dankzegging, in de maand November, door de Wethouderfchap uitgefchreeven, verkondigde het genoegzaam ophouden der vernielende plaage.

Zie *Nederlandfche Jaarboeken.*

HARTSEN, (ANTHONY) op den zeventienden November des Jaars 1719, binnen *Amfterdam* geboren, was Lidmaat der Doopsgezinde Gemeente binnen die Stad, haare Vergadering houdende bij het *Lam en den Toren*, meermaalen Diaken, en, ten eenigen tijde, Curator van het Kweekfchool dier Gemeente. Van het vlijtig waarneemen van zijn Koop-Comptoir, zonderde hij, nu en dan, eenige fnipperuuren af, en wijdde dezelve aan de Dichtkunst. De vrugten daar van waren verfcheide vertaalingen in Dichtmaat. De *Weder-*

ge-

gevonden Zoon en *Mahomet*, uit het Fransch, als mede de *Vrouw naar de Waereld*, uit het Hoogduitsch, zijn, veelmaalen, in den Schouwburg toegejuicht. De Nederduitsche Vertaaling in vaerzen, van den *Brederode* van Professor BURMAN, heeft, insgelijks, de goedkeuring der kenners weggedraagen. Met den reuk van braafheid en aangenaamheid in de verkeering, daalde de Heer HARTSEN ten grave, op den twaalfden Maij des Jaars 1782.

HARTSINCK, (JAN JACOB) uit een deftig Geslagt te Amsterdam geboren, was een man van meer dan gemeene begaafdheden, en in de Dichtkunde en andere fraaie Weetenschappen niet onbedreeven. Hij bekleedde den post van Chartermeester van het Edel Mogende Collegie ter Admiraliteit, te *Amsterdam*; was hoofddeelgenoot van de Westindische Maatschappije; voorts Regent van het Diaconie-Weeshuis, en van het Oude-Mannenhuis, en, dienvolgens, ook van den Schouwburg. De Heer HARTSINCK overleedt, op den achtentwintigsten October des Jaars 1778. Het meest geroemde van zijne Tooneelstukken, is het bekende Stuk, de *Minderjaarige*. Om zijne bekende zucht voor de Geleerdheid, hadt hem de Hollandsche Maatschappij te *Haarlem*, gelijk ook de Zeeuwsche Maatschappij te *Vlissingen*, tot Directeur verkoozen.

HASSELAAR, (GERARD ARNOUD) in den Jaare 1698, te *Amsterdam* geboren, uit het aloud en overbekend Geslagt van dien naam, toonde, in zijne jeugd, eene ongemeene zucht voor de beoefeninge van fraaie Kunsten en Weetenschappen. De luister van zijn aanzienlijk geslagt, gepaard met zijne uitgebreide kundigheden, baande hem, spoedig, den weg tot de aanzienlijkste Eereposten, in zijne Vaderstad. In den Jaare 1720, werdt hij Kapitein van eene Kompagnie der Schutterije; in den Jaare 1738, Bewindhebber der Oostindische Maatschappije, en, in het volgende Jaar Raad en Schepen der Stad. Nog tweemaalen bekleedde hij, sedert, den laatstgemelden post. In den Jaare 1748, verscheen hij, wegens Holland, op de Bijeenkomst van de Afgevaardigden der Oor-

logvoerende Mogendheden, te *Aken*. Men vindt aangetekend, dat, terwijl de overige Gemagtigden der Vereenigde Gewesten hunne genegenheid betoonden, tot het tekenen der voorafgaande punten van den Vrede, de Heer HASSELAAR, alleen, zig daar tegen verzette, om reden, dat hij dezelve als nadeeliger beschouwde, dan het Ontwerp, reeds te vooren, te Breda, op het papier gebragt; maar, dat het bezef der nadeelen, welke zijne aanhoudende tegenkanting zou ten gevolge hebben, hem ter bewilliginge overhaalde. Gedurende het verblijf van den Heere HASSELAAR te *Aken*, wierdt hij, bij de buitengewoone verandering der Regeeringe te *Amsterdam*, door Prins WILLEM DEN IV, tot Burgemeester aangesteld. 's Jaars daar aan benoemde hem zijne Hoogheid tot zijnen Representant, in de Admiraliteits Kollegiën in Holland; in welke hoedanigheid hij ook, met veel luister en staatelijkheid, 's Prinsen persoon vertegenwoordigde, bij de Begraafenis van den Luitenant Admiraal HENRIK GRAVE. Tienmaalen, sints de eerste reize, bekleedde de Heer HASSELAAR de Burgemeesterlijke waardigheid, en overleedt, op zijne Hofstede *Bosbeek*, bij *Haarlem*, op den twaalfden Julij des Jaars 1766, in den ouderdom van ruim achtënzestig jaaren, nalaatende twee Dochters, die, beiden, gehuwd geweest zijn.

HEIDENEN. Eene soort van Vagebonden, of stroopende Landloopers, voorheen ook onder den naam van *Egyptenaars* bekend, in vroegere dagen, zeer berugt, ook hier te Land, doch nu, sints geruimen tijd, geheel verdwenen. Het laatste voorbeeld van merkelijke onrust en schade, door dit snood en veragtelijk gespuis aangerigt, ontmoeten wij in den Jaare 1718. Zich onder *Acquoi*, *Renoi* en bij de Grenzen van *Gelderland*, meest ophoudende, trok het, met zijd- en schietgeweer gewapend, des nachts, in grooten getale, over de *Linge*; waarna het, aan de eene zijde, in de *Tielerwaard*, aan den anderen kant, in 't Land van *Arkel* en daar omtrent, veele euveldaaden en openbaar geweld bedreef. De Ambtman dier Waard en de Drossaard van *Arkel*, waren onvermogend, deezen woesten hoop te keeren, hoe zeer zij zich beijverden.

den. De Staaten van *Gelderland* en *Holland* kwamen, toen, overeen, om de Geregten, door middel van Krijgsvolk, te onderſteunen; ook beſloot men, eerlang, er eene algemeene jagt op te doen maaken, gelijk, zo ik meene, ſedert, geſchiedde, en waar door dit geſpuis verſtrooid wierdt; doch ſlegts voor een' tijd: want, ten Jaare 1783, klaagden men, op nieuw, dat zij zich, met groote benden, van drie tot vier honderd man, op de grenzen van *Staats Braband* ophielden, roovende op den *Gelderſchen*, *Hollandſchen* en *Utrechtſchen* bodem. Men gaf, toen, last, om ze overal te vervolgen, waartoe, op den achtſten van Wijnmaand, vijf honderd man, zo voet- als paarden-volk, uit 's Hertogen-Bosch trokken, die hun, des morgens vroeg, in hunne hutten, verrasten en zestig gevangenen opbragten; zo als er, nu en dan, nog meer gevangen, doch zij niet uitgeroeid wierden.

Zie Mr. H. VAN WYN, *Bijvoegzels* enz.

HEILO. Zie hier een voorbeeld der bijgeloovigheid, door baatzucht aangevuurd, welke, in den Jaare 1713, in dit van ouds bekend en vermaard Noordhollandsch dorp, gepleegd wierdt. Ondanks de Plakaaten van den Lande, en, bijzonderlijk, dat van den Jaare 1647, tegen de bedevaarten der Roomschgezinden na *Heilo* en elders, ging dit werk zijn' gang, zo na *Heilo* zelve, daar men den put bezogt, dien men hieldt, op 't gebed van Bisſchop WILLEBRORD, uit de aarde opgeweld, en dienstig voor koortſen en andere ziektens te zijn, als na het *Kruisbergjen*, of den grond, op welken, tot den Jaare 1573 toe, geſtaan hadt het, zo gezegd, wonderdaadig Kapelletjen van *onze lieve Vrouwe ter nood*, gelegen in *Oesdom*, tusſchen de Dorpen *Heilo* en *Limmen*. Hier plantte men Kruisſen, en deedt, om met de Staaten van *Holland* te ſpreeken, „ bijgeloovige krulperijen," welker menigvuldigheid, reeds ten Jaare 1706, volgens 't verhaal van een' ooggetuigen, diepe ſpooren, in 't rond, gemaakt hadden. 't Bleef hier bij. In Slagtmaand, des Jaars 1713, verſpreidden de bewooners van de weinige, daar ſtaande,

 Huis-

Huiskens, hoe, in den nagt van Maria's ontvangenisse, welke, tusschen den achtsten en negenden der even gemelde maand, gerekend wordt in te vallen, onverwagt, en onder' een hemelsch geluid, uit den, zo gezegden, heiligen grond, eene nieuwe bron was ontsprongen, die men daar naa bevonden hadt, een onfeilbaar geneesmiddel te zijn tegen de ziekte onder het Rundvee, welke thans, zo zeer, hier te lande, begon te woeden, dat ook hunne Edele Grootmogendheden er, bij openbaare Plakaaten, in voorzien hadden. 't Gerugt van dit wonder, dus verloklijk voorgesteld, vloog, schielijk, door het Land, en, bijna even spoedig, zag men, zo uit deeze als de nabuurige Provintien, een' grooten hoop menschen zich na *Heilo* spoeden, die, elk om 't eerst, zich beijverden, hunne kruiken en vaatjes met heilig water te vullen. Welhaast zelf, ging men verder. De bijgeloovigheid, allengskens aanwassende, vervoerde het volk niet slegts tot het doen van Predikatien, onder den blaauwen hemel, alwaar dit water hooglijk verheft wierdt, maar ook tot plegtige ommegangen, die, op lichten dage, met brandende toortsen in de handen, en 't zingen van Roomsche liederen, verrigt wierden. Eindelijk bragt de Klassis van *Alkmaar* het een en ander ter kennis der Staaten van *Holland*, met verzoek daar tegen te voorzien, zo als, sedert, gedaan wierdt. De Baljuw van *Kennemerland* ging, toen, spoedig dit werk te keer, en dempte den wel, of bron, die men, eerlang, berigt kreeg, gegraaven te zijn geweest: ook gelasteden hem hunne Edele Grootmogendheden, een waakend oog te houden, zo op alle soort van bedevaarten en ommegangen der Roomschgezinden, bijzonderlijk naar het Bergjen te *Heilo*, als tegen alle verdere Overtredingen van 's Lands Plakaaten, ten deeze, daartoe, des noods, de sterke hand gebruikende. Men heeft dit echter, in 't vervolg, zo sterk niet opgenomen, en de bezoeken naar het gezegde Bergjen zijn niet geheellijk buiten zwang geraakt.

Zie Mr. H. VAN WYN, *Bijvoegzels* enz.

HEIM.

HEIN. (PIETER *Pieterszoon*) Zie hier nog eenige bijzonderheden, raakende de aankomst der door deezen verdienstlijken Vaderlander veroverde Zilvervloot. Zo gelukkig (schrijft VAN WYN) als de verovering der Zilvervloot geweest was, zo aanmerklijk was ook haare behouden aankomst hier te Lande. De Spanjaard, niets onbeproefd laatende, om, waare het mooglijk, dezelve te onderscheppen, hadt geene moeite gespaard, om alle de Schepen, die hij, zo op de Vlaamsche Kust, als elders, bij een hadt, het koste wat het wilde, in zee te brengen; te meêr, daar hij niet zonder hoop was, zich meester te kunnen maaken van de, min gedekte, Wijnvloot, die, uit *Frankrijk*, naar deeze Landen, moest afzakken. Ook tasttede hij, werklijk, eenige Schepen van den Generaal HEIN, welken, door storm, van den anderen afgedwaald waren, in de Hoofden, aan; doch zij weerden zich, ten manmoedigste, en zes van dezelven, schoon, deels, tot zinkens toe, beschooten, kwamen, in 't begin van Wintermaand, behouden binnen. De Algemeene Staaten zaten, ondertusschen, van hunne zijde, ook niet stil; schoon zij, weder, veel moeite hadden, met het doen nakoomen hunner besluiten, door de Admiraliteiten, en deeze laatsten met de onwilligheid der Lootslieden; die, uit vrees voor de Duinkerkers, zich, somtijds, niet naar buiten dorsten begeeven. Nadat, echter, hunne Hoogmogendheden ernstiglijk bevolen hadden, dat de Schepen, geschikt en nu gereed tot kruissen en bezetting der Kusten, zich, omtrend de Hoofden, hadden bij een te voegen, liep, ruim ter helfte van Wintermaand, de Onder-Admiraal der *Maaze*, LIEFHEBBER (die, eenige maanden bevoorens, de Spaansche Oost-Indische Schepen, met voordeel, slag geleeverd, doch, kort daarna, min voorzigtelijk, weder uit Zee was gekeerd) uit *Goedereede*, in Zee, met zeven Schepen, schaarsselijk bemand, door den onwil en vreeze der Matroozen, welken zelf, ten deele, waren verloopen. Men hadt ook, thans, bij sommigen, meêr hoop op Gods gunstigen bijstand, dan vertrouwen op 's Lands gewapende Zeemagt, of vrees voor dien der Vijanden. En, zeker, op den drieëntwintigsten van Wintermaand, liep, ter Algemeene Staatsvergadering, een Brief in van den Generaal

HEIN, houdende, dat hij, weinige dagen te vooren, met vijftien Schepen, te *Vaelmuiden* (*Falmouth*) was binnen geloopen. Hier toefde hij, zonder hinder der Engelschen, omtrend een maand lang, met voorneemen om zich te ververschen, en, met de lichte maan, naar *Holland* te keeren en de *Goedereede* in te vallen, 't welk alles hem, en, kort daarna, de overigen zijner Schepen, die te *Plymouth* een' pooze gelegen hadden, bijna zonder slag of stoot, gelukte. Alleen was 't Schip de *roode Leeuw*, in 't Goëreesche Gat, bij gebrek van Lootslieden, aan den grond geraakt en geborsten, met verlies van een gedeelte der lading. Op Zondag, den veertienden van Louwmaand des volgenden Jaars 1628, verscheen HEIN, verzeld van vier Bewindhebberen der West-Indische Kompagnie en van zijnen Onder-Admiraal, LONCK, ter Vergadering der Algemeene Staaten, en gaf 'er wijdloopig verslag zijner verrigtingen. Men deedt hem niet alleen de heuschte dankbetuigingen, maar beschonk den dapperen Zeevoogd, met eenen gouden Keting, ter waarde van dertien honderd vijftig Guldens, welke, op den drieëntwintigsten derzelver maand, ter hooggemelde Vergadering, door den Griffier, op last hunner Hoogmogendheden, hem om den halse wierdt gehangen. Twee Ketenen van 't zelfde metaal, de een ter waarde van ruim zes, de andere van ruim vier honderd Guldens, wierden aan de Vice-Admiraalen, LONCK en BANKERT, die, onder zijne Vlag, zeer veel tot het veroveren der Zilvervloot toegebragt hadden, geschonken. Dat, wijders, PIETER HEIN, door de Staaten, tot Ridder geslagen en met Laurier zoude bekroond zijn, gelijk zeker Schrijver verhaalt, is mij, in echte Stukken, niet gebleeken. Voorts sloeg men, op last hunner Hoogmogendheden, een goed aantal Overwinnings-Penningen, uit het goud van den Buit, en liet, na de vreugdebedrijven, van welken ook WAGENAAR gewaagt, de veroverde Vlaggen, op de groote Zaale van 's Graaven-Hof, in den *Haage*, ten toon hangen. De beeldtenis van HEIN wierdt, welhaast, bij HONDIUS, in 't koper gebragt, en de Algemeene Staaten gelastteden, eenige Afdrukken van dezelve, op satijn, in rollen, te doen opmaa-

maaken, en, aan elk Lid hunner Vergadering, zodanigen rol te vereeren.

Wegens het sneuvelen van deezen Zeeheld hebben wij nog het volgende te vermelden. Hij was den achtëntwintigsten Mei des Jaars 1629, uit de *Goedereede*, in zee gestooken, als Lieutenant-Admiraal van *Holland*, hebbende men hem, om de gebrooken ondergeschiktheid der Zeelieden te herstellen, veel meêr magt over dezelven gegeven, dan zijne Voorgangers, gewoonlijk, hadden. Op den zevenden der volgende Zomermaand, ter Reede van *Ostende* liggende, schreef hij, aan hunne Hoogmogendheden, hoe gaarne hij meerder Schepen onder zijne Vlag wenschte, maar, des niet te min, dagelijks zijn werk maakte, om met den vijand slaags te raaken. Dit gebeurde ook, op den twintigsten daar aan, in dier voege, als WAGENAAR zegt, doch, voorts, met dat ongelukkig gevolg, dat de dappere HEIN, al vegtende, in begin van den strijd, door 't schouderblad heen, of, zo als anderen zich uitdrukken, „ boven sijn hert, met een grof „ ijser" (van zes pond) „ wierdt doot geschoten;" zo als ook, kort na hem, de Zeehopman BLOM. 't Schip van den Zeevoogd, de *groene Draak* genaamd, bragt, sedert, zijn dood ligchaam, en eenige gevangenen, hier te Lande, te rug. De Regeering van *Delft*, verzoekende, dat hunne Hoogmogendheden orde geliefden te stellen op 's Mans begraafnis, „ nadien des overledens Weduwe eene *slechte* Vrouwe was," droegen de Algemeene Staaten, de zorge daar over aan de gemelde Regeeringe op, en wel, „ op zulk eene voet —, „ als, in regart van zijne predecesseuren in officie, is ge- „ schiet, ende dat het Lijk, met hare Schutterije, wilde „ laten accompagneren," waar aan, treflijk, voldaan wierds; terwijl de Grafstede, op last hunner Hoogmogendheden, „ tot „ coste van 't Lant," onder opzigt der Admiraliteit van *Rotterdam*, wierdt opgerigt.

Zie Mr. H. VAN WYN, *Bijvoegzels* enz.

HEINSIUS. (ANTONI) Bij 't geen wij, aangaande deezen

beroemden Staatsman, reeds hebben verhaald, zullen wij nog de volgende bijzonderheden voegen. Hij was geboren op den tweeëntwintigsten November des Jaars 1641, te *Delft*, alwaar zijn Vader, insgelijks ANTHONY genaamd, de waardigheid van Schepen en Raad bekleedde. Zijne Moeder was MARIA DEDEL. Op het einde zijns leevens was onze HEINSIUS bekend voor een Grijsaart van zeer eenvoudige zeden en leevenswijze. Men heeft opgemerkt, dat hij zijnen leeftijd tot ruim achtënzeventig jaaren gerekt hebbende, niemand, vóór of naa hem, het Raadpensionarisschap van *Holland* tot een zo hooggeklommen ouderdom heeft bekleed. Wijders vinden wij, in de *Bijvoegzels* van Mr. H. VAN WYN, nog de volgende bijzonderheden vermeld. Een vriend en voorstander zijnde van het Huis van *Oranje*, hadt HEINSIUS, reeds een geruimen tijd, in de gunst van Prins WILLEM DEN III. gedeeld, eer die Vorst den troon van *Groot-Brittannie* beklom. Toen de Koning van *Frankrijk*, in den Jaare 1682, goedvondt, zijne Hoogheid, in deszelfs Prinsdom van *Oranje*, te kwellen, en de muuren en poorten der Stad van dien naam te doen omverwerpen, zonder te letten op den voordragt van 's Lands Ambassadeur, Heere VAN STERRENBERG, wist men, wegens *Holland*, de zaaken ter Algemeene Staatsvergadering daar heen te stuuren, dat, tot afweeringe van zodanige feitelijkheden, regtstreeks aanloopende tegens het Nijmeegsche Vrede's Verbond, vier jaaren te vooren gesloten, een buitengewoon Gezant, aan zijne Allerchristelijkste Majesteit, wierdt afgevaardigd, die gelast was, hier tegens, de ernstigste vertoogen te doen, en, kon het zijn, niet alleenlijk de bekommernissen weg te neemen, maar ook den Prins in het vredig genot van dit Vorstendom te doen herstellen. HEINSIUS, sedert den Jaare 1679, Pensionaris der Stad *Delft*, en, voorheen, door Hunne Edele Grootmogendheden, met nut, gebruikt, in eene bezending naar *Friesland*, tot nederlegging van een geschil, nopens de belasting op de Hollandsche bieren, wierdt met dien last vereerd, en schoon hij, in *Frankrijk*, te veel tegenstand ontmoette om te kunnen slaagen, bleef zijn' invloed, ook na zijne terugkomst in 1683, hier te Lande, met naame ten Prinselijken

Ho-

Hove, gevestigd. Hij hadt, bovendien, zo sommigen schrijven, in den Jaare 1684, veel toegebragt tot het bekend Besluit, ter aanwerving van zestien duizend man; waaromtrend zijne Stad, andersints, min geneigd scheen; en was, zo als mij, uit stukken van deezen tijd, gebleeken is, niet minder ijverig geweest, in den Jaare 1688, tot bevordering van 's Prinsen overtogt naar *Engeland.*

Zie Mr. H. VAN WYN, *Bijvoegzels* enz.

HEUKELUM. Een deerlijke, en bijkans alverwoestende ramp, trof dit Steedje, in de Maand Augustus des Jaars 1772. Een ontaart Mensch hadt de boosheid, om, op klaaren dag, 's voormiddags, het Huis, door iemand zijner Naastbestaanden bewoond, in brand te zetten. Geen der Bewoonderen t'huis en 't zelve gesllooten zijnde, ontdekten de Buuren het ongeval zo laat, dat de beginzels niet konden gestuit worden, en de uitgeborste vlam welhaast het eene Huis voor het andere naa aanstak: de wind joeg dezelve in de ligt ontvlambaare rieten daken; zesëndertig Huizen van ruim honderd, 't geheel getal der Huizen in dit Steedje, verteerden, nevens eenige Hooibergen; de Kerktooren stak boven in den appel aan, brandde van binnen geheel uit, de Klok sprong en het Uurwerk werd bedorven. Een volkomen ondergang dreigde het geheele Steedje; zeer veelen der Inwoonderen waren, ter oorzaake der Gornichemsche Jaarmarkt, van huis, hier door ging het blusschen traaglijk toe, en was het bergen der Goederen niet noemenswaardig. De nabuurige Steden *Leerdam*, *Asperen* en *Gornichem*, bragten alle mogelijke hulp aan: de Glasblaazers der eerstgemelde Stad, aan hevig vuur gewoon, gingen de woedende vlammen in de rieten daken te keer, rukten 'er het vuur met de hand uit; aan hunne wakkerheid hadt men 't overblijfzel, grootendeels, dank te weeten. De Inwoonders, die onlangs, door de overstrooming der Landerijen, zo veel geleden hadden, vonden zich op nieuw in de uiterste armoede gedompeld, en waren rechte voorwerpen van 't hulprijk mededogen, 't geen

hun de hand boodt, toen die ongelukkige Stad bij Staaten van *Holland* verlof, tot het doen eener Inzamelinge, bekomen hadt.

HEUSDEN. Eene der eerste, onder de Hollandsche Steden, was deeze, alwaar het Vrijheidsvuur ontstoken wierdt, en met helderen gloed ontvonkte. Al in den Jaare 1783 was men 'er bedagt geweest op de herkrijging der Stadsregten, in het stuk van Regeeringsbestellinge. Sedert rustte men niet in het bevorderen der Volkszaaken. Het Jaar 1787 leverde daar van de meest gerugtmaakende proeven uit. Te *Leiden* bekleedde thans, in de Doopsgezinde Gemeente, het Leeraarampt FRANCISCUS ADRIANUS VAN DER KEMP, bekend om zijne boezemvriendschap met de CAPELLENS, en zijne Verzameling van Stukken, de *Militaire Jurisdictie* raakende. Reeds voorheen te *Heusden* bekend, daar hij Lid was van het Wapenhandelend Genootschap, namen de burgers dier Stad tot hem de toevlugt, om hunne zaak te schraagen. Met het begin deezes Jaars las men, van dien Leeraar, eene Aanspraak, gloeiende van Vrijheidsijver, en geschikt om het reeds brandend vuur nog sterker aan te blaazen. De eerste uitwerking daar van was, de bewilliging in den eisch der Burgeren om de Regeering te veranderen; waaromtrent men, evenwel, bij des Drossaards Stedehouder, tegenkanting ontmoette. Nogthans ging men met het werk voort, en wierden, weldra, de oude Regenten bedankt, en andere in derzelver plaats verkozen. Het invoeren van een nieuw Stads Reglement was daar van het onverwijld gevolg; en een ander, het kiezen van Gecommitteerden uit de Burgerije, die hunne werkzaamheden aanvaardden met den gewigtigen stap, eene vordering van den Raad, „ dat dezelve het regt van „ Zittinge en Stem in de Vergadering van Staaten van *Hol-* „ *land*, voor de Stad *Heusden*, als van ouds zoude inroe- „ pen, en, op de eerstvolgende Staatsvergadering, de oude „ plaats deezer Stad in die Vergadering weder inneemen." De spoedige bewilliging van den Raad in deezen voorslag wierdt straks gevolgd van eenen Brief aan hun Ed. Gr. Mogenden, bij welken dezelve het Privilegie, om ter Vergaderin-

ringe te worden beschreeven, inriep; eene inroeping, die in 's *Hage* zeer verschillende wierdt opgenomen, daar het de Ridderschap en sommige Steden als een wederregtelijk bedrijf aanzagen, het afzetten van eelijke Regeeringsleden, gelijk ook, met naame, het besluit omtrent den Drossaard, Baron VAN DER DOES, genomen, die, vermids hij zelden in de Stad aanwezig was, aanschrijving hadt ontvangen, hij hadde zich met der woon binnen *Heusden* neder te zetten, of zou, bij nalaatigheid daar van, zijne bediening verlaaten te hebben geoordeeld worden. De Brieven, zo des Drossaards als der afgezette Regenten, ter Staatsvergaderinge geleezen zijnde, zondt men dezelve om narigt na *Heusden*; daar men, met betoog van billijkheid, den gedaanen stap kloekmoedig bleef verdeedigen.

Niet weinig bekommeringe, intusschen, baarde de eisch der Heusdenaaren in 's *Hage*, om zitting ter Staatsvergaderinge. Bewilliging, voorzag men, zou ten gevolge hebben, dat de overige, dus genoemde, kleine Steden en voornaame Dorpen met gelijken ernst zouden ter baane koomen. Weigering, door den sterken arm ondersteund, zou hier diergelijk een tooneel, als het zo zeer afgekeurde te *Hattem* en *Elburg*, kunnen openen. Zommige Leden wilden eene Commissie uit Gecommitteerde Raaden na *Heusden* zenden, ten einde om het gebeurde aldaar, met naame omtrent den Drossaard, te herstellen; anderen stemden voor eene Commissie uit het Hof. Doch men kwam thans tot geen besluit. Niet onkundig van deeze verscheidenheid van begrippen bleeven de Heusdensche Patriotten; die thans eene Verklaaring, hoofd voor hoofd onderteekend, aan Staaten van *Holland* deeden inleveren, hoofdzaaklijk van deezen sterkspreekenden inhoud: „ Dat zij voor God verklaarden, in het „ denkbeeld te staan, volgens dit regt gehandeld te hebben, „ die door het Goed en Bloed hunner Vaderen gekogt, en „ door God Almagtig, zo wel aan hun, als aan *Utrecht* en „ alle Inwooners van het Vrije Nederland, geschonken waren; dat zij, overeenkomstig de Privilegien, door de Staaten zelve geëxpliceerd, gehandeld, en op het Reglement, „ en des algemeene welzijns wille, Octrooi gevraagd hadden,

„ den, en daarop eene Staats Resolutie wagtende waren;
„ dat zij vertrouwden, dat eene nadere overweeging hier
„ van dat schriklijk Voorstel niet tot een Besluit zou doen
„ koomen; zo, egter, ja, dat zij dan aan een regtvaardig
„ Opperweezen hunne zaak opdraagende, daarop vertrouw-
„ den, en, onder inwagting van Gods vertroosting, bemoe-
„ digd door een schuldeloos Geweeten, in hunnen weerloo-
„ zen staat bedaard zouden afwagten, welk een Vonnis zij
„ over hun allen, die in het gebeurde een gelijk aandeel
„ hadden, zouden uitspreeken." Na genoeg ten zelfden tijde lieten Bevelhebbers en Leden van het Wapenhandelend Genootschap aan de Vergadering der Gewapende Genootschappen, die thans te *Delft* wierdt gehouden, eenen Brief afgaan, behelzende klagten over de onverschilligheid, waar mede de Medevaderlanders hun lot behandelden.

In de Maand Maart deezes Jaars viel het besluit ter Staatsvergaderinge, dat van wegen Hun Ed. Gr. Mogende, die van *Heusden* behoorden aangeschreeven te worden, om alles te herstellen in dien staat, waarin de zaaken vóór den zesden van Januarij zich bevonden hadden: een besluit, 't welk den *Heusdenaaren* zo kwalijk geviel, dat zij eenen rondgaanden Brief aan de Staaten der meeste Gewesten, welke zij *hunne Bondgenooten* noemden, lieten afgaan, en waarin zij derzelver hulp inriepen. Tegen de begeerde herstelling van zaaken beriepen zij zich bij de Hollandsche Staaten op den afgelegden Eed op de daargestelde Regeeringsverandering. Ondanks dit alles hieldt men vol in *'s Hage*, en besloot aldaar tot het zenden eener Commissie na *Heusden*, met oogmerk, om het aldaar verrigtte, betreffende de Regeeringsverandering, te niet te doen, de Burgerij uit den afgelegden Eed te ontslaan, en de voorgaande Magistraat te herstellen. Welhaast ontving men van dit Besluit berigt te *Heusden*, van waar men straks eenen naderen Brief aan de Gewesten rondzondt, in welken de Stellers, met inroeping van derzelver hulp, verklaarden, het Besluit der Hollandsche Staaten, ten opzigte van hunne Stad genomen, niet anders aan te zien, dan voor eene daad van Geweld, en Inbreuk op het Gezag en goed

Regt

Regt der Burgerije van *Heusden*, en daar tegen te zullen protesteeren.

Inmiddels verscheen de Commissie te *Heusden*, en volvoerde haaren last, herstellende de afgezette Regenten, en de Ingezetenen van den Eed, op het nieuwe Regeerings-Reglement afgelegd, ontslaande; zonder dat, evenwel, de zaak der *Heusdenaaren* als volkomen afgedaan wierdt beschouwd; wordende, kort daarop, ter Staatsvergaderinge een Verzoekschrift ingeleverd, om Octrooi op hun Stedelijk Regeerings-Reglement, of dat anders hunne zaak *Domestiek* mogt verklaard worden. — Ook vaardigden Gecommitteerden uit de Burgerij, eerlang, een Verzoekschrift af aan Staaten van *Holland*, waarin zij rondelijk verklaarden, zich verpligt gevonden te hebben, om niet alleen de poorten hunner Stad met Manschappen te bezetten, en alle sleutels voortaan in derzelver bewaaring te houden, maar om tevens te besluiten, geene *Militairen*, of andere *Gewapende Corpsen* of *Persoonen* in 't vervolg binnen *Heusden* toe te laaten, dan welke den Eed van Getrouwheid, thans, „ geduurende de „ Regeeringloosheid der Stad, aan de Burgerij, en, in gunstiger tijden, aan de Regeering der Stad vooraf zouden „ hebben afgelegd."

Den dus sterk voortslaande *Heusdenaaren*, om hen eenigzins in hunnen vaart te stuiten, wierdt, onder de hand, uit *'s Hage*, een Brief toegeschikt, behelzende eenen raad, om een weinig toe te geeven, en bij het Reglement te verklaaren, „ dat hetzelve was ingevoerd, onverminderd het regt „ der naakomelingschap, uit minder gelukkige privilegien, „ haar toekoomende;" als mede, „ dat, bij een eenvoudig „ Adres, Octrooi op hetzelve Reglement moest gevoegd „ worden." Doch hier toe konde men niet besluiten, ondanks het gevaar, welk de Stad dreigde, die thans *Geldersch* krijgsvolk in haare nabuurschap hadt; terwijl, daarenboven, door de *Gelderschen*, aan de Ingezetenen der om *Heusden* liggende Plaatsen, Geweeren wierden uitgedeeld. Op het berigt daar van beslooten de *Hollandsche* Staaten, de *Heusdenaars* van krijgsvoorraad te voorzien, en hun eenig krijgsvolk toe te schikken, gelast om den Eed aan de Regeeringe

der

der Stad te doen. Veel viel 'er voor over deezen Eed; 't welk oorzaak was, dat het zenden van krijgsvolk geenen voortgang hadt; wordende voorts alle de vrijheidzoekende handelingen afgebroken door de komst der Pruisfische Troupen, en de daarop volgende Omwenteling, die ook hier met schrikwekkende en vernielende plunderingen ging verzeld. Men vindt opgeteekend, dat Burgemeester RAUWS, een der voormaals afgezette Regenten, doch nu Voorzitter van den Raad, den *Pruisfen*, toen zij zich tegen de plundering wilden verzetten, te gemoet voerde: „ Wat kan het schaden, „ al werden de Patriotten geruïneerd! 't Is billijk dat men „ hen straffe voor de onderdrukkingen, onder welke zij zo„ veele onschuldigen zo lang hebben doen zuchten."

Zie *Nieuwe Nederl. Jaarboeken.*

HILVERSUM. Van het veeg staan des voorspoeds der stervelingen kan het voorgevallene in dit Dorp, in den Jaare 1766, een schrikwekkend getuigenis draagen. Wij hebben het oog op den vervaarlijken brand, op den vijfëntwintigsten Junij des gemelden jaars, aldaar uitgebroken. Te midden van het Dorp ontstondt dit verwoestend vuur ten huize eens *Joodschen* Vleeschhouwers, omtrent den middag. De vlammen vloegen, door een sterken Oosten wind gedreeven, schielijk tot de andere Huizen over, zo dat de Brand op veele plaatzen als te gelijk uitborst. De afgebrande Huizen op derzelver puinhoopen nederstortende, scheenen nieuwe vuurkolken te openen, die door den wind aangeblaazen, allerwegen verderf dreigden, en aanbragten.

Alles wat dienst kon doen was in de weer; maar wat vermogten de zwakke poogingen dier verlegene helperen, onder zulk een algemeenen Brand in rieten daken, bij een onvermijdelijk gebrek aan water, op eene plaats, waar geen gragten zijn, en reeds veele pompen waren afgebrand! Zij deeden ondertusschen alles wat zij, in deeze algemeene verwarring, doen konden, om den Brand te blusfen, of het voortslaan te stuiten, terwijl anderen bezig waren om hunne

goe-

Goederen, zo zij meenden, veilig te bergen in Huizen, welke, fchoon op een verren afftand van de brandende, en van fteen opgehaald, een oogenblik daar naa, op 't onverwagtst, in vlam ftonden, en met alles, wat 'er in was, verteerden. Dit was het noodlottig gevolg van het brandend dakriet, van 't eene Huis op 't ander overwaaijende. Zulks vermeerderde de vrees van de Zieken door de doodlijke vlammen te zien verteeren; en verdubbelde de beweeging om de tilbaare Have heen en weder te voeren, na eene plaats, waar men ze 't eene oogenblik veilig en het volgende in gevaar keurde. De verwarring groeide aan, en bijftere wanhoop klom ten hoogften top. Men werd eindelijk te raade, de Zieken, de Kraamvrouwen, de Stokouden en Kinderen, na 't open veld te brengen.

De Kerktooren, reeds vroeg in brand geraakt, ftortte ondertusfchen, met een ijsfelijk geweld, neder, en vermeerderde de verflaagenheid en 't gejammer van groot en klein. De Kerk, op een vrij grooten afftand van het Huis waar dit leed begon, was ter bergplaats van veele Goederen gebruikt; doch ftondt eerlang in lichterlaaije vlam, welke in dit fchoon Gebouw zulk een geweld baarde, dat niet alleen de geborgen Goederen daar aan ten prooije wierden; maar dat zelfs de Grafzerken borften, en de Beenderen der Lijken den volgenden morgen nog even heftig brandden, tot dat ze tot asfche verteerd waren. — Verfcheide Menfchen wierden, terwijl zij edelmoedigen bijftand beweezen, verzeerd en gekwetst. Eene blinde Vrouw kwam deerlijk in 't midden der vlammen om; een onheil, te deerlijker voor haaren Egtgenoot, terwijl hij haar uit een Huis, dat tegen verwagting gefpaard bleef, hadt overgebragt in 't geen waar zij, ondanks zijn ijverig poogen om haar met het dreigendst leevensgevaar te redden, met een Kind dat fchriklijk einde vondt.

In zo veel leeds eindigde de Dag, en fchoon de vlammen, met het vallen van den avond, op de meefte plaatzen, verwonnen waren, deeden de nog van tijd tot tijd opblaakende het ergfte dugten, dat ook het gevolg zou geweest hebben, indien de wind na 't Westen gefchooten was, en met dezelfde kragt hadt blijven aanhouden. Dan fchoot men

men voor dat leed bewaard bleef, bragt de aankomende nagt onvermijdbaare elenden voort voor de Ongelukkigen, die, van Huis en Have beroofd, en geen hulp bij Vrienden en Maagen kunnende vinden, als welken zelven of in de uiterste rouwe gedompeld, of door de grootste verlegenheid benard waren, door het open veld troostloos omzworven, aan de knaagendste droefheid, zo niet aan bystere wanhoop overgegeeven, te midden van de uitgebragte Kranken, even bevallene Vrouwen, Zuigelingen, Grijsaarts: alle voorwerpen, wier hulplooze staat de akeligheid vermeerderde in 't oog der berooiden, die uit hun welvaard geschopt, kleederen, voedzel en dekzel misten. De Dorpleeraar, wiens Huis verbrand was, en zich ten nauwen noode met zijne Huisvrouw uit de vlammen gered hadt, wel verre van troost aan de Gemeente te kunnen geeven, behoefde deeze balzem der Ongelukkigen. De Geneesheeren der Plaats waren, in den algemeenen ramp ingewikkeld, buiten staat om den Zieken en Kranken den noodigen bijstand te bieden. De Huizen en Ovens der Bakkers vernield, deeden het deezen onmogelijk worden om den Hongerigen brood te verschaffen, en andere eetwaaren vondt men niet voor handen.

Wanneer de eerste verwarring over was, ruimden de Dorpgenooten, van 't woedende vuur vrij gebleeven, een gedeelte hunner Huizen en Schuuren in, namen 'er tien, twintig, en meer, op. De Menschlijkheid zegepraalde over Gezindheidsijver: *Roomschen* en *Onroomschen* beschouwden elkander niet anders dan als *Christenen* en *Medeburgers* Ontoereikend was hun Mededoogen om in alle, om zelfs in de dringenste behoeften te voorzien — Welhaast kwam 'er bijstand uit het nabuurig *'s Graveland*, waar de Bezitters der Buitenplaatzen van dit bekoorelijk Dorp grootlijks deel namen in dien ramp, en dagelijks een wagen met brood derwaards zonden. Mevrouw BIKKER wordt geroemd als die het eerste voorbeeld van dit Liefdewerk gaf. Andere noodwendigheden werden welhaast van elders aangevoerd.

Dan dit reikte niet toe tot een eenigzins duurzaamen bijstand der Bewoonderen van tweehonderd en drie afgebrande Huizen; welker schade men op één Millioen begrootte: de-

wijl

wijl de meeste Fabrieken van Laken, Baaien, en Streepten, in dit Dorp menigvuldig, geheel verdelgd waren; en zou dit verlies nog grooter geweest zijn, indien men geene bijzondere en welgelukte zorg voor de Werkstoffen gedraagen en een groot gedeelte daar van behouden hadt.

De Regenten en Armbezorgers van het Dorp lieten bij eene schriftlijke en aangeslaage Beede weeten, waar men, tot Leevensonderhoud en Lijfsdekking van veele honderden Menschen, zijne Liefdegaven kon besteeden, verzekerd van eene evenmaatige uitdeeling. Schoon dit geene geringe baate aanbragt, vonden Regeerders van *Hilversum*, om tot herstel der geknakte welvaard te komen, het noodig, Staaten van *Holland* aan te gaan met een verzoek tot de Vrijheid, om zich te mogen vervoegen bij Burgemeesteren en Regeerderen van zodanige Steden en Plaatzen, waar zij oordeelden met vrugt aanzoek tot het verrigten eener Inzameling te kunnen doen; 't welk werd ingewilligd, onder zekere bepaalingen om de Penningen ten meesten nutte der Ongelukkigen te besteeden. Ook verwierven zij, op hun verzoek, verscheide Gunstbetooningen, Kwijtscheidingen, en Ontlastingen, voor zekeren tijd, van 's Lands wege, om Kerk, Pastorij en School te herbouwen, en weder in voorigen bloei te geraaken.

HOGERBEETS. (REMBOUT) Bij hetgeen wij, ter zijner plaatze, aangaande de gevangenis deezes slagtoffers van heerschzucht en geweld, hebben aangeteekend, agten wij niet ondienstig, naauwkeurigheidshalve, het volgende uit VAN WYN's *Bijvoegselen* aan te vullen. Dit schrijft hij: „ Zijne (HOGERBEETS) Kinderen hadden, bij Requeste, verzogt, dat hij mogt gebragt worden, ter vrijer wooninge, in den *Haage*; dan, daar men, in *Holland*, hier tegen was, en de Kastelein van *Woerden*, op gedaane aanschrijving, den Algemeene Staaten verklaard hadt, geene plaatse voor hem, op 't Slot van dien naam, open te hebben, stonden zij toe, hem te doen overbrengen naar 't Huis te *Zuidwijk* of *Sonnevelt*, bij *Valkenburg*, 't Huis *te Wetr*, bij *Wassenaar*, ('t geen sedert gekooren wierdt) of 't Huis *te Lennep*, bij *Voorburg*;

en wel „ naer de Suppliancen *met de Eygenaers konden* „ *accordeeren.*" Uit welke laatste woorden blijkt, dat het Huis *te Weer* niet tot de *eigene* goederen van HOGERBEETS behoorde. Voor 't overige, noemt WAGENAAR die verplaatsing, te regt, eene verligting van Gevangenis; want hem wierdt niet, gelijk eenige meenen, volle vrijheid vergund; maar, daar de Algemeene Staaten, hier inne, niet hadden toegestemd, dan, mits „ *blijvende de sententie in zijn ge-* „ *heel*," wierdt hem, alleenlijk, toegestaan, op de Cingels en in den Bogaart van 't Huis te mogen wandelen, zonder zich verder te begeeven; en wel op eene boete van twintigduizend gulden, voor welken de Heer VAN DER MYLE Borge gebleeven was. De Heer VAN DE WERVE was, meen ik, Eigenaar van 't Slot *te Weer*.

„ Op *Loevestein*, alwaar, thans, de pest begon te ontstaan, en men, door 't voorbeeld van DE GROOT geleerd, zeer tegen 't ontsnappen van HOGERBEETS persoon gewaakt hadt, hielden hem zijne Kinderen, bij beurte, gezelschap. Het verdient aanteekening, dat, toen zijne oudste Dogter, midlerwijl, huuwde met „ Mr. DIRCK MODET, Doct. in de „ Rechten," ook dees verzogt, nevens zijne Huisvrouwe, eenigen tijd, bij zijnen Schoonvader, te worden opgesllooten, om hem den gewoonen dienst en hulpe te bewijzen. Dit wierdt hem vergund, na hij, in handen van den President der Algemeene Staaten, onder eede, beloofd hadt, van „ noch in de gevanckenisse —, nochte oock wederom daer „ vuyt commende, yetwes te doen, handelen ofte tracteren „ van publycque saecken, ofte 't gene soude mogen strecken „ tot ondienst van de Regieringe ende den Staet van den „ Lande."

Zie Mr. H. VAN WYN, *Bijvoegsels* enz.

HOORN. Twee voorvallen gebeurden in deeze Stad, beiden van gelijksoortigen aart, tot de klasse der oproeren behoorende, het eerste in den Jaare 1768, het ander in het volgende Jaar. Van het eerste Oproer, in de Maand October

des

des eerstgenoemden jaars, ontmoeten wij, bij den Schrijver, dien wij meermaalen raadpleegden, het volgende berigt.

„ Aanleiding tot de opschudding gaf het optrekken van het wapenhandelend Genootschap, tot Zinspreuk voerende, *voor Vaderland en Vrijheid*, naadat hetzelve, op den elfden der gemelde Maand, volgens jaarlijksche gewoonte, hadt afgevuurd. Eene menigte van aanschouwers was tegenwoordig bij de plegtige verrigting, onder andere eenige Leden van het Genootschap van Wapenhandel, uit het nabuurig *Purmerend*. Gedurende de wapenoeffening bespeurde men niets, 't welk eenig onheil dreigde, of voor kwaade gevolgen deedt dugten; ook niet, in den beginne, terwijl het Genootschap, na zijn werk, met lof en tot algemeen genoegen, verrigt te hebben, met slaanden trom en vliegende vaandels, en onder een aangenaam veldmuzijk, zijnen hertogt Stedewaarts hadt aangenomen.

„ 't Leedt, egter, niet lang, of zommigen, onder de talrijke menigte, deeden niet onduidelijk blijken, hoedanig een geest hen bezielde. Van tijd tot tijd zogten eenigen, tusschen de operekkende gelederen, in te dringen, om alzo, ware 't mogelijk, eene affnijding te maaken, en de gewapende manschap uit elkander te doen wijken. Doch dit mislukte, 't zij bij gebrek aan genoegzaamen moed bij de stoorders der goede orde; of omdat zulks telkens voorkoomen wierdt, door de Leden van het Purmerender Genootschap, die agter de gelederen optrokken. Althans, zonder merkelijke verhindering, naderde men, eindelijk, de Stads Doele, de gewoone verzamelplaats, alwaar het Genootschap, naar gewoonte, van elkander zoude scheiden. Niet lang, derhalven, moest 'er nu gedraald worden, indien men, tegen de gewapende manschap, zijnen moed wilde koelen.

„ Dit gebeurde met 'er daad, bij het intrekken van de Poort voor de Doele. Met zulk een onbezuisd geweld begon thans het gemeen aan te dringen, dat het duidelijk zijn voorneemen te kennen gaf, om althans eenige der agterste gelederen af te snijden en buiten te houden. Nogthans kwamen ze binnen, hoewel met zeer veele moeite, vooral door de onverzaagdheid der Purmerender spitsbroeders, welke den

optogt flooten; die, egter, zelven thans geen klein gevaar liepen. Om hun den mislukten aanval op het Genootschap betaald te zetten, viel men thans, eenpaarig en met geweld, op hen aan. Zelf wil men, dat een van hun, in den rug, met een fteen wierdt getroffen, en dat hij hierop na zijnen Sabel greep. Dit maakte de menigte nog verwoeder, en zou, waarschijnlijk, van erger gevolgen geweest zijn, hadde niet een der Bevelhebberen van het Genootschap, welke het Bataillon floot, kloekmoedigheids genoeg bezeeten, om zijn Peloton rechtsomkeer te doen zwenken, en het Geweer vellen, om aldus, indien 't noodig ware, op de gewelddoende menigte in te dringen. Doch, gelijk moeitemaakers meestal bloodaarts zijn, en op den geringften tegenftand wijken, zij wagtten dien ftorm niet af, maar deinsden ijlings te rugge: waarop de gewapende manschap, onverhinderd, door de poort trok.

„ Dus deeze onweêrsbui, gelukkiglijk, zijnde overgedreeven, wierden de Leden afgedankt; elk maakte zich gereed om weder te keeren na zijn huis, in de onderftelling, dat men thans geen verder kwaad hadt te dugten. Doch deeze rekening was buiten den waard gemaakt. Het gemeen, eens aan het hollen geraakt, koomt niet fpoedig tot bedaaren. Terwijl de avond reeds begon te vallen, bevonden zich de Purmerenders nog in de Doele, voor en rondom welke zich nu de misnoegde hoop verzamelde, onder het uitflaan van de bedreiginge, van dezelve te zullen opwagten en van kant maaken. Naar gelange de duisternis viel, begon ook de menigte, van tijd tot tijd, toe te neemen. Uit vreeze dat de dus opgeflootenen, onder begunftiging van den nacht, hun zouden ontflippen, begaven zich eenigen na de Stads Poort, bij welke een Schuit gereed lag, die hen na hunne woonplaats zoude voeren; terwijl anderen ter Poorte uit trokken, zeggende, de Purmerenders, aan den Oudendijk, aan welken zij van Schuit moesten verwisselen, te zullen opwagten. Intusschen hoorde men, hier en daar, onder de menigte, *Oranje boven!* roepen, en verscheiden Liedjes zingen, geschikt om de gemoederen nog meer gaande te maaken. Zelf vloog 'er, eens en andermaal, een fteen door de

gla-

glazen der Societeitskamer, in welke de Purmerenders zaten.

„ Al dit geweld kon, voor de Regeering, niet verborgen blijven. Twee Burgemeesters, de Heeren VAN FOREEST en VAN HOOLWERFF, zich onder de menigte vervoegd hebbende, deedt de eerstgenoemde tot dezelve eene nadruklijke aanspraak, in welke hij haar het onbetaamelijke van het tegenwoordige gedrag onder 't oog bragt, en eindelijk, aan de rustverstoorders, vraagde, wat hun begeeren of zoeken ware? of waar in zij, van de wapenoeffenende manschap, beleedigd waren? 'er nevens voegende, dat, ingevalle zij weezenlijke bezwaaren hadden, zij dezelve aan hem, als hunnen Burgervader, konden openbaaren; doch indien niet, zij dan, als vredelievende Burgers, zich stil en gerust hadden te gedraagen, en na hunne huizen moesten wederkeeren. Doch elk zweeg thans stil; niemand onder den hoop scheen eenige bezwaarnis te kunnen in 't midden brengen. Alleenlijk riepen zommigen, naa verloop van eenigen tijd, niets te hebben tegen de Hoornsche Medeburgers; maar dat zij den Purmerenderen den hals wilden breeken. Hun stak, naamelijk, zo als ze zeiden, tot nog toe, in den krop, dat een dier Heeren, zo als wij boven hebben aangetekend, tegen hen den Sabel hadt getrokken.

„ Niet vreemd was het, ondertusschen, maar eigenaartig te verwagten, dat de Leden van het Genootschap, wel ras, van nieuws, onder de wapenen verscheenen, om hunne vrienden, die, om hunnentwille, in moeite geraakt waren, ter hulpe toe te schieten. Uitgezonderd eenige weinigen, verzamelden ze allen in de Doele, brandende van verlangen na de vereischte bevelen, om den rustverstoorderen te keer te gaan, en de goede orde te herstellen. Doch 'er verliep eenige tijd, voordat, ten dien einde, de noodige schikkingen beraamd wierden. Eindelijk wierdt, bij de Wethouderschap, beslooten, de twee Burger-Kompagniën, die op de Brandwagt lagen, op te roepen. Doch derzelver Bevelhebbers, in aanmerking neemende den slegten staat hunner Schutteren, zommige van welke zelf van geene geweeren voorzien waren, maakten zwaarigheid, hier aan te voldoen, indien 'er

geene schikking wierdt beraamd, om, met overleg van, en gemeenschappelijk met het Genootschap, te mogen handelen. Na eenig overleg bij de Regeering, wierdt hier toe besloo-ten en verlof gegeeven. Dit was genoeg, zo dra de oproe-rige menigte 'er de lucht van kreeg, om dezelve te doen afzakken, en in haare duistere schuilhoeken kruipen.

„ Naa dit alles wierden de Purmerenders, 's nachts ten half drie uure, door eenige afgevaardigde manschap, uit de Schutterij en van het Genootschap, buiten de Poort, tot aan hunne Schuit geleid. Die van het Genootschap verzelden hen tot aan den Oudendijk, uit vreeze dat ze, veelligt, onder weg, eene bende der Hoornsche muitelingen zouden aantreffen. 's Anderendaags was de uitwendige rust in de Stad volkomen hersteld; die, egter, naderhand, van nieuws, gestoord wierdt, door eene geweldige opschudding, gelijk wij, ter bekwaamer plaatze, nader zullen verhaalen."

De gemelde Schrijver, aan zijn woord getrouw, geeft van de veel grooter gerugt maakende Opschudding, in de Maand Maart des Jaars 1787, het volgende verhaal.

„ Even als te *Goes*, gelijk ik (dus schrijft hij) boven heb aangete-kend, wierdt ook, in de Noordhollandsche Stad, veel gesprooken van den groot gerugt maakenden Eed, raakende den Protestant-schen Godsdienst en het Huis van *Oranje*. De kwaade reuk, in welken, bij zeer veelen, het Vaderlandsch Genootschap was, deedt, ook hier, het verspreiden van dien Eed, en de aan-moediging van deszelfs ongerijmden inhoud, op rekening van dit Genootschap stellen. Daar de onderlinge verwijdering reeds tot merkelijke hoogte was geklommen, was het ligt te voorzien, indien het vermoeden ruimer veld won, dat, hier uit, de heilloosste gevolgen, eigenaartig, konden en moesten gebooren worden. Dit begreep de Wethouderschap der Stad: weshalven dezelve, uit eene prijswaardige voorzorge, en ter beteugelinge van reeds plaats hebbende onbehoorlijkheden, op den derden van Sprokkelmaand, de volgende zeer nadruk-lijke Afkondiging deedt:

„ Schout, Burgemeesteren en Schepenen der Stad *Hoorn*, dewelke niets meerder ter harte gaat dan het welzijn dezer Stad, derzelver Burgeren en Inwoonderen, en het behoud

van

van de rust, vreede en eensgezindheid tusschen dezelve, met de grootste aandoening hebbende ontwaart, niet alleen de van tijd tot tijd toenemende verschillende denkenswijzen tusschen de Burgers en Ingezetenen dezer Stad, en de daar uit spruitende oneenigheden, waar door den een den ander haat, vervolgt en nadeel in zijn handtering toebrengt, maar dat men zelve zo verre gaat, om het zaad van tweedracht en oproer te zaaijen; dat daar door niet anders dan de schroomlijkste gevolgen kunnen worden te gemoet gezien, en om welke te doen aanwassen, men niet nalaat pasquillante liederen te zingen, zamenrottingen en attroupperingen te maken, brutaliteiten te plegen, insultes aan goede Burgers en Ingezetenen te doen, schotschriften en oproerige gedigten te divulgeeren, en daar en boven te disfemineeren en verspreiden een versierde, onwaarachtige en Gods-lasterlijke Eed, onder anderen inhoudende, om te onderdrukken en tegen te gaan de *Protestantsche Godsdienst*, als mede de in deze Landen gepermitteerde *Roomsche Godsdienst*, en dewelke men voorgeeft, dat door de Leden van het gelegaliseerd Exercitie-Genoodschap *Voor Vaderland en Vrijheid* binnen deze Stad zoude zijn bezworen; iets, geheel en alleen ingericht om de Ingezetenen dezer Stad, en wel de Godsdienstigste onder de onderscheidene gezindhedens, des te meerder tegen elkander te verbitteren, en de bloedigste moordtooneelen (die God verhoede!) binnen deze Stad te doen plaats grijpen; daar en tegen gemelde Exercitie-Genoodschap op het plechtigste aan Haar Ed. Gr. Achtb. betuigd heeft, en meermaalen heeft doen zien, met verzaking van allen eigenbelang, niets anders dan 's Lands waar belang, en de rust en veiligheid der Ingezetenen ten doel te hebben, en dat nimmer zulk een Godvergeeten stuk onder de Leden van het Genoodschap zoude plaats vinden, maar dat zij zig op het plechtigste onder anderen hebben verbonden, geen andere bedoeling te hebben, dan de ware Christelijke Gereformeerde Godsdienst, zo als dezelve in de publieke Kerken dezer Landen geleerd word, welke zij, benevens de Burgerlijke Vrijheid, houden voor de onschatbaare vastigheden van *Nederlandsch Staatsgebouw*, met allen ijver, ernst en na-

nadruk te zullen handhaven, en zonder mede te werken ofte te gedogen dat de gronden van dien Godsdienst op eenigerhande wijze worden ondermijnt; behoudens nogthans een billijke vrijheid van Godsdienstoeffening van anderen Gezindhedens."

„ Waarom Haar Ed. Groot Achtb. bij deze, alle Burgers en Inwoonders dezer Stad en Jurisdictie van dien, op het sterkste willen hebben verzogt en vermaand, de een den anderen in alle vreede en eendragt te verdragen, en deszelfs welzijn als Leden van een Maatschappij te behartigen en bevorderen; en zig voor al te onthouden van het zingen van pasquillante Liederen, het maaken van Attroupeeringen, of Zamenrottingen, het pleegen van Brutaliteiten, het doen van insultes aan eenige Burgers of Ingezetenen dezer Stad, het drukken of divulgeeren van eenige Schotschriften of oproerige Gedichten, mitsgaders het dissemineeren en verspreiden van bovengem. prætense Eed, zullende de overtreeders van deze waarschouwing als Perturbateurs der algemeene rust en veiligheid, als mede die geene, dewelke zig aan eigendunkelijk Schieten, en wat dies meer is, de Placaaten dezer Lande, en de Keuren dezer Stad infringeerende, schuldig maaken, rigoureuzelijk, en zonder eenige conniventie worden gestraft; terwijl Haar Ed. Gr. Achtb. daar en boven beloven een Somma van drie honderd Caroli Guldens aan die geen, welke den uitvinder of opsteller van bovengenoemde prætense Eed weet aan te wijzen, zodanig dat dezelve in handen van de Justitie geraken, en van het fait zal kunnen worden overtuigd, als mede aan die geen, dewelke aantoonen kan, dat ooit zodanige Eed door één der Leden bij het Genoodschap zoude bezworen zijn, zullende des aanbrengers of aanbrengeren naam, des begeerende, worden gesecreteerd."

„ Ondanks de heilzaame uitwerkzels, omtrent de inwendige rust en veiligheid, welke, uit ontzag voor Wet en Overheid, dusdanig eene Afkondiging hadt moeten te wege brengen, bleeven, bij veelen, de gemoederen even onstuimig; 't welk men, in hunne gesprekken en handelingen, nu en dan, duidelijk zag doorstraalen.

„ Sprok-

„ Sprokkelmaand liep aldus ten einde; Lentemaand nam, op deeze wijze, eenen aanvang. Met fchrik en ontroering leefden veelen den achtften dag dier Maand te gemoete; dag, zints eenigen tijd, zo kwalijk berugt, uit hoofde van het misbruik, door eene zekere klasfe van lieden, van denzelven gemaakt, om, onder den dekmantel van betaamelijke en gefchikte vrolijkheid, den ftillen en vreedzaamen landzaat of burger in zijne rust te ftooren. Gelukkig, nogthans, liep hij voorbij, zonder dat men iets vernam, van de buitenfpoorigheden, welke denzelven, ginds en elders, gefchandvlekt hebben.

„ Maar een heimelijke fpijt fcheen, welhaast, het gemeen te bekruipen, deeze gelegenheid, om aan de voorwerpen van zijnen haat den dollen moed te koelen, dus te hebben laten voorbijgaan, en zijnen kans verkeeken te hebben. De dertiende der bovengemelde Maand was het tijdftip, welk men fcheen uitgekoozen te hebben, om dat verzuim te vergoeden. Zekere JAN MEYER, Bode van het Vaderlandsch Genootfchap, was de eerfte, op wien de woede van den plondergeest zich ontlastte. Naa dat, reeds in den naamiddag, eenige woelzieke menfchen, door het vertoonen van een vinnig gelaat, en het uitflaan van dreigende woorden, getoond hadden, wat zij in den fchild voerden, begaf zich, tegen den avond, eene talrijke bende na het huis van den ftraks genoemden perfoon, en oeffende aldaar haare wraak, door het inflaan van eene menigte van glazen. Dit, en het rond zwerven van nog andere kwaadfpellende hoopen volks, verfpreidde den fchrik door de Stad, en was oorzaak, dat 's avonds, omtrent acht uure, alarm wierdt geflagen, om de Kompagniën op derzelver onderfcheidene loopplaatzen te doen verfchijnen. Eene dier Kompagniën nam gang na het aangevallene huis, terwijl eene andere het Stadhuis bezette. Intusfchen was men in gegronde vreeze, dat het andere inwooneren, die bij 't gemeen in het oog liepen, insgelijks welhaast zoude gelden. Van hier dat veelen hunne kostbaarfte huisgeraaden en eigendommen, op de eene of andere wijze, in veiligheid bragten; ja, zelf eenige burgers de Stad verlieten.

Zeer moedig, op zijne wijze, moet, op dit pas, het Hoornsche graauw geweest zijn. Althans, het verschijnen der gewapende Burgerije deedt hetzelve geenen duim gronds wijken. Zonder eenen voet te verzetten, bleef het op den post, welken het hadt ingenomen. Van weerskanten wierdt, van tijd tot tijd, geschooten, zonder dat, evenwel, zo min aan de eene als aan de andere zijde, iemand sneuvelde, of merkelijk gekwetst wierdt. Dit duurde tot 's morgens tusschen drie en vier uuren. 't Zij het muitziek graauw thans zijnen zat hadt bekoomen, of geenen kans zag, onder 't oog der geschaarde Burgerije, zijn doelwit te bereiken; zeker is 't, dat het, allengskens, afzakte. Omtrent vijf uuren scheen alles in rust, althans de woede in zo verre te zijn beteugeld, dat, van de zes Kompagniën, welke, bij deeze gelegenheid, onder de wapenen waren gekoomen, vier wierden afgedankt. Het eenig ongeluk, in deezen opstand voorgevallen, was, eene zwaare kwetzuure, eenen van den Patriotschen aanhang, aan zijn been, toegebragt, door eenen schoot met scherp, op hem, van agter eenen Hooistal, gelost. De persoon, welken men voor den daader hieldt, wierdt gevat, ontwapend en in hegtenisse gebragt.

„ Elk een vleide zich nu met de hoop, dat, de gemoederen eens hebbende uitgewoed, de drift zoude bedaard zijn, en de Stad tot bestendige rust wederkeeren. Doch deeze rekening was buiten den waard gemaakt. Op den vijftienden, 's morgens, tusschen negen en tien uuren, wierden de rustminnende gemoederen van nieuwen schrik bevangen. Eene bende van tusschen de vijf en zeshonderd persoonen verzamelde voor het Stadhuis, op den, zo genaamden, *Roodensteen* of Kaasmarkt; zij bestondt uit Sjouwers, Pakhuiswerkers, Scheepstimmerlieden, wijven en jongens. Het raadzel, wat toch zulk een vreemde zamenloop mogt beduiden, wierdt, welhaast, ontknoopt, toen deeze lieden, uit het midden hunner, eenige Afgevaardigden zonden aan Heeren Burgemeesteren, om van dezelve de drie volgende zaaken te verzoeken: „ *Vooreerst*, dat de Bode van het Genootschap, „ ten eeuwigen dage, mogt gebannen worden, uit de Stad „ en derzelver Regtsgebied. *Ten tweede*, dat de persoon, „ den

„ den voorgaanden nacht, door de Burgers, gevat en in hegtenisse genomen, op vrije voeten mogt gesteld worden.
„ *Ten derde*, dat het Vaderlandsch Genootschap *voor Vrijheid en Vaderland* mogt vernietigd worden." Hoe vreemd deeze voorstellen ook mogen luiden, mijne Heeren van den Geregte konden, egter, goedvinden, om dezelve, volkomen en spoedig, in te willigen, zo als, nog dien zelfden voormiddag, geschiedde, bij eene openbaare Afkondiging van de Puije van 't Stadhuis.

„ Het gevolg hier van, was, dat de geslaakte muiteling, met strikken en linten getooid, als in zegepraal, door de Stad wierdt rond geleid. Ook zag men, welhaast, eene menigte wijven en kinderen, met vlaggen en andere tooizels, door de Stad zwieren, en rondgaan bij de huizen van welgezeetene burgers, vooral bij de zulken, wier denkwijze verdagt was, om eenen drinkpenning te verzoeken tot het pleegen van vrolijkheden. Daarenboven wierden de Vaandels en Trommen van het Genootschap, uit het zo genaamde Societeitshuis, afgehaald, en op het Stadhuis gebragt. De eenige plondering, onderuusschen, welke, met regt, die naam verdient, bij deeze gelegenheid voorgevallen, was, die van de Kamer van het Genootschap; zijnde dezelve geheel vernield. Verscheiden aanzienlijke burgers, en ook eenige leden van de Regeeringe, zich huns lijfs niet veilig oordeelende, hadden, onder alle deeze opschuddingen en beroerten, de Stad verlaaten.

„ Het leedt niet lang, of men ontving, in *'s Graavenhage*, in de Vergadering van Hunne Edel Groot Mogende, de tijding van den voorgevallen oproer, inzonderheid naa dat in dezelve verscheenen waren eenige der uitgeweekene Regenten, welke deswegen nader verslag deeden. Het beraamen van gepaste maatregelen, ter voorkoominge of beteugelinge van oproerigheden, in het toekomende, trok straks de aandagt der Vergaderinge. De uitslag der raadpleegingen, was, Heeren Gecommitteerde Raaden in het Noorderkwartier te verzoeken en te lastigen, het noodig onderzoek te doen omtrent het gebeurde, en deswegen de gepaste schikkingen te beraamen. Naa dat men, te *Alkmaar*, hier over, in

in onderhandeling was getreeden, wierdt men 't spoedig eens, dat een gedeelte der Krijgsmagt van den Staat, met het beste gevolg, hier zou kunnen gebezigd worden. Ten dien einde zondt men eenen der Krijgsbevelhebberen na *Hoorn*, met de Patenten, om door de Burgemeesters ondertekend te worden. Doch de Vroedschap weigerde, daar aan de toestemming te geeven, voor reden inbrengende, dat de Troepen, volgens gewoonte, door Heeren Gecommitteerde Raaden, en niet door Hunne Edele Agtbaarheden, moesten in den Eed genomen worden.

„ Onder dit zammelen en draalen groeide, meer en meer, de oproerigheid binnen de Stad: weshalven Heeren Burgemeesteren, voor erger gevolgen, zo niet voor een bloedbad vreezende, op Donderdag, den tweeëntwintigsten, in den laaten avond, of liever in den nacht, ten twaalf uuren, Attache verleenden, door het tekenen der Patenten. Dit hadt de bedoelde uitwerking. 's Anderendaags, een weinig naa den middag, verscheen de Krijgsmagt voor de Westerpoort. Naa haaren last, aan den Majoor der Stad, vertoond te hebben, rukte eerst binnen, eene bende Ruiterij, met scherp gelaaden. Vervolgens zag men binnen rijden twee Koetzen, ieder bespannen met vier paerden, waar in gezeeten waren de Heeren Gecommitteerde Raaden, en nog eene Koets met twee paerden, voerende de Heeren Schepenen. Thans volgde eene Kompagnie Ruiters; daarnaa eenige rijtuigen met gevlugte Burgers; voorts eene Kompagnie Granadiers, en tweehonderdvijftig Muskettiers, medevoerende twee gelaadene Veldstukken, achtponders. Eenige pakkaadjewagens slooten den trein.

„ Zo groot de schrik was, welken het binnenrukken deezer Krijgsmagt zommigen aanjaagde, even zo groot was de blijdschap van anderen, die op hun gelaat als te leezen stondt. Terstond naa hunne komst binnen de Stad, deeden Heeren Gecommitteerde Raaden de Poorten en Boomen der Stad sluiten: deels om den toeloop van buiten te weeren, deels om den schuldigen het wijken te beletten. Nog dien zelfden avond wierden vier persoonen in verzekering genomen; wier getal, op de twee volgende dagen, met nog vijf wierdt

ver-

vermeerderd. Voorts deedt men de geweeren van het Oranje Genootschap ophaalen; en het Vaderlandsch Genootschap ontving de toezegging, ten spoedigste in deszelfs voorgaanden luister te zullen hersteld worden."

Zie *Beroerten in de Vereenigde Nederlanden*.

HOPPERUS. (JOACHIM) Bij 't geen wij, raakende den veelvuldigen letterarbeid deezes beroemden Nederlandschen Staatsmans, in 't algemeen, vermeld hebben, willen wij, om te dienen tot een naauwkeuriger berigt wegens 's Mans drukke werkzaamheden, uit TE WATER, nog het volgende overschrijven. Wij noemden zijn *Verhaal der Nederlandsche Beroerten*, in de Fransche taal beschreven, het eenig Werk, van HOPPERUS voorhanden. Het voert tot titel: *Recueil et Memorial des troubles des Pays-Bas du Roy*. De geleerde HOYNCK VAN PAPENDRECHT heeft dit Werk eerst in den Jaare 1743, in zijne *Analecta Belgica*, in 't licht gegeeven. HOPPERUS begint deeze Gedenkschriften van het vertrek van Koning PHILIPS DEN II. uit de Nederlanden na *Spanje*, en eindigt dezelve met het besluit van zijne Majesteit om herwaarts te keeren, om, door zijne tegenwoordigheid, de beroerten in de Nederlanden te stillen. „ Niemand, schrijft TE WATER, „ die bedenkt, dat HOPPERUS, tot zijn vertrek naar *Spanje*, „ in 't Jaar 1566, de geheimste raadplegingen te *Brussel* „ bijgewoond heeft, en in *Spanje* naauwkeurigst wist, wat „ hier te Lande gebeurde, zal 'er aan twijfelen, of zijne „ Gedenkschriften over de Nederlandsche beroerten verdienen „ alle opmerkzaamheid." — Aangaande de *Brieven*, door den zelfden Staatsman, uit *Spanje* aan zijnen beroemden Landgenoot, VIGLIUS VAN AYTTA, in 't Latijn, geschreven, getuigt de Hoogleeraar, dat de geleerde Bisschop van *Antwerpen*, CORNELIUS FRANCISCUS DE NELIS, dezelve, ten getale van tweehonderdëntwintig, in 't oorspronklijke heeft doen drukken, en dat, in den Jaare 1746, de Uitgeever van dezelve alleenlijk na de Voorrede en 't Register wagtte. Of de uitgave nu mede met 'er daad geschied zij, is ons niet

ge-

gebleeken. Onder de verzameling van oude Stukken des genoemden Bisschops vinden wij, van onzen HOPPERUS, ook genoemd, *Relations en Rapports journaliers*; zijnde de berigten, welke HOPPERUS, elken dag, aan den Koning, te *Madrid*, gaf, en waarbij de Koning, in 't Spaansch, zijne Apostillen of besluiten voegde, welke zomtijds uitvoeriger dan de berigten des Staatsdienaars waren. Eindelijk vinden wij nog, als een letterwerk van HOPPERUS, vermeld, *Memoires de Hopperus, Conseiller du Roy d'Espagne, touchant l'Etat et le Gouvernement des Pays-Bas.*

Zie J. W. TE WATER, *Hist. van het Verbond der Nederl. Edelen.*

HOUBRAKEN, (JACOBUS) geboren te *Dordrecht*, in den Jaare 1698, heeft het meerendeel zijns leeftijds te *Amsteldam* doorgebragt. Zijn Vader was de bekende ARNOLD HOUBRAKEN, Schrijver van den *Schouwburg der Nederlandsche Schilders*, als mede een beroemd Historieschilder. De jonge HOUBRAKEN, een der grootste Portretgraveerders, welke Nederland ooit heeft uitgeleverd, gaf de eerste proeven van zijn kunstvermogen aan de Portretten, welke in het werk van zijnen Vader gevonden worden. Kenners doorzagen, reeds in deeze eerste proeven, den aanstaanden grooten Kunstenaar. Omtrent zijn twintigste jaar, begaf zich HOUBRAKEN na *Amsteldam*, alwaar hij, zedert, eene bijkans ontelbaare menigte van Portretten gegraveerd heeft, zo tot de Vaderlandsche Historie van den Heere J. WAGENAAR, als van een groot aantal van Hoogleeraaren, Predikanten, Geleerden en andere voornaame Mannen, naar de schilderijen van QUINKHART en andere voornaame Meesters; alle welke, bij elk, die kunst kent en waardeert, ten allen tijde, des Meesters roem en kunstvermogen zullen verkondigen. Daarenboven heeft HOUBRAKEN nog gegraveerd, eenige Plaaten tot het Werk, onder den titel van *la Galerie de Dresde* bekend; gelijk ook tot het Werk van TROOST, bij den Kunstkooper P. FOUCQUET in 't licht gegeeven. Nog in zijn tachtigste jaar vervaardigde

hij,

bij, voor dat Werk, twee Platen, naar twee fraaije Crajonstukken van TROOST, zijnde tooneelen uit het bekend Blijspel *de Ontdekte Schijndeugd*. HOUBRAKEN, die, om zijn zedig en stil karakter, zo bij zijne Kunstvrienden, als bij anderen, zeer bemind was, overleedt op den veertienden November, des Jaars 1780, in den ouderdom van tweeëntachtig jaaren.

HOVE, (WILLEM VAN DEN) volgens BRANDT, of, zo als hem VAN WYN noemt, VAN HOVEN, *Heer van Wedde*, *Westerwolde*, *Bellinkwolde en Blijkaer*, staat in de Geschiedenissen bekend, als de voornaamste aanleider tot het bouwen eener nieuwe Stad, in *Holstein*, naar den naam des toen regeerenden Hertogs, *Frederikstad* genaamd. De Heer VAN WEDDE was een bloedverwant van den Heere DE GROOT, den Remonstranten zeer toegedaan, en met hun lot bewogen, 't geen hun, in de Vereenigde Gewesten, geene vreedzaame verblijfplaats toestondt. Op het Hertogdom *Holstein*, in *Denemarken*, hadt hij het oog laaten vallen, ten einde om hun aldaar een gerust verblijf te bezorgen. Bij den Hertog zich vervoegd hebbende, verwierf hij van denzelven de vrijheid, om in diens gebied eene nieuwe Stad te mogen bouwen. In de Maand Augustus, des Jaars 1621, onthieldt hij zich eenige weeken te *Hoorn*, door heimelijke brieven van daar aan zijne vrienden en bekenden, in verscheiden oorden, dezelve vermaanende, om tot opbouw en volgende inwooninge der nieuwe Stad te willen medewerken Naa ongelooflijke moeite, en tot zijne eigen zeer zwaare kosten, bragt hij eindelijk te wege, dat eenige Timmerlieden, Metzelaars en andere arbeidslieden derwaarts toogen; met dat gevolg, dat de Zoon van den Heere VAN WEDDE, ANTONY genaamd, op den dertienden September des genoemden jaars, aan het eerste gebouw den eersten steen leide. Men weet, dat de *Frederikstad* omtrent drie mijlen van de Noordzee, tusschen de Rivieren *de Eider* en *de Treene*, ligt, de eerste van zout, de andere van zoet water, en beiden zeer vischrijk. Behalven den Heer VAN WEDDE, waren de eerste bewooners, die eenigen rijkdom derwaarts bragten, Dr. PIETER VAN DAM, van *Amersfoort*, en zijn Broeder, WILLEM VAN DAM, Regtsgeleerde,

PIETER DE GRAAF, van *Amsterdam*, broeder van den Burgemeester JACOB DE GRAAF, CHRISTIAAN BEEKER, HENRIK RUITENSTEIN, MARCUS GUALTHERUS, geweezen Rector van 't Latijnsche School te *Kampen*, de gebroeders SCHALKERS, van *Rotterdam*. De Hertog schonk den Remonstranten groote vrijheden en voorregten. Jonker ADOLF VAN DE WAAL, Heer van *Moersbergen*, die, tegen de Vervolgingen in de Nederlanden, hier eenigen tijd eene schuilplaats vondt, bekleedde 'er, in 't eerst, den post van 's Hertogs Stedehouder. Doch naa zijn vertrek wierdt de Regeering, door den Heer VAN WEDDE, op de Hollandsche wijze geschikt, en uit Burgemeesters en Schepenen zamengesteld. In den Jaare 1624 wierdt door Jonkvrouwe CATHARINA VAN MOERSBERGEN, Dogter van gemelden Heere, aan de Kerk de eerste steen gelegd. Boven de Kerkdeur leest men dit Tijdschrift, in eenen steen uitgehouwen:

Est DoMVs Ista pIIs preCIbVs VerboqVe parata.

Dat wil zeggen:

„ DIt hVIs Is tot goDtvVrVChtIge gebeDen
„ en 't preeken toegerVst."

Men weet, hoe ook zeer veele *Doopsgezinden* en *Lutherschen* zich in de nieuwe Stad met 'er woon hebben neergezet.

Zie G. BRANDT, *Historie der Reformatie*.

HUGO DE GROOT. Niet onbekend aan veelen onzer Leezeren is het plan, welk men, t' eenigen tijde, hadt beraamd, om, even als voor ERASMUS te *Rotterdam*, ter naagedagtenisse van deezen onsterflijken Man, in zijne Geboortestad *Delft*, een openbaar Gedenkteeken op te rigten; doch dat men naderhand te raade wierdt, in het Choor van de Nieu-

we Kerk dier Plaatze, een Praalgraf te bouwen. In den Jaare 1663 gaf de Regeering van *Delft* daar aan de toestemming, en tekende de vermaarde Kunstenaar en Beeldbouwer ROMBOUT VERHULST een Ontwerp, 't welk hij vervolgens in Aarde boetzeerde. Doch 't werk, om welke redenen weeten wij niet, heeft geen voortgang gehad. Des begeerigen kunnen, in het *Leven des Heeren* HUGO DE GROOT, door C. BRANDT en A. V. CATTENBURG, de Afbeelding vinden. In den Jaare 1781 wierdt het ontwerp, ter oprigtinge van een Gedenkteeken, hervat en voltoold, op kosten der thans nog leevende nakomelingen des vermaarden Letterhelds. Het Praalgraf, in het Choor der Nieuwe Kerk te *Delft*, ter rechter zijde der Vorstlijke Graftombe geplaatst, bestaat uit eene antique Architectuur van Arduinsteen, bij uitstek fraaij gepolijst, in zich besluitende eene half ronde Nisse, waar in een Naald van zwart Marmer, met een Sluier van wit Marmer omgeeven. Voor deezen Naald staat, op eèn verheven Voetstuk, in het midden een Lijkbusse, met een krans van Cijpressen-bladeren omvlogten; ter regter zijde een Kinderbeeldtje, hebbende een omgekeerden uitgebluschten Fakkel in de slinker-, en het Wapen van HUGO DE GROOT in de rechterhand; en ter slinker zijde, 's Mans Beeldtenis, in een Medaillon, 't welk met een Lauwrenkrans gekroond, rust op zijn alomme beroemd Werk *De Jure Belli ac Pacis*, terwijl zijne overige Schriften, waar onder bijzonder zijn uitmuntend *Bewijs van den waaren Godsdienst* in het oog valt, daar nevens liggen. Voor het Voetstuk zelve is een Tablet van wit Marmer, met het volgend Opschrift:

H U G O N I G R O T I O.

S A C R V M.

PRODIGIVM EVROPAE, DOCTI STVPOR VNICVS ORBIS,
NATVRAE AVGVSTVM SE SVPERANTIS OPVS,
INGENII COELESTIS APEX, VIRTVTIS IMAGO,
CELSIVS HVMANA CONDITIONE DECVS;

CVI PEPERIT LIBANI LECTAS DE VERTICE CEDROS
DEFENSVS VERAE RELIGIONIS HONOR;
QVEM LAVRV MAVORS, PALLAS DECORAVIT OLIVA,
QVVM BELLO ET PACI PVBLICA JVRA DARET;
QVEM THAMESIS BATAVAE MIRACLVM ET SEQVANA TERRAE
VIDIT, ET ADSERVIT SVEONIS AVLA SIBI:
GROTIUS HIC SITUS EST, TVMVLO DISCEDITE, QVOS NON
MVSARVM ET PATRIAE FERVIDVS VRIT AMOR.

PETRUS BURMANNUS SECUNDUS.

Een kundig Dichter heeft dit fchoone Vaers in het Nederduitsch aldus overgebragt:

TER GEDAGTENISSE

VAN

HUIG DE GROOT.

Europa's Wonder, dat Geleerdheid doet verftommen,
Het Pronkftuk, waar Natuur zich zelven overtreft,
Het Beeld der Deugd, 't Verftand, tot 's Hemels top geklommen,
't Cieraad, dat boven 't lot des Menschdoms zich verheft,
Dien waare Godsdienst, voor wiens eer hij ftreedt, beloonde
Met de eelfte cederen van Libans kruin gehaald,
Dien Pallas met Olijf en Mars met Lauwren kroonde,
Toen hij de Wet voor Vrede en Oorlog heeft bepaald,
Dien Teems en Seine, om ftrijd, een Wonderwerk beleden
Van Nederland, dien de Zweed zich eigende als Gezant:
DE GROOT *ligt hier. Wijk van dit Graf met fnelle fchreeden,*
Gij, die door Vaderlands- noch Wijsheids Liefde brandt.

Overbekend zijn de meeste Schriften van onzen doorluchtigen Landgenoot, en de meeste derzelven door ons opgeteld. Van wegen de verdiensten des Gefchrifts, en den naam, dien het, door de geheele waereld, heeft gemaakt, agten wij ons verpligt tot eenig nader verflag, wegens het gouden

klein-

kleinood, *De Veritate Religionis Christianae*, of *over de Waarheid van den Christlijken Godsdienst.* Zo schrijft daar van de geleerde IJPEIJ, die ons meermaalen tot gids verstrekte, en nog vaak dien dienst zal betoonen.

„ Dit boek is oorspronglijk van hem opgesteld in Nederduitsche Versen, toen hij op het Kasteel *Loevestein*, als een gevangen van Staat, zijnen tijd nuttig doorbragt. Hij vervaardigde het ten dienste van Zeevaarenden, die hetzelve van buiten leeren, en, al zingende, een zuiver begrip van de Kristlijke Godsdienstleer bekomen hebbende, volgens des grooten mans oogmerk, tevens daar door in staat konden worden gesteld, om onder allerlei Natiën, voornaamlijk onder de Heidenen en Mahomedaanen, het Kristendom voort te planten. Terstond na zijne merkwaardige vlugt van *Loevestein* gaf hij hetzelve in het licht; waarna het van tijd tot tijd verscheiden maalen herdrukt is. De tijtel er van was: *Bewijs van den waaren Godsdienst in verzen gesteld.* Hieröp heeft hij zelf het in het Latijn overgezet op verzoek van HIERONIJMUS BIGNON, zijnen vriend, toen hij in *Parijs* was; waarna het uitkwam door de bezorging van G. J. VOSSIUS, zijnen voormaaligen leermeester, ten jaare 1627, zonder aantekeningen. Doch in het jaar 1640 gaf DE GROOT zelf het op nieuw uit, met verscheiden aantekeningen, met merklijke verbeteringen, en met eene opdragt aan den genoemden BIGNON. Deeze uitgave geschiedde te *Parijs*; dan als zodaanig werd het vervolgens herdrukt op meer andere plaatzen, herhaalde keeren. Te *Amsterdam*, bij voorbeeld, werd het herdrukt 1657, 1662, 1674, 1684 en 1696. Naderhand ten Jaare 1709 kwam hetzelve in het licht te *Amsterdam*, door de bezorging van JOHANNES CLERICUS, die er veele geleerde aantekeningen bijvoegde, en het met eene verhandeling verrijkte, *de Eligenda inter dissentientes Christianos Sententia.* CLERICUS had in die verhandeling, zo men voor gaf, 't eene en andere geschreeven, 't welk den Indifferentisten niet ongevallig kon zijn; en dit bewoog hem ten jaare 1724, het werkjen van GROTIUS bij eene tweede uitgave te vermeerderen met nog éénе verhandeling *contra indifferentiam Religionum.* Intusschen had hij reeds ten Jaare 1717 het werk

werk met eenige nieuwe aantekeningen, boven de reeds uitgegeeven in den druk van 1709, verrijkt, en als zodaanig in 't licht gezonden. Deeze nieuwe aantekeningen vindt men ook in den gemelden druk van 1724. — En als zodaanig komt het werk van DE GROOT thands nog meestäl voor; zijnde van hetzelve de laatste uitgave hier te lande, zo ik meen, geschied in den *Haag* ten Jaare 1734. In *Duitschland* is ook dit werk van DE GROOT verscheiden maalen uitgegeeven; als onder anderen te *Leipsich* ten Jaare 1709 door de bezorging van E. S. CIJPRIANUS, en ten jaare 1726 met eene *Consultatio de eligenda inter Christianos de religione dissidentes sententia*; en voornaamlijk te *Jena* ten Jaare 1726 door J. C. KOECHER. Wijders is het werk in veele taalen overgezet. Uit het Latijn is het vertaald in het Nederduitsch, en als zodaanig uitgegeeven onder anderen ten jaare 1696 en 1728. Deeze Nederduitsche uitgave verschilde van het oorspronglijk opstel, 't welk ook in 't Nederduitsch was uitgegeeven, vooral daarin, dat dezelve in onrijm was. Voorts is het werk vertaald, en als zodaanig uitgegeeven, in het *Engelsch*, *Fransch*, *Hoogduitsch*, *Deensch*, *Sweedsch*, *Hongaarsch*, *Hedendaagsch Grieksch*, *Persiaansch*, *Maleitsch*, *Chineesch* en *Arabisch*, en dus de geheele wereld door verstrooid geworden. In het *Fransch* is het wel vijf maalen, zo men verhaalt, vertolkt, en uitgegeeven, de laatste keer door eenen LE JEUNE, die om den Godsdienst, uit *Frankrijk* hier na de *Nederlanden* gevlugt was, te *Utrecht* ten Jaare 1692. In het *Hoogduitsch* is het twee maalen vertaald, ééns in rijm, en ééns in onrijm. Dan, genoeg van de bijzondere uitgaven en vertaalingen deezes werks. Intusschen ziet men, hoe zeer dit werk in waarde is geweest bij het grootste gedeelte der geheele *Europische* Natie. Het oogmerk van DE GROOT, in het gemeen maaken van dit schoon geschrift, was, om de Euangelische waarheid, gezuiverd van alle bijbegrippen en van alle aansmeersels der Scholastiekerij, in het helderst licht te plaatzen, en daar door aan het rijk van JESUS voordeel toe te brengen in het uitbreiden van den Kristlijken Godsdienst onder de *Heidenen* en *Mahomedaanen*. In *Engeland* en elders, maar voornaamlijk in ons Vaderland, heeft

heeft men dit Boek verdacht gehouden van *Socinianerij* (*); doch het heeft niet ontbroken aan Geleerden, die des grooten Schrijvers naam en eer moedig en gelukkig van die verdenking hebben vrij gepleit (†). 't Werk is verdeeld in zes boe-

(*) „ MARESIUS onder anderen heeft DE GROOT van *Socinianerij* beschuldigd; zie BUDDEUS. Dan MARESIUS was een Kettermaaker; wien heeft deeze niet al den lak van Socinianerij aangewreeven? Evenwel VOETIUS, en deszelfs aanhangers, schijnen ook DE GROOT daar van betijgd te hebben. Altoos DE GROOT schreef ten Jaare 1638 in een' van zijne brieven (*Epist.* 444. *p.* 881. *Conf.* BAIJLE *D. Hist. art.* GROT. *p.* 1309.) *Liber meus de veritate Religionis Christianae, — qui Socinianus est Voetianis, — hic pro tali non habetur.* — Uit dit schrijven van DE GROOT ziet men, dat de naam van *Voetiaanen* reeds bekend waare, niet slechts voor het verschil tusschen VOETIUS en COCCEIUS, maar zelfs voor den langduurigen twist tusschen VOETIUS en MARESIUS. Men verg. hier onze aanmerking in het tweede deel, *bl.* 109. Dan DE GROOT zal hier door *Voetiaanen* waarschijnlijk alleen bedoeld hebben de eigenlijke leerlingen van VOETIUS, die ten Jaare 1634 Hoogleeraar te *Utrecht* geworden was, en niet zo zeer zodaanigen, welken, schoon zij zijne lessen aan de Akademie nimmer hadden bijgewoond, zich verklaarden van zijnen aanhang te zijn, wijl hij toen nog zo zeer buiten de Hoogeschool geen bijzonder gevolg kan gehad hebben."

(†) „ Die bedenking moet ook, bij alle onpartijdige beoordeelaars van 's Mans verdiensten, haaren grond verliezen, wanneer zij uit zijne Schriften de duidlijkste blijken van zijnen afkeer van alle *Sociniaansche* leerstellingen zien bijgebragt. Op meer dan ééne plaatze betuigt hij ronduit, dat hij de *Sociniaanen* voor de ergste vijanden van het Kristendom houdt, en hen den naam van het Kristendom onwaardig acht. Dus schreef hij bij voorbeeld aan den *Leijdschen* Hoogleeraar A. WALÆUS,

 (vide

boeken. In 't eerste wordt beweezen, dat er één God is, dat hij alle volmaaktheden bezit, dat hij al het geschaapen regeert, en dat de zielen der menschen onsterflijk zijn. In het tweede boek wordt beweezen, dat de Kristlijke Godsdienst de waare Godsdienst zij, en dat dezelve boven alle andere Godsdiensten uitmunt. Dit laatste wordt treflijk beweezen uit de zedenleer van het Evangelie, uit de verwonderingswaardige voortplanting van hetzelve, enz. In het derde boek wordt betoogd, dat de Schriften van het Nieuwe, en ook van het Oude Verbond, een Godlijk gezag hebben. In het vierde boek wordt de Godsdienst der *Heidenen*, en in het vijde boek die der *Jooden* bestreeden, waar bij beweezen wordt, dat JESUS de langbeloofde en waarächtige *Messias* zij. En ten laatsten wordt in het zesde boek de Godsdienst der *Mahomedaanen* wederlegd. Dit is het beloop van het werk. De schrijfwijze is krachtig, overtuigend,

(vide *Opp.* WALÆI *T.* II. *fol.* 399. & conf. GERDES *twee Verhand. bl.* 97.) *Samosatenianos & si qui sunt similes, non modo Christianorum, sed nec haereticorum nomine dignor. Quae enim ipsi docent, cum universali omnium aetatum atque gentium fide pugnant, & Christianitatem, quantum ego intelligo, nomine retinent, re destruunt. Itaque hos a Muhametistis non longe separo, qui ne ipsi quidem* JEZU *maledicunt.* En in zijn boek, *Pietas ordinum Hollandiae & Westfrisiae* treft men verscheiden diergelijke plaatzen aan, zo als *p.* 3, *p.* 5, *p.* 63 en meer anderen. Op de laatstäangehaalde zegt hij, SOCINI *Scripta perpetuis tenebris sunt dignissima.* En inzonderheid strekt ten bewijze, dat hij geen *Sociniaan* waare, zijn uitmuntend werk, *Defensio fidei Catholicae de Satisfactione* CHRISTI *adversus* F. SOCINUM *senensem*, 't welk hij 1617 heeft uitgegeeven, en waarvan WALÆUS dit getuigenis aflegt: *Docte & solide sententiam orthodoxam in hoc libro affirmavit, et contrariam infirmavit* GROTIUS. Vide *Epist.* GROT. & WAL. *T.* II. *p.* 407, & Conf. LAANII *diss. de toler. Civ. p.* 46."

gend, voortreflijk, eenvoudig en onfchoolmaatig, zo dat het werk des grooten mans naam overwaardig is. 't Eenige, dat er in gewraakt zoude kunnen worden, is misfchien, dat hij wel eens deeze en gene uitfpraken van heidenfche fchrijveren, op te zwakke gronden, als bewijzen der gezonde reden, ter betooging van zijne ftellingen bijdraagt. De aantekeningen van DE GROOT zelven verfpreiden niet weinig lichts over de onderwerpen, welken hij behandelt in den Tekst, en de aantekeningen van CLERICUS zijn zeer cordeelkundig ingericht ter nader verklaaring van des Schrijvers denkbeelden. Wij moogen het werk dus in 't algemeen met volkomen recht ter leezing aanbeveelen aan elken vriend van waarheid en deugd, en in 't bijzonder hetzelve met WOTTON ten gebruike aanprijzen aan elken Student, die zich fchikt tot het beöefenen van de Godgeleerdheid, en die, wanneer hij hetzelve zich eigen heeft gemaakt, met zo veel te meer vrucht zich zal kunnen begeeven tot het beftudeeren van eenig ander zamenftel der Godgeleerdheid.

HULSHOFF. (ALLARD) Man van meer dan gemeene begaafden vermaardheid, een fieraad van het Doopsgezinde Kerkgenootfchap, wierdt geboren te *Groningen*, op den twintigften Februarij des Jaars 1734. Zijne Ouders bekleedden geene onaanzienlijke plaats in den ruimen Middelftand. Naa de laagere Schoolen, in zijne geboorteftad, te hebben doorloopen, wierdt hij onder de Akademieburgers aangefchreeven. Met ongemeene naarftigheid oeffende hij zich in alle takken van befchaavende Weetenfchappen, met naame de zulken, die als voorbereidzels tot eene grondige kennisfe der Geneeskunde moeten befchouwd worden. OFFERHAUS, CROESEN, VAN DOEVEREN en LAMBERGEN, verftrekten hem, op deeze Letterbaan, tot leidslieden; terwijl hij, in de beöeffening der Wiskunde en Wijsbegeerte, in derzelver wijdften omvang, van het onderwijs van ENGELHARD en VAN DE WIJNPERSSE zich bediende. Het gevolg deezer naarftigheid was, dat HULSHOFF, in het einde des Jaars 1755, den trap van Doctor in de Wijsbegeerde beklom, naa openlijk verdeedigd te hebben eene Verhandeling, welker onderwerp van de fcherpzinnigheid van

's Mans vernuft ter proeve diende. Zij voerde tot titel: *Dissertatio Inauguralis, qua Entis realissimi Existentia a priori demonstratur*: „ het bewijs des bestaans van een al- „ lervolmaaktst weezen, van vooren."

Nu was het eenigen tijd waggelend besluit genomen, om zich op de Geneeskunst meer bepaaldlijk toe te leggen. Ten dien einde deedt hij, in den zomer des Jaars 1756, eenen keer na *Leijden*, om zich aldaar eene wooning te bespreeken. Doch op die reize etlijke dagen te *Amsterdam* vertoevende, veranderde hij van gedagten, door zijnen omgang met verstandige Mannen, die zijne zwaarigheden, raakende een vroeger ontwerp, wegens het Leeraarampt, uit den weg ruimden, en hem tot dien stand zich deeden bepaalen. 't Lust ons, van deeze veranderinge, rekenschap te geeven met HULSHOFF's eigen woorden, uit zijn schrijven aan Professor VAN DE WIJNPERSSE, zijnen leermeester en vriend, ontleend. „ Zestien jaaren bereikt hebbende, dus schrijft hij, was mijn „ oogmerk, mij tot den Predikdienst bekwaam te maaken. „ Dan, alle vooröordeelen ter zijde zettende, scheen het „ mij, om de veelheid en bepaaldheid der Geloofs-Artijke- „ len bij de meeste Gezindheden, niet alleen onmogelijk, de „ plaats van Leeraar te bekleeden, maar zelfs bij eenige tot „ Lidmaat te worden aangenomen. Dit deedt mij besluiten „ tot de studie der Medicijnen, schoon mij de Praktijk der- „ zelver eenigzins vreeslijk voorkwam. Terstond na mijne „ Promotie in de Wijsbegeerte, besloot ik dit verder voort „ te zetten. Doch aan de Praktijk gedenkende, begon ik „ te aarzelen. — Het verworpene ontwerp trok weder mij- „ ne aandagt. En door eenige kennis en naauwkeuriger ver- „ neemen naar de gesteldheid van sommige Doopsgezinde „ Gemeenten, bijzonder te *Amsterdam*, meende ik de voo- „ rige tegenwerpingen eenigzins te kunnen oplossen. Hier „ beschouwde ik de vrijheid van gevoelens en prediken in „ haaren vollen luister, en bespeurde dat de tijdlijke uit- „ zichten voor een bekwaam Leeaar niet zeer duister waren. „ — Ik pleegde hierop raad met eenige bekwaame Mannen. „ Niemand derzelven zogt mijn inzicht af te raaden. — En „ voorts lettende op eenige verkreegene, schoon geringe

„ kundigheden, en bovenal op eigene genegenheid, heb ik „ ten laatsten best geoordeeld, mij met oprechten, en zo „ veel ik weet onpartijdigen ijver, onder den zegen des Al„ lerhoogsten, tot de studie in de Godgeleerdheid, te *Am*„ *sterdam*, te bepaalen."

Ingevolge dit genomene besluit, wierdt nu HULSHOFF de leerling van den schranderen TJERK NIEUWENHUIS, Hoogleeraar in de Godgeleerdheid aan het Kweekschool der Doopsgezinde Gemeente te *Amsterdam*, vergaderende bij het Lam en den Toren. Ook bediende hij zich van het onderwijs der Remonstrantsche Hoogleeraaren KRIGHOUT en VAN DER MEERSCH, de eerste in de Godgeleerdheid, de andere in de Kerkelijke Geschiedenissen. De reeds gemaakte vorderingen in de Godgeleerdheid waren oorzaak, dat HULSHOFF, tot het afdoen zijner taake, minder tijds dan anderen behoefde. Reeds in 't einde des jaars 1758 wierdt hij tot Proponent bevorderd. De Gemeente te *Makkum*, in *Friesland*, beriep hem thans tot Leeraar; doch in de gemelde Gemeente te *Amsterdam* intusschen eene plaats zijnde opengevallen, wierdt aan HULSHOFF de vervulling van dezelve opgedraagen. Hij aanvaardde dien post in den aanvang des Jaars 1760. Met eene toejuiching, van welke men zeldzaame voorbeelden ontmoet, bekleedde hij het predikampt, geduurende den tijd van ruim vijfendertig jaaren. Hij overleedt aan eene uitteerende ziekte, op den dertigsten Julij des Jaars 1795, het tweeëenzestigste zijns Ouderdoms, naalaatende, bij zijne Echtgenoote ANNA DEBORA VAN OOSTERWIJK, eene Dogter, MARIA ALETTA, geboren den dertigsten Julij des Jaars 1781. Een Zoon, WILLEM VAN OOSTERWIJK HULSHOFF, was tien weeken vroeger ten grave gedaald. Zie het volgende Artikel. Zelden, gelijk wij in den beginne aanmerkten, genoot een Christen Leeraar meer algemeene toejuiching, van wegen den doorwrogten inhoud zijner Redevoeringen, en den ongemeenen ernst en nadruk, met welken zij wierden voorgedraagen. „ Nu eens ('t zijn de woorden van 's Mans Karakterschetzer) scheen Hij zeer plat en eenvoudig met U in „ gesprek te treden; dan geleide Hij de opwekking tot daadelijke onderscheidingen en aaneenverbonden afleidingen.

 „ Dan

„ Dan fleepte Hij U weg in opgetogen befpiegelingen over
„ het heerlijke en groote Gods, het dierbaare des Christlij-
„ ken Geloofs; of den ftaat der Gezaligden. — Welk eene
„ rijkheid fpreidde Hij ten toon in het toepaslijke? — Hoe
„ zielroerend waren zijne gebeden en plechtige toefpraken?
„ — Waar was zijns gelijken in het behandelen van Zede-
„ kundige onderwerpen; in het ontvouwen van plichten; of
„ het vermaanen tegen ondeugden? Zijne woorden wist Hij
„ een zonderlingen klem te geven. Rollend en afwisfelend
„ waren de Zinfneeden. Nimmer verviel Hij in het dorre;
„ de aandacht der geringften hieldt Hij altoos gaande; en de
„ bewogen gemoederen, hoe wierden zij niet zelden tot de
„ edelfte traanen geperst!" Door zijne ongemeene naarftigheid, vondt HULSHOFF middel, om, behalven den tijd, dien hij aan het zamenftellen zijner Kerkelijke Leerredenen moest befteeden, zijne uitgefpaarde oogenblikken toe te wijden aan het opftellen van een reeks Verhandelingen, verfcheiden van welken, ten antwoord dienende op uitgefchreeven Prijsvraagen, met Goud of met Zilver bekroond wierden. Als Lid van de *Hollandfche Maatfchappij der Weetenfchappen te Haarlem*, werkte Hij vlijtig mede ter bevorderinge van de oogmerken dier loflijke Stichtinge. Terwijl hij nog Student aan het Amfterdamfche Kweekfchool was, gaf hij eene proeve van zijne ongemeene bedrevenheid in het afgetrokkene gedeelte der Wijsbegeerte, door de uitgave eener Verhandeling, onder den verzierden naam van ALETHOPHILIS FILEUSEBUIS, tot titel voerende: *Befchouwing der beste waereld, of Filofophifche bedenkingen over God's Goedheid en Wijsheid, de Vrijheid der menfchen, en hunnen ftaat in dit en het toekomend Leeven*; eene Verhandeling, welke de groote MERCIER, in buitenlandfche tijdfchriften, met de gunftigfte beöordeeling en breede uittrekzels verwaardigde. Van de kragt der bewijzen, in dit Gefchrift aangevoerd, kan ten genoegzaamen bewijze dienen, dat de fchrandere JOHANNES PETSCH daar tegen de pen opvatte, in zijne *Wijsgeerige en Godgeleerde Verdeediging der beste wereld*. Zie hier eene Lijst der overige Schriften, uit HULSHOFF's fchrandere pen gevloeid. *Verhandeling over de Zedelijke Opvoeding. De*

Vrij-

Vrijheid omtrent de Onkunde. Beoordeeling van het Scientifisch Bewijs voor Gods aanweezen uit de onvolmaaktheid onzer Zelfkennis, *opgegeeven door* MOZES MENDELSZOON. Deeze drie Verhandelingen zijn geplaatst in de Gedenkschriften van de *Hollandsche Maatschappij der Weetenschappen te Haarlem*. De volgende ontmoet men onder de *Verhandelingen van het Stolpiaansch Legaat: De grondslag der Wetgeevende Magt, waardoor God, inzonderheid in de Openbaaring eischt, dat de Menschen hunne zedelijke bedrijven naar zijn voorschrift inrichten.— Onderzoek om Gods bestaan van vooren te betoogen. — Verhandeling over Gods regtmatig welbehaagen, op de Vraag: of God enkel willekeurig zijne Wetgeevende Magt oeffene* enz. — *Het waare stelsel der Natuur, of de gebeurlijkheid en afhanglijkheid der waereldsche dingen.* De verzaameling der Verhandelingen van *Teijler's Godgeleerd Genootschap* te *Haarlem* bevat de volgende vrugten van HULSHOFF's schrander brein: *Onstoflijkheid en Onsterflijkheid der menschlijke ziel. — Over de Godlijke Hartstogten. — Aart en inrigting der Bewijzen, vereischt tot eene gegronde en volkomene overtuiging aangaande de Godlijkheid der Christlijke Openbaaringe.* — In de *Memoires de l'Academie Royale des Sciences et Belles Lettres de Prusse* ontmoet men eene Latijnsche Verhandeling *De Evidentia, in Metaphysices et Theologiae Relegionisque Naturalis Principiis.* Nog ontmoet men onzen HULSHOFF, vermomd onder den naam van CHRISTIAAN, in de Verhandelingen van het Haagsch Genoootschap ter verdeedlginge van den Christelijken Godsdienst, de pen voerende in eene Verhandeling, *waarin aangetoond wordt, welke de voornaamste oorzaaken zijn, dat allerlei Schriften, die, of den geopenbaarden Godsdienst in 't gemeen, of de voornaamste Waarheden van denzelven in 't bijzonder, bestrijden, in onze dagen grooter opgang maaken dan voorheen.* Behalven de nu gemelde, heeft men afzonderlijk de volgende Stukken: K. DE VRIES, *Leeraar bij de Doopsgezinden te Amsterdam, afgeschetst in eene Lijkrede.* — ZENO, *over Ongeloof en Zeden.* — *De bestaanbaare Protestant Regtzinnig.* — *Philosophische Gesprekken over de Voldoening.* — *Veertigtal van Kerkelijke Redevoeringen.* De Ge-

Gesprekken en Redevoeringen zijn naa 's Mans overlijden in 't licht verscheenen, op deszelfs uitdrukkelijke begeerte.

Zie *Leven en Charaćter van* A. HULSHOFF, *voorgesteld door* WILLEM DE VOS.

HULSHOFF, (WILLEM VAN OOSTERWIJK) de Zoon van den straks vermelden Amsterdamschen Doopsgezinden Leeraar, en van ANNA DEBORA VAN OOSTERWIJK, wierdt geboren op den zesden Maart des Jaars 1771. Volgens zijnen oorspronklijken aanleg, met den wensch zijner Ouderen zamenspannende, zich tot eenig geleerd beroep tragtende bekwaam te maaken, leide hij, al vroeg, zich op de taalkennisse toe, aan het Ouderlijk huis, onder opzigt en geleide van zijnen schranderen Vader, die hem met de eerste gronden der *Latijnsche* en *Griekşche* taale bekend maakte, doch, eerlang, tot eene nadere kennisse der laatstgemelde, de hulp inriep van wijlen den beroemden PIETER NIEUWLAND, onder wiens opzigt HULSHOFF, in die taal, meer dan gemeene vorderingen maakte. In den Jaare 1787 tot hooger onderwijs den grond gelegd hebbende, hoorde hij, zedert, de lessen der Amsterdamsche Hoogleeraaren WIJTTENBACH, WALRAVEN en VAN SWINDEN; alle welken, over 's Jongelings naarstigheid en vorderingen, niet genoeg hun genoegen konden betuigen. Eerlang genoot hij nu ook het onderwijs van den Amsterdamschen Doopsgezinden Hoogleeraar G. HESSELINK, met dat gevolg, dat hij, reeds in den Jaare 1792, onder het getal der Proponenten der Doopsgezinde Gemeente, haare vergadering houdende bij het Lam en den Toren, wierdt aangenomen. Voor als nog geene genegenheid hebbende, om zich aan een vast beroep in eenige Gemeente te verbinden, openbaarde HULSHOFF zijn oogmerk, om elders zijne Letteroeffeningen nog verder voort te zetten. In de maand September des gemelden Jaars vertrok hij na *Utrecht*, en hoorde aldaar, geduurende den tijd van twee jaaren, de lessen der Hoogleeraaren BONNET en ROIJAARDS, over de Godgeleerdheid, en van ROSSIJN en HENNERT, over de Natuur- en Wis-

kun-

kunde. Met zo veel vlijts zette hij de beöeffening der laatstgemelde Weetenfchappen voort, dat hij, tot het beklimmen van den trap van *Meester in de Wijsbegeerte*, volkomen bevoegd verklaard wierdt. Geduurende zijn verblijf te *Utrecht* liet hij zich, in onderfcheidene Gemeenten, met meer dan gemeen genoegen, hooren. Aldus naderde HULSHOFF den tijd, in welken hij zich aan deeze of geene Gemeente, als gewoon Leeraar, wenschte te verbinden. Helaas! te jammerlijk mislukt ontwerp! Zints zijne kindsheid van een zieklijk lichaamsgeftel, braken de bloedftortingen, welke voorheen zich menigmaalen eenigzins herfteld hadden, in de maand Februarij des Jaars 1795, met zo veel gewelds uit, dat 'er niets anders dan eene langzaame uitteeering te voorzien was. De zukkelingen duurden tot aan den zeventienden van Mey, wanneer hij, en dus tien weeken voor zijnen Vader, nevens hem, in het zelfde huis, aan ééne kwaale zukkelende, den adem uitblies. Van des jongen HULSHOFFS kunde en fchranderheid kunnen zijne Schriften getuigenis draagen. Met graagte, en met geen minder nut, wierdt in druk geleezen, zijne *Gefchiedenis van* JOZEF *voor Kinderen*, door de Maatfchappij *Tot Nut van 't Algemeen*, met goud bekroond. Twee andere Verhandelingen, de eene getiteld: JOSEF *in zijne Kinderliefde en Trouw*, de andere, *over het wederzien in de Eeuwigheid*, hadden de goedkeuring van 't Haagsch Genootfchap, door het toewijzen van den zilvere Eereprijs, weggedraagen. Nog leest men in het *Nieuw Magazijn van Weetenfchappen*, eene Verhandeling *over 't nut onzer onkunde wegens toekomende gebeurtenisfen*.

Zie R. KOOPMANS, *Iets over den Schrijver van de Gefchiedenis van* JOZEF;

HUYBERT. (GESLACHT VAN DE) Hoewel wij, in ons *Woordenboek*, aangaande deeze en geene Leden, verfcheiden bijzonderheden vermeld hebben, oordeelen wij, egter, bij sommigen onzer Leezeren geen ondank te zullen behaalen, met de mededeeling van het volgende uitvoerig Geflagtregister, in

in den zelfden vorm, als het ons is ter hand gekoomen; terwijl wij den geëerden Zender, voor dit oorspronklijk stuk, onzen hartlijken dank betuigen.

CORNELIS CORNELISSEN, gezeijd HUYBERT, Hoofd van dit Geslacht, is geboren in 't jaar 1444 en getrouwd 1470 met JOHANNA VAN HAEMSTEDE, dochter van Witte van Haemstede van Moermont, Bailluw van Duijveland, en Maria van Cruningen, Sweers dochter. Hij was Burgemr. te Zierikzee, en liet na 4 Zoons.

Eerste Generatie.

1. JAN CORNELISSEN HUYBERT, was Burgr. te Z. Zee 1509. wierd benevens zijnen broeder *Herman*, in 1512, van wegen de Aarts-Hertogin Margaretha in Commissie gezonden aan den Koning van Engeland. Hij had bij zijne Huisvrouw N. N. 2 Zoonen.

2. JACOB CORNELISSEN HUYBERT, was getr. met Maria van Zuydland, en won bij haar één Zoon.

3. HERMAN CORNELISSEN HUYBERT, was Burgr. te Z. Zee 1506 en 1510, en had bij zijne Huisvrouw N. N. 5 kinderen.

Aan deeze drie Gebroeders, voor hun en hunne wettige Nazaten, heeft de Aarts-Hertog Filips van Bourgondiën met zijne Gemalin Johanna van Castiliën, naar Spanje vaarende in 1506 om bezit van dat Rijk te neemen, toen de Vloot, waarover zij het bevel voerden, door een zwaaren storm beloopen wierd, tot opwekking van vlijt en trouw, vergund om onder hun Wapen 't Devijs te voeren:

WAAKT HUYBERT.

4. *Cornelis Cornelissen Huybert* was in den Geestelijken Stand.

Voornoemde Cornelis Cornelissen gezeijd Huybert, had nog een broeder PIETER CORNELISSEN gezeijd HUYBERT, die getrouwd was met ELISABETH VAN CATS, en won bij haar onder anderen 1 Dochter.

Tweede Generatie.

1. *Maria Pieters dr. Huybert*, geb. . . . . trouwde 1513

met

met *Johan de Vagere*, Ridder (Zoon van Cornelis de Vagere en Agatha van Beeresteyn,) en won bij hem 1 dochter.

Derde Generatie.

JAN CORNELISSEN HUYBERT en N. N. hadden 2 zoons

1. *Cornelis Jansz. de Huybert*, n. f. Burgr. te Z. Zee 1544. was getrouwd met N. N.
2. *Willem Jansz. de Huybert* was getr. met N. N.

JACOB CORNELISSEN HUYBERT en M. van Zuydland hadden 1 zoon

1. LIEVEN JACOBSZ. DE HUYBERT, Brander-Heer van Haamstede, Burgr. te Z. Zee 1533—1549 en Opper-Dijkgraaf van Schouwen, geb. .... had bij zijne Huisvrouw CATHARINA VAN ZUYDLAND drie dochters.

HERMAN CORNELISSEN HUYBERT en N. N. hadden 5 kinderen.

1. JAN HERMANSZ. DE HUYBERT, Burgr. te Z. Zee 1545 geb. ..... won bij zijne Echtgenoote CATHARINA COLVE 2 kinderen.
2. ANTHONY HERMANSZ. DE HUYBERT, was getr. met VERONICA STAVENISSE, en won bij haar 3 kinderen.
3. *Levina Hermans dr. de Huybert*, was getr. met *Cornelis Ockersse*, Burgr. te Z. Zee 1548 en Heer in Kempens-Hofstede.
4. CLAAS HERMANSZ. DE HUYBERT was getr. met Adriana van der Lisse, en won bij haar 1 dochter.
5. *Maria Hermans dr. de Huybert*, trouwde met *Job Vierlinck*, Claasz. Schepen van Z. Zee. wonnen 4 kinderen.

Maria Pieters dr. Huybert en *Johan de Vagere* hadden 1 dochter.

1. *Agatha de Vagere*, was getr. met *Jan de Jonge*, Ridder, Heer van Oosterland (zoon van Anthony de Jonge en Johanna Ockers) wonnen 8 kinderen.

Vierde Generatie.

CORNELIS JANSZ. DE HUYBERT en N. N. hadden 1 zoon.

1. CORNELIS DE HUYBERT, die bij zijne Huisvrouw, ... mede verwekt heeft 1 zoon.

LIE-

LIEVEN JACOBSZ. DE HUYBERT en CATHARINA VAN ZUYDLAND hadden 3 dochters.

1. *Jacomina de Huybert*, getr. met Mr. *Quintyn Weytsen*, Raad in den Hove van Holland, waar bij zij 1 dochter had. Zij was Vrouwe van Haamstede. Hij is hertrouwd met N. N. van Persyn, Vrouwe van Brandwyk, en is overl. 15 April 1565.

2. *Johanna de Huybert*, was getr. met *Adriaan van Kerkwerve*.

3. *Maria de Huybert*, was getr. met *Ewoud Jacobsz. van der Dussen*, Burgr. te Delft. Hij is aldaar overl. 25 Maart 1569. Uit deezen Echt zijn 3 kinderen geboren.

JAN HERMANSZ. DE HUYBERT en CATHARINA COLVE hadden 2 kinderen.

1. CLAAS DE HUYBERT, 7 maalen Burgr. van Z. Zee van 1582 tot 1609. had hij LEVINA VAN DER LISSE, *Lievensdr.* 5 kinderen.

2. *Agatha de Huybert*, was getr. met *Maarten van Cromstryen*, Secretaris van Z. Zee.

ANTHONY HERMANSZ. DE HUYBERT en VERONICA STAVENISSE hadden 3 kinderen.

1. HERMAN DE HUYBERT, was getr. met . . . . . . en had 1 zoon en 1 dochter.

2. JAN DE HUYBERT, Secret. van Z. Zee, daar na Raad ter Admir. in West-Friesland, was getr. met MARIA VIERLINCK. Uit dezen Echt is 1 zoon geboren.

3. ANTHONY DE HUYBERT, Rekenmeester van Zeeland, was getr. met GENOVEVA VAN DER LISSE, *Lievensdr.* Zij wonnen 3 zoons.

CLAAS HERMANSZ. DE HUYBERT en ADRIANA VAN DER LISSE hadden 1 dochter.

1. *Anna de Huybert*, was de Echtgenoote van *Bartholomeus Cau*, *Adrz.* Burgr. van Z. Zee 1579—1595.

Maria Hermans dr. de Huybert en *Job Vierlinck* hadden 4 kinderen.

1. *Claas Vierlinck*, Burgr. van Z. Zee 1596—1615.

2. Mai

2. *Maria Vierlinck*, had bij haar man *Cornelis de Witte* 1 dochter.

3. IMAN VIERLINCK, was getr. met CLARA STAVENISSE *Adrs. dr.* en liet 3 kinderen na.

4. *Majken Vierlinck*, was de tweede Echtgenoote van *Jan de Jonge Jansz.* Heer van Oosterland enz. Burgr. van Z. Zee 1586—1614 en had bij hem 8 kinderen. Hij was Weduwnaar van *Cornelia Bonifacius* (*Neeltje Boense*) met 11 kinderen, en is ten 3de maalen hertr. met *Elisabeth van Hertsbeke*, bij welke hij 5 kinderen won. Dus uit 3 huwelijken 24 kinderen, waar uit het Geslacht van DE JONGE te Zierikzee is voordgekomen.

Vijfde Generatie.

CORNELIS DE HUYBERT en N. N. hadden 1 zoon.

1. PAULUS DE HUYBERT, Burgr. van Z. Zee 1592 was getr. met MARIA TEELINCK, en won bij haar 2 zoons.

Jacomina de Huybert en *Quintyn Weitsen* hadden 1 dochter.

1. *Jacomina Weitsen*, Vrouw van Haamstede, trouwde met *Jacob Wittens* of *de Witte*, *Jacobsz.* Burgr. van Z. Zee 1568. winnen 1 zoon.

Maria de Huybert en *Ewoud van der Dussen* hadden 3 kinderen.

1. *Elisabeth van der Dussen* was getr. met *Evert Dirksz. van Bleiswyk*, Veertig Raad der Stad Delft, en won bij hem 4 kinderen.

2. *Deliana van der Dussen*, Echtgenoote van *Dirk Storm van 's Gravesande*, Veertig Raad der Stad Delft. Zij wonnen 1 zoon.

3. JACOB VAN DER DUSSEN, Burgr. van Delft, trouwde eerst 1570 ALIDA VAN HOOGENHONCK, en had bij haar 3 kinderen. Hij hertrouwde CLASINA NICOLAI 1583, hebbende bij haar 2, samen 5 kinderen. Hij is overl. 8 April 1599.

CLAAS DE HUYBERT en LEVINA VAN DER LISSE 3 kinderen.

1. JAN DE HUYBERT, Burgemr. van Z. Zee 1605. was getr. met CORNELIA DE JONGE VAN OOSTERLAND (dochter van *Jan en Cornelia Boense*) zij hadden 5 kinderen.

2. HERMAN DE HUYBERT, Secretaris van Z. Zee, had bij zijne Huisvrouw MARIA BOEYE 2 kinderen.

3. *Adriaan de Huybert* was getr. met *Maria Steengracht*.

HERMAN DE HUYBERT en N. N. hadden 2 kinderen.

1. *Andries de Huybert*, Secret. van den Hove van Holland en Zeeland, zijne Echtgenoote was *Johanna Teelinck* (dochter van Joost, en van Agatha de Jonge van Oosterland) zij stierven zonder kinderen.

2. *Veronica de Huybert* was getr. met *Johannes Teelinck*, (zoon van Joost en van Agatha de Jonge van Oosterland) zij hadden 3 kinderen.

JAN DE HUYBERT en MARIA VIERLINCK hadden 1 zoon.

HIERONYMUS DE HUYBERT, Capitein van de Infanterij ten dienste deezer Landen, was getr. met ELISABETH HOLMAKERS. Winnen 1 zoon.

ANTHONY DE HUYBERT en GENOVEVA VAN DER LISSE hadden 3 zoons.

1. ADRIAAN DE HUYBERT, was 7 maalen Burgr. van Z. Zee 1613—1647, daar na Rekenmr. van Zeeland, en trouwde ANTONETTA TEELINCK (dochter van Joost, en Agatha de Jonge van Oosterland) uit deezen Echt zijn 3 kinderen geboren.

2. ANTHONY DE HUYBERT, trouwde JOHANNA HAEX (dochter van . . . Haex en . . . van Erp) zij hadden 3 kinderen.

3. ADRIAAN DE HUYBERT, de jongere, Secret. van Z. Zee, daar na Raad in den Hove van Holland en Zeeland, was getr. met CORNELIA VAN DER MEER VAN BERENDRECHT. Zij hadden 3 kinderen.

CORNELIS DE WITTE en MARIA VIERLINCK hadden 1 dochter.

Adriana de Witte van Elkerzee, in den Echt verbonden met Mr. *Adriaan de Huybert*, Burgr. van Z. Zee enz. (zoon van Jan Claasz. de Huybert en van Cornelia de Jonge van Oosterland) zij hadden 4 kinderen.

Zesde Generatie.

PAULUS DE HUYBERT en MARIA TEELINCK hadden 2 zoons.

1. COR-

1. CORNELIS DE HUYBERT, eerst Secret. te Z. Zee, daar na Raad ter Admir. te Hoorn, had bij zijne Huisvr. PETRONELLA DE HUYBERT (dochter van Herman Claasz. de Huybert en Maria Boeije) 1 zoon.

2. *Ewoud de Huybert*, Raad der Stad *Z. Zee*, en Gecomm. Raad, en Raad ter Admir. in Zeeland, was getr. met *Levina de Huybert*, zuster van zijns broeders huisvrouw, doch had geene kinderen.

De kinderen van JAN DE HUYBERT en CORNELIA DE JONGE *van Oosterland* zijn:

1. JAN DE HUYBERT, Secret. van het Land-Recht te Z. Zee, was getr. met MARIA STOUTENBURG, (dochter van Hubertus, en van Helena van Borsséle) zij hadden 1 dochter.

2. *Cornelia de Huybert*, was de Echtgenoote van *Marinus de Vryberghe* (zoon van Marinus, en van Balduina de Vagere) winnen 11 kinderen.

3. Mr. ADRIAAN DE HUYBERT, Burgr. van Z. Zee 1654, daar na Gecomm. Raad en Raad ter Admir. in Zeeland, trouwde eerst JOHANNA DE VAGERE (dochter van Christiaan, en van Cornelia Stoutenburg) zij stierf, nalaatende 5 kinderen. Hij hertrouwde ADRIANA DE WITTE *van Elkerzee* (dochter van Cornelis, en van Catharina Vierlinck) hij had bij haar 4, samen 9 kinderen.

4. *Agatha de Huybert*, was getrouwd aan *Johan Mogge*, Johansz. Heer van Dulvendijke, Burgr. van Z. Zee, en had bij hem 4 kinderen.

5. *Dana de Huybert*, was de Huisvrouw van *Jan Ocker de Jonge*, (zoon van Ocker Jansz. de Jonge, gezegd Ockers en van Maria de Wyse) die reeds 3 maal Weduwnaar was, en na haar dood nog eens hertrouwd is.

HERMAN DE HUYBERT en MARIA BOEYE hadden 2 kinderen.

1. *Petronella de Huybert*, was getr. met *Cornelis Pauluszde Huybert*.

2. *Levina de Huybert*, was getr. met *Ewoud Paulusz. de Huybert*. Zie van beide breeder bladz. 82 op 't Artikel Paulus de Huybert.

De kinderen van *Vêronica de Huybert* en *Johs. Teelinck* zijn:

1. *Justus Teelinck*, trouwde met *Catharina Ockers*, (dochter van Ocker Jansz. de Jonge en van Maria de Wyse.) (Of 'er uit dezen Echt nakomelingen zijn voordgesproeten, weet men niet).
2. *Jannetje Teelinck* } beide jong overleden.
3. *Maria Teelinck*

HIERONYMUS DE HUYBERT en ELISABETH HORMAKERS hadden 1 zoon.

SEVERYN DE HUYBERT, Capitein van de Infanterij ten dienste dezer Landen en Major te Lillo, daar na Ontvanger ter Recherche aldaar, die uit zijnen Echt met JOHANNA CHARLES 2 zoons had.

ADRIAAN DE HUYBERT en ANTONETTA TEELINCK hadden 2 dochters en 1 zoon.

1. *Jannetje de Huybert*, was getr. met *Cornelis de Vagere*. Zij stierven zonder kinderen na te laten.
2. Mr. JUSTUS DE HUYBERT, eerst Pension. en Secret. van Z. Zee en Ambassadeur van deezen Staat aan 't Fransche Hof, en eindelijk Secret. van de Staaten en Gecomm. Raaden van Zeeland, had bij zijne eerste Huisvrouw ANNA ENGELBREGT 3 kinderen, doch geene uit zijn 2de Echt met *Levina Munnia*. Hij is overleden 1682.
3. *Levina de Huybert*; was de 3de Huisvrouw van *Jan Ockersz. de Jonge* (zoon van Ocker Jansz. de Jonge en van Maria de Wyse,) had bij hem 2 zoons *Adriaan Ockers* en *Bonifacius Ockers*, van welke de laatste ongetrouwd is overl. Voornoemde Jan Ockersz. de Jonge is na de dood van Levina de Huybert nog twee maalen getrouwd.

De kinderen van ANTHONY DE HUYBERT en JOHANNA HAEX zijn:

1. PIETER DE HUYBERT, Heer van Burgt en Craijestein, geboren 1 Aug. 1622. Wierd Schepen en Raad van Middelburg 1646. Ambassadeur aan de Hoven van Zweeden, Deenemarken, Poolen en Brandenburg 1655. en vervolgens Secret. van Zeeland 1659. Raad-Pensio-

sionaris 1664, en eindelijk Gedep. in den Raad van Staaten 1687. Hij is overl. 7 Jan. 1697. Eerst trouwde hij ANNA ELISABETH VAN PANHUYS (dochter van Gilles, en van Maria Vivien,) en won bij haar 5 kinderen. Zij stierf 26 Nov. 1669. Hij hertrouwde *Elisabeth de Hochepied* (dochter van Daniël, en van Catharina van der Meret), doch had bij haar geene kinderen.

2. *Maria de Huybert*, was de Echtgenoote van Mr. *Johan Steengracht*, Secr. van de Admir. in Zeeland, (zoon van Huybert Jansz. de Jonge, gezegd Steengracht, en van Barbara Schotte) lieten 2 kinderen na.
3. *Johanna de Huybert*, was getr. met *David de Malapert.*

ADRIAAN DE HUYBERT, de jongere en CORNELIA VAN DER MEER VAN BERENDRECHT hadden 2 dochters en 1 zoon.

1. *Genoveva de Huybert*, was getr. met *Justus van Lichtenbergh*, Lt. Colonel van de Infanterij en Major Comm. van Hulst.
2. ANTHONY DE HUYBERT, Capitein van de Infanterij enz. had bij zijne Huisvrouw HELENA VAN ZYL 2 zoons.
3. *Cornelia de Huybert*, was getrouwd met *Jan de Cranwelaar.*

Zevende Generatie.

De zoon van CORNELIS DE HUYBERT en PETRONELLA DE HUYBERT was:

EWOUD DE HUYBERT, Schepen en Raad van Z. Zee, die bij zijne Echtgenoote SUSANNA HOFFER *van Bommenede* (dochter van Adriaan, en van Magdalena de Jonge) kinderen had.

De dochter van JAN DE HUYBERT en MARIA STOUTENBURG, was:

Cornelia de Huybert, die getr. was met *Cornelis de Witte* Heer van Elkerzee, Raad en Balliuw van Z. Zee (zoon van Laurens de Witte van Elkerzee en Cornelia Stavenisse) zij hadden 8 kinderen.

ADRIAAN DE HUYBERT had bij zijne eerste Huisvrouw JOHANNA

NA DE VAGERE, behalven 3 of 4 jonggestorvene kinderen, nog 1 dochter, zijnde de oudste:

1. *Cornelia de Huybert*, die in den Echt verbonden wierd met *Cornelis Stavenisse*, eerst Burgr. daar na Bailluw van Z. Zee (zoon van Marinus Stavenisse en van Cornelia Mogge) zij stierven zonder kinderen.

Bij zijne tweede Huisvrouw ADRIANA DE WITTE *van Elkerzee*, had hij, benevens 2 jong gestorvene, nog deeze 2 kinderen.

2. JAN DE HUYBERT, Heer van Westen-Schouwen, Schepen en Raad van Z. Zee, die trouwde met CECILIA DE WITTE VAN HAAMSTEDE, Vr. van Wester-Schouwen, (dochter van Jacob de Witte en van Jacoba van Orleans) hij won bij haar 6 kinderen.

3. *Catharina Cornelia de Huybert*, was getr. met *Johan de Huybert*, Heer van Everswaard en Noordgouwe, (zoon van Pieter, en van Anna Elis. van Panhuys) had bij hem 2 kinderen.

Petronella de Huybert en *Cornelis de Huybert*, hadden 1 zoon

EWOUD DE HUYBERT, getr. met SUSANNA HOFFER, (zie hier vooren Bladz. 85.)

SEVERYN DE HUYBERT en JOHANNA CHARLES hadden 2 zoons.

1. HIERONYMUS DE HUYBERT, Capitein van de Infant. en Major Comm. van Sas van Gend, zijne Huisvrouw was JACOBA VAN LOCHTEREN (dochter van Hendr. van Lochteren, Burgr. te Zutphen, en van . . . . .) hadden 1 zoon *Hendrik Severyn de Huybert*, en 1 dochter *Jacoba Johanna de Huybert*.

2. *Severyn de Huybert*, Major van de Infanterij.

De kinderen van JUSTUS DE HUYBERT en ANNA ENGELBRECHT, waren:

1. *Anna Genoveva de Huybert*, die getr. is met . . . . . *de Pool*.

2. *Antonia de Huybert*, was getr. met *Cornelis de Jonge*, Heer van Oosterland enz., Burgr. en Raad van Middelburg, en Bewindhr. van de O. I. Comp. (zoon van Jan

Jan de Jonge, Bonifac. z. en van Levina Stavenisse) liet na 1 zoon *Nicolaas de Jonge*, ongetr. overleden.
3. *Adriaan de Huybert*, ongetr. overleden.

PIETER DE HUYBERT, Heer van Burgt, en ANNA ELISABETH VAN PANHUYS, hadden 3 zoons en 2 dochters.

1. Mr. ANTHONY DE HUYBERT, Heer van Cruijningen, Raadsheer in den Hoogen Raad, is 3 maalen getrouwd geweest, eerst met ANNA MARIA VELTERS (dochter van Alexander, en Anna van Esfen) en had bij haar 1 dochter; de tweede maal met CORNELIA VAN DER NISSE *van Cruiningen*, (dochter van Gerard, en ... de Perponcher) waar bij hij 2 dochters won; laatstelijk met HELENA VELTERS, (dochter van Abraham, en Helena de Haze) en had bij haar 1 zoon.
2. JOHAN DE HUYBERT, Heer van Noordgouwe en Everswaard, Lieut. Generaal van de Cavallerij, trouwde eerst ANNA LEONORA STAVENISSE, (dochter van Jan, en Anna van der Meer van Beerendrecht) en had bij haar 1 dochter; daar na CATHARINA CORNELIA DE HUYBERT, (dochter van Adriaan, en Adriana de Witte van Elkerzee) bij welke hij 2 kinderen had.
3. Mr. DAVID DE HUYBERT, Heer van Burgt en Craijestein, Burgemr. van Middelburg en Bewindhr. der O. I. Comp., was getr. met MARIA CHRISTINA THIBAUT *van Aagtekerke*, (dochter van Jan, en van Maria Christina Bartolotti van den Heuvel) uit deeze Echt is 1 zoon geboren.
4. *Catharina Elisabeth de Huybert*, was getr. met *Claude Pool*, Maarschalk van 't Quartier van Montfoort in de Provincie Utrecht.
5. *Petronella Geneveva de Huybert*, is geb. 1664, en getr. Mr. *Pieter de Labiestrate*, Commissaris der Monsteringen van de Troepen op Zeeuwsche repartitie. (zoon van Pieter de Labiestrate en Agatha Ockerse) Zij hadden 4 kinderen. Zij is overl. 11 Nov. 1709. Hij 30 dito.

De kinderen van ANTHONY DE HUYBERT en HELENA VAN ZYLL waren:

1. *Maximiliaan de Huybert*, was Officier in den Landdienst van den Staat, en trouwde . . . .
2. *François de Huybert*, was Capitein ter Zee in dienst van den Staat, en trouwde . . . . . .

Men weet niet, of van deeze gebroeders Nakomelingen zijn.

Achtste Generatie.

EWOUD DE HUYBERT en SUSANNA HOFFER *van Bommenede* hadden 2 kinderen.

1. *Adriaan de Huybert*, Capitein in dienst deezer Landen, ongetr. overl.
2. *Cornelis de Huybert.*

JAN DE HUYBERT *van Westen-Schouwen* en CICILIA DE WITTE, 6 kinderen.

1. Mr. *Adriaan de Huybert*, Heer van Wester-Schouwen, Burgr. van Z. Zee en Opper-Dijkgraaf van Schouwen, ongetr. overl. 30 Maart 1751.
2. *Maria Adriana de Huybert*, (na haares broeders dood) Vrouwe van Westen-Schouwen, was de Huisvrouw van Mr. *Cornelis du Bevry*, bij wien zij 1 dochter won.
3. *Isabella Jacoba de Huybert*, was de Echtgenoote van *Jan van Vryberghe*, Lieut. Generaal van de Infanterij. Zij had bij hem 4 kinderen.
4. *Jacoba de Huybert*, was getr. met . . . . *Leydecker*, Burgr. van Thoolen, (zoon van François, en Anna van Hogendorp) uit deezen Echt is 1 dochter geboren.
5. *Helena de Huybert*, ongetr. overl.

ANTHONY DE HUYBERT *van Cruiningen*, had bij zijne 3 Echtgenooten samen 4 kinderen, als:

Bij ANNA MARIA VELTERS:

1. *Anna Maria de Huybert*, die getr. was met Mr. *Cornelis Schaap.*

Bij CORNELIA VAN DER NISSE:

2. *Wilhelmina Albertina de Huybert*, ongetr. overleden.
3. *Anna Elisabeth de Huybert*, die in den Echt verbonden wierd met *Charles Filips van Dorp*, Heer van Maasdam, enz. Beschreven in de Ridderschap van Holland, en bij hem 1 dochter won.

Bij

Bij HELENA VELTERS:

4. PIETER ANTHONY DE HUYBERT, Heer van Cruiningen en Reilland, Drossaard en Castelein te Muyden, Hoog-Baillauw van Naarden en Gooijland enz. geb. 25 Januarij 1693. is 2 maal getrouwd geweest; eerst met MARIA THIERRY, (dochter van Jan Thierry, en Judith Adriana de Vicq) en had bij haar 4 kinderen; daar na met . . . . *Rietveld*, welke stierf zonder kinderen.

De dochter van JOHAN DE HUYBERT en ANNA ELEONORA STAVENISSE, zijne eerste Huisvrouw, is:

1. *Isabella Cornelia de Huybert*, Vrouwe van Noordgouwe en Everswaard, ongetr. overleden 1727.

De kinderen van JOHAN DE HUYBERT en CATHARINA CORNELIA DE HUYBERT, zijne tweede Huisvrouw:

2. *Pieter de Huybert*, Cornet bij de Cavallerij ten dienste van den Staat, ongetr. overleden.

3. *Adriana Elisabeth Huybert van Everswaard*, trouwde 1716 Mr. *François Adriaan Steengracht*, Schepen en Raad van Middelburg, (hij was een zoon van Adriaan Steengracht, Jansz. en van Maria Theodora Meerman) enz. die overl. is 16 Maart 1728. Zij stierf 21 Dec. 1768. Zij wonnen 1 dochter.

DAVID DE HUYBERT en MARIA CHRISTINA THIBAUT, hadden 1 zoon.

PIETER DE HUYBERT, Heer van Burgt en Craijestein, Raad en Burgr. van Middelburg en Bewindhr. der O. I. Comp.; die uit zijnen Echt met BARBARA THEODORA VAN WILLIGEN, 2 dochters had.

De kinderen van *Pieter de Labiestrate* en *Petronella Genoveva de Huybert*, waren:

1. *Pieter de Labiestrate*, Griffier van de Staaten van Walcheren, ongetr. overl. October 1709.

2. *Antonia Maria de Labiestrate*, die getr. was met *Evert Ghyselin*, Capitein Lieut. van de Cavallerij. Kinderloos overleden.

3. *Adriaan de Labiestrate*, geb. 1694. ongetr. overl. 27 Nov. 1750.

4. Mr. *David de Labiestrate*, Schepen en Raad van Mid-

delburg, geb. 15 Januarij 1698. trouwde 29 Oct. 1733 *Cornelia Meynarda Pasques de Chavonnes*, geb. 26 Julij 1703 (dochter van Maurits Pasques de Chavonnes, eerst Colonel van de Infanterij, daar na Ord. Raad van Neerl. Indiën en Gouverneur van de Caap de Goede Hoop, bij Balthazarina Kien) hij is overl. 19 Maij 1751. Zij 24 April 1777. Uit dit Huwelijk zijn 3 kinderen verwekt.

Negende Generatie.

Maria Adriana de Huybert en *Cornelis du Bevry*, hadden 1 dochter.

Cecilia Adriana du Bevry, is getr. 1736 met Mr. *Willem Ockersse*, Schepen en Raad van Z. Zee, (zoon van Willem en Jacoba de Witte van Haamstede) Hij is overl. 1740. Zij 1758. zonder kinderen.

Isabella Jacoba de Huybert en *Jan van Vryberghe*, hadden 4 kinderen.

1. *Maria van Vryberghe*, overl. 1796.
2. *Cecilia van Vryberghe*, is getr. 1761 met Mr. *Pieter Paul van Gelree*, thans Oud-Schepen en Raad van Z. Zee en Oud-Gecomm. Raad van Zeeland (zoon van Jan Herman van Gelré en Anna Margaretha Ockersse) hebben geen kinderen.
3. Mr. *Jan van Vryberghe*, Heer van Westen-Schouwen, Raad en Burgr. van Z. Zee, trouwde *Jacoba Boey*, Wed. de Jonge, (dochter van Johan en van Jacoba Schuerbeque) Hij is overl. . . . .
4. *Catharina van Vryberghe*, geb. 20 Febr. 1742. onget. overl. 18 Febr. 1797.

Jacoba de Huybert en *François Leydecker*, 1 dochter.

Françoise Adriana Leydecker, trouwde *Patrick Balfour*, eerst Lt. Colonel van de Infanterij, daar na Bailluw van Z. Zee. (zoon van Johan, en van Vincentia Mogge van Duivendyke) zij hadden 4 kinderen.

Adriana Elisabeth de Huybert en *Franç. Adr. Steengracht*; 1 dochter.

Catharina Cornelia Steengracht, geb. 1718, trouwde 10 Julij 1737 met Mr. *Johan van de Perre*, Schepen en

en Raad van Middelburg, en Warradijn van de Graaflijke Munt in Zeeland, (zoon van Johan, en van Barbara Maria Schorer) Zij wonnen 4 kinderen. Hij is overl. . . . . Zij . . . . .

Anna Elisabeth de Huybert en *Charles Filips van Dorp*, 1 dochter.

Anna Maria van Dorp, Vrouwe van Maasdam, getr. 1715 met *Adam Adriaan van der Duin*, Heer van 's Gravemoer, Maasdam en Benthorn, beschreven in de Ridderschap van Holland, Colonel van de Gardes Cavallerij enz. (zoon van Adam van der Duin en Geertruid Pieterson) Zij lieten 2 zoons na.

PIETER ANTHONY DE HUYBERT en MARIA THIERRY, hadden 4 kinderen.

1. Mr. *Anthony Jan de Huybert*, Heer van Kruiningen, Secretaris der Stad Amsteldam, 1739 ongetr. overleden.
2. *Helena Adriana de Huybert*, trouwde *Frederik van Reede*, Kamerheer van George II. Koning van Groot-Brittannien. Zij wonnen 2 dochters.
3. *Constantia de Huybert*, trouwde *Robert Trevor*, Vicompte de Hambden, Pair van Groot-Brittannien, winnen 2 kinderen.
4. *Pieter Anthony de Huybert*, Heer van Kruiningen, was Colonel in dienst van Haare Keiz. en Kon. Majesteit Maria Theresia. Hij was nog in leven 1779.

PIETER DE HUYBERT en BARBARA THEODORA VAN WILLIGEN, 2 dochters.

1. *Catharina Henrietta de Huybert*, Vrouwe van Burgt en Craijestein, trouwde 15 Aug. 1729 met Mr. *Nicolaas van Hoorn*, toen Raad der Stad Vlissingen, (zoon van Jacob, en Anna van Sonsbeeck) zij had bij hem 3 kinderen. Na haar overlijden hertrouwde hij *Joha. Margara. Ockersse*.
2. *Jacoba de Huybert*, is drie maalen getrouwd geweest; (1) met Mr. *Cornelis Boddaert*, Schepen en Raad van Middelburg, (zoon van Cornelis, en Maria Kien) uit welken Echt 1 dochter geboren is; (2) met Mr. *Hendrik Jan Bosschaert*, Raad en Pensionaris van Middel-

delburg; (3) met *Nicolaas van Deneken*, doch had bij geen van beiden kinderen.

David de Labiestrate en *Cornelia Meinarda Pasques de Chavonnes*, hadden 3 kinderen.

1. en 2. Twee zoons, tweelingen, beiden kort na de geboorte gestorven.
3. *Balthazarina Adriana de Labiestrate*, geb. 26 April 1741. trouwde Mr. *Johannes van Rosevelt*, Raadsheer in den Raade en Leenhove van Vlaanderen (zoon van Cornelis, en Maria Antonia Luyken) Zij is overleden 2 Mei 1773, nalaatende een zoon, en eene dochter, welke laatste kort na haare moeder gestorven is.

Tiende Generatie.

Johan van de Perre en *Catharina Cornelia Steengracht*, hadden 4 kinderen.

1. Mr. *Jan Adriaan van de Perre*, Heer van Nieuwerve en Welsingen enz. geb. 25 Dec. 1738, is geweest Representant van Z. D. H. als eersten Edelen van Zeeland, Gecomm. Raad en Raad ter Admir. van Zeeland, en Gedep. ter Vergadering van H. H. Mog., trouwde 30 Oct. 1760 *Jacoba van den Brande van Crabbendyke*, (dochter van Jan Pieter, en van Maria van Reigersbergen tot Couwerve) Hij stierf 8 April 1790. Zij 15 Aug. 1794. kinderloos.
2. *Adriana Barbara van de Perre*, geb. 3 Julij 1742. Trouwde 7 Julij 1762 met Mr. *Willem Thibaut*, Heer van Aagtekerke, eerst Griffier, daar na Secret. van het Collegie ter Admir. in Zeeland enz. (zoon van Jan Willem Thibaut en Susanna Maria Boddaert) Zij stierf 15 Sept. 1768 nalaatende 1 dochter. Hij is daar na 2 maalen hertrouwd, en eindelijk overleden 6 Julij 1790.
3. Mr. *Paulus Eduoldus van de Perre*, Heer van de vier Bannen van Duiveland, geb. 1745. is geweest Raadsheer in den Raade en Leenhove van Vlaanderen, Bewindhr. van de O. I. Comp. en Minister Plenep. van H. H. Mog. op den Vredehandel te Brussel, tusschen den Keizer en deeze Republick, trouwde *Susanna*

Je-

Johanna van der Mandere, (dochter van Jacob, en van Petronelle Geertruyd van Berckel). Hij is overl. 17 Aug. 1786. Zij 14 Maart 1790, nalaatende 1 dochter.

4. Mr. *Martinus Johan Veth van de Perre*, Heer van Westcapelle en Nieuwland, Burgemr. van Middelburg, Bewindh. van de O. I. C. enz. trouwde *Berendina .... van Bronckhorst*, (dochter van Adriaan van Bronckhorst, Burgemr. te Utrecht, en van Meinarda Johanna van Cleeff).

Adam Adriaan van der Duin en *Anna Maria van Dorp*, 2 zoons.

1. *Adam Philips van der Duin*, Vrijheer van 's Gravenmoer enz. Lt. Colonel van de Cavallerij en Ritmeester van de Gardes te Paard, trouwde *Geertruyd Schepers*, (dochter van Willem, en van Elisabeth Christina van der Dussen). Hij stierf 9 Aug. 1739.

2. *Arnoud Joost van der Duin*, Heer van Benthorn, en na zijns broeders dood Vrijheer van 's Gravenmoer enz. beschr. in de Orde van de Ridderschap van Holland, Lieut. Generaal van de Cavallerij en Colonel van een Regiment Gardes Dragonders, trouwde *Anna Margaretha van Aerssen van Sommelsdyk*, (dochter van François van Aerssen van Sommelsdyk en van Maria van Aerssen van Wernhout). Zij lieten 5 kinderen na.

Helena Adriana de Huybert en *Frederik van Reede*, 2 kinderen.

1. *Frederik van Reede*, ongetrouwd gestorven.

2. *Agatha van Reede*, trouwde .... *Wydenkelder*, bij wien zij kinderen won.

Constantia de Huybert en *Robert Trevor*, 2 kinderen.

1. .... *Trevor*, Vicomte de Hambden, Ordinair Envoyé van den Koning van Groot-Brittanniën aan het Hof van Sardiniën.

2. .... *Trevor*, was getr. met den Graaf van Suffolk.

Catharina Henrietta de Huybert en *Nicolaas van Hoorn*, 3 kinderen.

1. Ni-

1. *Nicolaas van Hoorn* } ongetrouwd overleden.
2. *Anna Eleonora van Hoorn* }
3. *Jacoba Petronella van Hoorn*, was getr. met Mr. *Cornelis Steengracht*, Heer van Well, Gedeput. in de Gener. Rekenkamer wegens Zeeland, Bewindhr. der W. I. C. enz. (zoon van Jan Steengracht, Heer van Oost- en West-Souburg en van Anna Catharina van Peere). Zij wonnen 2 dochters.

Jacoba de Huybert en *Cornelis Boddaert*, 1 dochter.

1. *Barbara Theodora Boddaert*, die bij haaren Echtgenoot Mr. *Marinus Jacob de Beaufort*, Drossaard van Steenbergen enz. (zoon van Pieter, en Benudina Amama) 1 zoon had.

HUIJDECOPER, (BALTHAZAR) in 't laatst der jongstvoorgaande Eeuwe te *Amsterdam* geboren, was in den jaare 1740 Schepen, en bekleedde, vervolgens, het ampt van Bailjuw van het Eiland *Texel*. Geruimen tijd hieldt de Heer HUIJDECOPER zijn verblijf op dat Eiland, en vondt 'er overvloedige gelegenheid, om zijner zucht, voor Taal- en Dichtkunde, bot te vieren. Zo hier, als elders, schreef hij eenige Toneelstukken: *de Triumfeerende Standvastigheid*, *Achilles*, *Edipus* en *Arsaces*. Meer bekend en geagt, bij de beoefenaars der Nederduitsche taale, is 's Mans *Proeve van Taal- en Dichtkunde*; als mede, bij de liefhebbers der aloude Vaderlandsche Geschiedenissen, zijne uitgave van de *Rijm-Kronijk* van MELIS STOKE. De Heer HUIJDECOPER overleedt, te *Amsterdam*, in hoogen ouderdom, op den twintigsten September des Jaars 1778.

I.

INQUISITIE. Volgens 't gemeen gevoelen zou Keizer KAREL DE V. 't eerst deezen gedrogtlijken Regtbank, over de meeningen en gevoelens der menschen, hier te Lande, hebben inge-

gevoerd. Onze Historiefchrijver WAGENAAR was mede van dat gevoelen. VAN WIJN merkt hier op aan, dat uit hetgeen die zelfde treffelijke Schrijver, in het begin der dertiende Eeuw, nopens den kruistogt van Graave FLORIS DEN IV. tegen de *Stadingers* verhaald heeft, ligtelijk kan worden opgemerkt, dat onze vroegfte Hollandfche Graven van de Inquifitie niet geheel afkeerig geweest zijn. Ter nadere ftaavinge van zijn gevoelen, voegt er de Oud-Penfionaris het volgende nevens. „ In de overige Nederlanden, met naame in *Vlaanderen*, wierdt het verfchillen van 't begrip der Roomfche Kerk, mede al vroeg, met vuur en ftrop geftraft. En, om nader bij huis te blijven, toen Paus BONIFAAS DE IX., ten Jaare 1404, zekeren Dominikaan, met naame Mr. EILAERT SCHONEVELD, door het Duitfche Rijk, bijzonder ook door deeze Nederlanden, afzondt, zo om 't gedrag der Kloosterlingen, als de gevoelens der Ingezetenen, te onderzoeken, nam de toenmaalige Landsheer Hertog ALBREGT VAN BEIJEREN, hem en deszelfs Onder-Inquifiteurs niet alleen in zijne befcherming, maar beval en geboodt allen Landzaaten, hoog en laag, geestelijk en waereldlijk, op verbeurte van zijne gunst, ja van alles, 't geen men tegen hem verbeuren konde, en dus van lijf en goed, den voornoemden EILAERT, met de zijnen, „ rafteloc te laten *onderzoeken en corrigieren*;" zo zelfs, dat zij hem, in alles, zouden bijftand moeten bieden, de gevangenisfen, elk in zijn bedrijf, voor hem openen, en zorge draagen, dat deszelfs gevangenen wel bewaard waren."

VAN WIJN voegt er nevens, dat het algemeen gevoelen, wegens de invoering der Inquifitie hier te Lande, door KAREL DEN V, niet in dien zin moet verftaan worden, als of dezelve, in vroegere dagen, niet bekend, of nimmer uitgeoeffend zou geweest zijn; maar wel, „ dat federt dien tijd, dezelve een beftendige Regtbank is geworden; die, naar veel ftrenger regelen, op een' Spaanfchen leest gefchoeid, zonder behoorlijk onderzoek, bij buitengewoone rechtsplee- ging, met voorbijgang van den gewoonen Regter, en vertreeding van 's Lands bezwoorene Wetten, ondanks de Ver-

toogen der Overheden en der Staaten, van 't Hof van Holland zelfs, alles aan haare Bloed-Plakkaaten onderwierp."

Zie Mr. H. VAN WYN, *Bijvoegſels* enz.

J.

JAKOBA VAN BEIJEREN. Volgens 't algemeen gevoelen, 't welk wij ook, in ons berigt der levensbijzonderheden deezer ongelukkige Gravinne, gevolgd hebben, zou zij haare jongſte levensdagen op het Huis te *Teilingen* hebben geſleten. Dooh de naauwkeurige VAN WIJN heeft, uit echte gedenkſtukken, bewezen, dat Vrouw JAKOBA zich meermaalen te *Reimerswaal*, *St. Martensdijk*, *Oostrum*, *den Briel*, *Maasland* en elders, onthieldt. Ook moet haar gevolg niet zo onaanzienlijk geweest zijn, als hetzelve gemeenlijk wordt beſchreven, naardien zij, volgens die zelfde beſcheiden, van een zeer aanzienlijken Hofſtoet wierdt verzeld; waar onder de *Raaden* haarer Domeinen, die uit treffelijke Edellieden beſtonden, haare Kamerlingen en anderen genoemd worden. Zelfs worden verder, als tot haar *Huisgezin* behoorende, opgeteld de *Pointyers*, *Pentyers*, *Bottelyers*, *Kocs*, *Pasteybakkers*, *Tortysdragers*, *Comiez van de Zael* en *Zaelwaerders*, *Tromloper*, *Pypers*, *Boden*, die van de *Waerderil* (Guarde *robe*) enz. ten blijke, dat JAKOBA zo eenvoudig niet leefde, als men zich veelal verbeeldt. — Voorts melden wij nog, dat Vrouw JAKOBA, niet op den achtſten, maar op den negenden October overleedt.

Zie Mr. H. VAN WYN, *Bijvoegzels* enz.

JAKOBA'S KANNETJES, of *Kruikjes*. In ons berigt, wegens deeze Gedenkſtukken der Aloudheid, opperden wij reeds onzen twijfel, of dezelve met 'er daad van Vrouw JAKOBA, als

als uitvindster van dezelve, haare naamen ontleend hebben. De kundige VAN HASSELT, in zijne Verhandeling *over de Jacoba's Kannetjes*, bevestigt deezen twijfel, en naa hem de niet minder kundige VAN WIJN, verhaalende, dat dezelve ook op verscheide plaatzen, alwaar JAKOBA zich nimmer ophieldt, gevonden zijn, niet alleen binnen, maar ook buiten deeze Landen, dikmaals zeer diep in den grond; en dat niemand 't verhaal van deeze *Kannetjes* op haare rekening heeft gesteld.

Zie Mr. H. VAN WYN, *Bijvoegzels* enz.

JANSSEN. (ZACHARIAS) In ons kort berigt spraken wij van deezen Man, als den uitvinder der nutte Verrekijkers. Omtrent het jaar 1608 schijnt die ontdekking geschied te zijn. De Heer VAN WIJN is van gevoelen; en, naar ons inzien, op goede gronden, dat dit in dien zin moet verstaan worden, dat JANSSEN toen de *lange* Verrekijkers, dienende om door dezelve de Maan en Starren te beschouwen, uitgevonden heeft. „ Want (voegt hij 'er nevens) de kleinere, die, niet wel, anderhalven voet hielden, en dienen moesten om, op zekeren afstand, aardsche voorwerpen te ontdekken, getuigt men, dat hij, al voor 't einde der zestiende eeuw, hadt gemaakt. Het geschenk der Kijkers, aan den Koning van *Frankrijk*, ten Jaare 1608, komt, in de Besluiten der Staaten Generaal, nog voor, onder den algemeenen naam van *Brillen*."

„ 't Is opmerkelijk, (vervolgt V. W.) dat, weinigen tijd daarna, mede te *Middelburg*, zekere HANS LIPPERHEI het maaken van Verrekijkeren, insgelijks, en zonder tusschenkomst van JANSEN, uitvondt, of liever hervondt. Het schijnt mij, naamelijk, toe, dat die kunst, den Inwoonderen van *Duitschland*, in veel vroegere tijden, niet geheel onbekend is geweest. Immers, de beroemde MABILLON teekent reeds aan, dat aan hem, in de Beiërsche Abdij van *Scheir*, een Afschrift der Kerkelijke Historie van PETRUS COMESTOR vertoond was, geschreeven in de dertiende eeuw, door zekeren Monnik, CONRADUS genoemd, in 't welk de Waereldbeschrijver, PTOLOMÆUS, ver-

G beeld

beeld wierdt naar de Starren te zien, door zeker langagtig werktuig, 't geen, uit vier Buizen, was te faamen gefteld."

Men vergunne ons, uit dien zelfden Schrijver, over te neemen, 't geen hij onmiddelijk op het bovenftaande laat volgen. „ Voor 't overige, (fchrijft hij) was 't begin deezer (zeventiende) eeuw rijk in veele Kunstenaars, hier te lande; onder welken de beroemde KORNELIS DREBBEL, geboortig van *Alkmaar*, uitftak. Sommigen, hoe zeer, misfchien met geen genoegzaam bewijs, fchrijven aan hem de uitvinding der *Teleskòpen* toe. Hij zelve fchreef niet alleen, aan Koning JACOB I. van *Engeland* (in wiens gunst, zo als ook van Keizer FERDINAND II., hij hooglijk deelde) dat, door hem, de eeuwigduurende beweeging was uitgevonden, maar ftaafde, zegt men, deeze ontdekking, door zekeren glaazen Bol, dien hij den Koning fchonk, en in welken men, binnen vierëntwintig uuren, den loop der vier Jaargetijden, met alle hunne verfchijnfelen, geftaadig zag afwisfelen, zo wel als die van Zon, Maan, Starren, Ebbe en Vloed, en de oorzaaken van dien. Ook getuigen zijne tijdgenooten van een, door hem vervaardigd, Klavecimbel, dat, door de kragt der Zonneftraalen, (welken hij, tot in de duifterfte plaatfen, wist te leiden,) van zelve begon te fpeelen, en zij voegen 'er bij, dat men, met een Schip van zijn maakzel, verfcheiden uuren lang onder water kon vaaren, en aldaar, zonder kaars of toortslicht, leezen. Veelligt zijn veelen deezer verhaalen vergroot en opgefchikt; doch DREBBEL was, met dat al, een allerzeldzaamst en overkunstig vernuft: ook doen ons deeze verhaalen denken, aan 't geen de oudheid van ARCHIMEDES en 't beeld van MEMNON, en de middeleeuwen van ALBERT, gezegd *den Grooten*, Bisfchop van Straatsburg, verhaalen.

„ Laat ik, daar ik van Kunsten fpreeke, hier nog bij voegen, dat de Algemeene Staaten, eenige Jaaren laater, aan zekeren HERMANSZ NIMAN, uitfluitend Octrol gaven, om de toets- en marmerfteenen, door middel eener bij hem uitgevonden Moolen en zonderlinge bereiding, zo zagt te maaken, dat, uit dezelven, niet alleen Kolummen, Tafels enz., zonder iets te leur te doen gaan, konden gemaakt, maar ook, daar op alles, als waare het papier, geprent konde worden,

en

en wel met eenen glans, die den schoonsten Spiegel evenaarde."

Zie Mr. H. VAN WYN, *Bijvoegsels* enz.

K.

KAMERLING. (JOANNES CATO) Vermeldden wij, meermaalen, Mannen door deugd en verdienste vermaard, de Aterling, hier genoemd, diene ten staal, hoe geveinsdheid en bedrog, bij wijlen, zich weeten te vermommen, door den schijn van Godvrugt en Eerlijkheid na te bootzen; doch tot een staal tevens, hoe moeilijk het valle, de paden der Ondeugd, op den duur, te bewandelen, en dat het kwaad, op den kop der bedrijveren, dikmaals, met verplettende zwaarte, nedervalle. Zijn eigen naam was ABRAHAM MAGGARIS, doch hij bekender onder dien van JOANNES CATO KAMERLING. Na eenen korten tijd zich in de Heelkunst geoefend, en als Meester na de *West-Indien* gevaaren te hebben, zette hij zich te *Rotterdam* neder. Eene aaneenschakeling van valschheden, zo ten opzigte van Wisfels, als anderzins, gepleegd, bragt hem aldaar op 't Schavot, voor twaalf Jaaren in 't Tugthuis, gevolgd van eene vijf-en-twintig jaarige Uitbanning. Deeze straf wierdt hem reeds in den Jaare 1741 opgelegd. Uit het Tugthuis geslaakt, ging hij weder ter vaart, en volgde in den laatsten Oorlog het Fransche Leger als Commissaris van de Leeftogt. Den Hoofdrol van Bedrieger begon hij, in den Jaare 1763, te *Hoogeveen* in 't Landschap *Drente*, op nieuw te speelen, onder den naam van JOANNES LAMBERTUS KOSTER, op eigen gemaakte Getuigschriften zich uitgeevende voor geweezen Veldprediker en Docter in 't Leger des Konings van *Pruissen*; bij 't openvallen der Predikantsplaatze aldaar dong hij na dat Beroep, voorgeevende dat hij op 't Hoogeschool te *Herborn*, tot Candidaat in de Godgeleerdheid was bevorderd, en als zodanig voor den *Rotterdamschen* Hoogleeraar BATYN, eenige weeken den dienst had waargenomen; zulks bekragtigende door een Brief, aan den Kerkenraad door hem

 zel-

zelven gefchreeven, en met den naam diens Hoogleeraars getekend. Dan, de ontdekking zijns gepleegden bedrogs vreezende, hadt hij zich van daar weg gemaakt, onder voorwendzel, van te *Kampen* als Conrector het beroep gekreegen te hebben. Eene jonge Dogter, door hem in de gronden van den Godsdienst onderweezen, en teffens tot het geeven van het ja-woord bepraat, liet hij daar zitten, om elders zijne fhoode ftukken te hervatten.

Hier mede toefde hij niet lang. In den Jaare 1764 verfcheen hij te *Brouwershaven*, onder den naam JOANNES CATO KAMERLING, uit de *Keurkeulfche* Stad *Rynberk* geboortig, van daar vertrokken, om dat de meeste menfchen van den Roomfchen Godsdienst waren, en de Leeraar der Proteftantfche Gemeente hem niet fmaakte. Hij deedt zich voor als een bijzonder Godsdienstig Christen, die magtig veel op hadt met het bevindelijke van het innig Christendom, waar over hij op eene zeer voldoende wijze fprak met allen, aan dusdanige begrippen overgegeeven; ook wendde hij voor, tot de keuze om *Brouwershaven* boven *Rynberk* te ftellen, grootlijks bewoogen te zijn, door het plan bij hem gevormd, om daar in meerder rust en ftilte zich aan de uitoefening van het innig Christendom over te geeven, en de Geneeskunst alleen aan de hand te houden tot welzijn van zijn naasten, en ter verlustiging van den Geest. Door dit hulpmiddel der Dweeperije, gepaard met eene bevallige en inneemende houding, wist hij zich eerlang bij veelen aangenaam te maaken, en eene algemeene agting te verwerven; te meer, daar hij, in zijne gefprekken, over verfcheide onderwerpen, zich gedroeg als een Man van verftand en oordeel, die wijduitgeftrekte kundigheden en eene groote ervaarenheid bezat; deeze laatfte betuigde hij te moeten dank weeten aan zijn menigvuldig reizen, waar toe eene zwaare Koophandel, met zijne Zuster in gemeenfchap gedreeven, hem genoodzaakt hadt.

't Gevolg van dit alles was, dat de Regeering van *Brouwershaven* hem weldra de Inwooning vergunde, onder voorwaarde, dat hij zijne Doctoraale Bulle en een Getuigfchrift van een goed gedrag, bezorgde; dit nam hij gereedlijk aan,

en gaf voor, ten dien einde naar *Rijnberk* te zullen vertrekken. Dan, eer hij deeze reis aanvaardde, bevestigde hij zijne verkreegene agting door zijn gedrag omtrent eenige Zieken, die hij niet flegts naar 't Lichaam, maar ook naar den Geest, volgens ieders onderscheiden Gemoedsftand, met alle oplettenheid en zorgvuldigheid behandelde. In 't laatfte opzigt boven al gedroeg hij zich zo ernftig, gemoedelijk, en inneemende, dat geen Leeraar van die leiding hem daar in kon overtreffen. — Een Doctorale Bulle en een Kerklyk Getuigschrift kon hem niet ontbreeken; hij leeverde ze beide over, en niemand voedde eenigen twijfel aan derzelver egtheid. Om het denkbeeld, dat hij de Geneeskunst meest tot bovengemelde einden te *Brouwershaven* zou oefenen, te meer fchijns van waarheid te geeven, fprak hij, fchoon met de houding eens Mans, wiens hart los was van de wereld, niet alleen van groote Goederen hem en zijne Zuster toebehoorende, en te *Rijnberk* gelegen, maar ook veel van den Heer J. J. WINKELMAN, Raad en Directeur van *Neerlandsch Indie*, die zijne groote Bezittingen aan hem en zijne Zuster bij Uiterften wille ftondt naa te laaten. 'Er reezen wel eenige vermoedens ten opzigte van den vroomen Arts; doch deeze konden hem geen nadeel toebrengen, daar hij, door uitwendig vertoon van Godvrugt, van Medelijden en Weldaadigheid, jegens verlegenen en behoeftigen, zijne agting vestigde: en bij de zodanigen, die hij vatbaar oordeelde, om zulks aan te neemen, de bevreemding dat hij een fchoon Huis en eene pragtige Lustplaats te *Rijnberk* verlaaten hadt, wegweerde, door, onder fterke betooningen van een eerbiedigen indruk, te betuigen, dat het gefchied was op eenen uitdruklijken last, hem van God in een droom gegeeven. Brieven als van zijne Zuster gefchreeven nu en dan vertoond, en ook van zijnen Neef WINKELMAN, hielden de voorgeevens, die hij ingeboezemd hadt, leevendig, en zijn uitwendig ftigtlijke wandel deedt hem als een Befcherm-engel van *Brouwershaven* eerbiedigen.

Bovenal hadt hij zich weeten in te dringen in de gunst eens Raads en Oud-Burgemeesters dier Stad, JAN VAN DER BYL, en diens éénige Dogter, door hem van eene zwakheid

en ongesteldheid geneezen, en teffens tot het aangaan eens Huwelijks overgehaald. Terwijl de Vader eenigen tijd van beraad genomen, en hem intusschen de vrijheid eener gemeenzaame verkeering ten zijnen Huize toegelaaten hadt, welke hij misbruikte tot het pleegen eens Minnehandels, van bezwangering gevolgd, ontstondt 'er een geval, 't welk in 't eerst hem een volslaage mislukking dreigde, doch, bij de uitkomst, te baat kwam. Een Doctor in de nabuurschap, hadt, onder soortgelijke voorgeevens, eene jonge Dogter om den tuin geleid en verlaaten, en 'er rees een vermoeden, of KAMERLING die zelfde man niet mogt zijn. Maar hier van wist hij zich ten vollen te zuiveren, en dit deedt alle verdere vermoedens wijken. De aanleg eener bijzondere oefening met lieden, die voor Godvrugtig bekend stonden, het zich aangeeven tot een openbaar Cathegizant, vestigde meer en meer het begrip zijner Godsdienstigheid. De Brieven van *Rijnberk* aan hem, en aan zijn aanstaanden Schoonvader, vermenigvuldigden, en deeze gaf zijne toestemming tot het Huwelijk. De geboden te *Brouwershaven* liepen ongestoord af; hij vervaardigde de Getuigschriften dat ze te *Rijnberk* gegaan waren, en leverde dezelve, op zijn tijd, in; waarop in Hooimaand des Jaars 1764 de voltrekking der Echtverbintenisse, in gemeenschap van Goederen, volgde.

In den Handel met zijnen Schoonvader deel neemende, pleegde hij zijne schelmerijen bij aanhoudenheid; doch wist ze, zo wel als de andere, listig te dekken. Een reize, naar *Rynberk* voorgeslaagen, bragt hem in groote engte; en hielden veelen zich langs hoe meer verzekerd, dat KAMERLING, ondanks alle zijne veelvuldige voorwendzels, en vertoon van Godsvrugt, een Schelm en Bedrieger moest weezen. De verdenkingen groeiden aan. De egte Brieven van *Duisburg*, waar hij voorgegeeven hadt op 't Hoogeschool de Bevordering tot Doctor bekomen te hebben, en van *Rijnberk*, logenstraften den stapel valsche Bescheiden, door hem ingeleverd. Ten einde geheel zeker te gaan, benoemde de Magistraat van *Brouwershaven* twee Gelastigden, om op die beide plaatzen onderzoek te doen. KAMERLING hadt de onbeschaamdheid om de Heeren, die na *Rijnberk* stonden te vertrek-

trekken, een open Brief aan zijne Zuster mede te geeven, om hun, met alle deftigheid, overeenkomstig hun Ampt, te ontvangen, en alle hulpe in 't uitvoeren van den hun opgelegden last toe te brengen, op dat zijne en haare eer, als mede die der gantsche familie, mogt worden hersteld. Deezen vonden geene Zuster, geene Goederen, en alles verdicht: waar op de reeds burgerlijk vastgezette KAMERLING in de lijfstraflijke Gevangenis wierdt overgebragt, en in Slachtmaand des Jaars 1765 verweezen om andermaal op 't Schavot te treeden, aldaar met een strop om den hals, onder de galg, strenglijk gegeesfeld en gebrandmerkt, in het Tugthuis zijn leeven lang bewaard, en op eigen kosten, of handen arbeid, onderhouden te worden. Kort maar vol van tooneelen was het laatste Bedrijf deezes Bedriegers, die door zijn Godsdienstige Geveinsdheid, de Ligtgeloovigheid verkloekt, en een Onderzoek, 't welk vroeger met alle vrugt te werk gesteld hadt kunnen worden, ontdooken hadt. — Men verzogt vervolgens bij Staaten van *Zeeland*, om vernietiging van het aangegaane Huwelijk, en wettiging van het Kind daar uit gebooren.

Vaderlandsche Historie, Deel XXIII.

KAREL VAN GELDER. Overneemenswaardig is de volgende bijzonderheid, deezen Hertog, en de denkwijze van zijnen leeftijd, betreffende. De Oud-Pensionaris VAN WYN, verhaald hebbende, hoe verscheiden Grooten, hier te Lande, en bijzonder Graaf HENRIK VAN NASSAU, van den Jaar 1515 tot 1522, Stadhouder van *Holland*, der Kerkhervorminge, door LUTHER, een gunstig hart toedroegen, vervolgt aldus: „ Geheel anders, egter, dagt omtrent dit werk KAREL, Hertog van Gelre, die, hoe zeer een gezwooren vijand van den Keizer, des niet te min, en, zo men meent, om den Koning van Vrankrijk te believen, zig den grootsten ijveraar voor het Pausdom, onder de Nederlandsche Heeren, betoonde. Hij hadt, onder anderen, eerst in 't Latijn, en kort daarna, ten Jaare 1522, in de Overlandsche Taal, of plat-Geldersch, op zijne

kosten, zeker Werkje, waar van ik een Afdrukzel bezitte, doen ter persse brengen, 't geen geschikt was, om onder 't Gemeen verspreid te worden, en, in het welke, overeenkomstig het opschrift, gehandeld wierdt *van de verveerlicke aenstaende tyt Endechristes*; (d. i. *des Antichrist*) *van Endechristes Voerlopers* enz. De Schrijver, die, zig te *Mariengarden* ophoudende, zijnen naam verbergt, doch zig een *arm Priester* noemt, behoorende tot de orde van *Franciscus*, gevoelde wel de ongegrondheid der Voorzeggingen van zekeren Starrekijker, genaamd BARTHOLOMEUS FRIST en van anderen, waar mede men, toen ten tijde, veel op hadt, en, door welken, de komst van den Antichrist bepaald wierdt, tegen den Jaare 1500 of 1503, onder het verschijnen van dien Staartstar, van wien ik elders reeds, met een woord, gewaagd heb, maar oordeelde, egter, dat men thans, van jaar tot jaar, den Antichrist te wagten hadde, en meende deezelfs Voorloopers te vinden in MARTINUS LUTHER (dien hij *Margius Lucer* heette,) en in deezes Aanhangelingen, welken hij de Scheltwoorden van *Martinlaenssclanten*, *Martinaens Broeders*, *Lusige Capbruederkens*, *Duuelstrauanten*, *onreynen honden*, *de nycht werdich en synt dat men se menschen nomen sall*, en, ik weet niet wat al meer, toewierp, ERASMUS mede, die thans zeer in het oog liep, bleef, onder den naam van *Roterodamus*, niet ongeschend; en zelfs de Keurvorst van Saxen, dien men, spottende, *Scheerforst* noemde, zo wel als de overige Duitsche Princen, die 't gevoelen van LUTHER begunstigden, hevig gelasterd en ter helle geweezen, midlerwijl de Godsdienstigheid van Hertoge KAREL, ten hoogste, geroemd wierdt. Om egter te doen zien, hoe weinig ontzag voor 't Roomsche Opperhoofd, tegenwoordig, in den grond der zaake, ook zelfs bij de Verdeedigers van het Pausdom berustte, verdient het opmerking, dat de Schrijver geen zwaarigheid maakte Paus LEO, en deszelfs Prelaaten, zeer nadruklijk te berispen, dat zij, tegen de Leer van 't Evangelie, God verzogten, met het aanroepen der Heiligen *in den Hemel*, tot het uitroeien der Ketteren, daar 't, egter, veel natuurlijker was, in deezen, eerst toevlugt te neemen tot de heiligen, die *op aerde* wandelden; met naame, tot

den

den Keizer, den Koning van Frankrijk, den Hertoge van Geire en eenige andere Duitsche Vorsten. (*) Ondertusschen ontmoette Hertog KAREL zeer veel tegenstand in zijnen geloofs-ijver, en hadt, eenigen tijd bevorens, aan den Opsteller van dit Boekjen geschreeven, dat het *reformyren — swaer to doen was.* Om, evenwel, meer gezag aan het Werkjen bij te zetten, hadt Hij zijne Geslagt-wapenen voor en agter het zelve doen drukken, en een' ieder, die in zijn Land wilde verkeeren, doen waarschouwen, aan het zelve geen hinder toe te brengen." (†)

Zie Mr. H. VAN WYN, *Bijvoegzels* enz.

KA-

(*) „ Ik zal, om de zeldzaamheid, een deel der woorden hier doen volgen, uit *bl.* 90. *Vso.* „ O hilge Va„ der wat is dyt ropen un kermen to den lyven hilghen „ *in den hemel?* weet gy nicht wat Christus Jesus ge„ leert heeft in den heilgen euangelio? *Non tentabis* „ *dnum deum tuum*, Du en salst God dynen heren nicht „ bekoren. Dat is, wat men natuerlick *un* myt men„ schelicken troest kan doen, daer en sal men God Al„ mechtig und den lyven hilgen nicht to seer omme be„ koren. Daeromme alrebillichste Vader *un* gy anderen „ guden gelouige Prelaten, roepet erst an de hylgen *de* „ *myt ju wanderen up erden.* als den mechtigen und „ ouuerwynlicke Keizer K. unde den alren Christensten „ Koninck van Franckrick Unde andre Christen Konyn„ gen. Und hier in Duytschen lande, daer desse Ketterye „ meeste is v'breydet, to den Cristen Fursten, de bouen „ den geestlicken Prelaten een deels synt to prysen, dat „ se de Ketterye synt wederstaende, als bysunder den „ Durluchtigen und hoech geboren Fursten H. K. van „ Gelre und van Gulich, unde Greue van Zutphen, 'wel„ lekoer de Ketters nicht liden en wyl in synen lande."

(†) „ To weten dat de `durluchtige hoech geboren „ Furst H. K. van Gelre — dyt boeck, to dude und to „ Latino, bekostiget heuet to prenten, tegen den Ketters

KAREL DE II., *van Engeland.* Van wegen het meniguldig voorgevallene, tusschen deezen Vorst en de Staaten der Vereenigde Gewesten, vinden wij geraaden, eenige bijzonderheden, daar toe betrekkelijk, hier te vermelden. 't Is bekend, hoe deeze Vorst, naadat zijnen ongelukkigen Vader, door beuls handen, het hoofd voor de voeten gelegd, en het Koningschap in *Engeland* vernietigd was, zich genoodzaakt vondt, het Koningrijk te verlaaten, en als balling 's Lands zwervende, nu hier, dan elders, zich onthieldt, telkens, van verre, het oog gevestigd houdende op den *Engelschen* troon, tot herstelling van welken hij geduurige poogingen aanwendde. In *Braband* en *Vlaanderen*, alwaar hij een geruimen tijd vertoefde, handelde hij, onder anderen, met de Prinsesse VAN ORANJE, zijne Zuster, die hem voorheen te *Keulen* hadt bezogt, en naderhand na *Frankrijk* was gevolgd. Naa zijne wederkomst uit dat Rijk, onthieldt hij zich te *Breda*, van waar hij, nu en dan, onbekend in *Holland* kwam. In den herfst des Jaars 1658 was hij te *Amsterdam* geweest, en ook te *Enkhuizen*, van waar hij voor hadt, een keer te doen na *Friesland*, om een mondgesprek te houden met Prinse WILLEM VAN NASSAU, Stadhouder van dat gewest. Dan de Engelsche Resident DOWNING hadt 'er den Staaten kennis van gegeeven; waarop die reis gestaakt wierdt. Nogthans sprak KAREL den gemelden Prins en de Prinsesse Weduwe in den *Haage*.

Dit weinige, door WAGENAAR, aangaande Koning KARELS bedrijf en verrigtingen hier te Lande, gedunrende zijn omzwerven, vermeld, heeft de Heer VAN WYN met eenige bijzonderheden aangevuld, met welker mededeeling wij oordeelen,

„ ende Endechristes Voerlopers, in een teycken der waer-
„ heyt is dat wapen des hoech geboren Fursten hier in
„ der beslutinge mede inghedrucket, daeromme waer
„ sych een gywelick dat hy de brengers desser boken in
„ andere lande geen hynder off verdryet en doe, de des
„ Fursten lant dencket to bruken. Ghesant ut Marien-
„ garden."

len, veelen onzer Leezeren geenen ondienst te zullen doen. Hij schrijft aldus:

,, Zo lang CROMWEL heerschte, benaarstigden zig de Staaten van *Holland*, om deezen te overtuigen, hoe zeer zij tegen 's Konings komst, hier te lande, waakten. Toen men, in 't begin des Jaars 1655, vernam, dat de Koning uit *Keulen*, alwaar hij zig ophieldt, onvoorziens, en van slegts weinige persoonen verzeld, vertrokken was; en eenigen vermoedden, dat hij 't naar den *Maaskant* gewend hadt, om, afzakkende langs *Dordrecht*, van daar, of van den *Brielle*, naar *Zeeland*, en wijders, over *Duinkerken* naar *Engeland*, tot het doen van zeekere onderneeming, over te steeken, schreef de Raadpensionaris DE WITT, aan 's Lands Ambassadeur NIEUPOORT te *Londen*, hoe hij niet geloofde, dat de Koning zig in *Holland* zou hebben durven waagen; vertrouwende ,, vastelyk, (zegt hy) dat, indien hare Ed. Groot ,, Mog. kennisse ofte advertentie hadden bekomen, ofte als ,, nog bequaemen, van syne aenwesinge binnen deze Provin- ,, cie, deselven, in sulcken kas, *daer voor merckelyk ressen-* ,, *timent souden toonen ende, ontwyffelyck, den voorschreven* ,, *Koningh, niet sonder syn groot ongemack, souden doen ge-* ,, *voelen, dat haer Ed. Groot Mog. het Tractaet van Vrede* ,, *met de Republike van Engelandt jongst opgereght, solg-* ,, *nenselyck willen agtervolgen;* behalven dat ook, daer be- ,, nevens, tot laste van den voorschreven Koningh, soude ,, werden gebruyckt ende in 't werck gesteldt de Resolutie, ,, tegen het inkomen van groote personagien, binnen dese ,, Provincie, sonder voorgaande permissie, hier bevorens, ,, met speciale innerlijke relatien ofte reflectie op den voor- ,, schreven Koningh, by haer Ed. Groot Mog. genomen."

,, Toen, kort daar op, 't gerugt liep, dat de Koning zig, bij de koninglijke Prinsesse, zijne Zuster, op den huize *Teilingen*, onthieldt, schreeven de Staaten aan die Vorstin, dat, hoe zeer zij van de *wijsheid* en *bescheidenheid* van hooggemelden Koning niet konden verwagten, dat hij, tegens het Traktaat van Vrede met CROMWEL en de Resolutien, nopens zijn inkoomen en van andere hooge Persoonagien hier te lande, zig in de Provintie van *Holland* zou hebben begeeven,

zij

zij, egter, op haare koninglijke Hoogheid begeerden, de opregte waarheid hier van te weeten, haar teffens vermaanende, voor te koomen, dat de Vorst zig niet herwaarts begave. Was het der Staaten meening geweest, zig van den Koning te verzekeren, zij zouden niet, voorloopig, aan de Prinsesse (die egter eerlang tijding gaf dat hij 'er niet was geweest, of met haar weeten, in *Holland* ftondt te koomen) geschreeven, en hem dus gewaarschouwd hebben. Trouwens, men begon dit werk, hoe langer hoe zagter, te behandelen; 't geen mij, niet onduidlijk, ook daar uit schijnt te blijken, dat men allengskens den Koning toeliet, zig nu en dan te *Breda*, bij de Koninglijke Prinsesse, op te houden; zonder dat ik mij herinner, dat *Holland*, hier tegens, ooit eenig voorstel ter algemeene Staatsvergadering deedt, alwaar haare invloed, andersints, groot genoeg was, om dit verblijf, zo zij wilde, te kunnen keeren: even als zij ook strenger hadt kunnen handelen met den Hertoge VAN YORK, oudsten Broeder des Konings, die zig, in Bloeimaand des Jaars 1658, in den *Haage* zelfs, bij de Koninglijke Prinsesse, eene pooze opgehouden hebbende, alleenlijk, en niet dan na de Engelsche Gezant DOWNING, hier over geklaagd hadt, was *verzogt* geworden, zig van daar te begeven."

„ 't Naderend overlijden van CROMWEL begunstigde nog meer de zaaken van KAREL II., hier te lande. Waar omtrend ik het niet buiten opmerking agte, dat die Vorst, binnen *Amsterdam*, (in welke, hoewel groote en volkrijke Stad, de Regeering, van ouds, honderd oogen hadt) zig, zo het heette, *onbekend*, eene korte pooze, in Herfstmaand des Jaars 1658, ophieldt. In die maand (op den 13) overleedt juist CROMWEL, zonder dat men nog zeker was, of één zijner Zoonen hem wel zoude opvolgen. Toen 't Parlement, kort hier na, den oudsten derzelven, RICHARD, het *Protectorschap* opdroeg, waren wel de zeven vereenigde Gewesten, met naame *Holland*, onder de eersten der buitenlandschen Mogendheden, die deezen, in die hoedanigheid, erkenden; doch, gelijk men hier, even als in andere Landen, zeer spoedig ontwaarde, dat hij, met het Ambt van zijnen loozen Vader, geenszints deszelfs bekwaamheid om te gebieden be-

koo-

koomen hadt, kreeg, hierdoor, de zaak van den Koning wel haast een glansrijker aanzien, en ik zoude het liefst, daar aan toeschrijven, dat, schoon hij, op de klagt van DOWNING, diende af te zien van de reize naar *Friesland*, men hem egter niet verhinderde, met Prinse WILLEM en de Prinsesse Weduwe, in den *Haage*, te spreeken. Men heeft voor eenige jaaren geschreeven, dat KAREL II., op zekeren tijd, in stilte, uit *Brussel*, zig naar den *Haage* begeeven hebbende, en aldaar, in 't midden van den duisteren nagt, zijnde aangekoomen, een man, vermond in eenen ruimen mantel, breeden nederhangenden hoed en langen baard, zig bij hem hadt doen aandienen. Dat dees, niet dan met veel moeite, toegelaaten zijnde, straks daarop, en na zig van 's Vorsten geheimhouding, bij eede, verzekerd te hebben, zijn' gewaaden opschik hadt afgeworpen, en toen gebleeken was te zijn de Gezant van het Engelsch Gemeenebest DOWNING, die, vergifnis biddende van een' rol te moeten speelen, dien de omstandigheden der tijden hem, zo hij zeide, afdwongen, voorts den Koning hadt gewaarschouwd, zig ijlings van daar te verwijderen, alzo de Staaten heimlijk met CROMWEL waren overeengekoomen, om zijne Majesteit, zo hij ontdekt wierdt, handen en voeten gebonden, naar *Engeland* over te voeren. De Vorst, van deeze waarschouwing gebruik maakende, zou zig straks spoorslags hebben weggemaakt, terwijl DOWNING, zijnen rol voortspeelende, eerst na deszelfs vertrek, en toen hij wist, dat het te laat was, bij de Staaten, op onderzoek naar 's Konings persoon, hadt aangehouden.

„ Dat de Staaten zodanige Verbintenis, met CROMWEL, zouden hebben aangegaan, rust, noch op de geheime Resolutien van *Holland* of der Generaliteit, noch, voor zo ver ik ooit heb kunnen ontdekken, op eenig ander 't minste bewijs; en, daar anderen reeds hebben doen zien, hoe weinig dit ook, met der Staaten gewoonen handel nopens KAREL II., zou zijn overeengekoomen, zal het, meen ik, niet noodig zijn, 'er meer bij te voegen, dan alleenlijk, dat, indien dit geval waarlijk gebeurd is, men, mijns oordeels, eer zou mogen besluiten, dat DOWNING, (die, ook bij zijne eigene Landge-

nooten, voor eenen verwaanden en bedriegelijken huichelaar, te boek ſtondt) 't gevaar zo breed kan uitgemeeten hebben, om daar door 't gewigt van zijnen dienst, in 's Konings oogen, te vermeerderen. Hoe veel ſtaat 'er, ondertusſchen, op dit Verhaal zij te maaken, kan ik niet bepaalen. Zo 'er iets van aan is, ſchijnt het, ten minsten hier en daar, iets van de ſprookjes ontleend te hebben. Het gevaar van goed en leeven, in 't welk DOWNING zig ſtak, zo CROMWEL ooit agter dit nagt-bezoek mogt koomen, was zeer groot; maar ik weet niet, of de heerſchende zugt, om zig, door alle Regeeringen heen, in zijne bediening ſtaande te houden, en de bereekening, dat 's Konings partij wel eens boven koomen konde, aan 't charakter van dien Gezant moeds genoeg gaf, om iets diergelijks te durven beſtaan. Ondertusſchen zie ik ook niet, dat eenig gelijktijdig Schrijver deeze zaak geboekt heeft, zelfs niet AITZEMA, die voor en na, geduurende CROMWEL's beſtuur, in den *Haage* was, en, gelijk bekend is, agter de geheimſte bijzonderheden wist te koomen. 't Is waar, bij deezen, vinde ik gewaagd van eene *viſite*, mede bij nagt, door DOWNING, aan Koning KAREL, in den *Haage*, gedaan; doch zij geſchiedde niet in 't *geheim*, en was, voorts in aart, tijd en omſtandigheid, zeer veel van de bovengemelde verſchillende."

„ Naa het overlijden van den Protektor CROMWEL, begon zich, eerlang, in *Engeland*, alles ten voordeele van Koning KAREL te ſchikken. Het Parlement met den Koning in onderhandeling getreeden zijnde door Gemagtigden, ſtemde eerst het Hoogerhuis, en daarna het Huis der Gemeente, dat de Staat voortaan naar de oude wetten geregeerd, en KAREL DE II. voor Koning zou erkend worden, die zich thans te *Breda* bevondt, werwaarts de Algemeene Staaten, gelijk ook de Staaten van *Holland* en *Zeeland*, eenige Afgevaardigden zonden, om zijne Majeſteit te begroeten. Verſtaan hebbende, dat de Engelſche Vloot, onder MONTAGUE, gezonden om hem af te haalen, reeds voor *Scheveningen* lag, begaf zich Koning KAREL ſpoedig na '*s Hage*, alwaar hij, door de Staaten van *Holland*, ontvangen en onthaald wierdt. De Raad-

pen-

penfionaris DE WITT deed, bij deeze gelegenheid, de aanfpraak aan den Koning, die, in zijn antwoord, zijne gezindheid verklaarde, om een naauw Verbond te fluiten met de Staaten der Vereenigde Gewesten."

Verfcheide bijzonderheden, geduurende 's Konings verblijf hier te Lande, voorgevallen, verdienen eene meer uitvoerige vermelding. De Heer VAN WYN fchrijft, daar omtrent, het volgende : „ De Staaten van *Holland*, die, door hun Gezantfchap te *Breda*, den Koning hadden doen verzoeken, om de reize naar deszelfs Rijken, door hun Gewest, aan te neemen, lieten hem nu, volgens eene gemaakte fchikking met hunne Hoogmogendheden, door eenige Afgevaardigden uit hun midden, waar onder den Raadpenfionaris DE WITT, te *Delft* ontvangen, en met een groot aantal koetfen, naar de Huizinge van Prinfe JOHAN MAURITS *van Nasfau*, in den *Haage*, geleiden; alwaar de Vorst, den 25 van Bloeimaand, aankwam, en daar, op kosten van *Holland*, alles was bezorgd geworden, wat aan noodig en pragtig huisraad mogt ontbreeken. DE WITT, zijner Majesteit aangediend hebbende het voornemen hunner Edele Grootmogendheden, omme, in vollen getale, hoogstdenzelven te koomen opwagten, verklaarde de Koning, daar toe, nog ten zelven dage, bereid te zijn. Maar de Raadpenfionaris, hier op betuigende, hoe zijne Meesters het onbetaamlijk zouden agten, zijne Majesteit, die van de reize eenigfints vermoeid was, dien dag niet te doen uitrusten, wierden de Staaten van *Holland*, den volgenden dag, des morgens ten negen, de algemeene Staaten, des namiddags ten vier uuren, bij den Koning ingeleid. Zeer ftaatelijk was de optogt der beide hooge Vergaderingen. Door een groot getal van Koetfen gevolgd, ging men, te voete, twee aan twee, en wel de Staaten van *Holland*, tusfchen twee rijen van hun Regiment Guardes, 't geen gefchaard ftondt „ van den benedendeure van haar Edele Groot „ Mog. Vergaderinge af, tot in de *Basfecourt* van het voor„ fchreven Hoff" (d. i. de Huizinge van Prins MAURITS) „ toe." Jonkheer PIETER VAN WASSENAAR, Heer van *Starrenburg*, Kollonel van dat Regiment, tradt, met ontblooten hoofde, voor de Staaten van *Holland* uit; zo als, op gelij-

ke wijze, voor de algemeene Staaten geschiedde, door Prinse WILLEM FREDERIK *van Nassau*; Stadhouder van *Friesland* en *Groningen*, den *Ryngraave*, Kommissaris-Generaal der Ruiterij en Gouverneur van *Maastricht*, en den Heere *De Hauterive Chateauneuf*; Gouverneur van *Breda*, nevens veele andere Officieren."

„ DE WITT voerde; wegens *Holland*, het woord. Dit Gewest hadt den Geregtshoven en allen verderen Kollegien; benevens de Predikanten, verboden, den Koning te gaan begroeten; begrijpende de Staaten, dat zo menigvuldige aanspraaken niet alleenlijk den Koning zouden lastig vallen, maar dat ook „ de aanspraake van haer Edele Groot Mog., *en* „ *Corps*, verstaen werde te vervatten de stem ende toewen- „ schinge van alle Collegien, Lichamen ende particuliere In- „ gesetenen, onder haer Edele Groot' Mog. behoorende." De Heer VAN GENT, die nu juist ter Generaliteit weder voorzat, en ook voorheen den Koning, wegens het overlijden van deszelfs Heer Vader, den rouw beklaagd hadt, sprak voor hunne Hoogmogendheden."

„ Beide de Aanspraaken waren vol van betuigingen der hoogste vreugde, waar mede de Staaten deezer Landen verklaarden, te deelen in de (gelijk DE WITT zig uitdrukte) *waarlijk wonderdaadige* herstelling zijner Majesteit. „ 't Was" (zeide onder anderen de Raadpensionaris) „ zijnen Meesteren „ bekend, dat Menschen in de geheimen der Voorzienigheid „ niet dringen konden; maar zij hielden voor zeker, dat „ het Opperwezen, om geene andere redenen, de uitvoering „ zijner wille vertraagd hadt, dan om zijn werk des te vol- „ koomener, te vreemder in 't oog van 't heelal, en te lui- „ sterijker voor den Koning, te maaken. Dit Gemeenebest „ (vervolgde hij) was een der oudste en trouwste Bondge- „ nooten van *Engeland*, en het was zijner Majesteit be- „ kend, dat men hier zijn Vriend- en Bondgenootschap, *on-* „ *afgebrooken*, gezogt en geëerd hadt; ja hun Edele Groot „ Mogendheden erkenden gaerne, hoe het belang van Staat „ aan hunne natuurlijke neiging, eenige jaaren lang, geweld „ gedaan hadt, om dat zij 's Konings persoon niet op den „ troon zagen; maar, door de tegenwoordige herstelling zij-

„ ner

„ ner Majesteit, wierden die natuurlijke neiging en het
„ Staats-belang weder vereenigd. Op die gronden verzogten
„ zij, needrig, 's Vorsten Vriend- en Bondgenootschap; om
„ welk laatste te bespoeden en tot de sterkste en voornaam-
„ ste verbintenis der beide Staaten te maaken, zij, van hun-
„ ne zijde, bereid waren alles aan te wenden; midlerwijl zij
„ God baden, dit groote werk te voltrekken, en de dier-
„ baarste zegeningen over den persoon zijner Majesteit uit te
„ storten!" De Koning beantwoordde dit, met hoofdzaak-
lijk te zeggen: „ dat hij eene groote genegenheid voor deeze
„ Republiek hadt, en dat hij, *meer dan één zijner Voor-*
„ *zaaten*, zoude tragten eene vaste Vriendschap en Verbond,
„ onder de twee Natien, aan te gaan en te onderhouden."
Voor 't overige nam zijne Majesteit deeze gelegenheid waar,
om den Staaten van *Holland*, niet alleenlijk, twee jonge
Edellieden te beveelen, ter bekooming elk van eene Com-
pagnie in 's Lands dienst, maar teffens aan hunne Edele Groot
Mogendheden voor te stellen, om de *drie* Schotsche Regi-
menten alhier, welke ten Jaare 1655, door ondersteeking
van *één* derzelven, uit *drie* tot *twee* waren gemaakt, nu we-
derom tot *drie* te doen brengen, en den Lieutenant-Kolonel
HINDERSON, tot Kolonel over het derde Regiment te stellen.
Zo veel invloed hadt thans 's Konings verzoek, dat de Staa-
ten niet nalieten, binnen zeer weinige dagen, volkomen aan
deeze drie voorslagen te voldoen, gelijk ook aan eenige verdere verzoeken zijner Majesteit, die nu ook, wegens de Pro-
vintien van *Zeeland* en *Friesland*, bij monde der Heeren
VETH en HARINXMA, bij plegtige bezending, was verwelkomt
geworden.

Gelijk men hier te Lande thans de eersten tragtte te zijn, om dien Vorst 't geleeden leed te doen vergeeten, en langs dien weg ten naauwsten met deezen Staat te verbinden, verzuimde men ook niet, om het onthaal, 't welk men den Koning, (door zijne Broeders de Hertogen van YORKE en GLOCESTER, nevens een zeer talrijk gevolg, verzeld) in den *Haage* aandeedt, te doen beantwoorden aan de hoogheid van den Gast, dien men bij zig genoodigd hadt. Tot ver-

 val

val van deeze onkosten, mitsgaders het doen van fchenkadien, hadt *Holland*, hoe zeer fommigen dit geld zeer nutteloos befteed oordeelden, zes, de algemeene Staaten drie tonnen fchats beftemd. De Tafel, bijzonder, was lusterrijk. Men deedt den Koning en zijnen dischgenooten, daaglijks, in vijf geregten aanfchaffen, alwaar de overvloed bij groote en volle fchoteien (*) voorzat. Weinig minder waren zes andere tafelen voorzien, die, elk met vier geregten bediend, voor de Edelen van zijn gevolg, zo Mannen als Vrouwen, gefchikt waren. Maar boven alles munteden uit drie heerlijke Maaltijden, twee van welken door de Staaten van *Holland*, één door de Algemeene, (die zijne Majefteit, daaglijks, door zeven Heeren uit hunne Vergadering, deeden verzellen) gegeven wierden; betuigende de Koning zelve, dat hij nimmer beter gegeten, en, onder alle de gastmaalen, waar mede men hem in *Frankrijk*, *Duitschland*, *Spanje* en de *Spaanfche Nederlanden*, vereerd hadt, en die zeer kostelijk geweest waren, er niet één gezien hadt, die eenigfints te vergelijken was bij den *tweeden* hoofdmaaltijd, op welken hem de Staaten van *Holland*, des avonds van den 30 van Bloeimaand, hadden onthaald. Bij den ftoutften en pragtigften fmaak van dien

(*) „ 't Gebruik van buitengemeen groote en volle Schotelen hadt, niet alleen in vroegere tijden, bij veele Volkeren, met naame bij de *Franken*, maar ook nog in de voorige eeuwe, bij onze Landsgenooten, plaats, op pragtige Gastmaalen. Men kan er van oordeelen, wanneer men leest, dat elk der hier bovengemelde Geregten beftondt uit zes eironde hoofdfchotels of bekkens, en twaalf mindere fchotelen, of *tailloiren*, en dat, in één der hoofdfchotelen, vier-en-twintig Phaifanten lagen, terwijl de vijf overigen gelijken vragt konden bevatten. Op dien aanzienlijken Maaltijd der Staaten, van welken ik ftraks in den Tekst fpreeken zal, waren ('t geen men toen meer deedt) de fchotelen pijramidiedsgewijze, gevuld.

dien tijd, hadt men hier, in de door *lustres*, kandelaaren en toortsen, schoon verlichte Zaal der Huizinge van Prinse MAURITS, op zilveren en vergulden schotelen, al het eelste bijeen gebragt, 't geen de rijke Zomer, bij de welvaarendste Natien, aan de Tafel van een groot Monarch, verschaffen konde. De Ritmeester BUAT (dezelfde, die naderhand zulk een' beklaaglijken rol speelde) en de Lieutenant-Kollonel ITTERSUM, namen dien dag bij den Koning, de Heeren VAN BOETSELAAR en TAILLEFER bij de Staaten van *Holland*, de bedieningen van Voorsnijders waar. Behalven aan de bovengemelde, lieten hunne Edele Groot Mogendheden, nu nog aan zestien andere tafelen (van welken er negen geschikt waren voor alle Engelschen, die zig zouden aandienen) opdisschen, en na de maaltijd, gaf men al het overige aan de Gemeente ten beste. Bijzondere lieden zelfs tragteden blijken te geeven, hoe zeer zij deelden in 's Vorsten herstelling, en de Oud-Raadpensionaris CATS, schoon thans 't gewoel der waereld ontweeken, en op de Hofstede *Zorgvliet* bij den *Hage*, zijnen hoogen ouderdom gerust, maar niet ledig of onnuttig, slijtende, zag bijna daaglijks verscheiden der aanzienlijkste Engelschen, met welken hij, geduurende zijn Gezantschap in dat Rijk, kennis gemaakt hadt, bij zig aan tafel."

Wijders verhaalt WAGENAAR, dat de Koning, voor zijn vertrek, gehoor van afscheid van de Algemeene Staaten en van de Staaten van *Holland* begeerde, aan welke laatste hij de Prinsesse, zijne Zuster, Weduwe van WILLEM DEN II, en den jongen Prins VAN ORANJE, zijnen Neef, ernstig aanbeval, met verzoek dat de Heeren Staaten hun gunstig wilden zijn, wanneer de Prinsses zulks voor zich zelve, of voor haaren Zoon, mogt begeeren. Uit naam der Staaten antwoordde DE WITT hier op, „ dat men niet nalaaten zoude hierin te „ voldoen aan de verwagting van zijne Majesteit, zo uit „ eerbiedenis voor zijnen Persoon, als uit erkentenis van de „ genegenheid der Prinsesse, en als een uitwerkzel van de „ herinnering der verdiensten van 's Prinsen Voorouderen." Ook dit verhaal wordt, door den Heer VAN WYN, met eenige bijzonderheden aangevuld. Omtrent de bovengemelde aanbe-

veeling merkt hij aan, dat dezelve even zeer aan de Algemeene Staaten, als aan die van *Holland*, wierdt gedaan. Het gehoor zelve, en deszelfs staatelijkheid betreffende, verhaalt hij: „ Zijne Majesteit wierdt zeer staatlijk, tusschen door de geschaarde Guardes, eerst bij hunne Hoog Mogendheden, toen, op gelijke wijze, bij hunne Edele Groot Mogenheden, ingeleid, en sprak op beiden plaatsen, met ongedekten hoofde. In *Holland* wierdt de Koning door den Raadpensionaris DE WITT, ter Generaliteit door den Heere VETH, Raadpensionaris van *Zeeland*, en toen wegens die Provintie, bij de Algemeene Staaten voorzittende, beantwoord. De ruimheid der Hollandsche Staatszaal (dezelfde die nog heden de Vergaderplaats is van dit Gewest, en die ten Jaare 1652 was begonnen gebouwd te worden) veele Leden buiten de mooglijkheid gesteld hebbende, om den Koning genoegzaam te verstaan, verzogten deezen, na 's Konings vertrek uit de Zaal, ('t geen met dezelfde plegtigheid, als waar mede hij ingeleid was, geschiedde) aan den Raadpensionaris DE WITT, een Afschrift van 's Vorsten Aanspraak, en wel bijzonderlijk, nopens de meergemelde aanbeveelinge. Hij, die de Aanspraak zijner Majesteit ter Generaliteit, welke op 't zelfde als bij *Holland* neerkwam, niet gehoord hadt, (zo als ik meen te mogen stellen, wijl ik hem onder de aldaar ten dien dage aanweezige Hollandsche Leden niet aangeteekend vinde) antwoordde de Leden, dat hij wel 's Vorsten meening volkoomenlijk hadt begreepen, maar niet op zig zoude neemen, dezelve van woord tot woord, op te geeven. Doch de Koning, die, op dezelve plegtige wijze, als op welke hij was gekoomen, uit de Vergadering geleid zijnde, zig, straks daar op, naar de Prinsesse VAN ORANJE zijne Zuster, begeeven hadt, kreeg naauwlijks hier van kennisse, of hij vondt goed, bij een eigenhandig geschrift, in de Fransche taale, (in welke ook, ter Vergadering, over en weder gesproken was) den Raadpensionaris te doen toekoomen, 't geen hij op dat stuk, hoofdzaaklijk, in de beide Vergaderingen hadt voorgesteld, en waar uit de Heer WAGENAAR de kern getrokken heeft. De Staaten van *Holland* deelden, sedert, het zelve aan de

Al-

Algemeene Staaten mede, in welker Resolutien het insgelijks geboekt wierdt."

Staatelijk was het vertrek des Konings uit deeze Gewesten. „ Vroeg in den morgen van den tweeden van Zomermaand des Jaars 1660, (wij bedienen ons van de woorden van den dikmaals genoemden VAN WYN) dag voor het vertrek geschikt, begaven zig de Staaten van *Holland*, plegtiglijk naar „ *'t Hof* „ *van den Koning van Groot-Brittannien*," (zo noemde men, geduurende dien tijd, de Huizinge van Prinse MAURITS) alwaar de Raadpensionaris DE WITT, naamens hunner Edele Groot Mogendheden, de afscheidsreden deedt. AITZEMA deelt ons in 't Nederduitsch, en BASNAGE in 't Fransch, eene opgave mede van die redenvoering, zo als zij, in laatstgemelde spraake, aan den Koning zou gedaan zijn. Zij is gesteld in bewoordingen, welken, zal men de waarheid zeggen, zekerlijk niet geheel afwijken van den geest, die, in de voorige aanspraaken, zo door DE WITT als door VAN GENT, aan den Koning gedaan, wordt bespeurd, en dus in die overgedreevene taal van buitengewoone blijdschap, of liever verrukkinge, die verre 't grootste deel der Nederlanderen, bij de omwenteling der *Engelsche* zaaken, schijnt gevoeld te hebben, en welke ook de Staaten (hoe zeer dan sommigen derzelven voor zig in 't bijzonder mogten denken) van hun belang rekenden, thans te moeten belijden. Doch, 't geen mij ten hoogsten bevreemd, is, dat ik deeze zelfde afscheidsreden, over welke DE WITT bij eenigen is berispt geworden, in de *Secreete Resolutien* van *Holland* geheel anders vinde, dan men haar bij de aangehaalde Schrijveren, of voor zo ver ik weet, elders ontmoet. Waar aan dit zij toe te schrijven, is mij onbewust. Het is niet zonder voorbeeld, gewigtige stukken en aanspraaken van Staatsdienaaren te vervalschen; en dit kon bijzonderlijk plaats hebben op een tijd, dat, volgens AITZEMA, de Raadpensionaris DE WITT, ten minsten van eene andere aanspraak (en dus ook, mooglijk, van deeze) geen afschrift hadt willen geeven; maar egter was die zelfde AITZEMA doorgaans te wel gediend, dan dat men een verkeerd stuk, ligtelijk, bij hem verwagten zoude.

De Koning de aanspraak van DE WITT kortelijk, maar beleefdelijk, hebbende beantwoord, met herhaalde betuigingen van zijne genegendheid, om, in vriendschap en nauwe verbintenis, met den Staat te leeven, steeg te paard, terwijl hem de Staaten van *Holland* in Karossen volgden, naar het Dorp *Scheveningen*; op welker Weg, Duinen en Strand, bijna gansch *Holland* was bijeen gevloeid, en daar hunne Edele Groot Mogendheden hem het laatste vaarwel (doch waarop, blijkens den inhoud, bovengemelde aanspraak niet zien kan) wenschten, doende verders den Koning, tot binnen zijn eigen Scheepsboord, verzellen, door een aanzienlijk getal Afgevaardigden, aan welker hoofd was 's Lands Lieutenant-Admiraal Heer VAN WASSENAAR. Derwaarts waren ook 's Konings naaste Bloedverwanten, de Koningin van *Boheme*, de Koninglijke Prinses, Weduwe VAN ORANJE, en de jonge Prins haar Zoon, hem gevolgd. Naa het middagmaal aan boord gehouden, en aldaar vertoefd te hebben, tot 's Konings anker geligt wierdt, keerde dit Gezelschap terug naa den *Haage*. Bij 't afscheid neemen teekenden zig, bijzonderlijk, de sterke aandoeningen der Koninglijke Prinsesse, en de hartlijkheid, met welke zijne Majesteit den jongen WILLEM in zijne armen gedrukt en gezegend hadt. Toen alles vertrokken, en de Koning, met stille zee en heldere lugt, reeds onder zeil was, bekroop hem de lust, om nog eens dat Land te beschouwen, daar hij zo veel teekenen van eerbied en liefde hadt ontvangen; hij klom dan op het bovenste deel van 't agterschip, en (om de woorden van een goeden gelijktijdigen Schrijver te gebruiken) „ ziende dat het Volck, waer mede „ hy de Duynen bedeckt hadde gelaten, aldaer nog bleef, „ konde hy niet naelaten te seggen, *dat men moest bekennen, dat het onmogelyck was, dat syne eygen Onderſaten meer teerheyt voor hem souden konnen hebben, als dat Volck, over welckers affectien hy sagh, dat hy niet minder regeerde, als hy gingh regeeren over de wille van de Engelschen.*"

Voor 's Koning vertrek, hadt de Heer VAN WIMMENUM, niet evenwel zonder daar toe gelast te zijn, den Vorst (om wiens

wiens Vriendschap te gewinnen, men reeds gezien heeft, dat niets hier te lande verzuimd wierdt) te kennen gegeeven, hoe gaarne de Staaten van *Holland* zijner Majesteit eenige Geschenken, als eene proeve ten minsten van hunnen goeden wil, wenschten te kunnen toeschikken. Hij hieldt hier op aan; doch de Koning betuigde, dat hij geen meer bewijs van der Staaten genegenheid behoefde, en dat hij zig van dien goeden wille, zo voor het toekoomende als tegenswoordige, dankbaarlijk, overtuigd hieldt. Sedert boodt men den Hertoge VAN YORK een geschenk aan, ter waarde van zestig duizend gulden; 't geen ik egter niet weet of aangenoomen wierdt, maar wel dat WIMMENUM, (aan wien, als eerste Lid van Gecommitteerde Raaden, de Staaten van *Holland* 't beleid van 's Konings onthaal hadden opgedraagen, en die bij zijne Majesteit zeer gezien was) op 't einde van Herfstmaand deezes Jaars, aan hunne Edele Groot Mogendheden te kennen gaf, hoe hem, door de Koninglijke Prinsesse, Weduwe VAN ORANJE, van wegen haare Broeders, de Hertogen VAN YORKE en GLOCESTER, was aangeboden een kostbaar Juweel, in erkentenis van de moeite en zorge, door hem, geduurende 's Konings aanweezen in den *Haage*, betoond; maar dat hij, in eenen Dienaar van hunne Edele Groot Mogendheden, onbetaamlijk oordeelende, eenige vergelding ofte belooninge te ontvangen, dan van zijn *eigen Souverain*, 't zelve geschenk, op eene beleefde wijze, hadde afgewezen. De Staaten, zig deeze prijslijke daad zonderling doende welgevallen, besllooten, hier van een loflijk gewag in derzelver Resolutien, ten dienste en navolginge der Nakoomelingschap, te doen maaken."

Op den achtsten der gemelde Maand kwam Koning KAREL te *Londen*, te gemoet gereeden zijnde door den Generaal MONK, aan 't hoofd der Lijfwagt en van vijf Regimenten Ruiterij, en tradt terstond, zonder aan eenige voorwaarden verbonden te worden, in het bewind der regeeringe.

Niet lang naa 's Vorsten vertrek, beslooten de Algemeene Staaten, op den voorslag van *Holland*, tot het afvaardigen van een buitengewoon Gezantschap na *Engeland*. Tot leden

daar van wierden benoemd, LODEWYK VAN NASSAU, *Heer van Beverwaard*, SIMON VAN HOORN, Oud-Burgemeester van *Amsterdam*, MICHIEL VAN GOGH, Rekenmeester der Staaten van *Zeeland*, en JOACHIM RIPPERDA, *Heer van Farmsum*. Doch, sints de benoeming, verliep 'er nog eenige tijd, eer het Gezantschap de reis aannam. Midlerwijl hadden de Staaten een Verbond gesllooten met *Frankrijk*, grootlijks tegen den zin van Koning KAREL, die daar over zijn misnoegen hadt verklaard, zeggende, dat hem niets dieper ter harte ging, dan dat men in *Frankrijk* DE WITT en deszelfs aanhang hooger hadt geagt dan hem; eene klagte, egter, waar omtrent de Fransche Gezant, Graaf D'ESTRADES, den Koning eenigzins tot andere gedagten bragt.

Wij hebben gezien, hoe Koning KAREL, bij deszelfs afscheid van de Staaten, den jongen Prins VAN ORANJE dezelve hadt aanbevolen. Naa zijne herstelling op den Engelschen troon, was hij, al aanstonds, bedagt op deszelfs bevordering, als een dienstig middel, zo als hij meende, om zich te kunnen verzekerd houden van de vriendschap van deezen Staat, omtrent welke hij niet gerust zijn kon, *zo lang de aanhang van* DE WITT, gelijk hij goedvondt te spreeken, het roer der Regeeringe in handen, en den Prins VAN ORANJE buiten bewind hieldt. In een gehoor, welk de Staatsche Gezanten, boven vermeld, bij den Koning hadden, klaagde dezelve, „ dat de Staaten van *Holland*, opgezet door de „ Heeren VAN NOORDWYK en DE WITT, hem en den Keur„ vorst van *Brandenburg* zogten uit te sluiten van de „ Voogdije over hunnen Neeve; dat de Staaten van *Holland* „ het werk der opvoedinge slegts aangevat hadden, om den „ Prins VAN ORANJE te bederven; dat men nog niet goeds „ voor hem gedaan, en hem onlangs zelfs belet hadt, een „ verhemelte te plaatsen in zijne kamer."

Het verwijlen van 's Prinsen bevorderinge door de Staaten van *Holland*, was, intusschen, oorzaak van den traagen voortgang van het sluiten van een Verbond tusschen Koning KAREL en deezen Staat, waarmede het buitengewoon Gezantschap was belast. Zo zeer ging die bevordering den Koning thans ter harte, dat hij, om die te bespoedigen, terstond

naa

naa de overkomst der Gezanten, de gunst van den Heere VAN BEVERWAARD hadt getragt te winnen, door zijnen zoone, den Heere VAN ODYK, een Ampt van veertien of vijftien duizend guldens 's jaars op te draagen; eene aanbieding, egter, omtrent welker bewilliging de Gezant verscheiden zwaarigheden opperde. Op den veertienden September des Jaars 1662 wierdt het Verbond eindelijk gesloten. Van geen langen duur, intusschen, was dit Verbond. Koning KAREL bleef misnoegd, over de agterlijkheid der Staaten in de bevordering van zijnen Neeve, den jonge Prinse WILLEM VAN ORANJE. Van tijd tot tijd bespeurde men, hier te Lande, aan de bedrijven der Engelschen, waar 't eindelijk zou op uit loopen. De vijandlijkheden, door de jaloersche Engelsche Natie gepleegd, voorspelden eenen Oorlog, van welken de verklaaring, op den veertienden Maart des Jaars 1665, in 't licht kwam. Een verhaal van het beleid van deezen Oorlog behoort niet tot ons plan. Wij merken aan, dat de belangen van Prinse WILLEM veel invloeds op het onderneemen van dien Oorlog moeten gehad hebben; 't welk wij, hoewel de woorden het tegendeel schijnen aan te duiden, meenen te mogen besluiten uit de Verklaaring van den Engelschen Kanzelier HYDE aan den Franschen Ambassadeur, „dat de Koning, zijn Meester, zich wel „ wagten zou van aan den Heer DE WITT gelegenheid te „ geeven, om onder de Staaten te verspreiden, dat hij den „ Oorlog niet aangevangen hadt, dan om zijn Neef in des- „ zelfs waardigheden te doen herstellen."

Twee Jaaren hadt de Oorlog geduurd, zonder dat Koning KAREL zich kon beroemen, eenig voordeel van aanbelang behaald te hebben. De verheffing van den Prinse VAN ORANJE, eene der aanleidingen daartoe, en misschien wel de voornaamste, was waarschijnlijker geworden dan te vooren, zints de Algemeene Staaten zich dieper hadden ingewikkeld met LODEWYK DEN XIV, en deeze zich meer aan de behoudenis der tegenwoordige Regeering in de Vereenigde Gewesten hadt laaten gelegen liggen. Nu en dan liet Koning KAREL zijne gezindheid tot den Vrede blijken, verklaarende zelf, bij zekere gelegenheid, de Staaten niet tot verandering der Regeeringe, of tot afhanklijkheid van eenigen Prins te zullen dwingen.

Allengskens kwam men nader bij elkander, en wierdt *den Haag* tot een handelplaats voorgeslagen, zeer tegen den zin van den Raadpensionaris DE WITT, die, vreezende dat de *Engelschen* aldaar te veel invloeds zouden hebben, behendiglijk den voorslag tot die plaats wist te doen van de hand wijzen. Tot *Breda* bepaalde zich eindelijk de keuze, alwaar de Vrede, op den een-en-dertigsten Julij des Jaars 1667, geteekend wierdt.

Van geen langen duur was deeze Vrede. Door bewerking van zijne Zuster, getrouwd aan den Hertoge VAN ORLEANS, floot Koning KAREL, in den Jaare 1670, een heimelijk Verbond met *Frankrijk*, waarin men overeenkwam, „ dat Koning KAREL de Staaten ter Zee zou beoorlogen, terwijl de „ Koning van *Frankrijk* hun met een magtig Leger te Lande „ zou aantasten; dat *Frankrijk* den Koning van *Groot-Brittannien* met een Vloot en met drie honderd vijftig duizend „ ponden sterlings in 't Jaar, zo lang de oorlog duurde, „ onderfteunen zou; en dat, ingeval de Vereenigde Gewesten ten onder gebragt wierden, *Zeeland* aan Koning KAREL, en alle het overige aan LODEWYK zou toebedeeld „ worden, *Holland* alleenlijk uitgezonderd, welk men den „ Prinse VAN ORANJE zou afstaan, zo hij zich in dit Verbond „ begeeven wilde." 't Leedt ook niet lang, of 'er wierden aanzienlijke toerustingen ten Oorloge gemaakt in *Engeland*, daar men zich van allerlei voorwendzelen bediende, om het Volk tegen de Staaten op te stooken, en eene schijnreden tot eene Oorlogsverklaaring te vinden. Door eenen Gezant deedt de Koning, eerlang, in den *Haage* klagten inbrengen over de bekende ontmoeting van den Luitenant-Admiraal VAN GEND met 's Konings Jagt *de Merlijn*, voor 't welk dezelve geweigerd hadt te strijken; beweerende de Gezant, dat alle de Nederlandsche Schepen behoorden te strijken voor die van *Groot-Brittannien*, en daar door 's Konings gezag over de Zee erkennen. Daarenboven toonde zich de Koning misnoegd op de Staaten, omdat de bevordering van den Prinse VAN ORANJE geenen voortgang hadt. Dit alles, nevens de aanhoudende Krijgstoerustingen, voorspelde een aanstaanden Oorlog; die ook met 'er daad op den zevenden April des

Jaars

Jaars 1672, aan de Staaten wierdt verklaard. Behalven andere redenen, in het Manifest vermeld, gaf de Koning, in zekeren brief, niet duister te kennen, dat de ongenegenheid der voornaamfte Staatsleden hier te Lande, tegen den Prins VAN ORANJE, eene voornaame beweegreden was, die hem de wapens deedt opvatten. „ De verongelijkingen, fchrijft Koning KAREL, mij aangedaan, door zommigen, die, zedert „ eenigen tijd, het voornaam bewind over de Regeering der „ Vereenigde Nederlanden in handen hebben gehad, hebben „ mij genoodzaakt, tot het aangaan van een Verbond met „ den Allerchristelijkften Koning, die de zelfde redenen van „ misnoegen tegen hun heeft; welk Verbond, vervolgt de „ Koning, geen ander oogmerk heeft, dan het onderbrengen „ der onverdraaglijke grootschheid van den *Loevenfteinfchen* „ *Aanhang*, en de beveiliging van ons zelven voor het toekomende tegen diergelijke beleedigingen."

Een verhaal van het beloop deezes Krijgs behoort niet tot deeze plaats, daar wij alleen aanmerken, dat in de vroegfte eifchen des Konings aan de Staaten, en ook vervolgens, de belangen des Prinfen VAN ORANJE, zo zeer als eenige andere, wierden in het oog gehouden. De Vrede wierdt eindelijk getroffen; zedert welk tijdftip tusfchen Koning KAREL en de Vereenigde Gewesten geene meldenswaardige zaaken voorvielen. De Koning overleedt, aan eene beroerte, op den zestienden Februarij des Jaars 1685, niet zonder fterk vermoeden, van aan toegediend vergif zijn onverhoedfche uiteinde te zijn verfchuldigd.

Zie J. WAGENAAR, *Vaderlandfche Hiftorie*;
Mr. H. VAN WYN, *Bijvoegfels* enz.

KLINKHAMER, (GOVERT) hoewel een Handelaar in Zijde-Stoffen van beroep, gaf, egter, onder het drijven van den Koophandel, meer dan één bewijs van zijne zucht voor de Dichtkunde. Op den een-en-dertigften Augustus des Jaars 1702, wierdt hij te *Amfterdam* geboren, uit Ouderen, behoorende tot de Gezinte der Doopsgezinden, bij welke hij zel-

zelve, naderhand, meer dan eens, den Diakendienst heeft waargenomen. De *Henriade* van VOLTAIRE is, door hem, in Nederduitsche Vaerzen overgebragt, en het leeven van den Apostel PETRUS, in Dichtmaat, beschreeven. Voorts heeft men van hem een werk, onder den titel van *Dagwijzer der Geschiedenissen*, naa zijnen dood in 't licht gekoomen. Eindelijk heeft hij nog een en ander Toneelspel vertaald. De Heer KLINKHAMER overleedt in verre gevorderden ouderdom.

KLOOSTERVEEN, een nieuw Dorp, in het voormaalig Gewest *Drenthe*, twee uuren van *Assen*, aan eene Vaart, welke een weinig boven dat Dorp haaren aanvang neemt, voorts na *Assen*, voorbij *Meppelt* na *Zwartsluis* loopt, en zich eindelijk in de Zuiderzee ontlast. Naa een tienjaarigen arbeid, was, in den Jaare 1780, dit heilzaam werk in zo verre voltooid, dat men met den scheepvaart langs het nieuwe kanaal, een aanvang maakte. In grootte, bloei en welvaart is, zedert, *Kloosterveen* dermaate toegenomen, dat het, heden ten dage, onder de welvaarende Plaatzen mag gerangschikt worden. Een nieuw bewijs, indien slegts de keuze tot de dienstige plekken zich bepaale, hoe veel de vlijt vermoge, om dorren grond in vrugtbaare streeken te veranderen.

KOEN, (JAN PIETERSZ.) verdient eene aanzienlijke plaats onder de Dienaaren der Oostindische Maatschappije, van wegen de gewigtige diensten, welke hij aan dit Lichaam; en alzo den Vaderlande, heeft beweezen. „Hij wierdt gebooren te *Hoorn* op den achtsten van Louwmaand des Jaars 1587. Al vroeg wierdt hij van zijn Ouders tot den Koophandel opgeleid, en, om in denzelven te bedreevener te worden, van hun naar *Rome* gezonden, alwaar hij etlijke Jaaren woonde bij zekeren PISCATORI, een vermaard Koopman dier Stad. Naa verloop van eenige Jaaren keerde hij van daar in zijn Vaderland terug, en vertrok in den Jaare 1607, toen hij den ouderdom van twintig jaaren hadt bereikt, in de hoedaanigheid van Onderkoopman, met het Schip *Nieuw-Hoorn*, na *Oost-Indien*. Met het zelfde Schip en in dezelfde bedie-

diening kwam hij, in den Jaare 1611, in het Vaderland te rug.

De Kamer van *Amsterdam*, welke hem tot Opperkoopman en Bevelhebber van twee Schepen, *de Provincien* en *de Hoop*, hadt aangesteld, zondt hem, in Bloeimaand van 't volgende Jaar 1612, andermaal na de *Indien*, daar hij zich, door zijne bekwaamheid en vlijt, zo noodzaaklijk wist te maaken bij de voornaamsten zijner Natie, dat hij, in den Jaare 1613, niet alleen met den rang van Raad van *Indien* bekleed, maar ook tot de waardigheid van Directeur-Generaal van den Koophandel verheeven wierdt. Dit Ampt, het eerste naa dat van Gouverneur-Generaal, tot nog toe onbekend, heeft alzo met KOEN eenen aanvang genomen. Daarenboven verklaarde hem de Regeering tot Voorzitter van *Battam*, daar hij zijn verblijf nam. Aan alle hoofden der Buiten-Comptoiren wierdt bevolen, hunne Boeken na *Bantam* te zenden, om daar door KOEN nagezien, en in de algemeene Boeken overgebragt te worden, ten einde daaruit jaarlijks een netten staat van alle de eigendommen, winsten en verliezen der Maatschappij, op te maaken. KOEN was dus de eerste, die deze *Italiaansche* wijze, met het houden van een algemeen Boek, welke hij te *Rome* geleerd hadt, in de *Indien* invoerde. Hierdoor kreeg hij eene grondige kennis van ieder Comptoir en Plaats, en van den gantschen Koophandel der Maatschappije.

In Bloeimaand des Jaars 1615 zondt hij den Opperkoopman PIETER VAN DEN BROEKE, voor de tweede maal, naar het *Roode Meir*, en, in den Jaare 1617, met twee Schepen, over 't Eiland *Mauritius*, *Madagascar* en 't *Roode Meir*, na *Suratte*, ten einde om den *Portugeezen* alle mogelijke afbreuk te doen.

Midlerwijl nam KOEN het ampt van Directeur-Generaal van den Koophandel, met zo veel ijver, getrouwheid, en voordeel voor de Maatschappij, waar, dat wanneer de Generaal LAURENS REAAL, in den Jaare 1617, om zijn ontslag aanhieldt, de Vergadering van Zeventienen, met eenpaarigheid, besloot, hem deeze waardigheid op te draagen. Zijne aanstelling, gedagtekend den een-en-dertigsten van Wijnmaad des

Jaars

Jaars 1617, doch die hem niet voor Zomermaand des volgenden Jaars ter hand kwam, ging verzeld van eenen Lastbrief der Algemeene Staaten, en van Prinse MAURITS. Uit kragt van deezen Lastbrief bestondt KOEN aan de Bewindhebbers der Maatschappije te schrijven, dat hij hunne bevelen niet konde gehoorzaamen, ten zij ze alvoorens in de Vergadering der Algemeene Staaten waren nagezien. Over dit schrijven ontving hij van de Heeren Bewindhebberen een scherpen brief; doch KOEN bekommerde zich des luttel.

De Maatschappij bezat, in deezen tijd, geene Plaatzen in eigendom, dan alleen op *Amboina*. Ondertusschen was 't haar belang, eene verzekerde plaats te hebben, als een middelpunt van haaren Koophandel, welke nu al van groote uitgestrektheid was geworden. Den wakkeren JAN PIETERSZOON KOEN komt de eere toe, dit te hebben uitgevoerd. 't Zal niet ondienstig zijn, van de opkomst van *Batavia* hier in 't kort verslag te doen.

Al in den Jaare 1617 hadt de Maatschappij haaren Bevelhebberen gelast, een bekwaam stuk lands van den Koning van *Jakatra* of eenige andere *Javaansche* Mogenheid te koopen, tot het stigten eener Stad en sterkte, alwaar men den voorraad van *Indische* en *Nederlandsche* Goederen zou mogen ontvangen en bewaaren. Eenige Jaaren te vooren hadden de *Hollanders* al eene wooning gehad te *Jakatra* aan den zeekant, beoosten de rivier *Tangerang*, waar toe zij den grond van den Koning gekogt hadden. Doch toen de naarstige en wakkere JAN PIETERSZOON KOEN het Opperbevel bekomen hadt, zogt hij hieromtrent eene nieuwe Stad en sterkte aan te leggen, en daartoe insgelijks verlof te bekomen van den Koning van *Jakatra*. Terwijl men hier over handelde, kreeg KOEN vermoeden, dat de Koning met de *Bantammers* en met de *Engelschen*, die zich te *Bantam* en *Jakatra* onthielden, in heimelijke onderhandeling getreeden was, om hem en de zijnen, die 't reeds te *Bantam* naauwlijks houden konden, ook van *Jakatra* te verdrijven. Hij valt hierop bedektelijk aan 't versterken van de wooning der Maatschappije; 't welk, toen 't gemerkt wierdt, grooten agterdogt verwekte bij de *Engelschen* en *Javaanen*. De Stad

Ja-

Jakatra wierdt toen ook gesterkt. Men sloot zelfs de sterkte der *Nederlanderen* in, met eenige Schanssen, daar *Engelsch* geschut op gelegd wierdt. Maar KOEN vernielde ze eerlang, vernomen hebbende, dat de *Engelschen* een Schip der Maatschappije genomen hadden, en verdere vijandlijkheden dreigden. Kort hiernaa verliet hij de nieuwe Vesting, op de tijding van 't naderen eener *Engelsche* Vloot, 't bevel over dezelve laatende aan PIETER VAN DEN BROEKE. Hij stak, op den laatsten van Wintermaand des Jaars 1618, met zeven Schepen in Zee, raakte slaags met de *Engelschen*, doch week eerlang naar *Amboina*, alzo de *Engelschen*, nieuwe versterking van Schepen gekreegen hebbende, hem veel te magtig geworden waren. De Vesting te *Jakatra*, toen door de *Engelschen* te water, en door de *Javaanen* te land belegerd zijnde, wierdt 'er, op den negentienden van Louwmaand des Jaars 1619, een Verdrag getroffen, waarbij den Koning van *Jakatra* zes duizend Rijksdaalders wierden toegelegd, en voorts bedongen, dat de wooning der Maatschappije niet verder versterkt zou worden.

Alles scheen nu in rust, toen VAN DEN BROEKE, ter maaltijd genodigd bij den Koning, met eenigen der zijnen vastgehouden en in boeijen gesmeeten wierdt. Dit scheen 't bedrijf der *Engelschen*, die de *Nederlanders* welhaast noodzaakten tot een Verdrag, waarbij men beloofde, hun de Vesting te zullen opgeeven. Doch 's daags naa 't sluiten van dit verdrag, rukken de *Bantammers* onverhoeds in *Jakatra*, berooven den Koning in een oogenblik van zijn gebied, en verzenden hem in ballingschap. VAN DEN BROEKE en de andere gevangenen wierden toen na *Bantam* gevoerd, daar zij nog ettelijke weeken zaten. Midlerwijl bleef de nieuwe Vesting nog in de magt der *Nederlanderen*, die zedert handelden, om zich onder de bescherming des Konings van *Bantam* te begeeven. Doch 't liep aan tot den elfden van Lentemaand, eer men 't over de voorwaarden eens wierdt. De Koning van *Bantam* weigerde ze nogthans te bevestigen; ook dreigde hij, zedert, de Vesting met geweld aan te tasten. De *Javaanen* arbeidden zelfs reeds aan een Schans of Bolwerk, niet verre van de wooning der *Engelschen*;

schen; doch de onzen verdreeven hen uit hun voordeel. 't Leedt, egter, niet lang, of zij vielen op nieuw aan 't werk. Doch 't verschijnen van KOEN met eene Vloot van achttien Schepen, op de Reede van *Jakatra*, deedt de zaaken van gedaante veranderen. De *Engelsche* Vloot, welke dus lang in de *Straat van Sunda* gekruist hadt, was, op zijne aankomst, van daar geweeken. KOEN, zich gelaatende op *Jakatra*, niet op den Koning van *Bantam*, verstoord te zijn, liet deezen weeten, dat hij zich onzijdig hadt te houden. Zonder hierop bescheid te wagten, of hem tijd van beraad te geeven, valt hij uit de Vesting, aan 't hoofd van duizend man, in dertien vaendels verdeeld, en doet een aanval op de Stad. Zij was in een oogenblik veroverd. KOEN nam 'er bezit van, in naam der Nederlandsche Oostindische Maatschappije, op den dertigsten van Bloeimaand.

Omtrent twee maanden voor KOENS aankomst, hadden de hoofden der Bezittinge op de nieuwe Vesting te *Jakatra* besllooten, aan dezelve den naam van *Batavia* te geeven, ingevolge van eenen last, reeds in 't Jaar 1617 gegeeven, door de Maatschappij. Doch KOEN toonde zich misnoegd, dat zulks zonder zijne kennis geschied was. Ook deedt hij den nieuwen naam, dien men boven de poort van 't Huis *Mauritius* geschreeven hadt, terstond uitveegen; voorts zorge draagende, dat de naam *Batavia* in geene openbaare Schriften gespeld wierdt, vóór Oogstmaand des Jaars 1621, wanneer 'er bevel kwam uit het Vaderland, dat de Stad en 't Kasteel, gebouwd in 't Koninkrijk van *Jakatra*, voortaan *Batavia* genoemd zou worden. Aan den Gouverneur KOEN moet dus de eere gegeeven worden van de eerste grondlegging van *Batavia*, dat, zedert, in getal en aanzienlijkheid van Gebouwen, van tijd tot tijd zijnde aangegroeid, veele jaaren agteréén, en nog tegenwoorlig, onder de voornaamste Koopsteden der waereld is gerekend geworden. KOEN de handen een weinig ruim gekreegen hebbende, deedt alles wat in zijn vermogen was, om de nieuwgebouwde Stad in een bloeienden staat te brengen, en met *Hollanders* te bevolken. Men ontbiedt hiertoe Vrouwen uit *Holland*, die vervolgens te *Batavia*, met eene kleine somme gelds, op last der Maatschap-

fchappije als een bruidfchat aan haar gegeeven, wierden uitgebouwd. Zelfs vertrokken geheele huisgezinnen deswaarts, om zich te *Batavia* neer te zetten.

Naadat de Gouverneur de Maatfchappij dus van eene verfterkte Plaats verzekerd hadt, was hij bedagt, om haaren handel verder uit te breiden. Het eerfte, 't welk hij, ten dien einde, in den Raad voorfloeg, was de te onderbrenging der *Bandaanen*, en de herftelling der zaaken op *Amboina* en op de andere *Molukfche* Eilanden. Schoon de *Engelfche* Gelastigden de noodzaaklijkheid erkenden, van 't geen de *Hollanders*, ten deezen aanzien, voorfloegen, en hunne verpligting om hun te hulpe te komen, verklaarden zij zich, egter, daartoe onvermogende, alzo het hun aan Schepen en Geld ontbrak. KOEN antwoordde op deeze verklaaring, dat vermids de *Engelfchen* het hunne niet wilden toebrengen, ter herftellinge der algemeene zaaken op deeze Eilanden, hij het alleen zou onderneemen, ten voordeele zijner Meesteren; en fchoon hij zich van de hulp zijner Bondgenooten verfteeken zag, hij op die des hemels vertrouwde, welke hij reeds zo meenigmaalen ondervonden hadt. KOEN begaf zich op reis, den 13 van Louwmaand des Jaars 1621, en liet den 27 het anker vallen voor het Fort *Nasfau*, op het Eiland *Neira*.

Door de trouwloosheid van zekeren *Engelschman*, ontmoette de Gouverneur hier merkelijken tegenftand. Deeze hadt de *Bandaanen* verwittigd, van alles wat in den Raad was voorgevallen; zodat zij op hunne hoede waren; ook hadt men de Stad *Lonthoir*, op het groot Eiland *Banda* geleegen, vier ftukken gefchut toegefchikt; doch de inwooners hadden den tijd niet gehad om ze ter bekwaamer plaatze te brengen, en dus de *Hollandfche* Vlooten den doortogt te beletten. Andere *Engelfchen* hielpen hen, om zich in ftaat van tegenweer te ftellen. KOEN liet hun aanzeggen om te vertrekken, en gaf hun kennis van 't geen ten opzigte van *Banda*, *Amboina* en andere *Molukfche* Eilanden, befloote was. Doch de *Engelfchen* gaven hierop geen agt; zij volhardden in den *Bandaanen* hunne hulp te betoonen.

KOEN hadt befloten, het groot Eiland aan den zuidkant

aan te tasten; doch naauwlijks hadt hij den aanval begonnen, of het geschut der *Engelschen* noodzaakte hem op zee te wijken. Hierom vernieuwde hij zijne onderneeming aan een anderen kant; doch dezelfde oorzaak deedt hem ook hier even ongelukkig slaagen. Bij een derden aanval, egter, wierdt de Stad *Lonthoir* spoedig ingenomen. Verscheiden kleine Steden ondergingen hetzelfde lot, wier inwooners zich deels onderwierpen, deels de vlugt namen. De *Bandaanen*, gezamentlijk vergaderd, vernieuwden de oude Verbonden, en erkenden de Opperheerschappij der Algemeene Staaten. Op deeze wijze wierdt het gebied der Maatschappije over de Eilanden van *Banda* uitgebreid.

De wakkere KOEN, ten oogmerke hebbende om overal orde op alles te stellen, bevlijtigde zich vervolgens, om de zaaken op *Amboina* te regelen. Hij vondt de dingen aldaar in een verwarden toestand; om hierin te voorzien, beriep hij eene algemeene Vergadering van alle de Eilanden; dezelve wierdt gehouden op den eersten van Zomermaand des Jaars 1621. De tegenwoordig zijnde Afgevaardigden vernieuwden den eed van getrouwheid; anderen, welke te vooren van hunnen pligt waren afgeweeken, wierden, op de zelfde voorwaarde, in genade aangenomen. Vermids zij de schuld hunner oproerigheid gaven aan HIDAJAT, Landvoogd van de Gewesten van *Ceran*, zondt KOEN hem een afschrift van hunne verklaaringen, met ernstige vermaaning, en bedreiging van andere middelen, zo hij niet van gedrag veranderde.

KOEN, dus de rust op *Amboina* hersteld hebbende, keerde in zegepraal terug na *Batavia*. Een leeven zo vol moeite en zorgen, als hij dus lang geleid hadt, deedt hem na rust, en zijne langduurige afweezigheid na 't Vaderland haaken. Hierom verzogt hij om zijn ontslag, door een brief, gedagtekend den elfden van Maij des Jaars 1662. De Bewindhebbers verzogten hem ernstig nog twee of drie Jaaren zijne bediening te willen waarneemen, met toezegging van eene maandlijksche verhooging zijner wedde van twee honderd Guldens; doch ingevalle hij bij zijn besluit volhardde, wierdt hij gelastigd, nevens den Raad van *Indien*, zulk een persoon, bij voorraad, tot zijnen opvolger te verkiezen, als men

men daartoe het bekwaamst zoude oordeelen. Naadat dan de Gouverneur KOEN, zich van dit verlof bedienende, PETRUS KARPENTIER tot zijnen Opvolger benoemd hadt, vertrok hij, den een en dertigsten van Louwmaand des Jaars 1623, van *Batavia*, en kwam den drie en twintigsten van Oogstmaand behouden in *Zeeland* aan, onder zijn geleide hebbende vijf rijkgelaaden Schepen.

Bij zijne wederkomst betoonde de Maatschappij, hoe zeer zij over zijne diensten voldaan was. Men betaalde hem zijne wedde als Direkteur-Generaal van den Koophandel, bedraagende vier honderd Guldens ieder maand, en nog eens zo veel, zedert hij zijnen lastbrief van Gouverneur-Generaal hadt ontvangen, tot op zijne terugkomst in 't Vaderland, vrije tafel, en een geschenk van drie duizend guldens, en nog een ander geschenk van tien duizend guldens, voor zijne getrouwe diensten, in 't waarneemen deezer beide Ampten gedaan; zeven duizend Guldens voor het stigten van *Batavia*, en drie duizend voor de verovering der Eilanden van *Banda*, behalven een gouden Keten, ter waarde van twee duizend guldens, benevens eene Medailje, bevattende een Opschrift, zijne verrigtingen vermeldende; en eindelijk een Degen, waardig vier honderd guldens, om thans te zwijgen van eene somme van twintig duizend guldens, welke hij van de Maatschappij te eischen hadt. Hij hadt het Opperbewind vier jaaren en zes maanden bekleed.

Doch te hooge gedagten hadt men hier te lande van des wakkeren KOENS bekwaamheid, tot het gewigtig ampt van Gouverneur-Generaal, om niet andermaal eene proeve te neemen, of hij op nieuw tot het aanvaarden van hetzelve kon bewoogen worden. De Bewindhebbers deeden hem eenpaarig dit verzoek, en KOEN, naa eenigen tijd van beraad, verbondt zich, reeds in Wijnmaand des Jaars 1624, om voor de tweede maal in de zelfde gewigtige hoedanigheid na *Indien* te vertrekken. Men beloofde hem zeer voordeelige voorwaarden; te weeten twaalf honderd guldens ieder maand, benevens de vrijheid, om uit de Magazijnen der Maatschappije zo veel Wijn, Olij en Boter te neemen, als hij tot zijn tafel zou noodig hebben, behalven nog eenige andere voor-

deelen. Doch toen nu de Bewindhebbers op zijn spoedig vertrek na *Indien* aandrongen, kreeg men van daar eene tijding, welke zijne reize eenigen tijd deedt opschorten. Deeze was het berigt, wegens de beraamde zamenzweering der *Engelschen* op *Amboina*, en de straffen, op den zeven en twintigsten van Sprokkelmaand des Jaars 1623, deswegen geoeffend. De *Engelschen* klaagden hierover geweldig, en gaven de voornaamste schuld aan den Gouverneur KOEN, hoewel deeze, als reeds eene maand te vooren uit *Indien* vertrokken, daar aan geen deel konde hebben. Maar de verovering van *Jakatra* en de Eilanden van *Banda* hadt den *Engelschen* zulk een haat tegen hem ingeboezemd, dat zij zich uit alle hunne magt tegen zijn vertrek aankantten. Hierdoor verliepen 'er bijna vier jaaren, eer KOEN zijne voorgenomene reize kon voortzetten. Hij bekleedde midlerwijl het ampt van Bewindhebber der Maatschappije ter Kamer van *Hoorn*, en stak eindelijk, in den Jaare 1627, in zee.

Het algemeen gevoelen wil, dat KOEN, waarschijnelijk om niet verraaden te worden aan de *Engelschen*, zeer bedekt, en wel in de hoedanigheid van Konstapelsmaat, na de *Indien* vertrok. Dus vermomd bleef hij tot op zekere hoogte, wanneer hij den Schipper met groote beleefdheid verzogt, dat hij Scheepsraad geliefde te beleggen, alzo hij iets van belang hadt voor te stellen. De Schipper vraagde hem heel fors, wat hij te zeggen hadt, en of hij 't niet weeten mogt? KOEN antwoordde, dat het zaaken waren, die hij niet aan hem alleen, maar den geheelen Raad, openbaaren moest. De Schipper beet hem vergramd toe: „ Vent, gij zult het mij „ zeggen, of ik wil geen Scheepsraad beleggen." „ Schip„ per, hernam KOEN, het zijn geene beuzelingen, maar zaa„ ken van aangelegenheid, die ik niet kan noch mag zeggen." KOEN den Schipper nog onwillig vindende, vondt geraaden eene andere gelegenheid waar te neemen. Naa verloop van twee dagen ging hij andermaal bij den Schipper, en deedt hem het voorige verzoek; doch deeze dreigde nu, hem voor de mast te zullen laaten zetten, zo hij niet straks openbaarde, wat hij den Raad hadt voor te stellen. KOEN voerde den Schipper wederom te gemoet; dat hij ongehouden was

zij

te zeggen wat hij in den Raad hadt voor te dragen; dat 'er spoed vereischt wierdt, en hij wel hadt toe te zien, wijl dit alles ter zijner verantwoordinge liep. De Schipper, niet weetende wat te denken, beet hem heel bars toe: „ Wat „ verantwoording, Vent ik heb met uwe zaaken niet te „ doen: ik zal namiddag Scheepsraad beleggen, en wij zullen dan zien, wat zaaken van gewigt een Jakhals van een „ Konstapelsmaat voor te draagen heeft." De Scheepsraad vergaderd zijnde, verzogt de gewaande Konstapelsmaat, dat de Schipper den Commandeur der Vloote door een Scheepszein aan boord geliefde te ontbieden, alzo hij zaaken van 't uiterste gewigt te zeggen hadt. De Schipper, van gramschap zwellende, begon hem wakker door te haalen, en te vraagen, of hij zich niet schaamde, eerst met hem, en daar naa met den gantschen Raad den spot te drijven. Koen antwoordde beleefdlijk, dat hij den Commandeur noodzaaklijk en wel ten eersten moest spreeken, en dat hij niet wist, dat 'er een andere weg dan deeze was, om daar toe spoedig te geraaken. „ Vent, zei de Schipper, kost gij mij alleen dat niet gezegd „ hebben? dan zou ik, als 't noodig was, dat wel verzogt „ hebben." Koen wederom: „ ik mogt dat u alleen niet „ zeggen, maar moest het aan deezen Raad, gelijk ik nog „ doe, voorstellen: ik zeg u nogmaals, dat ik den Commandeur moet spreeken: zo gij mij langer uitstelt, zal ik tot „ mijn leedweezen genoodzaakt zijn, hem mijn verzoek door „ andere wegen te doen weeten." De Schipper en de overige leden van den Raad, den gewaanden Konstapelsmaat met zo veel vrijmoedigheid hoorende spreeken, deeden hem buiten staan. De meesten kreegen agterdogt, dat hier iets mogt schuilen; zoude iemand, zeiden ze, in den vollen Raad zulk een verzoek doen, zonder gewigtige reden? de Commandeur mag hem in allen gevalle straffen. Om zeker te gaan, wierdt goedgevonden, alles, wat hij in de Vergadering gezegd hadt, van woord tot woord aan te tekenen. De Schipper, nu wel eens zo nieuwsgierig, gaf terstond bevel, een Zeinwimpel voor den Commandeur der Vloot op te hijzen. Het was al laat op den dag, en dit zein verwekte dus

geene geringe ontsteltenis op de gantsche Vloot. Zonder uitstel kwam de Commandeur over, en liet straks den Raad beleggen.

Terwijl dit geschiedde, ging de gewaande Konstapelsmaat zijn Staatengewaat aantrekken, en voorzag zich van alle zijne bescheiden. De verbaasdheid, welke deeze verandering verwekte, kan met geene woorden beschreeven worden. Noch de Schipper, noch iemand van den Raad kende hem; zij merkten in zijn gelaat wel eenige trekken, naar dat van den vermeenden Konstapelsmaat gelijkende; doch de gestrengheid, die hij nu vertoonde, gevoegd bij het kostbaar gewaat, deedt die gelijkheid bijkans verdwijnen. KOEN liet hen een wijl in den dut, doch deedt hen nog meer verzet staan, wanneer hij den Commandeur, met groote ernsthaftigheid, dus aansprak: „ Heer Commandeur, ik ben de Gou- „ verneur-Generaal van Neerlandsch *Indien*, JAN PIETERSZOON „ KOEN: zie hier mijne Commissie. De Heeren Bewindheb- „ bers hebben goedgevonden, mijn vertrek, door dit middel, „ voor de *Engelschen* te verbergen, tot op zekere hoogte, „ met last, om u dan kennis te geeven, wie ik ben; doch „ het is des Schippers onbescheidenheids schuld, dat deeze „ Scheepsraad u niet tijdiger kennis heeft kunnen geeven, „ dat uwe tegenwoordigheid hier verëischt wierdt." De Commandeur, de Schipper en de gantsche Raad, konden, door verwondering, in 't eerst geen woord voortbrengen. De Commandeur verzogt, dat hij, ordershalven, een weinig geliefde buiten te staan, tot dat hij zijne Lastbrieven den Raad voorgeleezen, en daarop een behoorlijk besluit zou genomen hebben. Naa dat de brieven der Vergaderinge waren voorgeleezen, wierdt in dezelve beslooten, hem voor Opperbevelhebber te erkennen. De Commandeur verzogt hierop den Heer KOEN weder binnen, gaf hem zijne papieren over, stondt op van zijnen stoel, en boodt hem de voorzittende plaats aan. KOEN deedt daarop eene aanspraak, en zeide vooraf tot den Commandeur, dat hij de zaak met ordre behandeld, en zeer wel gedaan hadt, hem niet, dan naa het leezen der papieren, in zijne hoedanigheid te erkennen; dat hij ge-

toond

toond hadt zijn ampt te verstaan, en verdiende verder bevorderd te worden, en dat hij, bij de eerste gelegenheid, aan hem gedenken zoude. „ Maar gij, Schipper, zeide hij, „ gij zijt waardig dat ik u op staanden voet van uw ampt „ afzette, en ten spiegel van anderen naar verdiensten straf- „ fe, omdat gij mij hebt durven weigeren een verzoek, 't „ welk gij, volgens uwen last, den geringsten Matroos niet „ weigeren moogt, veel min dreigen hem voor de mast te „ doen zetten." De Schipper bekende zijne misdaad, en badt om vergiffenis, met belofte, van in 't toekomende voorzigtiger te zullen zijn. KOEN, hier mede voldaan, vergaf hem zijne misdaad, liet hem zijn ampt behouden, en belaste hem daags daaraan tijdelijk alle de overige Scheepshoofden der Vloot aan boord te zeinen, om hun kennis te geeven van het voorgevallene, en zich als Gouverneur-Generaal van *Indien* door hen te doen erkennen, gelijk geschiedde.

Hoe vreemd dit verhaal, in den eersten opslag, moge voorkomen, het rust, egter, op zeer goede getuigenisfen. VALENTYN zegt, dat hij dit gantsche geval meer dan eens in *Indien* hadt hooren verhaalen, ook van lieden, die zeiden, zeer oude papieren geleezen te hebben, die alle deeze omstandigheden behelsden. Dat KOEN heimelijk vertrokken is, blijkt ook uit de Reisbeschrijving van DAVID PIETERSZOON DE VRIES, toen nevens den Gouverneur naar *Indien* gezeild, welke verhaalt dat de Matroonen zeer verwonderd waren, wanneer zij, al diep in zee, den Gouverneur KOEN op een der Schepen zagen.

Hoe 't zij, naa een verblijf van drie jaaren en een half, in welken tusschentijd KOEN getrouwd was, vertrok hij met de Gallias *Hoorn*, op den negentienden van Lentemaand des Jaars 1627. De vloot bestondt uit negen schepen; op een derzelver bevondt zich MOUSSABAK, Gezant van SCHAH ABAS, Koning van *Perfien*, die, naa zijne zaaken in de *Nederlanden* verrigt te hebben, na zijn Vaderland wederkeerde. KOEN liet gelukkig het anker vallen op de Reede van *Batavia*, op den zevenentwintigsten van Herfstmaand, en op den dertigsten dier maand wierdt het Opperbewind hem overge-

draagen van den Gouverneur KARPENTIER, welke het eerst uit de handen van KOEN ontvangen hadt.

Zo groot de blijdschap was onder de *Nederlanders*, over de terugkomst van deezen Stichter van *Batavia*, zo veel droefheids baarde dezelve onder de *Engelschen* en *Javaanen*. 't Leedt ook niet lang, of de laatstgemelden smeedden eene gevaarlijke zamenzweering om hem van 't leeven te berooven. 't Geval wordt in een Brief van *Batavia*, in Zomermaand des Jaars 1628 in 't licht gegeeven, dus verhaald;

„ De *Javaanen*, op den Gouverneur-Generaal te onvrede, „ en een vloekverwantschap, om hem te vermoorden, heb- „ bende aangegaan, rustten een vaartuig uit, waarin de Eed- „ genooten zich begaven; aan de Boom van *Batavia* geko- „ men, gaven zij kennis van hunne komst aan den Ontvan- „ ger van de Tol, CORNELIUS VAN MAZYK, en leverden te- „ vens, volgens gewoonte, hunne critzen of dolken over. „ Doch zij wierden verraaden door een Jongen, welken zij „ van eenige *Chineezen* gekogt hadden; deeze hadt bemerkt, „ dat zij nog andere wapens onder een dubbelen bodem van „ het Vaartuig verborgen, en het inzonderheid gemunt had- „ den op den persoon van den Gouverneur-Generaal; waar- „ om hij 'er deezen terstond kennis van gaf. Straks worden „ de Vloekverwanten aangegreepen. Een van hun, het zoe- „ kende te ontvlugten, wierdt gedood; de andere, hun „ voorneemen ontdekt ziende, namen de vlugt, en niet dur- „ vende wederkeeren na *Bantam*, uit vreeze van door die „ geenen, welke hen hadden opgemaakt, gedood te wor- „ den, voegden zij zich bij eene andere bende van zeven „ of acht honderd *Javaanen*, zich onthoudende in het bosch „ nabij de Stad, aan de overzijde der Riviere. De Kapitein „ ADRIAAN wierdt op hen afgezonden, doch kwam, zonder „ iets verrigt te hebben, gewond terug. Men vondt zich „ zedert dit voorval genoodzaakt een sterke wagt te houden, „ en alle nachten gewapende Vaartuigen te zenden tegen de „ *Bantammers*, met welken de *Engelschen* scheenen verstand „ te houden. 'Er lag te vooren eene geringe bezetting bin- „ nen *Batavia*; de gantsche Burgerij wierdt nu in de wapens

„ ge-

„ gebragt; de toegangen wierden van geschut voorzien, en „ men gebruikte alle mogelijke voorzorgen, om zich in staat „ van tegenweer te stellen, alzo men vermoedde, dat de „ *Javaanen* een oogmerk hadden om de Stad in brand te „ steeken, en vóór het vertrek van den Gouverneur-Gene„ raal KARPENTIER, reeds eenige Brandstigters gevat waren."

Naauwlijks was KOEN dit gevaar ontkomen, of hem hing een ander over 't hoofd, door den ramp, welke de hoofdstad dreigde. De Koning van *Mataram*, de magtigste Vorst van gantsch *Java*, vertoonde zich met een magtig Leger voor *Batavia*, en sloeg het beleg rondom hetzelve. Het beleg wierdt sterk voortgezet; doch de *Hollanders*, aangevoerd door den Gouverneur, verdeedigden zich zo dapper, dat de *Javaanen*, niets vorderende, van vrede spraken, die ook getroffen, en hier door het beleg opgebroken wierdt. Doch 't bleek welhaast, dat de gantsche handel bedrog was, en de Koning van *Mataram* niet van vrede hadt gesproken, dan om tijd te winnen, en een magtiger leger op de been te brengen. Hij volvoerde ook zijn oogmerk in den volgenden Jaare 1629, wanneer hij met sterker Krijgsbenden de Stad andermaal insloot en benaauwde. KOEN deedt alles, wat men van een wakker man, in het verdeedigen eener Stad, kan verwagten. Doch hij beleefde het einde deezer belegeringe niet; hij overleedt zeer onverwagt op den twintigsten van Herfstmaand des Jaars 1628, waarschijnlijk aan een Buikloop, welke hem al zedert eenige dagen geweldig geplaagd hadt, schoon hij het nog op de been hieldt, en nog 's daags voor zijn overlijden, van het dak van zijn huis, het leger des vijands met een Verrekijker bespied, en tot het aanleggen eener nieuwe sterkte bevelen hadt gegeeven. Hij overleedt in den ouderdom van twee en veertig Jaaren, zes maanden en twaalf dagen. Zijn ligchaam wierdt op den twee en twintigsten dier maand, met groote pragt en staatsie, begraaven in 't Stadshuis van *Batavia*, 't welk toenmaals nog tot eene Kerk verstrekte. Doch zo dra de Hollandsche Kerk voltooid was, wierden zijne beenderen derwaarts overgebragt. Hij was de eerste Gouverneur-Generaal, welke op *Batavia* gestorven is,

en de eenige, welke, dus lang, deezen aanzienlijken en gewigtigen post tweemaal hadt bekleed.

Ongemeen veel is zekerlijk de Maatschappij aan deezen Man verschuldigd. De staat, in welken hij de zaaken in *Indiën* vondt, laat geen twijfel over, of hem de voorrang boven de meesten zijner Opvolgeren moet gegeeven worden, die wel verscheiden veroveringen gemaakt, doch hier in niets gedaan hebben, dan de grenzen uitbreiden van eene magt, wier wankelende grondslagen hij bevestigd hadt in eenen tijd, toen de Maatschappij niets anders bezat dan *Amboina* en de Eilanden van zijn Landbestuur; welke van zo veel aangelegenheids geworden zijn, zedert 't hem gelukte, den rijken handel in Nagelen derwaarts, en dien van Nooten-Muskaaten na *Banda* over te brengen, zijne tweede verovering naa die van *Jakatra*, dat zulks ten overvloede bekwaam zij om zijne naagedagtenis te vereeuwigen.

Wat 's Mans Karakter aangaat, hij was openhartig en opregt; indien hij over zijne vijanden wist te zegepraalen, hij was zijne overwinningen nimmer verschuldigd aan slinksche handelingen, een eerlijk Man altoos onbetaamelijk. Hij was omzigtig, stilzwijgende, onvermoeid in den arbeid, vlug en vaardig in raad en daad, maatig en zedig, een vijand van de pragt, tot zo verre zelfs, dat hij veragtlijk scheen in de oogen der zulken, die, naar de wijze der trotsche Oosterlingen, niemand agten, dan in zo verre hij eene aanzienlijke vertooning maakt. Alleen wierdt hij beschuldigd, dat hij te veel gesteld was op het bevorderen zijner Landgenooten, en dikwijls te hard was tegen dezulken, welke het ongeluk gehad hadden van hem mishaagd te hebben. — Een agter-kleinneef van onzen dapperen KOEN, de Heer JOOST KOEN, heeft zich ook, door zijne diensten der O. I. Compagnie toegebragt, op eene zeer gunstige wijze onderscheiden.

Zie *Levensbeschrijving van Mannen en Vrouwen.*

KOK (JACOBUS) geboren te *Amsterdam*, een Boekhandelaar van beroep, was een minder sierlijk Schrijver, dan vlijtig naspoorer van 's Lands Geschiedenissen, met naame ook van zijne Geboorteſtad, waar in hij, met onvermoeiden vlijt, veele jaaren werkzaam was. Hij heeft verscheiden Werken opgesteld, en in 't licht gegeeven. De *Amsterdamsche Jaarboeken*, en *Kronyk van Amsterdam*, waren, onder anderen, de vrugten zijner penne; als mede, van het *Vaderlandsch Woordenboek* de negentien eerste Deelen. Het vervolg daar van koomt van eene andere hand. Daarenboven heeft hij, tot de Verzameling, getiteld: *Zaaken van Staat en Oorlog*, zeer veele stoffe bij een gebragt. De dood verijdelde hem in de volvoering van verscheide Ontwerpen, onder zijne Papieren gevonden. KOK overleedt, aan eene sleepende ziekte, op den zesentwintigsten Maij des Jaars 1788.

KRIJGSWEZEN. Hoewel eenigerlei in bedoeling, zeer onderscheiden, nogthans, was, ten allen tijde, onder verschillende Volken, de inrigting der Manschappen, van welke de beheerschers der aarde, ter bevordering van hunne inzigten, zich bedienden. Van eenvoudige beginzelen klom, van lieverlede, die inrigting tot eene kunstmaatigheid, meer of min zamengesteld, naar gelange van het vernuft der heirvoerders, of de uitgebreidheid hunner bedoelingen. Van hier dat het Krijgsweezen, van tijd tot tijd, verscheide veranderingen ondergaan heeft. Zeer eenvoudig was, ten tijde der vroegste Hollandsche Graaven, de inrigting van het Krijgswezen hier te Lande. 't Was KAREL, bij genaamd *de Stouten*, welke, daar omtrent, zeer aanmerkelijke veranderingen heeft ingevoerd. Bij WAGENAAR vinden wij, aangaande dien Oorlogzuchtigen Hertog, aangeteekend, dat hij de gewoonte hadt ingevoerd, „ manschap in soldij, of, gelijk men 't noemde, „ in *waardgeld*, te hebben, welke, zonder daadelijk te dienen, zig, om een gering loon, gereed hieldt, om, op de „ eerste aanmaaning, te velde te trekken." Deeze aanmerking van den geagten Historieschrijver gaf den Heere VAN WYN aanleiding tot het melden van eenige bijzonderheden, het vroegere Krijgsweezen hier te Lande betreffende, en de

ver-

veranderingen, welke hetzelve, op last en bestelling van Hertoge KAREL onderging; met de overneeming van welke, ter deezer plaatze, wij oordeelen, veelen onzer Leezeren geenen ondienst te zullen doen.

„ Tot nu toe, hadt de Graaflijke Krijgsmagt, gewoonlijk, bestaan uit 's Vorsten Edele Leenmannen, die, zwaar gewapend, met hunne onderhoorigen, te paarde dienden, als mede uit de Poorteren der Steden en vrije Opgezetenen ten platte Lande, welken een bepaald getal van manschappen, meest te voet, bij gewoone heervaarten, moesten leeveren, hoe zeer dat getal tot eene dubbele, drie, ja vier dubbele, leevering kon vermeerderd worden, en, bij nood van den Lande, of ter *landſ-weere*, elk een zig gereed houden moest.

„ Buiten deeze gewoonlijke Benden van Landzaten, maakte men, somtijds, gebruik van *Soudeniaren*, *Soudenaeren*, *Soldeyeren*, enz. zijne Krijgsknegten, die, onder bijzondere Oversten, geduurende eenen oorlog, voor meer of minder *Soldy* of *Soudy*, (bij de Franschen *Soldée* of *Soudée*, afstammende, mijns meenings, van het Fransche *Sol*, en dit van *Solidus*, een oorspronglijke Romeinsche munt) in onze vroege taal *Solt*, *Sout*, *Huure* en *Schat* gezegd, den Graave dienden. Een gewoonte, die, in 't geheele Noorden, zeer oud zijnde, en in *Frankrijk*, tot aan de tijden van KAREL MARTEL reikende, denkelijk zeer vroeg, ook in deeze Landen, zal hebben stand gegreepen. Immers men leest, bij een Schrijver van de twaalfde eeuw, dat DIRK VAN BATENBURG, nevens verscheiden *besoldigde* Ridderen en Knaapen, omtrent den Jaare 1164, de Stad *Utrecht*, tegens Graave FLORIS DEN III. van *Holland*, hielp verdeedigen. En dat die *Graaf* ook vreemde Knegten in *Soldii* hadt, blijkt daar uit, dat hij, eenige regels te vooren, gezegd wordt, het Slot van *Woerden* te hebben bezeten met *Vlaamsche* Boogschutters; die hem, immers, voor niets niet zullen gediend hebben. Trouwens, sints lange was het, bij verscheiden stoute gasten, van meer of minder deugd en geboorte, die men *Soldarii*, en somtijds, wijl zij veel uit *Brabanders* bestonden, *Brabantiones* noemde, een kostwinning geworden, van lande te lande te zwerven, om, voor goede Soldij, den Vorsten, 't zij

op

op de Kruistogten, 't zij elders, geduurende eenen oorlog, te dienen; na verloop van welken zij weder vertrokken.

„ Dat de volgende Graaven, uit het *Hollandsch* Huis, inlandsche en vreemde manschappen besoldigden, of dezelven, onder 't genot van zeker jaargeld, aan andere Vorsten leverden, blijkt duidlijk genoeg uit de Verbonden, tusschen hen en andere Mogenheden geslooten, en nog voorhanden.

„ Onder de *Henegouwer* Regeering, hieldt dit gebruik niet alleen stand, maar ik heb voorheen doen zien, dat WILLEM DE IV. aan veele, bijzonder Hoogduitsche Heeren, een jaarwedde of *Solde* uitreikte, waar voor deezen zekere goederen aan hem ter leen opdroegen, en zig verbonden, hem, geduurende den oorlog, bij te staan.

„ Onder het *Beijersch* Bestuur, geraakte het geeven van Soldij, zo aan Inlanders als Vreemdelingen, meerder en meerder, en op verschillende wijzen, in zwang. Dan eens wierven de Vorsten zelven, uit de Beden, Soldijgelden, of Afkooppenningen, hun, door de welgeborene Lieden, Steden of Dorpen toegestaan; dan eens gelastten zij, den Steden of Plaatzen, *Soudenieren*, zo wel als Poorters, te bezorgen; dan eens, bijzonder ook onder het *Bourgondische* Bewind, wierdt, aan het platte Land, afslag in de Bede vergund, mits zij een soort van Landmilitie, ter afkeering van vijandlijk geweld, onder den Schout, of andere, door den Graave aangestelde, persoonen, bij zig onderhielden en besoldigden.

„ Dan, alle deeze Soldij-trekkende Benden, (onder welken dus ook, die men *Waardgelders* noemt, behoorden) wierden zelfs, nog ten tijde van Hertoge PHILIPS, alleenlijk voor een *bepaalden* tijd aangenoomen. En *dit* is het, waar omtrend KAREL een' anderen weg insloeg. Zijn Naamgenoot KAREL DE VII., Koning van *Frankrijk*, was, voor zo ver men weet, de eerste der Christen-Vorsten, die, in den Jaare 1444, een jaarlijkschen taks van zijne Onderzaten hadt weeten te verkrijgen, ter oprigting van geregeld Krijgsvolk, in aanhoudenden dienst. Onze Hertog, met deezes Zoon, Koning LODEWYK DEN XI., in oorlog geraakt, en een gedeelte van *Bourgondien*, door het *Fransche* Leger, plat gebrand zijnde, waar tegen hij niet veel meer dan *Pequigny* hadt kunnen be-

mag-

magtigen, nam hier uit oorzaak, om de Staaten zijner Landen, in Hooimaand 1471, te *Abbeville*, in *Picardien*, bij een te roepen. Hier droeg hij hun voor, dat de *Franschen* nimmer de vrede zouden hebben durven schenden, indien slegts met weinig, maar vast en geregeld Krijgsvolk, de grenzen bewaard geweest waren, en drong nu, met alle kragt, op de inwilliging eener genoegzame somme, tot *bestendig onderhoud* van *agt honderd*, aan te wervene, *Mannen van wapenen*, die men ook *Speeren*, of *Lançen*, noemde; woorden, welken, oud op zig zelven, ook van dezelfde beduidenis zijn; om dat alleen de *Man van wapenen*, die, nevens zijn paard, geheel in 't harnas was, een' *Speer* voerde. De Staaten, twijffelmoedig, of de Hertog, door 't gebruik van deeze Benden, hen niet in gelijke onderwerping, als daar de *Franschen* in geraakt waren, zoude brengen, besloeten, na lang beraad, hem eene buitengewoone onderstand van honderd en twintig duizend Kroonen toe te leggen; en, „ in „ waarheid," zegt een agtbaar Schrijver van deezen tijd, die 't gebruik en misbruik van vaste Benden zeer wel wist te weegen, „ hunne twijffel was niet ongegrond; want, toen „ hij slegts vijf of zes honderd Mannen van wapenen hadt, „ begeerde hij 'er meer te hebben, en meer tegen zijne Na„ buuren te onderneemen. Hij bragt het, van honderd en „ twintig, tot vijfmaal honderd duizend Kroonen, en zijnen „ Onderdaanen moesten 'er veel door lijden." 't Blijkt ook, van elders, dat hij, nog in dit zelve Jaar, en zelfs reeds *voor* 't houden der bovengemelde Staatsvergadering, 1250 Speeren, zo voor *Bourgondien*, als voor zijne andere Landen, hadt doen oprigten, en, ten Jaare 1475, wel 2200 zulke Speeren in dienst hadt, behalven een aanzienlijk getal van *Engelsche* Boogschutters (*archiers*), die toen voor de beste gehouden wierden; om van zijne Lijfwagt niet te spreeken.

„ Ten tijde dan van Hertoge KAREL, en wel in den Jaare 1471, heeft men, zo ver mij bekend is, voor het eerst, vast besoldigd Krijgsvolk, hier te Lande, opgericht. Het wierdt, als voorheen, in Benden, of *Gezelschappen* verdeeld, en *Compagnien* van *Ordonnantie* gezegd, nadien het onder zekere *Ordonnantien*, of Krijgsreglementen stondt, die

door

door KAREL zelven waren opgesteld, en van welken hij gewoon was, den Bevelhebberen van elke Compagnie, een pragtig, in groen Fluweel gebonden, en met zijn groot Zegel, in groenen wasse bezegeld affchrift, ter hand te stellen.

Voorts bestondt een zodanige *Compagnie* uit *honderd Speeren*, de Speer meest uit *agt Vegters*, onder welken men Boogschutters te paarde, te voet, Kolfroer- of Haakbusschieters, en Pikeniers telde; in dier voege, dat elke Compagnie grooter was dan tegenwoordig een Regiment; nadien de honderd Speeren agt honderd Koppen bedroegen, en men de twee-en-twintig Compagnien, met de daar bij zijnde meerdere en mindere Bevelhebbers, enz. begrootte op agttien duizend Mannen.

„ Deeze plaats duldt niet in meerder bijzonderheden uit te weiden; alleenlijk zal ik 'er bijvoegen, dat de Hertog, in persoon, Kapitein van elk der Compagnien was, doch dezelven bestuuren liet door eenen Geleider, *Conducteur* of *Condutier* gezegd; zijnde een voornaam Edelman, die de Ordonnantie moest bezweeren, en dien hij een' Staf, (*Baston de Capitaine*) omwonden met blauwe en witte zijde, zijnde de coleuren van het Huis van *Bourgogne*, ten teken van Bevel, van zijnent wege, deedt voeren, en, zo hij 't goedvondt, alle jaaren veranderde.

„ De *Mannen van wapenen* voerden, op hun harnasch, een rood Fluweelen Kruis van S. Andries; 't geen, ook in die coleur, op de korte, half blaauw half wit geverwde, Manteltjes (*Paletots*) der Boogschutters te Paarde (*Archiers*), gezien wierdt. Waar zij kwamen moest men hen huisvesten, en, tegen geregelde betaaling, van leevensmiddelen gerieven; maar, zo zij misdeeden, wierden ze gestraft, door de Regters der plaatze, alwaar de misdaad begaan was. Uit welk laatste blijkt, dat, hoe zeer, met het opregten van vaste Krijgsbenden, door den tijd, de dienst der Burgeren verminderde, evenwel de Regenten nu nog niet wierden afgesneden van alle betrekking, die de voorige Graaven, met naamen ook PHILIPS, KARELS Vader, hun, omtrend het Krijgswezen, hadden toegestaan; in zo verre, dat, schoon het oorlogen den Graave, als Souverain van den Lande, toekwam,

kwam, egter ook de wapenschouwing of monstering, mede voor hun geschiedde. 't Geen mede, te water, onder RAFAEL, plaats hadt."

Zie Mr. H. VAN WYN, *Bijvoegzels* enz.

KUILENBURG. Van het vinden van oude Geldmunten, meer of minder diep onder de oppervlakte van den grond, zijn, hier te Lande, de voorbeelden niet zeldzaam. Een daarvan leverde het Jaar 1755 op, in de nabuurschap der straks genoemde Stad. Naa den aanhoudenden regen, in de maand Julij des gemelden Jaars, ontdekten eenige voetgangers, langs den dus genoemden *Groenen weg*, tot hunne verwonderinge, eenige aloude, deels gouden, deels zilveren, Penningen. Spoedig verspreidde zich het gerugt daar van, en wekte de heblust en de nieuwsgierigheid om, met diergelijke vonsten, aan hunne neigingen te voldoen. Tot verbaazens toe slaagden veele zoekers gelukkig in hun oogmerk. De Penningen waren onderscheiden in grootte en in Jaargetal. De gouden konden, gemeenlijk, het gewigt van een Dukaat haalen. Eenigen waren van *Utrechtsche* Bisschoppen, sommigen van *Hollandsche* Graaven, uit den Huize van *Bourgondie*, andere *Vlaamsche* en *Fransche* Geldstukjes, van grootte als een halve Pistool. Zo wel op de Gouden, als op de Zilveren Penningen, doch meer algemeen op deeze, zag men op de voorzijde het *Bourgondische Kruis*, en las er de woorden: CHRISTUS VINCIT, CHRISTUS REGNAT, CHRISTUS IMPERAT. Vrij aanzienlijk moet het getal der Geldstukjes geweest zijn, naardien men dezelve, ter lengte van meer dan twee honderd Roeden, over de geheele weg verspreid, ja zelf in de Slooten langs dezelven vondt. Na de oorzaak des verschijnzels wierdt onderscheiden gegist, doch hetzelve door niemand op eene voldoende wijze opgelost.

Zie *Nederlandsche Jaarboeken*.

Lan

LABADIE. (JAN) Van de lotgevallen deezes Mans hebben wij verslag gedaan. Zie hier, wat de Geleerde YPEI, aangaande 's Mans Leere en zijner Volgelingen, heeft aangeteekend. De leer der *Labadisten* was wel niet zo verre buiten den haak, als die der *Kwaakers*, en andere *Mijstieken*, maar week, in zekere voornaamste punten, niet weinig af van die der regtzinnige *Protestanten*. Alleenlijk daarin kwam dezelve overëen met die der *Mijstieken*, dat zij, volgens het voorgeeven van L'ABADIE en zijne Medeleeraaren, rustte op de bezondere verlichtingen en openbaaringen van den Heiligen Geest, die een Kristen alles in God zien, de Godheid genieten, en volmaakt onverschillig deed zijn, omtrent het gene in de wereld gebeurt, indien God maar verheerlijkt werd. Doch zeer verschilden de *Labadisten* van de *Protestanten* in de bediening der Bondzegelen, en de oefening der Kerklijke tucht. Naardemaal de Sacramenten, volgens hunne gedachten, eeniglijk strekten, om het geloof der Bondgenooten te versterken, moesten ze ook aan niemand anders bediend worden, dan aan de geloovigen, of aan zulken, die door de wedergeboorte tot het geloof in CHRISTUS bewrogt waren. Uit dien hoofde konden de kleine kinders niet worden gedoopt, maar men moest met den Doop wachten tot dat 'er jaaren van onderscheid, en blijken van geloof in den mensch waaren, en door hem zelven belijdenis van den Godsdienst konde gedaan worden. — En ook moesten, uit dien hoofde, van de Avondmaalstafel geweerd worden niet alleen ergerlijke persoonen, maar ook de zodanigen, van wier genadestaat de Gemeente geene genoegzaame bewijzen hadde, schoon ze anders onberispelijk van gedrag waaren. Zo dat niemand op de beproeving van zich zelven werd toegelaaten, maar van de Gemeente moest beproefd worden, en als beproefd bekend zijn. Hun plan was wijders, den Godsdienst van CHRISTUS tot deszelfs voorige eenvoudigheid, zo als die bespeurd was ten tijde der Apostelen te *Jerusalem*, ten aanzien van leer en leeven te hervormen: zij trachtten eene geheel van Sijstematische bijvoegsels gezuiverde Godgeleerdheid intevoeren, en eene Kerk van enkel heilige menschen, waarin gemeenschap van goederen plaats had, opte-

richten. Doch dit laatstgenoemde was enkel denkbeeldig, en, zo als zij het wilden uitvoeren, volstrekt onbestaanbaar met de vereischten der menschlijke Maatschappij. Hunne poogingen zijn dus mislukt. Alle menschen zijn geene L'ABADIES. L'ABADIE zelf was het strengste voorbeeld van heiligheid, ging nederig gekleed, at zeer maatig, en bleef zich zelven in alles gelijk. — Onder de *Labadisten* zijn verscheiden lieden van geleerdheid en aanzien geweest. PETRUS DU LIGNON en PETRUS YVON, de eerste en voornaamste medegezellen van L'ABADIE, waren geletterde lieden. Te *Wieuwerd* hebben onder de *Labadisten* gewoond PETRUS DITTELBACH, voorheen Predikant te *Nenderp* in *Oost-Friesland*; COPPER, voorheen Predikant te *Duisberg*; JOHANNES HASENAAR, voorheen Predikant te *Britswerd* en *Wieuwerd*; en BALTHASAR COLERUS, voorheen Predikant te *Nijega* en *Elahuizen*. De twee eerstgenoemden hadden vrijwillig afstand van hunnen dienst in hunne Gemeentens gedaan, maar de twee laatstgemelden waren door de Klassis van *Sneek* afgezet. En te *Wieuwerd* ook heeft zich een' geruimen tijd tot haaren dood toe opgehouden de geleerde en beroemde ANNA MARIA SCHUURMAN. Hoe zeer deeze weêrgaelooze dame met de Godsdienstgevoelens van L'ABADIE was ingenomen, kan men zien uit een geschrift van haar, te vinden achter een werk, getijteld: *Declaratio fidei*. Deeze *Declaratio fidei* is het voornaamste geschrift, 't welk ons oogmerk vordert, hier te noemen. 't Zelve is uitgegeeven door L'ABADIE te *Herverd*, ten Jaare 1671 in het Hoogduitsch, onder deezen tijtel: *Declarations Schrift, oder eine nehere erklaerung der reinen lehre und des gesunden glaubens*, JOH. DE L'ABADIE, PETRUS YVON, P. DU LIGNON, enz. waarna in 't volgende Jaar 1672 het werk verscheen in 't Latijn, mede te *Herverd*, onder den tijtel van *Solemnis fidei declaratio* JOH. DE L'ABADIE, PETRI YVON, P. DU LIGNON, &c. Dit boek wil men, dat door L'ABADIE en DU LIGNON opgesteld zij. — Ook moeten wij hier melding maaken van twee Werken, door L'ABADIE alleen geschreeven, waar van het eerste onder den tijtel van *Regt en waar Christendom* uitgekomen is 1685, en het andere, zijnde eene Verhandeling over den *Catechismus*, en be-

bestaande uit twee deelen, te *Leijden* is uitgekomen 1689. — Door YVON alleen is geschreeven en uitgegeeven, *Examen des éénentwintig artikelen, raakende de gemeinschap der Gereformeerde Kerken*, 1672; en *Ontdekking van de waare Religie*, 1684.

Zie YPEI, *Geschiedenis der Sijstematische Godgeleerdheid.*

LEENGEREGT. De kennis van aloude gewoonten en gebruiken is aangenaam, vooral voor dezulken, die van de beoefeningen der Oudheden, opzettelijk, hun werk maaken. Veele dier gewoonten komen, van lieverlede, in onbruik, 't zij door den veranderden smaak der tijden, 't zij dat, door de verwisseling der menschlijke zaaken, de reedenen ophouden, in welke zij voormaals haaren grondslag plagten te hebben. Door beide, of door eene deezer oorzaaken, zijn verscheide Vaderlandsche gewoonten in vergetelheid geraakt. Om de daaruit ontstaande gaaping, in de kundigheden der naakomelingen, zo veel doenlijk, te verhoeden, willen wij gaarne 't onze toebrengen. Geene onaanzienlijke plaats onder de Vaderlandsche gebruiklijkheden, doch die, met de ingevoerde nieuwe orde van zaaken, moet ophouden, is het dus genoemde *Hooge Leenregt te Zutfen*, 't welk van ouds, en tot voor weinige jaaren, onder de aanzienlijkste voorregten dier Stad plagt gerangschikt te worden, en waarvan wij, om boven aangevoerde reden, hier de naagedagtenis wel willen tragten voor vergeetelheid te bewaaren. Het jaar 1764 heeft, van het genot deezer Voorregten, het laatste voorbeeld uitgeleverd, en willen wij, hier ter plaatze, daar van een verhaal mededeelen.

Naar het oud gebruik moesten de Gedingen over Leenzaaken, strekkende tot toeëigening, of gelijk men in den stijl van Regten gewoon is te spreken, *Vindicatie* van Leengoederen, den *Zutphensthen* Regte onderhoorig, en boven de vijftien of zestien duizend Guldens waardig, binnen die Stad, in de open lugt, onder een Eikenboom op het *'s Gravenhof*,

dezelfde plaats, alwaar weleer het Hof der Graaven van *Zutphen* gestaan heeft, aangevangen, volvoerd en uitgeweezen worden. Het laatste Leenregt wierdt in den Jaare 1698 geopend.

Ten deezen Jaare wierdt het gehouden in het geschil tusschen den Heer WILLEM OTTO FREDERIK, Graaf van *Quad*, genaamd *Heyden*, Heer van *Wijkraad*, en den Heer DERK BERTRAM, Baron *des Villates*, Heer van *Gend*, over zekeren Uiterwaard. 't Zelve was reeds in den Jaare 1756 ontstaan, en alle aangewende pogingen om het te vereffenen, waren vrugtloos afgeloopen. Hier op verzogt eerstgemelde Heer, in het Jaar 1763, opening van het Leengeregte, en, dit toegestaan zijnde, verder, dat Staaten van *Gelderland*, als de Voogdij over den minderjaarigen Stadhouder oefenende, een Leenregter geliefden te benoemen; die deeze waardigheid aan den Heere JOHAN Baron van *Vygh*, Heere van de *Suer* en *Appelenberg*, in de grootste uitgestrektheid, opdroegen. Ingevolge waar van hij, alle andere vereischten in agt genomen zijnde, Leenmannen benoemde, tot het bijwoonen van den eersten Man- of Leendag, tegen den zeventienden van Wijnmaand deezes Jaars, hun de weete van Verdaaginge zondt, met het Formulier van den Leenmannen Eed.

In tijds gaf de Leenregter aan de Magistraat der Stad *Zutphen* kennis van den bestemden Mandag, met verzoek, dat dezelve de noodige schikkingen zoude maaken, tot volvoering van dit Geregte. Deeze liet de plaats, waar 't Leengeregt stondt gehouden te worden, bevloeren, en met een staketzel afperken, binnen deeze Balustrade, met groen karsai bekleed, een verheeven Stoel zetten, aan het rugstuk cierlijk met het Wapen van *Gelderland* beschilderd, eenige trappen opgaande, onder een Eikenboom met den rug tegen denzelven. Voor deezen Stoel des Leenregters stondt een Tafel met groen laken bekleed, ter regter zijde van denzelven drie Stoelen voor den eersten, derden en vijfden Leenman, en ter slinker zijde voor den tweeden en vierden, en tegen over den Leenregter een Stoel voor den Heer Griffier van Leenen; agter deezen was een Lessenaar voor de Advocaaten gezet.

De Leenregter, daags voor den vastgestelden dag, opwek-

ken dit alles in gereedheid gebragt was, te *Zutphen* gekomen met den Griffier WILHEM JAN TULLEKEN, ontving van de Magistraat, en de Krijgsbezettinge, alle de eerbewijzingen, als in deezen den *Hertog van Gelder* en *Graaf van Zutphen* verbeeldende. De tijd des Leengeregts naderende, begaven zich de Leenregter en Leenmannen, zonder staatsie, na 't huis des Landdrosts VAN HEKEREN tot *Enghuizen*, van waar zij, naa eene korte poos toevens, en naa dat de Leenregter den Leenbode gelast hadt, den Scepter op te neemen, na het *'sGravenhof* tot onder den Eikenboom gingen, voorgegaan door twee Ordonnantie Sergeanten, en vervolgens door den Leenbode, die met ontblooten hoofde, den Scepter op zijn flinker arm droeg, wordende onder den weg door de Hoofdwagt begroet. De Leenregter ging tusschen de twee voorzittende Leenmannen, voorts de overige drie Leenmannen en de Griffier, twee aan twee, fluitende de acht Advocaaten, vier van de zijde des Aanleggers, en vier van die des Gedaagden, den trein bij paaren.

In deeze orde traden zij in 't afgeschutte perk, en namen ieder hunne bestemde plaatzen. De Leenregter, op zijn verheeven Stoel gezeeten, nam een Staf in zijn regter hand, terwijl de voor hem heen gedragen Scepter voor hem op tafel werd gelegd. Hij opende het Leengeregt, toen zij allen gezeten en gedekt waren, behalven de Advocaaten, die ongedekt stonden, met eene korte Aanspraak, en deedt den Griffier een gedeelte van het jongste Reglement op de Manier van procedeeren in Leenzaaken, voorleezen, die daar op het volgende Gebed, naar 't voorschrift, uitstortte:
„ O, eeuwige, barmhertige GOD en Hemelsche Vader, wij
„ uwe arme Creaturen en Dienaaren, tot deeze wigtigen en
„ hoogen werke der Justitie deezer tijde beroepen zijnde,
„ bekennen en belijden, van grond onzer harten, daar toe
„ ondugtig en onbekwaam te zijn, ten zij dat het U believe
„ ons daar toe uwen Godlijken zegen en bijstand te verlee-
„ nen, verootmoedigen ons daarom voor uwe heilige Maje-
„ steit, en bidden U van herten, in 't vertrouwen onzes
„ eenigen Middelaars en Zaligmaakers JESU CHRISTI, dat Gij
„ ons eerst wilt vergeeven en geneezen van alle onze zon-

„ den en gebreken, en voorts met uwen Heiligen en goeden „ Geest, in deeze handelingen, en in alle zaaken, zo bij„ ftaan, beftuuren en geleiden, dat wij in den weg der ge„ regtigheid en waarheid blijven, en alle affectien en omwe„ gen, die ons daar van verhinderen mogten, afleggende, be„ vonden mogen worden uwe getrouwe Dienaars geweest „ te zijn, en niets anders dan uwe Eere daar in gezogt te „ hebben; op dat wij, op den dag des Oordeels, voor uwe „ Kinderen en Erfgenaamen op- en aangenomen worden, en „ met de Onregtvaardigen geen part en deel verkrijgen. Ver„ hoor ons daar in, o Heer en GOD! en in alles, dat ons „ verder naar ziel en lijf van nooden is, en geef dat wij „ zulks in den naam uwes gelijk eeuwigen Zoons, onzes „ Heilands JESU CHRISTI, uit zijne hand verkrijgen mogen, „ naar de Beloftenis, die hij ons daar van in zijn Heilig „ Euangelie gedaan heeft, zeggende: Voorwaar, voorwaar! „ alles, wat gij den Vader in mijnen naame zult bidden, dat „ zal Hij u geeven, en heeft daar op ons geleerd *Onze Va*„ *der enz.*"

Naa dit Gebed deedt de Leenregter zijnen Lastbrief, en het Formulier van den Eed leezen, welken Eed ieder der Leenmannen, een voor een, ftaande afleide. De Leenmannen weder gezeten zijnde, deedt de Leenregter verfcheide voorftellen, *Ordelen* geheeten, aan de Leenmannen voorhouden, die dezelve voorheen fchriftlijk ontvangen hebbende, daarop voegelijke antwoorden gaven; deeze *Ordelen* betroffen verfcheide bijzonderheden, alle tot het houden des Leenregts behoorende. De Leenbode eischte, op last des Leenregters, Partijen aan; waar op de Advocaaten toetraden, en zich ter wederzijde van den Griffier vervoegden, terwijl de jongfte van elke Partij zich bij den lessenaar, agter den Griffier ftaande, plaatfte: zij zetten allen de hoeden op, en leverden de Papieren over.

Om den hinderenden toevloed des Volks, bij die zonderlinge openlijke Plegtigheid, af te weeren, en Lieden van fatfoen gelegenheid te geeven, om, zonder verhindering, te kunnen naderen, alles op hun gemak en van nabij te aanfchouwen, diende het Krijgsvolk in dier voege gefchaard,

dat

dat het de afgefchutte plaats des Leengeregts omzette, met eene opening tusfchen hun en dezelve, groot en wijd genoeg, om de aanzienlijke menigte van Aanfchouweren, derwaards toegevloeid, te bevatten: terwijl het gemeene Volk daar buiten moest blijven, 't welk, op een grooter afftand, als mede van de daken der Huizen, der digt bij ftaande Groote Kerk, en van de Boomen, zijne nieuwsgierigheid voldeedt. De voorzorg der Magiftraat voorkwam alle verwarring en ongeregeldheid, en het heldere Weer begunftigde eene Plechtigheid, die onder den blooten Hemel anderzins zeer gebrekkig zou hebben kunnen volvoerd worden.

Een groot uur duurde deeze Plechtigheid onder den Eikenboom. De Leenregter met zijne Leenmannen ftonden op, en gingen in denzelfden rang, en met dezelfde ftaatfie, als zij ter Geregtsplaatse gekomen waren, na 't Stadhuis, op de Landfchapskamer, waar alles door de Magiftraat vervaardigd, en zo gefchikt was, dat de Perfoonen, in deeze Regtzaake dienende, in zodanig eene orde konden zitten, als zij onder den Eikenboom gezeten hadden. Waarop de Partijen weder binnen geroepen zijnde, de Advocaaten het vereischte tot het Gedigt volbragten. De Leenregter benoemde de Leenmannen, die bij den tweeden Mandag moesten zitten. 't Leengeregt wierdt tot 's anderen daags verlengd, en de Leenregter, in ftaatlijken optocht, na zijn Verblijf gebragt. 's Daags daar aan vergaderden de Leden van het Geregt weder op 's Landfchapskamer, doch gingen niet in ftaatfie, maar ieder afzonderlijk; alleen werd de Leenregter voorgegaan door den Leenbode met den Scepter, en door de Hoofdwagt begroet. De Advocaaten ftonden binnen, en de deuren opengelaaten zijnde, vroeg hun de Leenregter, of zij nog iets hadden voor te draagen? Men beantwoordde dit met *Neen*. De Leenregter maande hun ernftig aan tot Verdrag en onderlinge Schikking. De Advocaaten van wederzijden betuigden hier op ongelast te weezen; doch namen aan des berigt te zullen geeven. Hier mede eindigde, voor dit maal, het Leengeregt, en fcheidde tot het uitfchrijven van een tweeden Mandag.

LEGERTJE, (VLIEGEND) eene verzameling van Burgers, die, in den Jaare 1787, ter handhaavinge van de belangen des Vaderlands, de wapenen vrijwillig hadden opgevat. Volgens de aankondiging van eenen der ijverigste voorstanders der patriotsche zaaken, in het gemelde jaar, zou dit Legertje voornaamlijk dienen, om de Oproermaakers in 't oog te houden, en te trekken daar het noodig was, om dezelve te beteugelen, en oogenblikkelijk te straffen; voorts zou het Campement, door hetzelve opgeslagen, kunnen dienen, om de Burgercorpsen verder in den Wapenhandel te oeffenen, en om den algemeenen vijand afbreuk te doen, als zijnde het zodanig ingerigt, dat het oogenblikkelijk trekken kon, waar de nood het vorderde. Wij zwijgen van de verrigtingen van dit Legertje; zij dienden tot kleine eere voor de aanleggers, en bragten der algemeene zaake luttel voordeels aan.

LEICESTER. (ROBERT DUDLY, *Graaf van*) In het dertiende Deel van ons *Woordenboek*, op bl. 21. teekenden wij, in 't algemeen, aan, „ dat 's Graaven inkomst in '*s Hage* ongemeen luisterrijk was." 't Lust ons, uit VAN WYN, de ontwikkeling dier algemeene aankondigingen hier in te lasfen, „ Op last der Staaten van *Holland*, was 't gansch gedeelte (*quartier*), aan de oostzijde der Hof-Kapelle, (alwaar, ook toen, de algemeene Staaten en de hooge Raad zitting hielden) met uitzondering der Gehoor- en Raadkamer van 't Geregtshof, en der Kamer van Reekening, geheel ontledigd, herbouwd, en van de noodige Meubilen, ter zijner huisvestinge, voorzien, naar en van welke wooninge hij op en af zoude gaan, over de groote Zaal van den Hove. De algemeene Staaten hadden, midlerwijl, hunne zitting genomen op 't Stadhuis in den *Haage*, alwaar Burgemeesteren hun, ten verzoeke der Staaten van *Holland*, voor eerst, twee Kameren hadden ingeruimd, terwijl de Hooge Raad verplaatst was naar de Vertrekken, eertijds tot de Boekerij (*Librarie*) geschikt. Niemand, zelfs niet de Edelen, was bevrijd 't gevolg van den Graave in te neemen, die, met een' sleep van wel agt honderd Paarden, tot zijn gezin, buiten de Ruiteren, behoorende, aankwam; welken deels in de geweezene Kerk

der

der Predikheeren, nu tot eene stallinge toegemaakt, deels, elders geplaatst wierden. De Staaten van *Holland*, die hem, door JOOST DE MENYN, als Pensionaris van de oudste Stad, naadien 't Land thans geen Advokaat hadt, deeden verwelkomen, dagten eerst te kunnen volstaan met een geschenk van vier voederen Rijnschen Wijn, vier Koets-Hengstpaarden, vier Osfen en vier Mestkalveren, de beste, schoonste en grootste, die te bekoomen waren, maar besflooten sedert, op den wensch zijner Doorlugtigheid, hem met eene treflijke maaltijd (*Banequet*) te vereeren, die op de gezegde Groote Zaal, en zo 't mij toeschijnt, op den 4 van Sprokkelmaand, toen hij op de Gehoorzaal (*Audientie*) van 't Hof eed deedt, en door 't geheele Land de klokken luidden, gegeeven wierdt. Ook liet men, in den Vijver, eenige steekspelen, door Bootsgezellen, vertoonen; waar toe drie gouden *Sifletten*, als prijzen, wierden opgehangen, waardig, de hoogste, twaalf ponden Vlaamsch. De Admiraliteit van *Holland* was verzogt de uitdeeling van dien, den vroomste en handigsten, toe te wijzen."

Zie Mr. H. VAN WYN, *Bijvoegsels op* WAGENAAR.

LUCHTBOLLEN. Onder deeze benaaming maakten, 't eerst, voor ruim twintig jaaren, zeer veel gerugts, zekere Werktuigen, van aanmerkelijke grootte, van een dunne stoffe zamengesteld, en met eene zekere soort van lucht gevuld. De Heeren DE MONTGOLFIER, in *Frankrijk*, worden vermeld, als den eersten inval te hebben gehad omtrent deeze zonderlinge uitvinding. Eenen Bol, door hen vervaardigd, deeden zij, tot eene aanmerkelijke hoogte, in den Dampkring, opklimmen. Anderen, den weg, door hen gebaand, volgende, bragten het werk tot grooter volkomenheid; zodat menschen het waagden, zich, in het zonderling voertuig, in de lucht te laaten opheffen, en, door dus lang onbezogte gewesten, een aanmerkelijken afstand af te leggen. Hoe verre de onversaagdheid zich, eerlang, uitstrekte, kan, onder anderen, blijken uit het berigt van den overtogt van *Douvres* na *Calais*,

Lois, met eene Luchtbol ondernomen, te vinden in de *Algemeene Vaderlandsche Letteroefeningen*, Deel VII. Stuk II. bl. 160. Men weet, dat de *Franschen* zich meermaalen van Luchtbollen bediend hebben, om de vijandlijke Legers te bespieden. Ook hier te Lande vervaardigde men meer dan eens Natuur- en Werktuigkundige Bollen, van meerdere of mindere uitgebreidheid, en vervoerde de aanschouwers der proefneemingen tot opgetogenheid. Zeer gelukkig, om geene anderen te noemen, slaagden in hunne proeven de Heeren J. VAN NOORDEN, Geneesheer te *Rotterdam*, en DILLER, Natuur- en Werktuigkundige in *den Haag*. Waarschijnlijk, deels om de kostbaarheid der vervaardiginge, deels om dat het beoogde nut niet bereikt wordt, zijn, nu sints eenigen tijd, de veelgerugtmaakende Luchtreizen zo niet geheel gestaakt, althans zeer zeldzaam geworden.

M.

MAATSCHAPPIJ (*Hollandsche*, nu *Bataafsche*) *der Weetenschappen*, *te Haarlem*. „ De allereerste gebeurtenissen, die „ den eersten grond tot de *Hollandsche Maatschappij der* „ *Weetenschappen* gelegd hebben, zouden zich in het oneindig kleine bijna geheel verliezen." Zo schreef ergens de eerste Sekretaris deezer Maatschappije, wijlen de Eerw. VAN DER AA. Waarin dit *oneindig kleine* bestaan hebbe, zou, volgens geloofwaardige berigten, hier op nederkomen. Twee Burgers van *Haarlem*, eene wandeling doende in de nabuurschap dier Stad, en te zamen over de Starrekunde spreekende, beklaagden zich, over en weder, over hunne onervarenheid in die edele Weetenschap. Aan een derden Burger, welken zij, onder het wandelen, ontmoetten, gaven zij opening van hun beklag, en vraagden hem om onderrigt. Gedienstig boodt hij hun zijne hulp aan, en wierden zij te zamen straks te raade, vaste bijeenkomsten tot oeffening aan te leggen. Deeze was de eerste aanleidende oorzaak; andere voegden zich daar nevens. Twee Gezelschappen wierden ge-

genoegzaam ten zelfden tijde, in de gemelde Stad, opgericht; het een bepaalde zich tot Natuurkundige Weetenschappen, het ander tot Letterkundige Oeffeningen. Allen maakten, in hunne soort, merkelijken opgang, en deeden van zich spreeken. Het gevolg was, dat, met onderling overleg, wierdt goedgevonden, deeze onderscheidene Gezelschappen tot één groot Lichaam zamen te voegen, om langs dien weg, naar het voorbeeld van Geleerde Genootschappen, in andere gewesten van Europa, de zucht tot Kunsten en Weetenschappen, ook hier te Lande, aan te vuuren, en, onder anderen, door het uitlooven en schenken van Eereprijzen, den arbeid van kundige Vaderlanders uit te lokken.

Zou het werk voortgang hebben, begreep men de noodzaaklijkheid van vermogende medehelpers en beschermers. Leden der Stadsregeeringe nam men daar toe in den arm. AREND DE RAAT, PIETER VAN SCHUILENBURGH, CORNELIS ASCANIUS VAN SYPESTEYN, ANTONIS SLICHER, JOOST HUIGENS, ANDRIES HEESHOYZEN en JAN THEODORUS KOCK, allen Leden van het *Haarlemsche* Stadsbewind, wien de eere, van den grond der Maatschappije gelegd te hebben, toekomt, hielden, op den eenentwintigsten Maij des Jaars 1752, eene eerste opzettelijke bijeenkomst, namen het Bestuur op zich, verkoozen tot Secretaris den bovengenoemden C. C. H. VAN DER AA, Leeraar in de *Luthersche* Gemeente ter dier Stede, en besllooten wijders, om, door het verkiezen van Leden, zo door hunne werkzaamheid en kunde, als anderzins, beroemd, den wasdom van het nog teder Lichaam te bevorderen. Bestuurders besllooten, al verder, jaarlijks eene belangrijke vraag, over eenig gewigtig onderwerp, voor te stellen, en den Schrijver van het best gekeurd Antwoord met een Gouden Eerepenning te bekroonen. Dat de uitslag aan de verwagtinge meer dan beantwoord heeft, is bekend, aan allen, die van de uitgegeeven Antwoorden, Verhandelingen, Waarneemingen, en andere Opstellen, eenige kundschap draagen; zij beslaan een aanzienlijk getal van Boekdeelen.

Ondanks deezen opgang, was en bleef de Maatschappij niets meer of anders, dan het bedrijf van bijzondere persoonen, van welke lieden van rang en aanzien zich wel tot

be-

Bestuurders en Leden hadden laaten aanneemen, doch die geene staaving of goedkeuring van den kant der Hooge Overheid hadt ontvangen. Van hier, dat Bestuurders, naar het voorbeeld van Genootschappen in andere Gewesten, die Koninklijke of Vorstelijke bescherming genooten, zich, ter verkrijging daar van, vervoegden bij de Staaten van *Holland*; welken het behaagde, bij een open Brief van den dertigsten Julij des Jaars 1761, op eene plegtige wijze, door hun hoog gezag, goed te keuren: *de Hollandsche Maatschappij der Weetenschappen binnen de Stad Haarlem*, als mede derzelver Zinspreuk: DEO ET PATRIÆ, „ ter Eere van God en tot Nut „ van het Vaderland;" mitsgaders het randschrift van haar Zegel: SIGILLUM SOCIETATIS SCIENTIARUM BATAVO-HARLEMENSIS. Intusschen vermelde de open Brief, dat dit alleen geschiedde, onverkort het regt van andere Steden, en dat het der Maatschappije niet zou vrijstaan, openlijk te leeraaren, of eenige Stukken te doen drukken in eene andere taal dan de *Nederduitsche*, of in die taalen, in welke de Verhandelingen oorspronklijk geschreven waren.

Groot is het aantal Verhandelingen, Waarneemingen en andere Opstellen, aan Bestuurders deezer Maatschappije ingeleverd, en vervolgens door den druk gemeen gemaakt. Schoon allen niet van even groote waarde en aangelegenheid, 't welk, indedaad, onder zo veel verscheidenheids van onderwerpen en uitvoeringen, kan noch mag veragt worden; veelen derzelven, egter, draagen kenmerken van de bekwaamheid der Schrijveren, en in zo verre veelen onder dezelven hierlanders zijn, verstrekken den Vaderlande tot geen geringen luister, als uitwijzende, dat het, hier te Lande, zoo min als elders, geenzins mangelt aan Mannen van kunde, oordeel, goeden smaak en uitgebreide kundigheden.

In de Maand Maij des Jaars 1777 vierde de Maatschappij haar vijfentwintigjaarig Jubelfeest. Een ontwerp, 't welk de aandagt der Bestuurderen, al eenigen tijd, hadt bezig gehouden, wierdt hier, met meerderen ernst, in overleg genomen. 't Was, om, zonder het oprichten eener nieuwe Maatschappij, aan de nu reeds gevestigde eene meerdere uitgebreidheid te bezorgen, ter bevorderinge, met naame, van Land-

bouw,

bouw, Koophandel en Handwerken. Aanleiding tot het ontwerp van uitbreidinge hadt gegeeven een Vraag, door de Maatschappij, in den Jaare 1762, uitgeschreven; dus luidende: „ Welke is de grond van *Hollands* Koophandel? Welke „ oorzaaken en toevallen hebben dien, tot heden, aan veranderingen en verval bloot gesteld? Welke middelen zijn „ best geschikt en gemaklijkst te vinden, om denzelven in zijne tegenwoordige gesteldheid te bewaaren, zijne verbetering te bevorderen, en den hoogsten trap van volkomenheid „ te doen bereiken?" Mr. HENDRIK HERMAN VAN DEN HEUVEL, *Griffier van het Hof van Justitie te Utrecht*, behaalde den gouden Eereprijs, met zijn Antwoord op die Vraage. Telkens speelde hem, zedert, het wenschelijke voor den geest, om, op het voorbeeld van andere Landen, eene bijzondere Maatschappij, tot bevorderinge van Kunsten, Handwerken en Koophandel, op te richten, en, ten dien einde, jaarlijks, Prijsvraagen uit te schrijven. Sedert tot Directeur der Hollandsche Maatschappij verkozen, veranderde VAN DEN HEUVEL in zo verre van gedagten, dat hij den inval kreeg, om, met terzijdestelling van eene afzonderlijke, aan de *Haarlemsche Maatschappij* eene meerdere uitgebreidheid te geeven, door aan dezelve eene afzonderlijke werkzaamheid, onder den naam van *Oeconomische* of *Huishoudelijke Tak*, toe te voegen.

Een algemeenen bijval ontmoette dit Ontwerp, en wierdt daar aan met zo veel vlijts gearbeid, dat het, tegen den tijd der feestvierende Vergaderinge, genoegzaame rijpheid hadt verkreegen, om aan de waereld te worden medegedeeld. Volgens het Plan, wat de hoofdzaak betreft, zouden, in ieder „ Stad, of onderhoorige Landschappen, der *Vereenigde* „ *Gewesten*, alvorens zulks bekwaamlijk kon geschieden, eenige persoonen tot Leden van den *Oeconomischen Tak van* „ *de Hollandsche Maatschappij der Weetenschappen* worden „ aangenomen; en, zo ras in eenige Stad of Plaats een getal van zes Leden gevonden wierdt, zouden deeze één „ tot Bestuurend Lid verkiezen; indien dat getal tot vijftig „ aangroeide, twee, en zo vervolgens van ieder vijftig Leden „ één. Aan de Leden, in ieder Stad of Plaats, zou het

„ vrij

„ vrij staan, zo veele persoonen, zonder onderscheid van „ rang of geboorte, tot Leden aan te neemen, als zij daar „ toe bekwaam en genegen zouden vinden; en vooral, bij „ het aanneemen van Leden, gadeslaan, dat dezelve met zo- „ danige Patriotsche gevoelens waren bezield, als ten alge- „ meene nutte noodzaaklijk vereischt worden, en met de „ daad bereidwillig, om, door het begunstigen van alle in- „ landsche voortbrengzels en Handwerken, boven vreemden, „ ook in den Koophandel, en, in 't algemeen, het loflijk „ oogmerk deezer Patriotsche Maatschappij, zo veel in hun „ was, bevorderen. Tot het uitdeelen van Prijzen, en het „ betaalen van andere noodige onkosten, zou, door elk „ Lid, jaarlijks, betaald worden twee Dukaaten. Jaarlijks „ zouden er eenige Vraagen, betreklijk tot Kunsten, Wee- „ tenschappen, Koophandel, Land- en Akkerbouw, Hand- „ werken en Visscherijen, worden voorgesteld, met aanbod „ van eenen Prijs op de voldoende beantwoording."

Nadere polijsting onderging, vervolgens, dat ruwe Ontwerp, om vervolgens te worden rond gezonden in veele Steden en Plaatzen; alwaar het ook met een vaderlandschen ijver wierdt ontvangen en geleezen, en allerwege voorstanders aantrof. Onder deeze mogen wij niet onvermeld laaten den Eerwaardigen H. BERENDTZEN, Roomsch Priester te *Maarssen*, en Aardspriester over de Roomsche Geestlijkheid in het Sticht van *Utrecht*. Bij eenen Herderlijken Brief, aan zijne onderhoorige Priesters gezonden, vermaande hij hen ten allersterksten, om zelve in het Plan van den *Oeconomischen Tak* deel te neemen, en hunne Leeken tot het volgen van hun voorbeeld op te wekken, met nevensgevoegde vermaaning, „ dat geen verschil van godsdienstige begrippen hier te pas „ kwam; maar dat allen, die het *Vereenigd Nederland* hun „ Vaderland noemden, verpligt waren, naar vermogen, een „ oogmerk te bevorderen, 't welk de luijheid zou weeren, „ den last der Armbezorgeren verminderen, en den Lande „ tot heil gedijen."

Het Plan des Oeconomischen Taks hieldt in, het houden van jaarlijksche algemeene Vergaderingen te *Haarlem*. Op de eerste daar van, uitgeschreeven tegen den vijftienden *Sep-*

tem-

tember des Jaars 1778, wierden alle Leden en Begiftigers, bij openbaare Aankondiging, uitgenodigd, om zich te vervoegen in het Diakoniehuis van gemelde Stad. Het getal der persoonen, welke nu reeds deel hadden genomen aan het ontwerp, bedroeg drie duizend, dat der Departementen vijfenvijftig Afgevaardigden van deeze verscheenen thans uit de volgende Steden en Plaatzen: *Nijmegen*, *Zutfen*, *Doesburg*, *Harderwijk*, *Dordrecht*, *Haarlem*, *Delft*, *Leyden*, *Amsterdam*, *Gouda*, *Rotterdam*, *Schiedam*, *Schoonhoven*, *Alkmaar*, *Hoorn*, *Enkhuizen*, *Purmerend*, *'sGravenhage*, *Naarden*, *Weesp*, *Beverwijk*, *Delfshaven*, *Maassluis*, *Jisp*, *Oostzaandam*, *Westzaandam*, *Westzaanen*, *Zaandijk*, *Wormer*, *Wormerveer*, *Middelburg*, *Zierikzee*, *Vlissingen*, *Utrecht*, *Amersfoort*, *Thamen aan den Uithoorn*, *Leeuwarden*, *Deventer*, *Kampen*, *Groningen*, *Ootmarsum*, *Tsselstein* en *Bergen op den Zoom*. In de nieuwe Eetzaal des genoemden Gebouws, zag men hier eene Vergadering, uit lieden, veelal, van geen gering aanzien in den Burgerstaat, en onder deeze veele Geestlijken, zamengesteld; zoo talrijk, meent men, als, zints het *Dordrechtsche Sijnode*, hier te Lande, nimmer was bijeen gezien. De Vergadering, gehouden onder der voorzitting van C. A. VAN SYPESTEIN, Burgemeester van *Haarlem*, en Bestuurder der Maatschappij, wierdt door haaren Sekretaris en ook van den *Oeconomischen Tak*, den Eerw. VAN DER AA, met eene Aanspraak geopend, en, naa het afloopen der tweede zittinge, ook beslooten. Van dien tijd af zag men, telkens, de goede uitwerkzels der beraamde schikkingen, die, jaarlijks, openlijk worden aangekondigd. Het nut, door deeze inrigting gewrogt, bewoog het Wetgevend Lichaam des Bataafschen Volks haar te vereeren, door het toestaan van eenige bijzondere vergunningen.

MAATSCHAPPY (*Nederlandsche*, nu *Bataafsche*) TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN. De opmerking, raakende de *Haarlemsche* Maatschappij der Weetenschappen, mogen wij ook op deeze toepassen, te weeten, dat uit geringe aanleidingen, somtijds, de doorluchtigste uitwerkzels ten voorschijn treeden. Dit zal blijken uit het verhaal, welk wij omtrent den oorsprong en

den

den tegenwoordigen ſtaat deezer Maatſchappij thans beknoptelijk gaan mededeelen.

JAN NIEUWENHUYZEN, Leeraar der Doopsgezinden te *Monnickendam*, hadt, reeds ſedert eenige jaaren, de werkzaamheid der bijzondere Genootſchappen en Maatſchappijen, in ons Vaderland, aangemerkt als onvoldoende, om aan derzelver groot doeleinde, naamelijk het verbeteren der Nationaale Zeden en Weetenſchappen, te beäntwoorden. Hij hieldt zich verzekerd, dat de onkunde van den minvermogenden burger, niettegenſtaande alle aangewende poogingen om dezelve te verdrijven, ook daar aan moest toegeſchreven worden, dat de Werken, door de gemelde Genootſchappen uitgegeeven, veelal te omſlagtig, te geleerd, te kostbaar, en dus ongeſchikt waren, om door den minvermogenden Burger gebruikt te worden. Lang had hij daarom gewenscht, dat 'er eenmaal een Genootſchap opgericht wierdt, dat, met vermijding deezer gebreken, zich bevlijtigde, om die onderwerpen, welke, tot verbetering en verlichting door die Genootſchappen behandeld waren, op eene eenvoudige, korte en duidelijke wijze voor te draagen, en derzelver Verhandelingen voor eenen geringen prijs uit te geeven: ten einde ook allen daar door gelegenheid te verſchaffen, om met nut te leezen, te onderzoeken, en dus zich zo wel in 't godsdienſtige en burgerlijke, als in het vak der nutte kunſten, bekwaam te maaken.

Deeze bedenkingen kreegen bij hem te meerder kracht, wanneer hij dikwerf van braave, ſchoon onvermogende lieden, over den hoogen prijs der Verhandelingen van de bijzondere Genootſchappen, en van andere uitgegeeven werken, hoorde klaagen.

Zijne opmerkingen, en het nut dat zulk eene Maatſchappij zoude kunnen ſtichten, ſtelde hij voor aan zijnen Zoon M. NIEWENHUYZEN, toenmaals Med. Doctor te *Edam*, die hierin met hem overeenſtemde, en een en ander mededeelde aan J. A. HOEKSTRA, teen Leeraar der Doopsgezinden te *Edam*, met voordragt, om daadelijk handen aan het werk te ſlaan, en, hoe eerder hoe liever, dusdanig eene Maatſchappij op te richten.

JAN

JAN NIEUWENHUYZEN, J. A. HOEKSTRA, M. NIEUWENHUYZEN, J. ROOS en H. BAKKER, ten dien tijde eene weeklijksche bijeenkomst houdende, ter verhandeling en beoefening van eenige onderwerpen, voornaamelijk den natuurlijken Godsdienst betreffende, gaf deeze omstandigheid aan M. NIEUWENHUYZEN van zelve gelegenheid, om op den 8sten van Slagtmaand 1784 een voorloopig Plan, volgends het ontwerp van zijnen Vader, op te stellen, en aan zijne zo evengemelde vrienden voor te draagen. Het besluit was eenpaarig, de krachten te vereenigen, om dit schoon ontwerp in wezen te brengen; met bijvoeging, volgens betoog van den opsteller van dat voorloopig ontwerp, om, bij de werkzaamheid van den minvermogenden Burger, ook te zorgen voor de verbetering van het Schoolwezen, en de opvoeding der Jeugd, als de voornaamste grondslag zijnde, ter vorming, verbetering en beschaaving van den Burger. Ten welken einde, op den 16den van gemelde Maand, de eerste ordenlijke Vergadering te *Edam* wierd gehouden, in dewelke bij voorraad J. A. HOEKSTRA tot Voorzitter, J. ROOS tot Penningmeester, en M. NIEUWENHUYZEN tot Secretaris, wierden aangesteld; zijnde daar ook tegenwoordig JOHANNES LUCAS LOGGEN, Leeraar der Lutherschen te *Monnikkendam*, die te gelijk met JOHANNES CORNELIS TEN HAM, Predikant der Hervormden te *Monnikendam*, tot Bestuurer was verkozen; voor welken post de laatste echter bedankte, zo als HENRICUS PHILIPPUS BUDDE, PETRUS VLEK en J. VAN TOLL, drie Predikanten der Hervormden te *Edam*, voor de vervolgends op hen gevallene keuze, mede als Bestuurers, bedankten.

De Maatschappij dus haare oprichting van gemelden 16den van Slagtmaand 1784 beginnende te reekenen, en voornaamelijk, ten nutte van den zogenaamden gemeenen Burger of Handwerksman, zullende werkzaam zijn, verkoos, op voorstel van M. NIEUWENHUYZEN, tot haare Zinspreuk, de woorden: *Tot Nut van 't Algemeen*, en vondt tevens goed, om een Ontwerp van haare oprichting, oogmerk en werkzaamheden, te gelijk met eenen uitnoodigenden Brief, te doen drukken; welke beiden op den 23sten van Slagtmaand 1784 aan zodanige onzer Landgenooten werden gezonden, bij de-

welken men het best meende te zullen slagen, om dezelven als deelgenoten, of betaalende Leden, aan te winnen.'

Deeze rondzending van Brieven en Ontwerpen was van zulk een gewenscht gevolg, dat men in het laatst van 1784, en in het begin van 1785, reeds een genoegzaam aantal Leden tellen kon, om de kosten goed te kunnen maaken, tot het drukken van Wetten, het vervaardigen van eenen stempel voor de Medailles, en andere onkosten vereischt wordende. Hierop besloot men den 21sten van Louwmaand 1785, te *Edam*, eene Vergadering voor de Leden te beleggen, welke dan ook op dien dag, in het zogenaamde *Prinsenhof* aldaar, onder voorzitting van J. A. HOEKSTRA, wierd gehouden, en de volgende Prijsvraage daarin opgegeeven:

Welke bewijzen leveren Natuur en Reden op voor het bestaan van God? In hoe verre kunnen wij dat wezen kennen? En welke zedekundige gevolgen kunnen daaruit afgeleid worden?

Men bepaalde bij de opgave deezer vraage, hoedanig men dezelve wenschte beäntwoord te zien. In de behandeling deezer stoffe, moest, bij wijze van Inleiding, uit een klaar en algemeen bekend voorbeeld, Gods bestaan aangewezen worden. Ten 2den, God erkend worden als de oorzaak en onderhouder, (*a*) van ons geestelijk, (*b*) van ons stoffelijk beginsel; en ten 3den, moesten daaruit, doch kortelijk, alle de pligten, welke hunne betrekking hebben, zo wel op God en op onze Naasten, in 't Godsdienstige, Burgerlijke en Huishoudelijke, als op ons zelven, afgeleid, en, op dat het voor alle gezindheden geschikt zoude zijn, al het leerstellige vermijd worden; vooral moest de Schrijver zorg draagen, om niet te vervallen in fijne, afgetrokkene, wijsgeerige redeneeringen en bespiegelingen, welken het begrip van den gemeenen mán te boven gaan; maar integendeel alles aanwenden, om het voor elk bevatlijk en nuttig te maaken. Daartoe moest ook de Schrijver bedacht zijn, om zijne Verhandeling in korte Hoofdstukken te verdeelen, en op geschikte plaatsen, gebeden en dankzeggingen, echter niet boven het getal van drie of vier in 't geheel, er bij te voegen. En daar de Maatschappij deeze stukken, door eenen geringen

prijs,

prijs, voor elk verkrijgbaar wilde maaken, moest de Schrijver tevens in het oog houden, dat de Verhandeling, zo na mogelijk, niet boven de 80 bladzijden Dessendiaan Letterdruk in klein Octavo, beliep. — De Verhandelingen moesten, vergezeld van een gezegeld briefjen, waarin de naam en woonplaats des Schrijvers, en van buiten getekend met dezelfde Spreuk, welke onder de Verhandeling geplaatst was, in goed Nederduitsch geschreven, voor den 1sten van Hooimaand 1785, vragtvrij gezonden worden aan M. NIEUWENHUYZEN, Med. Doctor en Secretaris der Maatschappij, te *Edam*; zullende de goedgekeurde Verhandeling beloond worden, met een Eerpenning, ter waarde van tien Ducaaten, of dezelve bij verkiezing in geld, zullende de overige briefjens ongeopend verbrand worden.

De Vergadering van Bestuurers noodig geöordeeld hebbende, haaren kring te vermeerderen, had in de eerste plaats tot Bestuurers binnen de Stad verkozen, den 30sten van Slagtmaand 1784, JAN LUOT, Hoofdgaarder te *Edam*, die, na eens bedankt te hebben, deeze keuze aannam; op den 8sten van Sprokkelmaand 1785, HERMANUS VAN COPPENNOLLEN en SIMON PLAS, Notaris en Procureur te *Edam*, van dewelken de eerste bedankte, en de laatste het Bestuurerschap den 16den daaraanvolgende aanvaardde. Ook verkoozen gemelde Bestuurers, in de tweede plaats, tot Medebestuurende Leden buiten *Edam*, op den 28sten van Wintermaand 1784, GERRIT BREMDER À BRANDIS, Leermeester in de Wis- en Sterrekunde te *Amsterdam*; den 8sten van Sprokkelmaand 1785, JOHAN JACOB LE SAGE TEN BROEK, *A. L. M. Phil. Doct. Phil. Prof. Honorair* en Predikant te *Rotterdam*; den 22sten van Lentemaand, JOHANNES FLORENTIUS MARTINET, *A. L. M. Phil. Doct.* en Predikant te *Zutphen*, en DANIEL HOVENS, Leeraar der Doopsgezinden te *Leijden*; en eindelijk den 28sten van Zomermaand 1785, BERNARDUS BOSCH, Predikant te *Diemen*; welke allen deeze hunne opgedraagen posten aannamen; hebbende eenige andere, zo Hoogleeraars als Leeraars der Hervormden, daartoe verkozen zijnde, voor dezelve posten bedankt.

De Bestuurende Leden eenen tweeden Brief van uitnoodi-

ging, en daar bij gevoegd Ontwerp der Maatschappij, aan verscheidene Lieden gezonden, en dit door een aanwinst van veele Leden gevolgd zijnde, zo ontstond bij dezelve al ras eene vreeze, dat dit zo zeer gewenscht getal welhaast zoude verminderen, uit hoofde dat men niet in staat zoude zijn, om aan allen telkens te kunnen berichten, het geen van tijd tot tijd, bij de Maatschappij voorviel. Ten anderen, zo voorzag men ook, dat de werkzaamheid der gezamenlijke Leden, door de grootheid van hun getal, bezwaarlijk, zo niet onmogelijk, zonde aan den gang te krijgen zijn, indien daaromtrend niet zulke maatregelen genomen of middelen beraamd wierden, door deweiken allen deeze zwarigheden wierden uit den weg geruimd. Hierom was het, dat de Vergadering van Hoofdbestuurers, op Voorstel van J. J. LE SAGE TEN BROEK, op den 5den van Lentemaand 1785, eenpaarig besloot, om op alle zulke plaatsen, waar een genoeggzaam aantal Leden was, Departementen op te richten, of zodanige Vergaderingen, welken, onder de bezorging van twee of drie Bestuurers, een Penningmeester en Secretaris, gehouden konden worden, ten einde door dezelven alles ter kennis en stemming van de Leden te brengen, kunnende van wegen deeze Vergaderingen jaarlijks, of zo dikwijls zulks noodig geöordeeld wierd, eenige Bestuurers, naar de Vergaderingen te *Edam* afgevaardigd worden.

Ingevolge dit besluit, wierden daadelijk Brieven afgezonden, als 1.) aan den Voorsteller van dat Ontwerp J. J. LE SAGE TEN BROEK, met volmagt, om nevens zich twee Medebestuurende Leden te verkiezen; als mede een Secretaris en Penningmeester, voor de Leden te *Rotterdam*, aan te stellen. 2.) Aan G. BRENDER À BRANDIS, B. ZUR MUHLEN en J. VAN EDEN BARENTSZ. om ten aanzien van *Amsterdam*, het noodige, dien aangaande, te verrichten. Wordende ten 3den zo aan J. C. BACKER te *Dordrecht*, C. DE VRIES te *Haarlem*, D. HOVENS en L. BOUMAN te *Leijden*, als aan F. VAN BERGEN te *Groeningen*, gepaste aanschrijvingen gedaan, om de oprichting der Departementen aldaar tot stand te brengen; zijnde dit van zulk een gewenscht gevolg, dat reeds in het begin van Grasmaand 1785, te *Amsterdam* een Departement tot stand kwam;

kwam; wordende, nog vóór het houden der Eerste Algemeene Vergadering, ook een Departement te *Bodegraven*, onder opzicht van den Heelmeester DIRK STOOP, opgericht.

Nadat Burgemeesteren van *Edam*, in den tijd, tot Beschermers, en RYNDERT WYNGAARD, op den 26sten van Hooimaand 1785, door de Hoofdvergadering te *Edam*, tot Medebestuurer waren verkozen, en een en ander dit hadden aangenomen, wierdt de Jaarlijksche Vergadering, ingevolge een besluit op den 17den van Oogstmaand genomen, aldaar den 23sten van die maand gehouden.

De gezegde dag verscheenen zijnde, wierd deeze Vergadering, welke als de eerste der Maatschappij moet aangemerkt worden, op eene aangenaame en eenigzins luisterrijke wijze gehouden.

Nadat de Leden, ten 10 uure des morgens, in de Kleine Kerk vergaderd waren, wierden Burgemeesteren, door de bestuurende Leden, ter Vergadering ingeleid, en dezelve door J. A. HOEKSTRA, als Voorzitter geöpend, met eene Redevoering, *over den oorsprong, voortgang, het nut en de voortreflijkheid der Kunsten en Weetenschappen.* Wordende deeze Redevoering voorafgegaan, tusschen beiden tweemaal vervangen, en besloten, door een orchest van 16 Muzijkanten, onder het bestuur van den Organist FRITSKORN. Na het houden van deeze Redevoering, vervoegden zich de Leden naar het zogenaamdé *Prinsenhof* te *Edam*, om de werkzaamheden van dien dag aldaar voord te zetten.

Niet lang bleef *Edam* de zetel der Algemeene Vergaderingen. Om verscheide redenen wierdt de Meerderheid van Departementen en Leden, in den Jaare 1787, te raade, het Hoofdbestuur der Maatschappije na *Amsterdam* te verplaatzen. Zints dien tijd hieldt het Departement van *Edam* op, den rang van *Hoofd-Departement* te bekleeden: dewijl de Uitvoerende Magt thans wierdt opgedraagen aan eene Vergadering van acht Hoofdbestuurders, nevens eenen Penningmeester en eenen Sekretaris. Van de Hoofdbestuurders zouden jaarlijks twee aftreeden, de Penningmeester voor een onbepaalden tijd, en de Sekretaris, de eenige, welke eene jaarwedde trekt, voor zijn leeven worden aangesteld. De Eerw.

 J. NIEU-

J. NIEUWENHUIZEN alleen, als eerste Oprichter, zou zijn leven lang aanblijven in het Hoofdbestuur. Van den algemeenen opgang der Maatschappije, welke in den voorleeden Jaare 1798 den titel van *de Bataafsche* heeft aangenomen, kan ten bewijze dienen het getal haarer Departementen, welke thans tot negenënveertig is aangegroeid, die, te zamen, 3478 Leden tellen.

Zie hier de naamen der Plaatzen, volgens den rang, in welken zij, gedunrende dit loopende Jaar 1799, uit de onderscheidene Departementen, Afgevaardigden ter Algemeene Vergaderinge gezonden hebben. *Bodegraven*; *Zaandam*; *Amsterdam*, tweede Departement; *Dordrecht*; *Utrecht*; *Beverwijk*; *Hoorn*; *Leijden*; *Bergen op den Zoom*; *Stad en Lande*; *Leeuwarden*; *Koog en Zaandijk*; *Oudenbosch*, *Monnickendam*; *Gouda*; *Wijk bij Duurstede*; *Warmond*; *Waterland*; *Middelburg*; *Niedorp en Winkel*; *Purmerend*; *Paramaribo*; *Algemeen Departement*; *Haarlem*; *Sloterdijk*; *Heereveen*; *Den Haag*; *Edam*; *Blokzijl*; *Holwert*; *Dokkum*; *Zierikzee*; *Wormerveer*; *Wormer en Jisp*; *Marsum*; *Deventer*; *Schiedam*; *Vlissingen*; *Sneek*; *Amsterdam*, eerste Departement; *Franeker*; *Enkhuizen*; *Giethorn*; *Meppel*; *Zwolle*; *Tholen*; *Idaarderadeel*; *Cuinre*; *Rotterdam*. Al ware het dat deeze Maatschappij geen ander nut hadt voortgebragt, dan de verbetering van het Schoolwezen, op verscheide plaatzen ingevoerd, zou zij, alleen uit dien hoofde, als eene zeer voortreffelijke inrichting moeten beschouwd worden. Schoolen ontmoet men, in onderscheidene oorden en plaatzen, welke haare verbetering, of ook wel hunnen oorsprong, aan de mildaadige inrichting zijn verschuldigd. Gelukkig was de inval, welke het ontwerp aan de hand gaf, om, zonder de verpligting tot het betaalen der jaarlijksche toelaage, Schoolmeesters tot Honoraire Leden der Maatschappije aan te neemen, mids dezelve zich verbonden, in hun onderwijs zich te bedienen van de Boeken, door haar in 't licht gegeeven. Behalven dit mogen wij een ander voordeel niet onvermeld laaten. Wij hebben 't oog op de Werkjes van onderscheiden aart, van tijd tot tijd in 't licht gegeeven, veele van welke eene gepaste strekking hebben, om den

leeslust op te wekken, het verstand met nutte kundigheden te verrijken, en in het hart een vuur van de edelste gezindheden te ontsteeken.

MARGARETA VAN OOSTENRYK. Zie hier eene overneemenswaardige bijdrage tot het karakter der Prinsesse. MARGARETA, in de wandeling zig *Margo* noemende en genoemd wordende, schijnt, hoe ongunstig zommigen van haar mogen oordeelen, met alle menschelijke gebreken, een zeer geestige, verstandige, letter- en kunstminnende Vorstin geweest te zijn, uit haaren aart, tot gul- en zagtheid overhellende, hoe zeer haar toon, als Landvoogdes, dikwijls klonk naar de snaaren, die haar, omringd van bedorven Hovelingen en booze Geestelijken, (welken zij niet genoeg, naar het schijnt, dorst wederstaan,) van 's Keizers wegen voorgespannen waaren. Met welk eene rondheid zij, die, in haar jeugd, het *bloemken Marguerite* gezegd wierdt (*), door onze Landzaten,

(*) Men weet dat de *Bloem*, dien wij *Madelieve* (misschien voor *Maagdelieve*, zie KILIAAN) noemen, in de Fransche Taal den naam van *Marguerite* draagt; van waar, mooglijk, aan MARGARETA, in haare jeugd, de naam van *Bloem*, *edele en beroemde Bloem*, is gegeven, enz. zie *l. c.* en *Poësies du xv Siecle pag.* S. *pag.* 214. Dan, wie weet, of hier nog niet een bijzondere reden voor is. Een zeer geagt Schrijver, (ik meen PASQUIER *l. c. Liv.* 6. *f.* 587.) verhaalt, als een aanmerkelijk geval, dat, toen MARGARETE, aan KAREL DEN VIII. ondertrouwd, nog in *Frankrijk* wierdt opgevoed, zij, op zekeren nagt, gedroomd hadt zig te bevinden in een ruim Park, waar in een *Madelief* (*Marguerite*) geplant was, welkers bewaaring aan haar was toevertrouwd; doch dat, terwijl zij 'er ten zorgvuldigste op paste, een ezel (*Asne*) gekomen was, die, na haar verscheide schoppen gegeven te hebben, eindelijk de bloem hadt opgeslokt. MARGARETA was, over dit gezigt, een tijd lang, zeer ontdaan geweest, en de Echtverbintenis tusschen Koning KAREL met ANNE VAN BRETAGNE, zo wel als de te huis zending

ten, somtijds, wierdt aangesproken, kan onder anderen blijken uit de Latijnsche Voorreden, met welke GERARD VAN NIEMEGEN, aan haar, zekeren Geslagt-lijst van het huis van *Bourgondie*, en het leeven van PHILIPS, haaren bastaard Oud-Oom, opdroeg, en in welke hij zig dus uitlaat: „ Ieder is edel, (zegt hij) onder de Christenen, zo dra „ hij, door onschuld, goedertierenheid en weldaadigheid, „ uitmunt, en die gaaven van Christelijken adeldom zouden, „ in U, helderer uitblinken, indien de valsche, kapdraagen„ de, in 't wit en 't zwart gekleedde, Vleiers, van uw Hof, „ en teffens van uw oor geweerd wierden; die, om eigen „ voordeel, op 't gezag van uwen naam, hunne geweldena„ rij, niet zonder bloedstorting ('t geen verschriklijk is om „ te zeggen) uitoeffenen. Indien ik deezen volgen wilde, „ moest ik (dus gaat hij voort) op den volgenden trant „ schrijven: Zie daar, doorlugte, vergode, MARGARETE! uwe „ moederlijke afkomst, die aan U niet meer roem, dan gij „ aan haar, bijzet. Aan U, die eens Konings en Keizers „ Dogter, Gemalin en Zuster van een Koning, Moeie van „ een Koning en Keizer zijt! en wat dies meer is. Maar „ mij dunkt, dat ik, eenvoudiger, liefderijker en meer naar „ waarheid, dus spreeke: Ge ontvangt hier, goedertierenste „ MARGARETE! uwe moederlijke oorsprong, die, zo ge de„ zelve niet (gelijk ge doet) door weldaadigheid, zagtmoe„ digheid en mildheid, versiert, U, eeuwig, tot schande zal „ verstrekken."

MA-

van MARGARETE zelve, was 'er kort op gevolgd. 't Verhaal van zoodanig een' droom, 't zij waar of valsch, maar, schielijk, onder 't Gemeen verspreid, en, door de gelijkheid in klanken van *Asne* en *Anne*, (naar de Fransche uitspraak) en van *Marguerite* met de *bloem* van dien naam, straks voor een Prophetie gehouden, kan der Vorstinne den bijnaam van *bloem* gegeven hebben; schoon dit, egter, een invallende gedagte is en niets meerder. Zekerder is het, dat zij met de Marguerite of Madelieven bloem op de penningen verbeeld wordt.

MARIE *van Bourgonje.* Om onze Leezers een denkbeeld te geeven van den ſmaak der vroegere tijden, en met welke kostbaare ſtaatelijkheden de geboorte van aanzienlijke perſonaadjen gevierd wierdt, zullen wij, uit VAN WYN, het berigt eener geloofwaardige Hiſtorieſchrijfſter volgende, de bijzonderheden vermelden, welke de ter waereldkomst deezer Gravinne vergezelden.

In één der Vertrekken, (zo ſchrijft VAN WYN) voor de Kraamvrouwe en het Kind afgezonderd, ſtondt een zeer groot Ledikant, met karmozijn ſatijn behangen, en verſierd met een zeer rijk Tapijt, waarop een groote zon van fijn gouddraad geſtikt was, (*brodè de fin or*) en, naar het welke, die Zaal de *Utrechtſche Kamer* (*la Chambre d'Utrecht*) genoemd wierdt, om dat, zo de Schrijfſter meende, die van *Utrecht*, dit Tapijt den Hertoge PHILIPS geſchonken hadden. Men weet, dat die Vorst, in 't voorgaande jaar, zijnen Bastaard-Zoon DAVID in den Bisſchoplijken zetel hadt weeten te dringen; en dit kan een blijk opleeveren, hoe zeer thans sommigen, in die Stad, hem beliefden; ja misſchien ook van den bloei des Tapijt-handels aldaar.

Maar, boven al, muntte uit het Kraamvertrek zelve. De Bedden waren gedekt met hermelijne Dekens, en deezen gevoederd met fijn paers laken. Men zag 'er, onder anderen, een zeer ruim *Buffet* (*Dresſoir*) met goud laken (*drap d'or Cramoiſy*) omhangen, op 't welk een groote menigte, niet alleen van goud en zilver Vaatwerk, maar ook van Kriſtal, met goud en edele geſteenten verſierd, wierdt gevonden. Van drie Confituur-Schaalen (*Drageoirs*), welken men hier onder telde, wierdt één op dertig, en een ander op veertig duizend Franſche Schilden (*Ecus*) een aanzienlijke ſom, bijzonder ten dien tijde, geſchat.

Naauwlijks was de geboorte van MARIA in 's Hertogen Landen bekend, of men ſtookte vuuren, luidde klokken, en bedreef overal alle teekenen van vreugde.

Zij wierdt te *Brusſel*, in de Kerk van *Coudenberge*, gedoopt; werwaarts men uit het Paleis van *Charolois* trok en keerde, te voet, tusſchen twee rijen der *Brusſelſche* Schutterij, op eenerleie wijze gekleed, en met toortſen in de hand.

Honderd Hofjonkeren (*gentils Hommes de l'Hotël*) gingen voor de Jonggeboorne uit, terwijl de slip van het Doopkleed gedraagen wierdt door BEATRIX *van Portugal*, gehuwd aan ADOLF *van Cleve*, Heer van *Ravestein*. JAN *van Bourgonje*, Graaf van *Estampes*, droeg de Waskaars; de Heer VAN RAVESTEIN zelve het Zout, in een overdekte Schaal, en ADOLF, hier gezegd *Monsieur de Gueldres*, Zoon van Hertoge ARNOUD VAN GELDER, (die dus toen reeds de vriendschap van PHILIPS zogt, met wien zijn Vader onëenig was,) de overdekte Bekkens; zo als men bij Doopplegtigheden, in die tijden, gewoon was. (*)

In de Kerk zelve, daar honderd Hofbedienden, (*Officiers de la Cour*) elk mede met een toorts in de hand, den trein afwagteden, en die geheel met Tapijten versierd was, hadt men, bij het Choor, een soort van Beddinge, (*Lies de careau de drap d'or*) opgerigt, die niet alleen met goud Laken, Hermijnen en andere kostbaare Stoffen was opgepronkt, maar gedekt met een schoon fijn Laaken, van Hollandsch Lijnwaad, (*beau fin drap de toilette de Hollande*) (†). De

(*) Het draagen van de Waskaars, en van het Zout, wierdt de meeste eer gereekend. De Schrijfster teekent aan, dat aan ADOLF hier de rang, naar mening van sommigen, boven zijnen Oom VAN RAVESTEIN, hadt dienen gegeven te worden. 'Er was geen hof anders, daar de Ceremonie, tot in de kleinste zaken toe, aan zulke stipte regelen verbonden was, dan dat van *Bourgondien*. Sedert is die staatelijkheid, na 't huwelijk van MAXIMILIAAN met MARIA, in 't huis van *Oostenrijk* overgegaan, en langst bij den Spaanschen tak gebleven.

(†) Ik teeken dit te meêr aan, om dat men 'er uitziet, tot welk een trap van aanzien dit Handwerk, hier te Lande, reeds was gekomen. Trouwens, reeds in 1396, schikte men in *Frankrijk*, ter verlossing van JAN VAN BOURGONDIE, Vader van onzen PHILIPS, en toen in den slag van NICOPOLI gevangen, den Turkschen Sultan BAJAZET, eenige Geschenken toe, en, onder deezen, zeer dun-

De doopvont ftondt mede onder een Pavillioen van goud Laken; en hier wierdt der toenmaalige rijkfte Erfgenaame van Europa, door den Aartsbisfchop VAN CAMBRAI, het Bondzegel toegediend: wordende ten Doop geheven door ISABELLE, Gemalin van PHILIPS, Grootmoeder van het Kind, begeleid door den Dauphin van *Frankrijk*, federt LODEWYK DE XI.; die, zijnen Vader ontvlugt, zig thans aan het Hof van *Bourgondie* ophieldt.

Nog teekent VAN WYN, aangaande het ontijdig einde van MARIA, het volgende aan, dat zij, eene liefhebfter zijnde van lichaamsoeffeningen, bijzonder van fchaats- en paardrijden, zich op den elfden Februarij des jaars 1482, tusfchen *Brugge* en *Dammen* ter jagt begaf, op een driftig Vrouwenpaard of Teller, wiens beugels, onder het fnel rijden, van een fprongen, waardoor de zadel los, en MARIA agterover fchoot, nederkomende op een zwaar ftuk hout, met dat gevolg, dat zij, aan de lendenen, eene zo zwaare kwetzuur bekwam, dat er, naa verloop van zes weeken, de dood op volgde. Haar lichaam wierdt te *Brugge*, het hart, volgens haare uitdrukkelijke begeerte, te *Antwerpen* begraaven.

Mr. H. VAN WYN, *Bijvoegfels* enz.

MARIA DE II. Van wegen de naauwe betrekking, welke deeze voortreffelijke Vrouwe, door haar Huwelijk, weleer tot de Nederlandfche Gewesten heeft gehad, vindt dezelve geene onvoegzaame plaats in onze Verzameling. Het uitmun-

dunne en kostbaare *Hollandfche* en *Kamerijkfche* Lijnwaaten (*Linei panni* Hollandici *et Cameracenfes, valde tenues et pretiofi*) volgens MEJER. *Annal. Flandr. f. m.* 214. Ik moet egter bekennen, bij FROISSART, dien hij aanhaalt, het woord *Hollandsch* niet gevonden te hebben, maar alleen *fines blanches toilles de* REIMS. Immers zo lees ik in de fraaie uitgaave van 1518, welke ik gebruike, en aldaar 4 *vol. f.* 56. *Vfo.*

muntend karakter, welk de volgende leerzaame bijzonderheden ten toon spreiden, doet mij te meer daartoe besluiten. Zij was de Dochter van JACOBUS DEN II, eerst Hertog van *Yorck*, en daarna Koning van *Engeland*, en wierdt gebooren in het paleis van *St. James*, op den tienden van Bloeimaand des Jaars 1662. Schoon de Koning haar Vader, die ten tijde haarer geboorte slechts Hertog van *Yorck* was, eenige genegdheid vertoonde voor den Roomsch-Katholijken Godsdienst, en haare Moeder daar van openbaare belijdenis deedt, wierdt MARIA nogthans in den Protestantschen Godsdienst opgevoed. Den ouderdom van volle zestien jaaren hadt zij nog niet bereikt, toen zij in den echt wierdt vereenigd met WILLEM DEN III, Prinse *van Oranje*, op den vijftienden van Slagtmaand des Jaars 1677. Kort naa de voltrekking haars huwelijks, stak zij met haaren Gemaal na *Holland* over, daar zij elf jaaren woonde, te weeten tot in Sprokkelmaand des Jaars 1689, wanneer zij na *Engeland* terug keerde. Van elders is het bekend, wat aanleiding gaf tot deeze reize: de afkeer naamlijk der *Engelsche* Natie van JAKOBUS DEN II, en haare wensch om deszelfs Dochter MARIA den throon te doen beklimmen. Op den twaalfden dag der straks genoemde Maand kwam zij te *Whitehall*, en wierdt 's anderen daags voor Koningin van *Engeland* uitgeroepen. De Opperheerschappij, de Kerkopperhoofdigheid en het gezag over alle eigendommen en goederen aan de Kroon behoorende, deelde zij gelijklijk met den Koning haaren Gemaal; doch het bestuur en de uitvoerende magt berustten alleenlijk in den Koning, ingevolge van een Verdrag, bij het beklimmen van den Throon aangegaan. In 't vervolg, nogthans, maakte het Parlement eene Akte, behelzende, dat, geduurende des Konings afweezigheid, de Koningin de zelfde magt in Regeeringe en uitvoeringe zou bezitten. Dienvolgens bediende MARIA zich van deeze magt, zo dikmaals de Koning uitlandig was, en stelde hem dezelve wederom in handen, zodra hij in het Rijk wederkeerde.

MARIA bezat alle de hoedanigheden van lichaam en geest, welke aan haaren hoogen rang voegden; op haar mogt het zeggen van SUETONIUS worden toegepast: *Omnes Mariæ corpo-*

poris animique Virtutes, quantas nemini cuiquam contigisse satis constat. Haare ingetogenheid was zodanig, als haarer waardigheid en het gewigt der zaaken, welke zij behandelde, betaamde. Bij andere gelegenheden, egter, bezat zij eene inneemende openhartigheid, die allen, welke toegang tot haar hadden, bewoog, met eene betaamelijke vrijmoedigheid te handelen. Zij was een geslagen vijandin van alle dubbelhartigheid, en gelijk zij niemand wilde misleiden, vermijdde zij ook zorgvuldig alle gelegenheden, die anderen in de verzoeking konden brengen om haar te misleiden. Spotägtigheid van aart kon zij in zich zelve, noch in anderen, dulden; zij beschouwde het als wreed en barbaarsch, zich te vermaaken, ten koste van anderen, en uit de dwaasheid of rampen der naasten gelegenheid te zoeken om zijne geestigheid en vernuft te toonen. Een verstandig Schrijver merkt aan, dat zij alle de bevalligheden van haare eigen, en alle de grootheid van ziel van onze Sexe bezat. Indien zij de *Zenobiaes* en andere Heldinnen der oudheid niet navolgde, de reden hiervan was, geen gebrek aan moed; maar omdat zij van verstand was, dat zodanig een rol haare Sexe niet voegde. Veel werks maakte zij van het leezen van Godgeleerde Boeken, en hadt bijzonderlijk groote agting voor de Geschiedenis der Kerkvergaderinge van *Trente*, door FRA PAOLO geschreeven. Het leezen der Geschiedenissen in 't algemeen was haare geliefde oeffening; doch bovenal van de Geschiedenis van haar eigen land, als meest geschikt om haar eene meenigte van heilzaame lessen en onderrigtingen aan de hand te geeven. Bij zekere gelegenheid vraagde zij aan den beroemden Bisschop BURNET, haaren Vriend, waarom de Koning, haar Vader, zo zeer gebeeten was op JURIEU, een bekend Fransch Schrijver van haaren leeftijd! BURNET antwoordde, dat dit voornaamlijk aan JURIEUS scherpen schrijfstijl te wijten ware, hebbende hij, onder anderen, zeer onbetaamelijk gesprooken van MARIA, Koninginne van Schotland; waardoor hij een blaam gebragt hadt over allen, die uit deeze Vorstin gesprooten waren. De Prinses MARIA herwerte hierop, dat JURIEU niet te beschuldigen was, indien 't geen hij van Koninginne MARIA hadt geschreeven, overeen

kwam

kwam met de waarheid. Op welke rondheid zij deeze fraaie algemeene aanmerking, eener Vorstinne waardig, liet volgen: „ Dat, indien de Vorsten (de kwaade naamlijk) in de daad „ zodanig waren, als de Geschiedschrijvers hen vertoonden, „ zij dusdanig eene (strenge) behandeling wel verdiend had- „ den; als mede dat dezulke, die hunne voetstappen volg- „ den, moesten verwagten, eveneens te zullen behandeld „ worden; dat de waarheid ten langen laatste moest aan den „ dag koomen, en dat zij dezulke, voor wien zij niet voor- „ deelig was, te minder spaarde, naar gelang zij langer was „ in bedwang gehouden; dat het maar een geringe smart „ was, in hunne waare gedaante aan de waereld voorgesteld „ te worden, in vergelijking der weezenlijke onheilen, wel- „ ke zij met eigen handen anderen berokkend hadden." Zij geloofde dat alle Vorsten zulke Geschiedenissen, als de geheime Geschiedenis van PROKOPIUS, moesten leezen: omdat, schoon deeze Geschiedschrijver misschien de dingen een weinig verzwaard, en op eene onhebbelijke wijze geschreeven hadt, zij, nogthans, uit dusdanige Geschiedenissen konden zien, wat, naastdenkelijk, de waereld van hun zeggen zoude, wanneer zij door vreeze voor hunne magt niet meer weerhouden wierdt. — Zij beminde de Dichtkunde, en wist 'er wel over te oordeelen; en zij waardeerde haar te hooger, naar gelang derzelver onderwerpen van meer aangelegenheids waren. Zij besteedde veel meer tijd aan leezen en letteroeffeningen, dan de zulken konden gelooven, die niet wisten, hoe veel zij zich in haar Kabinet gewoon was op te sluiten; want nimmer verzuimde zij, om eenigerhande reden, de bijzondere en openbaare Godsdienstoeffening. Nog meer tijds zou zij der Letteroeffeningen hebben toegewijd, hadt niet een zeker ongemak, waar mede zij van tijd tot tijd aan de oogen gekweld was, haar genoodzaakt, haaren lust hieromtrent te bedwingen. Haare oogenblikken van uitspanninge besteedde zij zeer aangenaam aan het beöeffenen der Bouwkunde en het beplanten van een geliefden Tuin. — Gelijk zij de goedertierendste onder de Vorstinnen was omtrent haare Onderdaanen, dus was zij ook de inschikkelijkste der Vrouwen jegens haaren Echtgenoot, en de beste der Meeste-

tereasfen ten aanzien van haare Dienstboden; ook wierdt nimmer eene Meesteres meer gevreesd en bemind. Het voldeedt haar niet dat zij zelve met goedwilligheid en Godsvrugt begaafd was, maar zogt ook de zelfde deugden in te boezemen aan allen, die de eere hadden van met haar te verkeeren: voornaamlijk de zulke, welke onder haar bijzonder opzigt ftonden. Merkwaardig is het, dat zij een voorraad van goede Boeken liet brengen op die plaatzen, daar de Wagt gehouden wierdt, opdat zij, die niet onmiddelijk in dienst waren, den tijd nuttig mogten doorbrengen. De verbetering der zeden ging haar zeer ter harten. 's Daags vóór haar overlijden hoorde men haar zeggen, dat hoewel zij weinig hoope hadt, de zeden haarer onderdaanen te zullen hervormen, zij, nogthans, befloten hadt, in haar aangevangen werk te volharden, en dat nimmer iets in ftaat zijn zou, haar daar van af te trekken; dat zij niet zou nalaaten, alles te beproeven 't geen daartoe konde dienen, en haar ontwerp voort te zetten, hoe langzaam en ongevoelig deszelfs vorderingen ook zijn mogten. — Weldaadig was zij in de grootfte uitgeftrektheid; zij nam alle gelegenheden waar om de zulken, die gebrek leeden, of zich op de eene of andere wijze in verlegenheid bevonden, te hulpe te koomen. Duizenden van menfchen ondervonden dagelijks de uitwerkzels haarer mededeelzaamheid; nimmer deedt eene Vorftin onder de Christenen zo veele liefdegiften, met minder vertooning. Wat aangaat de zaaken van Regeeringe in 't algemeen, haare naauwkeurigheid om zich op de geftelde uuren in den Raad te vervoegen; haar geduld in de gehoorgeevingen; haare zagtmoedigheid in het geeven van bevelen; haare ingetogenheid in het fpreeken; haare getrouwheid in beloften; haare toegeeflijkheid, wanneer zij iemand op eenen misflag agterhaalde; haare vaardigheid in het beloonen; haare naarftigheid in het geeven van ordres; haare gereedheid in het hooren van den raad, dien men haar gaf; en het naauwkeurig berigt, welk zij aan den Koning haar Gemaal deedt: alle deeze deugden blonken in haar zo luifterrijk uit, en gingen met zo veel wijsheids gepaard, dat zij geene haarer pligten verwaarloosde, en

dat niets in haast, verward, of met ongeduld, bleek verrigt te zijn.

In den Jaare 1690 nam MARIA, voor de eerste maal, het bewind der zaaken in handen, terwijl de Koning haar Gemaal zich in *Ierland* onthieldt, om dat Rijk zijner heerschappije te onderwerpen. Geduurende dit bewind van MARIA hadt de *Engelsche* Vloot, die onder het bevel stondt van den Graave VAN TORRINGTON, het ongeluk van verslagen te worden door de *Franschen*: eene gebeurtenis, bekwaam om de Koningin voor altoos een tegenzin tegen het Rijksbestuur te doen opvatten. Doch zij betoonde, te deezer gelegenheid, een groot geduld en eene volkomene onderwerping aan den Godlijken wille, zonder eenige bekommernis over het toekoomende. En hoewel de luisterrijke overwinning, in *Ierland* bij de *Boyne* behaald, en de behoudenis van den persoon des Konings, die, door een Kanonschoot, eene wonde aan zijn been hadt ontvangen, het tooneel een weinig deedt veranderen, en de zaaken van *Engeland* in een anderen toestand bragt, de Koningin bleek des niet veranderd te zijn; zij betoonde daarover veel vreugde, doch met dezelfde bedaardheid. Het tweede jaar van haar Rijksbewind voltooide de te onderbrenging van geheel *Ierland*, hoewel men geringe hoop gehad had op een zo goeden uitslag. Zij viel niet af in de aanmerkingen, welke zij over deeze gebeurtenissen maakte. „ Onze heirmagten, zeide zij, scheenen elderen geducht te zijn, zo ter Zee als te Lande, en wij hoopten op deeze of geene gebeurtenis, welke beslissende zijn zoude; alleenlijk vreesden wij, dat in *Ierland* onze magt niet groot genoeg zijn zoude, om aldaar eenen Veldtogt te doen, welke van den Oorlog een einde zoude maaken. Maar de oogmerken der Voorzienigheid verschillen zo zeer van de verwagtingen der menschen, dat 'er niets aanmerkelijks is voorgevallen, behalven in *Ierland*, van waar wij weinig of niets verwagten."

Naauwlijks was de Koningin, in den Jaare 1692, aan het roer van Staat gezeten, of *Engeland* zag zich gedreigd met eene landing en inval der vijanden; doch tegenwind hieldt de Vloot der *Franschen* in hunne havens op, begunstigde de ver-

vereeniging van de Schepen der *Engelschen* en hunner Bondgenooten, en hij liep niet om, voor dat hij medegewerkt hadt tot het behaalen der roemrijkste overwinninge, welke *Engeland* ooit bevogten heeft; en die geenen, welke eenen inval in dat Rijk doen wilden, hadden, daarenboven, het akelig schouwspel voor oogen, van hunne beste Schepen te zien verbranden. De tijding deezer blijde gebeurtenisse vernam de Koningin met dezelfde bedaardheid, met welke zij voorheen den Hemel met de donkerste wolken bedekt gezien hadt. Even donkere wolken scheenen zich aan de lucht te verzamelen, geduurende haar Rijksbewind in den Jaare 1693, door den ongelukkigen uitslag van den slag van *Landen*. Het volgende jaar was het laatste, dat MARIA aan het bewind der zaaken de hand sloeg. Toen scheen de Zon des geluks veel klaarder over *Engeland*. De *Engelsche* legermagten te Lande overtroffen die der vijanden in getal en sterkte; zij hadden op dezelve verscheide aanzienlijke voordeelen behaald; terwijl de Vlooten zich verzekerden van de heerschappije, niet alleen van de Zeeën aan *Engeland* grenzende, maar ook van den geheelen Oceaan en der Middellandsche Zee. In dezen bloeienden staat stonden de zaaken, met de hoop op eenen gelukkigen uitslag in het toekoomende. De toebereidzels tot den volgenden Veldtogt wierden met allen vlijt en spoed gemaakt, wanneer het der Voorzienigheid behaagde, *Engeland* van een zijner waardste panden te berooven, door deszelfs doorluchtige Koningin uit dit leven weg te rukken. Onverwagt wierdt MARIA overvallen van de Kinderpokjes, die binnen weinige dagen een einde aan haar leeven maakten, op den zevenden van Louwmaand des Jaars 1695, des morgens ten een uur, in het drie en dertigste jaar haars ouderdoms. Niet alleen in *Engeland*, maar zelfs in de *Vereenigde Gewesten*, wierdt zij, om haare uitmuntende deugden en voortreffelijke hoedanigheden, van grooten en kleinen, oprechtlijk betreurd. De Koning, haar Gemaal, was zo getroffen van haaren dood, dat hij verscheiden weeken buiten staat was, om zich met zaaken van gewigt bezig te houden. Van haare Godsvrugt en gelaatenheid in haar uiterste, vinden wij een berigt in de Geschiedenisse van Bisschop BURNET, die

haar van nabij kende, veel met haar, zo in *Engeland* als in *Holland*, hadt omgegaan, en in wien zij een ongemeen vertrouwen stelde. Van dit vertrouwen vinden wij een merkwaardig voorbeeld, door den Bisschop zelven verhaald. Op zekeren tijd, terwijl zij zich nog in den *Haage* onthieldt, voor dat zij den *Engelschen* throon beklom, haar gevraagd hebbende, wat zij dagt, dat de Prins haar Gemaal zijn zoude, wanneer zij eens Koningin van *Engeland* wierdt? bragt hij haar, zonder veel moeite, tot het besluit. „ Dat zij „ zich vergenoegen zou met den naam van Koninginne, dat „ zij den Prinse den naam en het gezag van eenen Koning „ zou doen opdraagen, en dat zij, volgens de les der Schrif- „ tuure, hem, als haaren Man, in allen gehoorzaam zijn „ zou, zo hij haar, als zijne Vrouw, beminnen wilde." Prins WILLEM was zeer in zijnen schik met dit besluit, hetwelk de Prinses, naderhand, in BURNETS tegenwoordigheid, hem verhaalde. „ Hij was," zeide hij, op een anderen tijd, tegen iemand, „ nu negen jaaren getrouwd geweest, zonder „ dat hij het hart gehad hadt, om de Prinses te brengen op „ een stuk, welk BURNET, in éénen dag, hadt weeten af te „ handelen."

Geduurende haare ziekte, en toen alle hoop reeds verlooren scheen, verklaarde Koning WILLEM aan BURNET, met traanen in de oogen, dat hij, van den gelukkigsten Mensch, die hij geweest was, het elendigste schepzel, dat 'er op aarde was, zoude worden; dat hij, geduurende hun huwelijk, niet een éénig gebrek in haar ontdekt hadt; en dat zij verdiensten bezat, welke niemand dan hij zelve konde kennen. — Koningin MARIA was van eene meer dan middelmaatige grootte, bezat eene aangenaame en deftige houding, een inneemend voorkoomen, fraaie en regelmaatige trekken, en eene blozende koleur.

MARTINET, (JOHANNES FLORENTIUS) wierdt geboren op den twaalfden Junij des Jaars 1729, te *Deurne*, in de voormaalige Meierij van *'s Hertogenbosch*, alwaar zijn Vader het Leeraarampt onder de Hervormden bekleedde, doch, toen zijn Zoontje den ouderdom van slegts tien jaaren bereikte,

deezer waereld overleedt. Toen vertrok onze JOHANNES, met zijne Moeder, na *'s Hertogenbosch*, alwaar hij eerst op de Taalen, en vervolgens, onder de Hoogleeraaren te dier Stede, zich op hoogere Weetenschappen toeleide. Het Hoogeschool te *Leijden* ontving hem vervolgens, als een veelbelooven den Jongeling, die zich, in het beoeffenen van allerlei takken van Weetenschappen, die met zijn toekomend beroep in betrekking stonden, tot een bekwaamen Euangeliedienaar vormde. MUSSCHENBROEK onderwees hem in de Wijsbegeerte, en JOHANNES ALBERTI in de Godgeleerdheid. In den Naazomer des Jaars 1752 wierdt MARTINET, onder de Klassis van *Peel* en *Kempeland*, tot Proponent aangesteld. Drie en een half jaar, evenwel, verliepen er, voordat hem een beroep wierdt opgedraagen; van welk lang verwijl de reden moet gezogt worden, deels in het groot getal Proponenten, 't welk, ten dien tijde, eenige honderden beliep; deels, omdat de Leerlingen van ALBERTI, toenmaals, niet in den besten reuk waren, immers minder gezogt wierden dan die van andere Hoogleeraaren, wien de naam van zuivere Rechtzinnigheid naaging. Dien tusschentijd, egter, bragt MARTINET ledig noch nutteloos door. Zijner overheerschende zucht tot de Wijsbegeerte bot vierende, en vooral op de beoeffeninge der Natuurlijke Historie zich naarstig toeleggende, beklom hij, in de Maand Meij des Jaars 1753, den trap van Meester in de Vrije Kunsten; verdeedigende, bij die gelegenheid, in 't openbaar, eene Verhandeling over de Ademhaaling der Insekten (*Dissertatio Philosophica Inauguralis de respiratione Insectorum*). Naa verloop van gemelde tijdvak, wierdt MARTINET als Leeraar beroepen, in de Maand Meij des Jaars 1756, te *Gellekum* en *Rhenoij*, twee Dorpjes, niet verre van *Leerdam*. Hier vertoefde hij tot in de Maand October des Jaars 1759, wanneer hij na *Edam* vertrok; eene gewenschte verplaatzing, als die hem nader bragt bij zijne vrienden, die hij nu reeds in merkelijken getale telde. Vier jaaren laater tradt hij in 't huwelijk met MARIA MARGARETA VAN OSSENBERCH, eene Dogter van zeer goeden huize. Met veel lof bediende hij de *Edamsche* Gemeente, veertien jaaren lang, wanneer hij na *Zutfen* vertrok, op ster-

ken aandrang en door bewerking vooral van den Heere VAN DER CAPELLEN, *Heere van Dortü*, Burgemeester dier Stad.

Geduurende zijn verblijf te *Rhenelj* en te *Edam*, nam MARTINET in zijn huislijk opzigt en onderwijs eenige Jongelingen, bij welke 's Mans naagedagtenis nog heden in zegening wordt bewaard. Van zijne verbaazende vorderingen in de kennis der Natuurlijke Hiftorie gaf hij eene proeve, in het Antwoord op de Vraage van de Hollandfche Maatfchappij der Weetenfchappen te *Haarlem*, luidende: „ Wat er tot dien „ tijd toe over de Natuurlijke Hiftorie van ons Vaderland „ gefchreven ware? Wat er nog aan dezelve ontbrak? En „ welke de beste wijze ware, waarop die Hiftorie zou die„ nen gefchreven te worden?" De tweede of zilvere Prijs was het Eerloon diens arbeids. In den Jaare 1779 verkoos hem die Maatfchappij tot haar Medelid, en bewees hij aan dezelve, behalven zijne eigen opftellen, geen geringen dienst, door het vervaardigen van een omftandig Register op de achttien eerfte Deelen haarer uitgegeeven Verhandelingen. Dat Register toont aan den opflag des oogs, dat niemand van alle de Leden zo veele bijdragen tot die Verhandelingen, als MARTINET, heeft geleverd. Twee Verhandelingen munten onder dezelve uit: de eene over het *opdoemen van zee en land, en diergelijke verfchijnzels*; de andere over *het wier der Zuiderzee*. Geen wonder dat ook andere Geleerde Genootfchappen een Man van zo veele kunde en vermaardheid aanzogten en het Lidmaatfchap opdroegen! In het Jaar 1780 verkoos hem het *Zeeuwfche Genootfchap der Weetenfchappen, te Vlisfingen*, en in den Jaare 1787, het *Bataafsch Genootfchap van Proefondervindelijke Natuurkunde, te Rotterdam*, tot Medelid. Eene Verhandeling over het *Grond-ijs*, het eerstgenoemde Genootfchap toegezonden, was, evenwel, de eenige vrugt van dit tweevoudig Lidmaatfchap. Zeer onverwagt overleedt MARTINET. Herhaalde toevallen van beroerte hadde zijn denk- en fpraakvermogen merkelijk geknakt. In de hoope op eenige beternisfe hadt hij, in de Maand Junij des Jaars 1795, zich na *Amfterdam* begeven, om er de kragt der Elektrifche bewerkingen te beproeven. Gehuisvest bij zijne Vriend, den Makelaar A. HUSKUS, naadat hij

een

een gerusten nacht hadt doorgebragt, zittende aan zijn ontbijt, overviel hem, onder het steeken van een stukje broods in zijn mond, zijn oude kwaal, die in een slaapziekte uitliep, en, naa vijf dagen, een einde aan zijn leven maakte, in den ouderdom van ruim zevenenzestig jaar.

Werkzaam, bijkans zonder voorbeeld, was MARTINET; daar van kunnen getuigenis draagen de Schriften, door hem zelven opgesteld, of door hem in 't licht gegeeven. Wij zullen ze opnoemen. *Kerkelijke Historie der Waldensen*, 1765, vermeerderd en verbeterd herdrukt in 1775. *Katechismus der Natuur*, waar van het eerste Deel in den Jaare 1777 het licht zag; een werk, dat, in verbaazenden opgang, naauwlijks ooit zijn weêrgaê hadt, en niet slegts in het *Hoogduitsch*, maar ook, gelijk men stellig heeft verzekert, in *Noord-Amerika*, in het *Engelsch* is overgezet. — *Zeemans' Handboek*. — *Historie der Wereld*. — *Geschenk aan de Jeugd*, waaraan zijn Vriend en Amtgenoot A. VAN DEN BERG, nevens hem, gearbeid heeft. — *Vaderlandsch Huisboek*. — *Verhandelingen en Waarneemingen over de Natuurlijke Historie van het Vaderland*. Andere Schriften, door MARTINET uitgegeven of vertaald, draagen de volgende titels: *Anonymi Observationes in passionem Jesu Christi*. BOWERS, *Historie der Pausfen*, de twee laatste Deelen. — De Werken van FLAVIUS JOSEPHUS in 't Nederduitsch. — JOHAN CAREL PALIER, *Leerredenen over de Heidelbergsche Catechismus*. — F. DODDRIDGE, *tien Predikatien*. — W. LEERHMAN, *Pligten van een Euangeliedienaar*. enz.

Zie *Levensberichten van* J. F. MARTINET, *door* A. VAN DEN BERG.

MAURICIUS, (JAN JACOB) hadt tot Vader een geweezen Roomschgezinden Priester, doch die, vervolgens, tot de gezinte der Hervormden overging, en tegen de begrippen zijner voormaalige Geloofsgenooten verscheide Werkjes schreef. In den Jaare 1693 geboren, bekleedde onze MAURICIUS eerst den post van Commis bij den Hollandschen Raadpensionaris

IZAAK VAN HOORNBEEK, wierdt vervolgens Pensionaris van *Purmerend*, daarna Resident der Algemeene Staaten te *Hamburg*, en eindelijk Gouverneur-Generaal van *Suriname*. Gedeurende de negen jaaren, welke hij den laatstgemelden post bekleedde, ondervondt hij eene afwisseling van onaangenaamheden, door de bewerking van lieden, welke hem een ongenegen hart toedroegen, en zijn bestuur, in allerlei manieren, zogten verdagt te maaken. Bijkans bezwijkende onder den last der plaagerijen, verzogt hij, in den Jaare 1751, verlof, om na het Vaderland terug te komen, alwaar hij, tot genoegen zo wel van 's Lands Staaten, als van de Vergaderinge der Societeit van *Suriname*, zich in zulkervoege verdeedigde, dat hij van den aangewreeven blaam vrijgesproken, en daarenboven met een allerloflijkst Getuigschrift wierdt vereerd. Zedert leidde MAURICIUS een amptloos leeven, der Dichtkunde toegewijd, van welke hij, ten allen tijde, veel werks gemaakt hadt. Hij overleedt, in hoogen ouderdom, op den eenentwintigsten Maart des Jaars 1768. De volgende fraaie Dichtkundige Werken zijn de vrugten zijner penne: *de Lijdende Heiland*; *Gezangen op Zee*; *Dichtlievende Uitspanningen*; *Onledige Ouderdom*; *Regtsgeleerde Uitspanningen*; behalven verscheide Toneelstukken, van welke de SEMIRAMIS meermaalen, met toejuiching, ten *Amsterdamschen* Toneele gevoerd is.

MAURITS. Op het verhaal van den Heer J. WAGENAAR, en, uit dien Historieschrijver, door ons overgenomen, Deel XXII. bl. 302, dat 's Graaven Jaarwedde, bij zijne benoeming tot Hoofd van den Raad van Staaten, gesteld wierdt op twee duizend ponden van veertig Grooten ter maand, ontmoeten wij, bij den Heer VAN WYN, eene uitbreidende aanteekening, welke hier verdient ingevuld te worden, om meer dan ééne reden, welke den Leezer gereedlijk zullen in 't oog vallen. De Historie van WILLEM DEN I. kan hier uit tevens eenig licht ontvangen. VAN WYN schrift aldus. „Buiten die Wedde, wierdt ook de Hofhouding van den Graave, volgens eene Ordonnantie op dezelve gemaakt, voor reekening van *Holland*, *Zeeland* en *Utrecht* genomen, en, in 't be-

begin, op omtrend dertig duizend guldens 's jaars begroot. Men onttrok zig ook aan 's Vorsten Weduwe en Kinderen niet; nopens welk stuk ik een oogenblik zal stil staan, te meer, daar dit punt mij voorkomt, bij onze Schrijveren, eenigzints spaarzaam behandeld te zijn.

„ 't Is bekend, dat de dikwijls onvermijdlijke kosten, ten dienste van den Lande, door ORANGE gemaakt, zijne groote verliezen in dien dienst geleden, zijn talrijk Huisgezin, rijkelijke Hofhouding en ongeldzugtigheid, 's Vorsten Boedel met schulden overladen hadden. Dan de Staaten, met naame die van *Holland* en *Zeeland*, welken nevens die van *Friesland* en *Utrecht*, de kosten der Begraafnisse voor hunne reekening namen, toonden al rasch, hoe zeer zij de gedagtenis zijner Doorlugtigheid, ook in deszelfs Nageslagt, wilden eeren, niet zonder kosten van den Lande, voor zo ver, naamenlijk, de sobere toestand der Kasse zulks gedoogde. Zij hadden, kort voor 's Prinsen overlijden, aan deszelfs Gemalinne eene pillegifte, ten behoeve van haren onlangs gebooren Zoone FREDRIK HENDRIK, toegezegd, bestaande in eene losrente van vier en twintig honderd ponden, jaarlijks, tot veertig grooten het pond, waarin *Holland* agttien, *Zeeland* zes honderd ponden, zoude dragen, en van welke gifte, eerstdaags, de behoorlijke en gezegelde brieven zouden overgeleverd worden, welk laatste egter nog niet gevolgd was. Dan, twee dagen voor de begraafnis van 's Lands Vader, besloot men in *Holland* tot die bezegeling, die nog wel eenigen tijd, maar niet de betaaling, marde, even als *Utrecht* mede, tot zes honderd guldens 's jaars, aan lijfrenten, besslooten hadt. 't Bleef hier niet bij. Daar die van het Sterfhuis, door de Schuldeisscheren, telkens lastig gevallen, zig zelven, zo met opzigt tot deezen, als tot het gaande houden der Hofhoudinge, niet redden konden, en ook de Vorstinne Weduwe zig aan de Staaten van *Holland* vervoegd hadt, met verzoek, om Bewindsluiden in den Boedel te stellen, tot de aankomst der Bloedvoogden, namen de Staaten die zorge op zig, en begrijpende dat de uitgaave van het Sterfhuis diende te worden verminderd, en op zodanig eenen voet gebragt, dat, gelijk zij spraken, „ de eere van het Hof

 „ ende

„ ende van de Staten geconserveert mochte werden, met „ goedt contentement van de Gemeente," stelden zij, behalven drie Bewindslieden, nog vier andere Leden, uit den hunnen aan, ten einde, met die van *Zeeland* en *Utrecht*, een nieuw plan van Hofhouding, zo wel voor de Prinsesse, als voor den Graave MAURITS, te beraamen. Ook wierdt de Wedde van wijlen zijne Doorluchtigheid, tot den 1. van Herfstmaand des Jaars 1584 verlengt, en kwam men, op aandrang der Hofmeesteren, den Boedel te gemoete, met eene somme van agttien duizend guldens; laatende wijders nog eene somme van negen of tien duizend guldens, uit 's Lands Kasse, volgen, met vooruitzigt van verdere betaaling voor de Kooplieden, (*Levriers*), die goederen aan het Sterfhuis geleverd hadden. Dan, daar die Kas zelve zeer slegt voorzien, en met de lasten van den oorlog zwaar gedrukt was, besloot men, de gelden, welken tot voldoening van agterwezen, aan eenige Edellieden, en andere hoogere en laagere Bedienden, moesten worden uitgereikt, alvorens men dezelven konde afdanken, niet te neemen tot laste van den Lande, maar, daar toe, aan den Boedel te verstrekken eene somme van zeven duizend guldens, voor welke de Stad *Geertruidenberg*, die bij zijne Doorluchtigheid, voor gelijke somme, wel eer, in pandschap was genomen, zou worden afgelost. Ook hadt men, ter afdanking als boven, de Bewindhebbers van 't Sterfhuis, op hun verzoek, gemagtigd en toegestaan, eenig zilverwerk, van 't welk deezen eene lijst hadden overgegeven, te mogen verkoopen, of doen smelten; als mede de Tapeetserijen, Lijnwaaten en verdere bederflijke Goederen, ten overstaan van twee of drie Wethouders der Stad *Delft*, ter hoogster markt te doen verkoopen; van welke goederen egter bij gevolg, bijzonderlijk de kleederen zijner Doorlugtigheid uitgeslooten wierden, die, ter onderhandsche verkoop, tot dienst der Schuldeisscheren, wierden geprifeerd. Dit alles belette niet, dat eenigen der laatstgemelden, de roerende goederen, voor den Verkoop, bekommerden; doch de Staaten gelastten 't Hof van *Holland*, „ tot eere van den Lande „ ende Sterfhuyze voorn." deze luiden voor Kommissarissen

ſen te doen verſchijnen, zonder over deeze zaak openlijk te doen pleiten.

„ Langs deezen weg, wierden de zaaken, allengskens en op eene gevoeglijke en min kostbaare wijze, geregeld, en hier uit kwam ſtraks de Ordonnantie voort op de Hofhouding van MAURITS, van welke ik boven gewaagde, en waar bij ik hier alleenlijk zal voegen, dat de Staaten van *Holland*, op het verzoek van dien Graave, om de Hoofd-Officieren van zijn huis te benoemen, hunne Gemagtigden gelastten „ de „ voorſz. Hooft-officieren ende andere te ſtellen, reguard „ nemende, dat deſelve, is 't mogelyck, genomen mogen „ werden uyt de Provincien, tot onderhoudt van den Staet „ van ſyne Genade contribuerende, in alles bequaem ende „ geſchickt zynde." Daar de Staaten thans als Voogden handelden, ſteiden zij mede aan, „ die van den Raede ende „ Reeckeningen, ende den Theſaurier in 't Hof van ſyne „ Excellencie."

„ Wat de Princesſe Weduwe betreffe, ſchoon men haar, na 's Prinſen dood, twee kamers op 't Hof, voorzien „ *ende* „ *getappiſſeert na hare qualiteyt*," ſchijnt te hebben aangewezen, met vrijheid om alle haare roerende en onroerende goederen, weder tot zig te neemen, behaagde *Holland* haar in kort minder dan voorheen; 't zij dan dat zulks aan 't misſen van haaren, in dit Gewest verloorenen Gemaal, of aan eenen, haares inziens niet genoegzamen onderſtand, of aan andere redenen, te wijten ware. Zeker is het, dat zij, reeds op den 12 van Herfstmaand des Jaars 1584, den Gemagtigden uit de Edelen en Steden, die, bij 't vertrek der Staaten, ter voorziening op alle voorvallende zaaken, te *Delft* gebleven waren, door twee Hofmeesteren, liet aandienen; hoe zij op Saturdag toen eerstkomende, van meeninge was zig naar *Vlisſingen* te begeeven, de Staaten voor alle gunst en vriendſchap bedankende. De Gemagtigden deeden haar, wel terſtond verzoeken de reize uit te ſtellen, tot de bijeenkomst der Staaten zelve, welke op den 20 daar aan, ſtondt in te vallen; maar daar de Vorſtin, des niettegenſtaande, liet boodſchappen, bij haare gedagten te blijven, en ten dien einde ook bij de algemeene Staaten afſcheid te zullen neemen,

begaven zij zig, in persoon, bij haare Doorlugtigheid, en verkreegen met veel moeite 't uitstel, 't geen zij verzogt hadden. De Staaten hierop in den *Haage* koomende, benoemden eenigen uit hun ligchaam, om der Prinsesse voor te draagen, hoe zeer zij verlangden, dat haare Doorlugtigheid zig, voor eerst, in *Holland* bleeve ophouden, en voortginge „ de *vyf Kinderkens* van zyne Excellentie bij haar te hou„ den ende te doen instrueeren, mits dat, tot onderhoudt „ van dezelve vyf kinderkens, volgen zouden de twee duy„ zent guldens 's jaars, by die van *Hollant* ende *Zeelant*, „ tot pillegave, Juffw. ELISABETH, op den doop, belooft." En op dat wijders de Vorstin daadlijk eenige middelen mogte hebben „ tot onderhoudt ende Hofhouding, deedt men haar „ teffens aanbieden, tot dien einde, te zullen doen volgen „ de ses duyzent ponden van veertigh grooten, haer, tot „ vereeringe, op de inkomsten dezer Landen, geaccordeert." Toen egter ook deeze bezending slegts ten antwoorde terug bragt, dat haare Doorlugtigheid, „ niet tegenstaende haer„ luyder vermaningen, versocht ende ge-insteerd hadde, om„ me naer *Zeelandt* te mogen vertrecken, ten minsten voor „ den tyd van een maendt ofte ses weecken, ende dat *met* „ *haer kindeken*" (FREDRIK HENRIK) „ ende d'andere kleyne „ kinderen, midts dat, daernae, hare Excellencie met de „ voorsz. kinderkens, belooft heeft, wederom in *Hollandt* te „ koomen," begrepen de Staaten een' nieuwen aandrang te moeten maaken. Zij besllooten dan, door hunne Afgevaardigden, 't gedaan verzoek te doen herhaalen, maar voegden 'er nu de volgende woorden bij, „ ende ingevalle haare Ex„ cellencie, evenwel, daer op sal insisteeren, omme, voor „ denselven tyd, te mogen vertrecken met de kinderkens, „ sullen hetselve, voor soo veel als hare Excellencie aengaet, „ mogen consenteeren, *midts dat de kinderkens in Hollandt* „ *blyven wegen.*" Uit welk laatste niet weinig blijkt, hoe zeer men zig hier aan deeze kinderen, en 't gevaar; 't geen dezelven, buiten *Holland*, van den vijand konden loopen, liet gelegen liggen. De Vorstin ondertusschen, moogelijk voorziende, hoe, bij verdere weigering, de ernst der Staaten, en teffens eenig ongenoegen tusschen dezelven en haare persoon,

kon-

konde rijzen, veranderde toen van gedagten, en, „ aanmer-
„ kende der Staten gunst ende faveur," nam aan, met der woon in *Holland* te blijven; waar op haar, van Staatswegen, „ omme voor het eerste te mogen hebben middelen van „ Hofhouding," terstond eene Ordonnantie verleend wierdt van drie duizend ponden, tot veertig grooten 't pond, in mindering der zes duizend ponden, haar, in zodanig geval, toegezegd. De goederen haarer Doorlugtigheid, naar *Zeeland* reeds overgevoerd, wierden toen naar *Leijden* gebragt, alwaar zij eenigen tijd haar Hof hieldt, zo als wijlen haar Gemaal ook, in vroegere dagen, gedaan hadt. Nog kort te vooren was zij egter van *Leijden* afkeerig geweest, doordien de Predikant HARKIUS, aldaar openlijk gepredikt hadde, dat het jongste onheil, zijner Doorlugtigheid overkoomen, moest worden aangemerkt als eene straffe Gods, over deszelfs Huwelijk met eene Fransche Prinsesse en den pragtigen doop van FREDRIK HENDRIK; ook hadt zij hier over den Staaten haar beklag gedaan, die de zaak in handen der Regeering gesteld hadden, en haar nu van de noodige Meubilen, ten bedraage van omtrend twee duizend ponden, deden voorzien, mits zij zig schriftelijk verbondt, dezelven, volgens daar van gemaakte lijsten, bij haar vertrek, weder ter hand te zullen stellen aan Burgemeesteren van *Leijden*, die met den aankoop waren belast geweest. Uit zekere nog aanwezige Brief der Staaten van *Holland*, aan den Heere VAN CHASTILLON, één' der naastbestaanden van de Vorstinne, schijnt niet duister te blijken, dat deeze zig haarer zaake aangetrokken, en den Staaten in haar voordeel, geschreeven hadt; ook blijkt, onder anderen, uit dit stuk, dat haare Doorlugtigheid, door wijlen den Prinse, nog aan eene somme van agt, elders lees ik zes, duizend ponden verlijftogt was, te beuren uit deszelfs goederen, in *Holland* gelegen."

Zie hier, uit den zelfden Schrijver, eene lijst der voordeelen, welke, bij manier van schaêvergoedinge, aan Prinse MAURITS, naa het sluiten van het Bestand met *Spanje*, wierden toegelegd; en een berigt daar nevens, hoe het Huis van *Nassau*, in 't algemeen, daarbij niet vergeeten wierdt. Aldus luidt de opgave.

„ Aan

„ Aan MAURITS wierdt toegelegd:

Voor eerst; „ *het dubbeld* van deszelfs *politicque Tractement*, als *Stadhelder* ende *Capitein generaal* (*);" zullende zijn voor *Holland f* 30160:- 's jaars.

Ten tweeden; eene som van *honderd twintig duizend gulden* 's jaars, ten laste der Bondgenooten, en ter vergoeding zijner „ *militaire Tractementen*, *dependeerende van den Capitteynschappe generael*, — *te velde ende daer buyten*;" — waar onder ook behoorden brandschattingen, verbeurdverklaaringen en andere voordeelen, uit de beden, domeinen en geestelijke goederen spruitende, die, bij 't Bestand, weder aan de Algemeene Staaten stonden te koomen.

Ten derden; eene rente van *vyf en twintig duizend gulden* 's jaars, *erfelyk*, *purelyk*, en losbaar tegen den penning twintig.

Ten vierden; had *Holland*, ter algemeene Staatsvergadering, voorgeslagen, om den Prinse, bij eene behoorlijke *Commissie* ende *Instructie*, op te draagen het „ *Gouvernement ende Capiteynschap Generaal van alle de vereenigde Nederlanden*;" 't geen egter door *Vriesland*, *Overijssel*, *Groningen* en *Ommelanden* wierdt tegen gehouden, en dus nu even min als in den Jaare 1589, gelukte.

Voorts wierdt FREDRIK HENRIK beschonken, in plaats zijner wedde van *Generaal der Kavallerij* en andere voordeelen, met

(*) Men was het, ondertusschen, over de betaaling der *politique* Tractementen, zo voor MAURITS, als Graave WILLEM LODEWYK, Stadhouder van *Vriesland*, onder de Bondgenooten, niet eens. *Holland* en *Zeeland* wilden dit ten laste der bijzondere Provintien, over welke zij Stadhouders waren, brengen; doch anderen meenden, dat het, op reekeninge van de Generaliteit, moest koomen; en schoon men over de zaak zelve, dat is de verdubbeling van Wedde, eens wierdt, was men het niet zo ras nopens de wijze van betaaling, en MAURITS klaagde, nog in 't begin van 't volgend jaar, over de wanbetaaling, welke hier uitsproot.

met *vyf en twintig duizend gulden* 's Jaars; ook wierdt hem, nevens zijne Vrouwe Moeder, in eigendom, gegund de huizinge in 't Noordeinde, of jegenswoordig, zoo gezegd, *oude Hof*, in den *Haage*.

WILLEM LODEWYK, Stadhouder en Kapitein-Generaal van *Friesland*, wierdt, in zijne *politique* wedden, mede verdubbeld, en zijne *militaire* op *zes en dertig duizend gulden* 's jaars, gebragt.

Nog wierdt de Prinsesse Weduwe, LOUIZE DE COLIGNY; behalven, als ik zeide, met de wooninge van 't Noordeinde in den *Haage*, begiftigd met eene inkomste van *f* 20000:-'s jaars, in plaats van *f* 15000:-, welke zij tot nu toe hadt getrokken. Aan de Vrouwen Dogteren van Prinse WILLEM I., bij CHARLOTTE VAN BOURBON, wierdt, voor haare vaderlijke goederen, eene erfrente van *f* 6000:- bevestigd, en aan EMILIA, Prinsesse van *Portugal*, volle Zuster van MAURITS, eene van *f* 3500:.

Eindelijk, wierdt ook FILIPS WILLEM, Prins van Orange, met eene somme van *vyf en twintig duizend guldens*, eens, beschonken.

Dit alles begreep men te moeten doen ter „ *danckelyke* „ *erkentenisse van de gedane diensten,*" zo „ *van syne Prinselyke Excellentie*" (WILLEM I.) „ *hoogloffelycker memorie,*" als „ *van zyne Excellentie*" (MAURITS) „ *zelfs*" enz. De laatstgezegde was 'er zo van getroffen, dat hij, naauwlijks van dit Besluit verstendigd, zig, in persoon, ter Algemeene Staatsvergadering bezag, zijnen dank betuigde, en 'er bij voegde, „ *dat hy, met gelycke affectie, het Lant, by succes van den trefues, sou dienen, gelyk hy gedaen hadt, by den oorloge, ende begeert dat hare E. Mo. souden willen gelouen, dat de difficulteyten, die hy in de sake van den trefues heeft gemaect, alleene hebben gestreckt voor de conservatie van den Lande, ende nyet tot eenich ander eynde.*"

Zie Mr. H. VAN WYN, *Bijvoegzels* enz.

MARI-

. MAXIMILIAAN VAN EGMOND. Slegts ter loops, omdat wij er toen niets meer van wisten, hebben wij, Deel XIII. bl. 199, aangaande deezen telg van het doorluchtig Geslagt, waaruit hij was gesproten, aangeteekend, „ dat hij zeer onver„ wagt overleedt." De merkwaardige omstandigheden, zedert, ons desaangaande, ter kennisse gekoomen, verdienen hier vermeld te worden. „ MAXIMILIAAN VAN EGMOND, Graaf van Buuren, gaf, *na eene zonderlinge ziekte van niet meer dan vier dagen*, zittende en gekleed, den geest." Een Fransch Schrijver, van de zestiende eeuw, heeft dit afsterven breeder verhaald, en hoe zeer men hem, somtijds, met voorzigtigheid leezen moet, en zijn verhaal van dien aart is, dat men, voor en na dien tijd, meer soortgelijke gevallen ontmoet, is het egter zeldzaam genoeg, om hier ter neder te stellen, bijzonder daar het een personaadje raakt, tot wien en zijn geslagt de *Nederlanders* zulke naauwe betrekking hadden. De zaak dan droeg zig, volgens BRANTOME, in deezer voege toe. MAXIMILIAAN, 't zij door sterk drinken, ('t geen ten dien tijde zeer in zwang was, en waar aan hij niet gewoon was zig te onttrekken) of, door een ander toeval, schielijk aangetast en te bed gestort zijnde, binnen *Brussel*, kondigde ANDRIES VAN WEZEL, (*Vezalius*) Lijf-artz van den Keizer, hem aan, dat, zo de regels van zijne konst niet faalden, hij, binnen vijf of zes uuren, sterven moest; hem daarom raadende, zijne zaaken te beschikken. De Graaf, zonder zig te ontzetten, zondt terstond om zijne twee voornaamste Vrienden, den Kardinaal VAN GRANVELLE, en den Graave VAN AREMBERG, maakte zijn' uitersten wil en nam het oxwel. Dit verrigt zijnde, gaf hij last hem uit het bedde te tillen, van 't hoofd tot de voeten in 't harnas te steeken, en, in zijn best gewaad, met de orde van 't Vlies om den hals, op een' zetel, te draagen naar de groote zaal van 't huis, waar in hij zig bevondt, ('t geen dat van GRAISBEEKE was) en werwaarts veele, aanzienlijke en andere, luiden 't zaamgevloeid waren, om hem, die men nu, door geheel *Brussel*, verhaalde, dat zo spoedig sterven moest, het laatst vaarwel te zeggen. In de zaal gekoomen, liet hij allen, waar onder zijne meêr en mindere Bedienden, tot zig naderen, sprak ze

ze vriendelijk aan, beval ze den Kardinaal en den Graave VAN AREMBERG, lei hun eenige gedagtnisfen toe, reikte hun de hand en elschte, daar op, den rijkverfierden Beker (*Godet*), die hij, in zijne vrolijke gastmaalen, gewoon was te gebruiken. Midlerwijl een verhaal van zijn leeven en 's Keizers gunstbewijzen, jegens hem, gedaan hebbende, gaf hij het orden-teken van den Vlieze aan AREMBERG over, om het zelve den Keizer te behandigen, en door twee zijner Edelluiden zig de armen doende onderfteunen, dronk hij den laatften teug, ter eere van KAREL DEN V., deszelfs weldaaden roemende, en verklaarende, nimmer, hoe zeer daar toe aangezogt, het gezigt van zijnen Meester gekeerd, noch met de Proteftanten gedronken te hebben. Toen, zig haastende, om GRANVELLE en AREMBERG ook voor den jongften dienst te danken, nog eens de omftaande Hop- en Edelluiden vaarwel zeggende, en VEZALIUS omhelzende, geboodt hij, dat men hem weder te bedde zou draagen, en gaf, onder 't nederleggen, den geest. Zijn fterfdag wordt vermeld op den 23 van Wintermaand des Jaars 1548, 's morgens om vier uuren. In *Friesland*, daar hij Stadhouder was, wierdt zijn overlijden plegtig gevierd.

Zie Mr. H. VAN WYN, *Bijvoegzels* enz.

MAXIMILIAAN VAN OOSTENRYK. Op het voetfpoor van den kundigen WAGENAAR, verhaalden wij, Deel XXII. bl. 381., hoe deeze Aardshertog, ter gelegenheid der afkondiginge van zeker Plakaat, van het meer en meer inkruipend gezag der Hollandfche Graaven een aanftootlijk voorbeeld gaf, doordien men, aan het flot van hetzelve, de volgende, *in de ooren der Landzaaten ongemeene uitdrukking*, las: „ Want alzo „ believt het ons dat gefchiede;" en in 't Fransch: *Car ainsi nous plaist il eftre faict.* Bij den kundigen VAN WYN ontmoeten wij eene Aanteekening, hem, door eene onbekende hand, toegezonden, welker overneeming wij der moeite wel waardig oordeelen. Zij dient, om 's Lands Gefchiedenisfen

toe te lichten. De aanmerking is van den volgenden woordlijken inhoud:

„ Offchoon wij de doorwrogte Kundigheid in de Gefchiedenisfen onzes Vaderlands van den Grooten WAGENAAR bewonderen, zij het ons egter vergunt, in deze ftelling, van zijn Edele te verfchillen, en van de gedagten, waar in hij ftondt, dat men aan deeze Koninglijke fpreekwijze, hier te Lande, toen ter tijd, nog gansch niet gewend was, aftewijken; daar wij zullen tragten te doen zien, dat, wel verre men hier aan ongewoon zonde zijn, integendeel, al van veel vroeger tijden, deeze fpreekwijze gebezigd is.

„ *Car ainsi nous plaift il, & voulons eftre fait.* Deeze taal, als het hoogst en Souverain Oppergezag aanduidende, hebben de Koningen van *Frankrijk*, in haare Wetten en Statuten, volgens de meening der Geleerden, alreeds in de 14 Eeuw gevoerd; en het is, kort daar op, van verfcheide gekroonde hoofden nagevolgd, voornamentlijk van die geenen, welken uit Franfchen Bloede gefprooten, naderhand, als Hertogen en Princen regeerden.

„ De Schrijver fpreekt, hier ter plaatfe, van een Edict van Keizer MAXIMILIAAN (Keizer KARELS Grootvader), 't welk ftrekken moest ter oprigting van een Admiraliteits-Collegie, om al wat het Zee-wezen betrof, daar door te bevorderen; dit Edict nu, ten Jaare 1487 gegeeven, wierdt met deze Koninglijke fpreekwijze beflooten.

„ Al van veel vroeger tijd was men, hier te Lande, gewoon, de Keizerlijke Statuten en Edicten, aan welker ftrikte nakooming den Wetgever veel gelegen was, met dit teken van Souverain gezag te bekragtigen; ook hebben de Graaven van *Holland*, in welker boezem het Souverain gezag berustede, van de vroegfte tijden af, reeds deezen fpreektrant aangenomen.

„ Offchoon fommige Schrijvers, voor al ten opzigte van PHILIPS *van Bourgonje*, bijgenaamd *de Goede*, het zeer euvel neemen, dat hij deeze fpreekwijze, in navolging zijner Voorzaten, gebruikt heeft, die hem daarom van trotsch- en opgeblazenheid jegens zijne Onderzaten, befchuldigen.

„ Dan,

„ Dan, wat hier ook van zijn mooge, zeker is het, dat men, al van veel vroeger tijden, dan van PHILIPS *den Goeden*, gewoon was de Koninglijke Edicten, met die spreekwijze, te bekragtigen. Men vindt van Hertog JAN VAN BRABAND, JACOBA VAN BEYEREN, Gravinne van *Holland*, in huwelijk hebbende, vermeld, dat hij, op den 25 Februarij ten Jaare 1424, HENDRIK VAN EYK tot zijn Jagermeester aanstelde, en deszelfs Commissiebrief met deze woorden bekragtigde: „ *Zonder yet dair jegens te seggen of te doen, in eenigerwys, of meer beuels van ons dair af te verbeyden; want ons dat alzoo belieft, ende gedaen willen hebben.*"

„ Wat anders betekenen de woorden van WILLEM DEN V., Graaf van *Holland*, ten Jaare van 1347, als hij zegt: „ *Want dit onze wille is?*" Zo heeft ook de Vrouw van Graaf WILLEM, toen zij, door de krankzinnigheid van haar Man, te raade was geworden, Graaf WILLEMS Broeder, Hertog AELBRECHT, uit het Keizerrijk te ontbieden, alle Edelen, Steden, en Onderzaten van *Holland* gebooden, des Hertogs regeering voor wettig te erkennen, en hem den Eed van hulde en trouw te zweeren. „ *Wy versoeken*, (zegt zij) *ende uiterlyk begeeren, onzen lieven Broeder — te ontfangen over haren Ruwaarde; — want sulx onse wille ende meyninghe is.*"

„ Ja, zelfs in zaaken van het alleruiterst gewigt, — in zaaken daar de Regeering en het bestier der Landen mede gepaard ging, was men gewoon, zig van deze spreekwijze te bedienen. Wanneer Hertog JAN VAN BRABAND, en deszelfs Vrouw JACOBA, het geheele Graafschap *Holland*, met deszelfs Oppergezag, bij wijze van overeenkomst, aan JAN VAN BEIEREN overdroeg, en deszelfs Onderzaten hem hulde en eerbied beval te bewijzen, bekragtigde hij die overdragt met deze woorden: „ *Want dat onse wille is.*"

„ En daalen wij af tot die tijden, waar in men, langer weigerig den hals onder het Spaansche juk te krommen, de wapenen tegens den bloeddorstigen ALBA had opgevat, dan zullen de Registers van Staat ons leeren, dat de Grondlegger der Bataafsche Vrijheid, WILLEM DE I., met onderling overleg der Staaten, in een Placaat, op den 29 November ten Jaare 1579 vastgesteld, 't welk alle gemeenschap met den

Hertog VAN ALBA ten sterksten verboodt, dezelve koninglijke Spreekwijze gebezigd heeft, „ *Want ons alzoo believt.*" (*)

„ En waar in verschilt doch die wijze van spreeken met de vorige, welke WILLEM I., Stadhouder, den 3 Maart ten Jaare 1573 gebruikte, en welke in de Registers van *Holland* gevonden wordt. „ Dat alle Leenmannen der Graeflykheyt hem, als Gouverneur Generaal, den Staeten 's Lands van *Hollant* ende het Gemeene beste den behoorl. Eedt van getrouwigheyt doen tegen de Tiranneye van den Hartogh VAN ALBA hunne Leenen van nieuws verheffen, — op verbeurte der Leenen. — „ *Want onse intentie ende begeerte sulcks is,*" en ten Jaare 1579, „ *Want zulcks is onse ernstighe Wille ende begeerte.*"

„ Deze spreekwijze, voor zo verre 't de eigentlijke woorden betreft, heeft naderhand, toen de Staaten, na de afzweering van PHILIPS DE II., op haarlieder eige Souverain Gezag de Placaaten uitgaven, wel eenige verandering ondergaan, doch de zin der woorden is daarom dezelve gebleeven. In den Jaare 1580, vindt men een zagter Spreekwijze door de Staaten gebruikt, bij SIMON VAN LEEUWEN. „ *Want de Staten dunckt zulck.*"

„ Deeze zagtere, of liever min harde, benaming verandert egter den wil en de meening der Hoge Wetgevers niet; want die zelve Staaten hebben, naderhand, die koninglijke Spreekwijze, die KAREL DE V. en PHILIPS DE II. eigen waren, meest al-

(*) Extract uit 't Register der Resolutien van Holland, ten Jaare 1572. 1574 *fol.* „ *En ten eynde niemandt daar van ignorantie hebbe,* — *Soo lasten, en ordonneren Wy u den inhoude van desen te publiceeren, alomme binnen de Steden, en de Vlecken van den Lande en Graeffschappe van Hollandt, ons toegedaan zynde;* — *beveelende voorts alle Officieren, ende Magistraten, dat sy het inhouden van desen volkomen en agtervolgen, voor soo veel hun aangaan magh, zonder daar inne te gebruycken eenigh faveur, gunste, ofte dissimulatie.* Want ons alzoo believt."

altijd, en met alle nadruk, gevoerd. „*Uyt onser rechter Wetenschap, volkomen macht, ende Souveraine Autheriteyt.*" Tegenwoordig is deze Spreekwijze de generaalste, „*Want de Staaten zulks ten diensten van den Lande hebben geoordeeld nodig te zyn*" of „*te behooren,*" of „*hebben goed gevonden en verstaan,*" en gelijksoortige bewoordingen."

Mr. H. VAN WYN, *Bijvoegsels* enz.

MEERSCH, (ABRAHAM ARENT VAN DER) geboren te *Amersfoort*, op den tweeëntwintigsten Februarij des Jaars 1720, hadt tot Vader ARENT VAN DER MEERSCH, tot Moeder PETRONELLA HEUVELINGH. Zijn Grootvader, ABRAHAM VAN DER MEERSCH, en Overgrootvader, ARENT VAN DER MEERSCH, beide aanzienlijke Kooplieden te *Amsterdam*, behoorden tot de Gezinte der Doopsgezinden. Het Geslagt, uit *Vlaanderen* afkomstig, was, om de vervolgingen, ter zaake van den Godsdienst, derwaarts geweeken. De nog vroegere Voorzaaten waren uit de *Valdensen* afkomstig, en reeds in de twaalfde Eeuw bekend. De vermaarde VAN DER MEERSCH, zo beroemd in de jongste *Brabantsche* beroerten, was voortgesprooten uit eenen tak des Geslagts, welke der Roomsche Kerke was blijven aankleeven. Eerst oefende zig onze VAN DER MEERSCH, in de Latijnsche taale, te *Amersfoort*, doch sedert te *Amsterdam*, naa dat zijne Ouders zig, metter woon, derwaarts hadden begeeven. In het zeventiende Jaar zijns ouderdoms wierdt hij een leerling van J. J. WETSTEIN, Hoogleeraar aan het Remonstrantsche Kweekschool, als mede van JACOBUS PHILIPPUS D'ORVILLE, Hoogleeraar aan het Doorluchtig School in die Stad. Vervolgens genoot hij de lessen, in de Godgeleerdheid, van den Remonstrantschen Hoogleeraar JOANNES DRIEBERGEN. Den ouderdom van twintig jaaren hadt hij nog niet bereikt, toen hij tot den Predikdienst bekwaam verklaard, en onder het getal der Proponenten wierdt aangenomen. Een jaar lang, volgens eene wet der Remonstrantsche Societeit, dezelve ten dienste gestaan hebbende, wierdt VAN DER MEERSCH, te *Hazerswoude*, beroepen, alwaar

 hij,

hij, in de maand Januarij des Jaars 1742, zijnen dienst aanvaardde. Weinig minder dan negen jaaren bekleedde hij hier het Leeraarampt. Geduurende dien tijd gaf hij verscheiden proeven van zijnen werkzaamen aart. Onder het waarneemen van zijn beroep, vertaalde hij verscheiden Werken uit het Engelsch, als WARBURTON, *Godlyke zending van Moses*; SHARP's *Predikatien*; LARDNER, *Geloofwaardigheid der Euangelie-Geschiedenissen*, en, nevens den Heer KORNELIS WESTERBAAN, een gedeelte der *Algemeene Historie*; doch inzonderheid, waar mede hij, bij deskundigen, geenen geringen lof behaalde, de *Kerkelijke Geschiedenissen* van EUSEBIUS, uit het Grieksch. Van de Aantekeningen, met welke VAN DER MEERSCH dit werk verrijkte, plagt een der best bevoegde Regteren, wijlen de groote VENEMA, met ongemeenen lof te gewaagen. Van *Hazerswoude* na *Delft* verroepen, vervaardigde VAN DER MEERSCH, geduurende zijn zesjaarig verblijf aldaar, wederom verscheide fraaie vertaalingen, en schreef, daarenboven, een Verdeedigschrift voor de Remonstranten, waar in hij dezelve tragtte te zuiveren van den aangewreevenen blaam, als of de aanslag, op het leeven van den Stadhouder Prinse MAURITS, in den Jaare 1623, voornaamlijk, uit hunnen boezem ware voortgekoomen. Intusschen overleedt de Remonstrantsche Hoogleeraar JOHANNES JACOBUS WETSTEIN, en wierdt VAN DER MEERSCH beroepen, om, aan het Kweekschool te *Amsterdam*, den post van Hoogleeraar in de Wijsbegeerte en fraaie Letteren te bekleeden. In de maand November des Jaars 1756, aanvaardde hij dien post, met eene Redevoering over de *Vrijheid van 's Menschen ziel.* Vijf jaaren laater tradt hij in 't huwelijk met ADRIANA VAN LIMBORCH, dogter van den Heere FRANS VAN LIMBORCH, Advocaat-Fiskaal en Prokureur-Generaal der Domeinen van *Holland* en *Westfriesland*; wiens Grootvader eene dogter van den vermaarden REM EGBERTSZOON BISSCHOP in huwelijk hadt gehadt. In een voorgaanden Echt was de huisvrouw van VAN DER MEERSCH gehuwd geweest aan den Heere JOANNES VAN DER CRAGHT, Raad en Pensionaris te *Delft*. De Hoogleeraar JAKOBUS KRIGHOUT, in den Jaare 1767, door Lichaamszwakheden, zig genoodzaakt vindende, afstand te doen van zijnen

post,

post, gaf VAN DER MEERSCH, sedert, onderwijs, niet alleen in de Wijsbegeerte en Kerkelijke Geschiedenissen, maar ook in de Godgeleerdheid; tot dat hij, in den Jaare 1771, van een gedeelte diens arbeids ontheven wierdt, door den geleerden DANIEL WYTTENBACH. De Godgeleerdheid en de Kerkelijke Historien hielden hem, sedert, alleen onledig. Intusschen gaf hij, van tijd tot tijd, een en ander, min of meer uitgebreid Geschrift, in het licht, doch altoos met verzwijging van zijnen naam. Dus vervaardigde hij eene nieuwe uitgave van de bekende Verhandelingen over de Verdraagzaamheid van de Heeren LOCKE, NOODT, BARBEYRAC en DRIEBERGEN, verrijkt met eene Voorrede, of liever Verhandeling, van zijn opstel, *over de Vrijheid van Godsdienst in den Burgerstaat. De Historie der Remonstranten*, op den naam van JACOB REGENBOOG in 't licht gegeeven, was voornaamlijk de vrugt van 's Hoogleeraars arbeid. Ook hadt hij eene sterke hand in het vervaardigen der Boekbeöordeelingen, in de *Algemeene Bibliotheek* geplaatst. Voorts onthaalde hij, nu en dan, een uitgeleezen gezelschap van kundige Vrienden, in Winter avonds voorleezingen, op Verhandelingen over gewigtige onderwerpen. Boven en behalven dit alles, nam hij, sints het Jaar 1759, nevens de gewoone Leeraars der Remonstrantsche Gemeente, verscheiden Predikbeurten waar, meestal, met een ongemeenen toeloop van toehoorderen van allerlei Gezintheden. VAN DER MEERSCH overleedt op den dertienden April des Jaars 1792, in den ouderdom van ruim tweeënzeventig jaaren. Zijne Echtgenoote was, eenigen tijd vroeger, hem door den dood ontvallen.

MELDER, (GERARD) op den zeventienden April des Jaars 1693 gebooren, heeft inzonderheid een beroemden naam verworven, door zijne bedrevenheid in het Miniätuurschilderen; te meer, dewijl hij deeze kunst, genoegzaam, zonder eenig onderwijs van Leermeesteren, zich eigen hadt gemaakt. De voornaamste aanleiding daar toe hadt hij gekreegen, door het copiëeren van schoone Miniätuuren der beroemde Italiaansche Kunstenaresse ROSALIBA, welke hij van THODORUS WILLEMS, die dezelve uit *Italie* hadt medegebragt, gekogt hadt.

 Door

Door het vlijtig bestudeeren van deeze, en door herhaalde poogingen, agter 't geheim der kunst gekoomen zijnde, ondernam hij eenige Schilderijen van ROTTENHAMER, den Ridder VAN DER WERF, DOUW, en anderen, in Miniätuur te brengen. Hij slaagde daar in gelukkig, en verkogt zijne stukken voor hoogen prijs. In den zelfden smaak schilderde hij eene menigte Pourtraiten van aanzienlijke Personaadjen, onder anderen van den jongen Prins van BADEN DURLACH, van den ouden Prins van HESSEN PHILIPSTHAL, en van verscheide Grooten van diens hofgezin. Intusschen hadt MELDER een zeer voordeelig huwelijk aangegaan, in den Jaare 1728, met MARGARETA VAN SCHALKWYK à VERDE. Het schilderen om loon liet hij hierom eerlang vaaren, en begaf zig, in den Jaare 1735, metter woon na *Utrecht*, alwaar hij, tot zijnen dood toe, gewoond heeft.

MENNO SIMONS. Naa 't geen wij, omtrent deezen Kerkhervormer en diens navolgers, reeds vermeld hebben, willen wij, uit YPEY, het volgende Artikel overneemen, dienende, deels ter verbeteringe, deels ter uitbreidinge van onze berigten. In den Jaare 1496, te *Witmarsum*, geboren, daar hij ook Pastoor geweest was, verliet hij, in den Jaare 1536, den Roomschen Godsdienst. MENNO SIMONS, allengs overtuigd geworden zijnde van de dwaalleer der Roomsche Kerk, was te gelijk zeer ingenomen geworden tegen den Kinderdoop. Hij had dien in de Schrift gezocht, maar er geen' grond voor gevonden. Hij had de Schriften van LUTHER, van BUCER en BULLINGER geleezen, maar was ook daar door niet van gevoelen veränderd. Hij stemde in 't stuk van den Doop volkomen overëen met de *Wederdooperen*. En na een naauwkeurig onderzoek, viel hij deezen ook toe in hunne *draaglijke*, als mede in hunne *Zwingliaansche*, gevoelens, welken in 't bezonder het beter deel dier Sekte omhelsde. Voor het overige toonde hij zeer sterk zijnen afkeer van hunne ongerijmde leeringen, welken wij met den naam van grove dwaalingen bestempeld hebben. Zo sterk was zelfs zijn afkeer er van, reeds van 't begin zijner bekeering af, dat hij elk en een iegelijk ernstig tegen deeze dwaalingen waarschouwde,

de, en met de muitzuchtige voorstanders derzelven eeten noch drinken wilde. Hij schreef tegen hen eene vrij scherpe Verhandeling, zijnde de tweeëntwintigste in zijne Werken, en gaf die uit ongeveer het Jaar 1536. Ook die gevoelens, welken hij van de *Wederdooperen* overnam, werden door hem beschaafd en verzacht, zulker wijze, dat ze eene veel beter gedaante kreegen. Deeze gevoelens, dus verbeterd, verbond hij met de leer, die van de *Protestanten* in 't algemeen beleeden werd. Dus doende konde men tusschen het stelsel der Godgeleerdheid van hem, en dat van de *Luther-schen* en *Hervormden*, weinig onderscheids bespeuren. En nu kwam hij met zijne Leer openlijk voor den dag, en predikte alöm. De zaak, waarvan wij hier gewaagen, schijnt zich dus toegedraagen te hebben. Een zeer groot aantal *Wederdoopers*, en wel het beste deel, bestondt uit verscheide Gemeenten, waarvan ééne gesticht was door twee Broeders, OBBE FILIPS en DIRK FILIPS, iets voor het Jaar 1536. Dezelve schijnt voornaamlijk in *Groningerland* gebloeid, maar zich ook in *Friesland* en *Oost-friesland* uitgestrekt te hebben. Deeze Gemeente was het, bij welke MENNO SIMONS zich vervoegde. In deeze Gemeente werd hij van OBBE FILIPS herdoopt. En van deeze Gemeente werd hij tot Bisschop aangeleid te *Groningen*. Dit gebeurde in het Jaar 1537. OBBE en DIRK FILIPS waaren dus wel eigenlijk de stichters van de Sekte der *Mennonieten*, maar MENNO werd de man, die dezelve aan 't bloeijen hielp, en haar dat aanzien bezorgde, 't welk zij onder de Onroomsche belijders van het Kristendom gekreegen heeft. Zodra MENNO het vertrouwen zijner Geloofsgenooten gewonnen had, sloeg hij handen aan het werk, en het gelukte hem, zijn geheel Bisdom te hervormen. Hij voerde eene veel beter Godsdienstleer in, dan tot nog toe van zijne Gemeente beleeden was. Alles wat zij te vooren omhelsd had, werd door MENNO's onderwijs veel bevalliger, veel zuiverer, en met den geest van het Kristendom veel overëenkomstiger. En dus doende verschilden de leden van MENNO's uitgebreide Gemeente, zeer weinig van de *Lutherschen* en *Hervormden*. Ook werden van MENNO uitgebannen alle deugdlooze en anders gevoelende *Wederdoopers*, die zijn

Kerkgenootschap zouden kunnen ontluisteren: ingevolge waarvan, alle zijne aanhangers zich als stille en vreedzaame burgers gedroegen, en naderhand, door begunstiging van WILLEM DEN I., en zijnen Zoon MAURITS, hier in de *Nederlanden* openlijk geduld werden. Daar het grootste gedeelte der *Wederdooperen* ook het beste gedeelte was, nam, door 's mans tusschenkomst, het kleinste en slechtste gedeelte zodaanige wijze af, dat binnen weinige jaaren hetzelve geheel te niet was geloopen. De Leer van MENNO werd onder de *Wederdoopers* bekend. En naardien de Gemeente, van welke hij Opziener was, in grootte en aanzien, de overige, met de zijne in leer en tucht niet of weinig verschillende, Gemeenten, verre overtrof, werden ook spoedig deezen opgewekt, om zich met die van MENNO te vereënigen, zo dat zij allen met alkaêr ééne Kerk uitmaakten, en *Mennonieten* genoemd wierden. De overige *Wederdoopers*, het slechtste gedeelte, van de anderen, het beste en verre het talrijkste gedeelte zich afgezonderd ziende, werden spoedig verstrooid, en hadden noch moed noch kracht, om hunnen kleinen aanhang staande te houden. Zie daar den ondergang der *Wederdooperen*, en de opkomst der *Mennonieten*. Deeze *Mennonieten* waren verspreid in *Nederland*, *Duitschland*, *Zwitzerland*, *Moravië*, *Engeland*, *Hungarië* en *Pruissen*. Alle die lieden moeten dierhalven voor een geheel ander zoort van menschen gehouden worden, dan de *Oude Wederdoopers* geweest zijn, die te *Munster* en elders zo veel spels hebben aangevangen. — Wat den persoon van MENNO SIMONS eindelijk nog aangaat: na veele vervolgingen, voornaamlijk hier te Lande, ondergaan (*), en wijd en zijd omgezworven te hebben, is hij,

(*) In het Jaar 1543 werden er in *Friesland* honderd Guldens, 't gene toen zo veel was, als thands duizend, op het lijf van MENNO gezet, voor den genen, die hem in handen van 't Hof van Justitie leverde, met bijvoeging, dat, bijaldien deeze zijnen aanhang mogt toegedaan zijn, hem pardon en het burgerrecht geschonken zoude worden. Zie *Levensbesch. van Nederl. Mannen en Vrou-*

hij, ten laatsten, een' geruimen tijd woonächtig geweest op het Kasteel *Fresenburg*, tusschen *Hamburg* en *Lubek*, en aldaar overleeden den 13 van Louwmaand 1561, oud zijnde in 't zes en zestigste Jaaren.

Zo lang MENNO SIMONS geleefd heeft, en zelfs eene eeuw lang naa zijnen dood, zijn de *Mennonieten* bij elkanderen gebleeven, één leer belijdende. Wel is waar, dat 'er nog bij het leeven van MENNO eene zekere scheuring heeft plaats gehad; doch deeze scheuring werd niet veröorzaakt uit hoofde van verschil in de leer: het verschil betrof slechts eenige Kerkgebruiken. Zij waaren gescheiden in twee partijen, in *Strenge Doop'gezinden* of *Vlamingers*, en in *Gematigden* of *Waterlanders*; de eersten werden vervolgens ook genoemd *Fijne Mennonieten*, en de anderen *Groven*. (*) Maar na het

Vrouwen. I. bl. 100. Het Edikt of de Publikatie daar van staat te leezen in het *Charterboek* van den geleerden Baron VAN SCHWARTZENBERG, II. D. In een oud Boeksken, getijteld: *Het offer des Heeren*, vindt men *bl.* 25—28. eene belijdenis van zeker *Mennonietisch* Meisjen, dat te *Leeuwaarden*, den 27 van Lentemaand 1549, in een' zak verdronken is, uit welke belijdenisse blijkt, dat het Gerechts-Hof van *Friesland* bij dit Meisjen scherp onderzoek deed na MENNO SIMONS verblijfplaats, en, daar zij dezelve niet wilde aanwijzen, die haar den dood kostte. In deeze belijdenisse heb ik, onder anderen, aangetroffen een zeer verstandig antwoord van deeze ongelukkige. Op de vraag der Raadsheeren, *wat houdt gij van dat Hoochweerdige heijlige Sacrament?* antwoord zij: *Ick en hebbe mijn lewen niet ghelesen in de heijlige Schrift van een heijlig Sacrament, maar wel van het avondmael des Heeren.* Een' anderen *Mennoniet*, ook in 't Jaar 1549 ter dood gebragt, deed men te *Leeuwaarden* op het *Blokhuis* dezelfde vraag, en deeze antwoordde: *Ick en weet van u ghebacken God niet.* Zie *bl.* 29.

(*) Deeze scheiding had haaren oorsprong in het zo-

het midden van de zeventiende eeuw, ten Jaare 1662, is er eene grooter fcheuring voorgevallen, tusfchen de *Vlamingers* te *Amfterdam*. Twee *Amfterdamfche* Leeraars, GALENUS ABRAHAMS DE HAAN en SAMUËL APOSTOOL, verfchilden in de Leer van elkanderen. Dit verfchil rees zo hoog, dat elke partij eene bezondere Gemeente ftichtte. De *Galenisten* behielden de twee Kerken bij het *Lam* en den *Toren*, alwaar zij, reeds vóór de Scheuring, bijeenkwamen, van waar zij *Lammisten* heeten; en de *Apoftolisten* bouwden eene Kerk, de *Zon* genoemd, waardoor zij bekend zijn geworden onder den naam van *Zonnisten* (*). Het verfchil tusfchen de Ga-

genoemde harde bannen van zekeren LEONARD BOUWENSZ. die den ban, of de afzondering van de Gemeente, zo verre dreef, dat bij eenen kerklijken ban ouders zich van hunne kinderen, en echte lieden zich van elkaêr verwijderen moesten. MENNO SIMONS zelf heeft ook voor dit harde bannen zeer gepleit, in de zeventiende Verhandeling zijner Werken over de *Excommunicatie*, 't vijfde Hoofdft. Te vooren was hij van tegengeftelde gedachten, uitwijzens twee van hem gefchreeven brieven.

(*) De *Mennonieten* noemen, van ouds her, hunne Kerken met den naam van *Vermaaning*. Ik vind ze zo reeds genoemd in het aangehaalde Boekjen, *Het offer des Heeren*, *bl.* 139; misfchien is die naam wel daar van afkomftig, dat hunne Predikers, meer dan die van andere Gezindten, de menfchen tot een zedig leevensgedrag pleegen te *vermaanen*, en minder zich onledig hielden, om de waarheden des geloofs voortefteilen. Hunne Predikers werden *Vermaaners* genoemd. — In onze Republiek zijn veertig Steden en honderd en twaalf Dorpen, waar Gemeenten zijn, en deezen worden bediend door ruim twee honderd zeventig Leeraars. Zie VAN EMDRE, *Hift. Bericht van alle Gezindheden*, *bl.* 202. In *Friesland* alleen zijn drie en vijftig Gemeenten, en zeven en tachtig Leeraars. Men kan dus berekenen, dat in *Friesland* het aantal der *Mennonieten* grooter is, dan in elke andere bezondere Provintie. In *Noordholland* zijn zo-

Galenisten en *Apostolisten* liep over de *eenwige Godheid van Kristus*, de *rechtvaardiging en heiliging door het bloed van den Heiland*, *en het bestaan van eene heerlijke en zichtbaare Kerk op aarde*. Ten aanzien van deeze belangrijke stukken, werd GALENUS ABRAHAMS DE HAAN beschuldigd van *Sociniaansche* dwaalingen, doch, zo veelen dachten, te onrecht, althands meerendeels te onrecht: waarom hij ook, van het Hof van *Holland*, daar van is vrijgesproken, ten Jaare 1663. — Dit is de eenigste scheuring geweest, die bij de *Mennonieten*, uit het verschil der Leer, ontstaan is. De overige scheuringen, die onder hen plaats hebben, zijn gesprooten uit verschil over de Kerklijke tucht. En hunne bijzondere benaamingen zijn meest oorspronglijk uit de naamen van bijzondere Landen, waarin zij zich hebben nedergezet.

Volgens eene grondstelling van MENNO SIMONS, dat de menschlijke weetenschappen schadelijk voor den Godsdienst zijn, hebben de *Mennonieten* oulings een' tegenzin in de geleerdheid gehad, uitgenomen de Studie der Artzenijkunst: hierop hebben veelen zich toegelegd. Zulke geleerde Artzen zijn geweest GALENUS ABRAHAMS DE HAAN,

SA-

ze ook zeer talrijk. Ook zijn er veelen in *Groningerland*, van welken zommigen *Ukewallisten* genoemd worden, na zekeren UKE WALLIS, een' boer van *Noordbroek*, in het *Oldambt*, ongeveer 1651 overleeden. (Vide *Dissert.* de U. WALLIS *Vita* &c. in *Bibl. Brem.* T. VII. p. 113 & Seqq.) De *Ukewallisten* gaan eenvouwdig gekleed, en draagen lange baarden. Die gewoonte had voor weinige jaaren nog stand onder hen; en denkelijk heeft ze nog heden stand. Zij worden, meen ik, wel genoemd *Groninger Tibben*, en zijn thands nevens de *Dantzigers* de eenigste harde banners, die LEONARD BOUWENSZ volgen. Van deeze *Dantziger* Banners bevindt zich tegenwoordig nog ook eene Volkplanting in *Rusland*, aan de rivier den *Dnieper*, onder de bestuuring van den Prins POTEMKIN TAURITSCHESKOI.

SAMUËL APOSTOOL, en anderen, die ook te gelijk Predikers waren. De meeste *Mennonieten* hebben zich bevlijtigd op den Koophandel, waardoor zij rijk geworden zijn. Taalkunde en Wijsgeerte waren bij hen onnoodige en onnutte Weetenſchappen, voor een' Kristen Leeraar, die de waarheid en de Godzaligheid handhaaven moest: hij konde dat zonder omſlag van geleerdheid wel doen. Doch deeze vooröordeelen zijn allengs verdweenen. Ten Jaare 1636 merkte VOSTIUS reeds met genoegen aan, dat de *Mennonieten* ſmaak in de Letteröeffeningen begonnen te krijgen. Van tijd tot tijd hebben er zich verſcheiden geleerde Mannen onder hen opgedaan, die als bekwaame Leeraars de eer van hun Kerkgenootſchap hebben opgehouden. De meeste Leeraars echter, zo ten platten Lande als in de Steden, waren ongeſtudeerde Perſoonen, en zo is meest het ten platten Lande thands nog. Daar er dus weinig liefhebberij voor de geleerdheid onder de *Mennonieten* gevonden werd, moet men zich niet verwonderen, dat zij zo weinige Schriften, en nog veel minder, dat zij zo weinige eigenlijke Sijſtemen nagelaaten hebben. Dat zij zeer weinig eigenlijke Sijſtemen hebben geſchreeven, is ook daar van trouwens gekomen, dat zij altijd meer op de betrachting, dan op de beſpiegeling der leer hebben aangedrongen. Meer gewigts hangende aan de lesſen van godzaligheid, eenvoudigheid, liefde en verdraagzaamheid, dan aan een regelmaatig voorſtel van welgeſtaafde Geloofswaarheden, zijn zij er noode, en eerst na verloop van langen tijd, toe overgegaan, om eenig wel geſchakeld Sijſtema hunner Leer te leveren.

„ 't Is met de Godgeleerde Sijſtemaſchriften der *Mennonieten* gegaan, even als het voormaals met de Theologiſche Sijſtemen der oude Kristenleeraaren in 't gemeen gegaan is. Eerst hadden de *Mennonieten* volſtrekt geene ſtelzelmaatige Leerboeken. Zij waaren éene eeuw lang geheel en al afkeerig van eene Sijſtematiſche Voordragt. Eindelijk ſtelde REINIER WYBRANDS WYBMA, Leeraar der *Mennonieten* te *Amſterdam*, een werk op, 't welk de gedaante van een Sijſtema vertoonde; en gaf dit uit ten Jaare 1640. Hem volgden anderen, als GALENUS ABRAHAMS DE HAAN, SAMUËL APOSTOOL en ADRI-

AAN

AAN VAN EEGHEM. De Leerboeken van deeze allen kunnen echter geene eigenlijke Sijstemen genoemd worden, wijl ze verscheiden Sijstematische vereischten missen. Het eerste volkomen Sijstema verscheen in 1692, en is geschreeven door ENGELE ARENDS VAN DOORNGEEST. Dit en de naastvolgende Sijstemen waren eenvoudig, duidlijk, geheel niet Scholastiek, geheel niet wijsgeerig, juist zo als alle Sijstema's behoorden opgesteld te weezen. Met den tijd, evenwel, begonnen ook de *Mennonieten* gebruik te maaken van de Wijsgeerte, bij de voordragt der Kristlijke Geloofswaarheden. Dit gebeurde eerst in het tweede vijfde gedeelte der achttiende eeuw. FREDERIK TOGER, Doctor in de Geneeskunde en Predikant onder de Doopsgezinden te *Leijden*, is de eerste geweest, die de Godgeleerdheid opgehelderd heeft, door redekavelingen uit de Wijsgeerte ontleend, en 't eerste wijsgeerig Godgeleerd Sijstema heeft opgesteld."

Eer YPEY tot het beschouwen van de weinige Schriften der *Mennonieten*, welke eene Sijstematische gedaante hebben, overgaat, vermeldt hij, aangaande de Werken van MENNO SIMONS, het volgende.

„ MENNO SIMONS heeft verscheide Schriften uitgegeeven, welken naderhand in druk bij elkanderen gevoegd zijn. De eerste verzameling geschiedde door eenige liefhebbers, ten Jaare 1600: doch in dezelve vindt men slechts deeze en gene stukken van MENNO's arbeid, en niet allen. Zij is gedrukt, zonder aanwijzing van plaats en uitgeever, in 8vo. De tijtel is: *Sommarie*, of *bijëenvergadering van sommige Schriftlijke bekentenissen des geloofs*, *mitsgaders eenige waarachtige veranderingen op sommige Schriften van* GELLIUS FABER, enz. Deeze Verzameling is voor een gedeelte herdrukt 1601 te *Alkmaar*, mede in 8vo. Naderhand is zij, ten Jaare 1646, in 4to. uitgekomen, vermeerderd met andere Stukken van MENNO SIMONS, die te *Amsterdam* 1613 in 8vo., ook bij elkaar in een' bundel gedrukt waren. Op die uitgave van 1646 is gevolgd eene in het Jaar 1681 in folio te *Amsterdam*. Deeze laatste uitgave is verrijkt met verscheiden van 's Mans werken, die nooit te vooren het licht hadden gezien.

De

De tijtel van deezen druk is: *Opera omnia Theologica*, of *alle de Godgeleerde werken van* MENNO SIMONS, *te zamen bij een vervat, en nu op nieuws door eenige beminnaars der waarheid ter eere Gods en hunnes naasten welvaart, in druk uitgegeeven, verrijkt met vier registers, en eenige andere Schriften van den Autheur, voor deezen nooit in druk geweest. Als mede voor ieder traktaat zijn eigen tijtel en Voorrede gesteld, en getrouwlijk in onze Nederduitsche spraak overgezet.* — Deeze werken van MENNO SIMONS bestaan uit verhandelingen, verdeedigingen, enz. De eerste verhandeling heeft tot opschrift: *Fundament en klaare aanwijzing van de zaligmaakende leer van Jesus Kristus*, en behelst, in twaalf afdeelingen, 's Mans gevoelens, ten aanzien van eenige leerpunten. De orde, waarin deeze gevoelens worden voorgedraagen, is geheel niet Sijstematisch. De overige verhandelingen loopen over losse, en op zich zelven staande, Godsdienstige onderwerpen. Wijders bestaat de verzameling van MENNO'S werken uit *Verdeedigen* tegen GELLIUS FABER, MARTEN MICRON, JOHANNES À LASCO, enz. De stijl van MENNO SIMONS is doorgaans slecht, verward, langwijlig en donker. Dit is echter meer aan eene, in zijnen tijd heerschende, onachtzaamheid omtrent de moedertaal, dan wel aan mangel van geleerdheid in hem te wijten. Hij was anders een gestudeerd man, die Grieksch en Latijn verstond. — Eenige Stukken van MENNO afzonderlijk uitgegeeven, zijn ook vertaald in 't Hoogduitsch, en reeds al ten Jaare 1575 bij elkanderen in 't licht verscheenen. —

Zie YPEY, *Historie der Sijstematische Godgeleerdheid.*

MERKEN, (LUCRETIA WILHELMINA VAN) wierdt, in den Jaare 1722, te *Amsterdam*, geboren. Zij was eene kleindogter van den vermaarden Remonstrantschen Leeraar JOANNES BRANDT, die zelve eene dogter van den beroemden CASPER BARLEUS tot moeder hadt gehad. In den Jaare 1768 tradt onze Dichteres in 't huwelijk met den niet minder vermaarden

den Amsterdamschen Dichter NICOLAAS SIMON VAN WINTER. Zij eindigde, op den negentienden October des Jaars 1789, haare dagen, te *Leijden*, werwaarts het Kunstminnend Paar, eenige jaaren te vooren, zig metter woon begeeven hadt. De werken onzer voortreffelijke Dichteresse, zo wel als die van haaren Echtgenoot, zijn in ieders handen. Om van eene meenigte kleinere stukken niet te gewaagen, ook die na haaren dood zijn in 't licht gekoomen: wie kent en bewondert niet *het Nut der Tegenspoeden*, den *Germanicus*, en vooral den *David*? Overbekend en geagt zijn insgelijks haare Toneelstukken, van welke de *Jakob Simonszoon de Rijk* de eer genooten heeft, dat met denzelven de nieuwe Amsterdamsche Schouwburg geöpend wierdt.

MERKES. (L. A. *en* F. CHR.) Een blijk van Eigenzinnigheid en Kerkdwingelandije ondervondt dit Broederpaar, waar van de tegenwoordige tijden, dank hebbe de toeneemende verlichting, nevens de nieuwe orde der dingen in het openbaar bestuur, de weêrgaê niet kunnen opleveren. Bij den Schrijver des Vervolgs op J. WAGENAAR, ontmoeten wij, aangaande het veel gerugts maakende voorval, uit de *Nederlandsche Jaarboeken* opgemaakt, het volgende ineengetrokken berigt. „LEONARD AREND MERKES en FRANS CHRISTIAAN MERKES, Zoonen eens Oud-Rentmeesters te *Nijmegen*, naa zich, door eenen Catechizeermeester, in de gronden van den Hervormden Godsdienst, te hebben doen onderwijzen, hadden zich, in den Jaare 1752, bij hunnen Wijk-Predikant M. J. BROEN, aangegeeven, met verzoek, om tot Ledemaaten der Hervormde Kerk te worden aangenomen: dit werd den eerstgemelden geweigerd, alleen om dat hij tot het Genootschap der *Vrije Metzelaaren* behoorde, en den laatstgenoemden, om dat hij niet wilde belooven, zich nooit in dat Genootschap te willen begeeven. Zij leverden beiden een beklag in, bij Staaten van *Gelderland*, over die weigering des Kerkenraads te *Nijmegen*, die aldaar mede een Bericht zondt: deezen begreepen dat de Predikant en de Kerkenraad te verre gegaan waren, en geen voldoende reden van hun gedrag gegeeven hadden, gebiedende, dat deeze Persoonen niet langer, om die reden,

den, van het Lidmaatschap der Kerke, zouden geweerd worden.

Door een vriendlijken Brief, verzogten de Broeders MERKES den Leeraar, om vervordering van hunne zaake, overeenkomstig met dit Staatsbesluit. Dan, deeze vondt goed, dien minnelijken weg niet te bewandelen, hun geen bescheid altoos te geeven, maar Kerkenraad te beleggen; in welken men besloot, zich bij de Magistraat der Stad te vervoegen, met verzoek, om handhaaving en bescherming. Dit bewoog de Heeren MERKES, om zijn Eerwaarde, en den Voorzitter des Kerkenraads, geregtlijk te dagvaarden: deeze Dagvaardingen kwamen, met een tweede Verzoekschrift des Kerkenraads, voor de Magistraat te *Nijmegen*. Tot bescheid gekregen hebbende, „ om in deeze zaak naar raade te doen," deeden zij des verslag aan de Broeders, met betuiging, van zich te zullen vervoegen, waar het behoorde. Naa eenigen tijd beidens vonden de Broeders zich gedrongen, den weg van Regten in te slaan, en ten Hove een Verzoekschrift aan te bieden, om, ingevolge van het voorheen gegeeven gunstig Staatsbesluit, waar aan men zich onttrok, behandeld te worden. De Staaten gaven andermaal bevel, om de Broeders MERKES niet langer te weeren, en dat, indien zij mogten goedvinden, zich elders te laaten aanneemen, de Predikant, dien dit Staatsbesluit werd vertoond, zulks zou hebben te doen, en daar van een behoorelijk Getuigschrift te geeven, welk Getuigschrift de Kerkenraad van *Nijmegen* gehouden zou weezen te aanvaarden. Zij gaven deswegen verslag aan den Leeraar BROEN, met nevensgaande betuiging, dat zij, den zagtsten weg, hun aangeweezen, om zich buiten de Stad te doen aanneemen, zouden inslaan, hem verzoekende, om geene nieuwe zwaarigheden te maaken, of te helpen maaken, wanneer zij zich met een Getuigschrift bij den *Nijmeegschen* Kerkenraad vervoegden. Geen zeer minzaam antwoord van zijn Eerwaarden ontvangen hebbende, zetten zij hunne zaak voort bij den Predikant te *Beuningen* en *Ewijk*, die een Getuigschrift gaf, overeenkomstig met het vertoonde Staatsbesluit. Zij leverden 't zelve ten Kerkenraade, in 't Voorjaar deezes Jaars, over; doch 't leedt een geruimen tijd, dat

dat zij der niets vernamen. Deezes verwijls moede, verzogten zij een Affchrift van 't Besluit des Kerkenraads, 't geen eindelijk in Herfstmaand kwam, behelzende: „ dat de namen „ der Heeren L. A. en F. C. MERKES in 't Ledemaaten-Boek „ der Kerke aangeteekend, en voor de Gemeente, naar ge- „ woon gebruik, afgeleezen waren." Hier mede nam dit zo veel gerugts gemaakt hebbend geval, waar in de Geestlijkheid door alle bedaarden en bedagtzaamen geöordeeld werd, zich te veel aanmaatigend en te wederstreevend gedraagen te hebben, een einde.

Zie Vervolg op WAGENAAR.

MOERKAPELLE. Tot welke uitersten van losgelaaten woede het, door vreemden invloed, opgewonden gemeen kan overslaan, vertoont ons dit *Schielander* Dorp, in en uit de menigte der voorbeelden, welke de dagen, toen nog *Oranje boven!* aan de orde van den dag was, schandvlekken. Het bekende Plakaat, van den Jaare 1784, gebiedende de Wapening ten platten Lande, gaf daar toe de aanleiding. De *Rotterdamsche* Advokaat, H. A. KREET, en Schout diens Dorps, die, bijkans, het slagtoffer der uitzinnige woede was geworden, geeft van zijn wedervaren een berigt, waarin hij, onder anderen, de volgende bijzonderheden verhaalt. Hij meldt, dat hij, in 't laatst van de Maand Januarij des Jaars 1785, ter Afkondiginge van de bovengemelde Publikatie, na het gemelde Dorp zich begeeven hebbende, tot het stellen van ordres daar toe betrekkelijk, bij zijne aankomst aldaar alles stil en gerust gevonden hadt; doch dat hij de klok hebbende doen kleppen, ter bijeenroeping der Gemeente, een aantal Volks gelijktijdig den Tooren was opgeloopen, en uit denzelven een Oranje-Vlag hadt uitgestooken, in welke zich eenige Letters vertoonden; dat hij de menigte, zich vervolgens voor het Regthuis vervoegende, alle met Oranje vercierd zag; 't welk hem deedt besluiten om, na het afkondigen der Publikatie, betreffende de Wapening, ook die tegen het draagen der Leuzen nogmaals te vernieuwen, en met luider stemme af te leezen: al 't welk van geen

de minste uitwerking was: dewijl de vergaderde hoop, of eenigen haarer, uit aller naam, ronduit verklaarden, *niet te willen exerceeren voor de Staaten, maar wel voor den Prins, en dan op deeze wijs*, (de hoeden vertoonende met Oranje strikken vercierd) *want de Staaten waren maar Jongens, en de Prins was het Hoofd!* den Schout vervolgens afvraagende, om welke reden de Publicatie niet was gedaan *op naam van den Prins:* dat 'er hadt behooren aan 't hoofd te staan WIJ WILLEM — Dat hij alles gedaan hadt, wat mogelijk was, met alle mogelijke bedaardheid en zagtmoedigheid, zonder iemand het minste onvertogen woord te geeven, om het Volk uit hunne wanbegrippen te helpen, en hun de billijkheid van de Orders des Souverains onder 't oog te brengen; maar alles vrugtloos: waarom hij, ziende dat 'er voor hem niets te doen was, besloot, zich van daar weg te maaken. Dat hij, dit besluit genomen hebbende, zijn rijdtuig deedt inspannen en voorkomen, waar van hij bemerkte, dat de Paarden reeds met Oranje strikken waren opgeschikt, en de Voerman met een Cocarde van die kleur pronkte; terwijl de Chais aan alle kanten met krijt beschreeven was met de woorden: *Oranje boven! de Prins boven!* enz. Dat hij zich na het rijdtuig begeevende, de menigte zich tegen zijn voorbijgaan aankantte, zo hij geen Oranjestrik wilde opzetten; 't geen hij weigerde, met bijvoeging, dat men hem wel kon vermoorden, maar niet tegen een order van den Souverain, welke hij zo even hadt afgekondigd, zou doen aangaan. Dat hij vervolgens, geen kans ziende om, met goede woorden, ten huize uit te komen, zijn Degen trok, en met dezelve voor zich heenen zwaaijende, zo veel ruimte bekwam, dat hij eenigzins vooruit geraakte; doch, hier door ook van achteren bloot komende, werd hij aldaar bij 't hair aangepakt, op de schouderen gedrukt, en op die wijze achter over in den slijk getrokken; bij welke gelegenheid hij een ligte kwetzuur aan den wang bekwam, en zijn Degen kwijt raakte. Dat hij dus op den grond liggende, iemand hoorde zeggen: *laat ons evenwel geen Menschen vermoorden!* waarop hij zich ook onmiddelijk voelde opgebeurd, en in het rijdtuig geholpen; de menigte klom 'er mede op, en zette

te met geweld een Oranjeleus op zijn hoed, waar naa men hem, zijn Degen wederom gebragt hebbende, onder 't gewoon geschreeuw, hadt laaten vertrekken. Dat hij, t'huis gekomen zijnde, getragt hadt van dit alles verslag te doen aan den Heer Dijkgraaf van *Schieland*, (Mr. P. C. DE GROOT) dan dat zijn Wel Ed. Gestr. te veel geoccupeerd was om dit verslag te kunnen aanhooren, en dat hij nu van hun Ed. Mog. zou verwagten, *op welke wijze dezelve zouden goedvinden, dat door hem de Orders van den Souverain wierden ten uitvoer gebragt.*

MORTAIGNE. (JOHAN DIEDERIK VAN) Aangaande een Maagdenroof, door deezen persoon gepleegd, en de veelgerugtmaakende gevolgen daar van, ontmoeten wij het volgende berigt. MORTAIGNE, een Zweed van geboorte, hadt zig niet ontzien, om, des avonds van den 17 van Lentemaand des Jaars 1664, zekere CATHARINE VAN ORLIENS, minderjaarige Jongvrouwe van aanzien, goede zeden en groote middelen, uit de huizinge in *'s Haage*, alwaar zij zig bevondt, met list en geweld, te schaaken, en over straat te doen sleuren op een Rijtuig, met 't welke hij, van gewapende manschap vergeld, in den donkeren nagt, haar naar *Kuilenburg* vervoerde, agtende zig aldaar in veiligheid te zullen bevinden. Naauwlijks vernamen de Bloedverwanten der Jongvrouwe deeze schenddaad, of zij vervoegden zig aan 't Hof van Holland, om Letteren van voorschrijving aan alle Volkeren. 't Hof bragt de zaak terstond bij de Staaten van 't Gewest, die niet alleen de verzogte letteren verleenden, en zorge droegen, dat dezelve ook ter Generaliteit wierden ingewilligd, maar tevens, zo als ook de Algemeene Staaten deeden, eenen Brief afzonden aan HENRIK WOLRAD, Graave van *Waldek* en *Kuilemburg*, houdende voordragt der affchuwlijkheid van het geval, en verzoek, hij wilde de ongelukkige Jongvrouwe uit handen van haaren Roover of Roovers redden, in vrijheid stellen, en MONTAIGNE, om in den *Haage* gestraft te worden, overleeveren in handen van Commissarissen van den Hove, die zig, ten dien einde, na zijne Stad zouden begeeven, en die men, tot meerdere zekerheid, behalven de bedienden

O 2 der

der Justitie, twaalf wel gewapende Soldaaten toegevoegd hadt. Twee dagen daar aan liep ter Algemeene Staatsvergadering een onvoldoend antwoord in van den Graave, 't welk door *Holland* overgenomen, gelegenheid gaf, dat hunne Edele Grootmogendheden hem ernstiger aanschreeven; onder anderen verklaarende, hoe zij met de grootste verwondering verstonden, dat, ondanks hun verzoek, MORTAIGNE niet eens verzekerd, laat staan overgeleverd was geworden; dat ondertusschen 't geweld, ook onderwege jegens de Jongvrouwe gepleegd, hun, hoe langer hoe meer, gebleeken zijnde, zij niet alleen van hem begeerden de gezegde Jongvrouwe, zelfs, al mogt zij thans door gedwongen aanraading, als anderfints, verklaard hebben, (zo als inderdaad gebeurd was) niet tegen haaren wil vervoerd te zijn, willig of onwillig, over te geeven, maar ook, in 't bijzonder en daadlijk, den Roover in handen van Kommisfarisfen te stellen; met bedreiging, dat de Staaten, bij verdere gebreke van dien, zig hoogst gevoelig zouden toonen, en zulk eene, hun aangedaane kleinagting en stremming der openbaare veiligheid, geenfints duiden. Toen men hier op door Kommisfarisfen onderrigt wierdt, dat de Graaf zig, met de verklaaring der Jongvrouwe, meenende te kunnen dekken, onverminderd alle aanmaaning, onverzetlijk bleef; dat ook MORTAIGNE zig, met deszelfs kennis, binnen zeker huis in *Kuilemburg* hadt verborgen, en ligtelijk uit die plaats zou ontvlugten, of reeds ontvlugt was, begreep men, in *Holland*, met goedkeuring der meerderheid van de Algemeene Staaten, tot sterkere middelen toevlugt te moeten neemen. Men gelastte dan aan Gekommitteerde Raaden, ten spoedigsten, drie of vier Kompagnien paerden en zes honderd Voetknegten, onder den Lieutenant-Kollonel VAN STEELAND, Zwager van wijlen den Heere VAN SOMMELSDYK, en den Major VAN ZANTEN, af te vaardigen na *Kuilemburg*, ter besluiting dier Stede en bezetting der toegangen van dien; aan welken last promptelijk voldaan wierdt: terwijl ook, ten zelven einde, twee gewapende Jagten op de Rivier *de Lek* wierden geplaatst, en den Graave op nieuw aanschreeven, hij hadde MORTAIGNE over te leveren, of anderfints te wagten; dat hunne Edele Grootmogendheden

„ niet

„ niet zouden rusten, voor en aleer zy, aan s'Graaven per-
„ soon, Stad en Graafschap *Kulenburg*, een *ésclatant* exem-
„ pel zouden stellen van hunne regtvaardige *indignatie*, met
„ straffing van den *Delinquant* of *Complices*, ter eeuwiger
„ memorie." Buiten dien wierdt niet slegts aan alle Hoofd-Officieren, en zelfs aan de Ingezetenen, in de Steden en ten platten Lande, bevolen, op MORTAIGNE te passen en hem over te leeveren, maar ook de Heer VAN LANGERAK, die zig te diep in 't belang van MORTAIGNE gewikkeld hadt, uit *Kuilenburg*, naar de Kastelenije in *'s Haage* overgebragt, en eerlang met het verlies der Kompagnie paarden, hem voorheen, op voordragt van Koning KAREL II. geschonken, gestraft. Dit alles egter belettede niet, dat MORTAIGNE, eerlang, en zo men meent, in het kleed van eene Melkster, met eene melkkan op den rug, na *Breemen* ontkwam, alwaar de Regeering hem gevat, en aan deezen Staat geöorloofd hebbende hem te doen afhaalen, hij de behendigheid hadt, om uit de handen van den Krijgsofficier, die ten dien einde was overgezonden, te ontkoomen; waar over dees namaals gestraft wierdt.

De vlugt uit *Kullemburg* hadt midlerwijl zo veel ongenoegen bij de Staaten van *Holland*, tegen de Graave, verwekt, dat zij vaststelden, tot herstel van den geleeden hoon, en voorziening voor het toekomende, hunne bedreiging te doen werkstellig maaken. Zij gelasteden den Kolonel VAN STEELAND, de Poorten der Stad te doen afhangen, de Valbruggen te doen vastmaaken, of in plaatse van dien, steenen Bruggen of Dammen door de Gragten te leiden, en twee openingen in de Wallen of Muuren te maaken, om daar door, ten allen tijde, onverhinderd in de Stad te kunnen komen; ook eischten zij, dat de Graaf zig schriftelijk verbondt, om, van nu voortaan, geen vrijgeleide meer te geeven aan eenige Hoofdmisdadigers, beraaden Bankbreekers en diergelijken, uit de Vereenigde Nederlanden in *Kullenburg* gevlugt, of bij vervolg van tijd te vlugten, maar dat hij dezelven, integendeel, op de eerste aanmaaninge der Staaten van derzelve Landen, Hoven van Justitie, of Magistraaten der Steden van dien, zou hebben over te geeven; dat hij ook den Drost en

Stadhouder van zijn Graaffchap, als aan het tegenwoordig geval zeer fchuldig, van deszelfs bediening en inwooning aldaar, voor altijd, zou hebben te ontzetten; ter bevordering van welk een en ander, VAN STERLAND, met de manfchap, waar mede hij thans de Stad beflooten hieldt, binnen dezelve zou hebben in te rukken, en zig, tot nader bevel, op te houden. De Algemeene Staaten bevestigden deezen last. STERLAND trok toen metterdaad binnen, en de zaaken ftonden verder tot de beraamde uiterften te koomen, indien niet de Staaten van Gelderland, agtende, dat het Graaffchap van *Kuilenburg* een Leen was hunner Provintie, eerst aan *Holland* verzogt hadden, om, in deeze „ zagter en langmoedi- „ ger te werk te gaan," en daarop ter Generaliteit hadden voorgedraagen, om eenige Afgevaardigden, uit het midden van de Algemeene Staaten en die van *Gelderland*, na 't Graaffchap te zenden, om de gefchillen, in der minne, of, des noods, bij regtelijk onderzoek, af te doen, zonder iets feitelijks, tegen de hoogheid van hun Gewest, te onderneemen. 't Is waar, *Holland* floeg dit alles af, erkende de leenroerigheid aan *Gelderland* niet, meende te meer bevoegd te zijn om den Graave te ftraffen, wijl dees, ten opzigte van veele goederen, hun Leenman was, en drong haare gedagten, bij de Bondgenooten, ten fterkften aan. Maar, daar dit een en ander oorzaak hadt gegeven tot marren in de uitvoering van het Befluit, en de Algemeene Staaten begreepen, dat alles diende gedaan te worden, zonder verkorting van 't regt, 't geen *Gelderland* op het Graaffchap dagt te hebben, kwam midlerwijl GEORGE FREDRIK, mede Graaf van *Waldek*, Oom van den regeerenden Graave, en, voorheen, deszelfs Voogd en Beftuurder van *Kuilenburg*, ter gunste zijnes Neeve, tusfchen beiden. Hij verzogt den Hollandfchen Staaten, dat het gebeurde „ niet ten zwaarfte mogt worden opgenomen," en bewoog HENRIK WOLRAD tot het fchrijven van eenen beleefden Brief aan dezelven, dienende ten geleide van twee Akten, bij welker ééne hij, daadlijk, en geheel overeenkomftig met den ftraks vermelden eisch van hunne Edele Grootmogendheden, afftand deedt van het regt van vrijgeleide binnen zijn Graaffchap, terwijl hij, bij den anderen, overgaf, om, bij uit-

uitwijzinge en vonnisse van één der Hoven van Justitie in de *Nederlanden*, op naam van Schepenen van *Kuilemburg*, alle zodanigen zijner „ Bedienden en Onderdaanen," als MORTAIGNE en deszelfs zaake hadden begunstigd, geregtelijk te doen vervolgen en straffen; verzoekende, eindelijk, dat de Staaten hier mede genoegen neemen wilden, zijn Graafschap van het binnengetrokken Krijgsvolk ontleedigen, en voortaan geene onmin, ter zaake voornoemd, tegen hem doen overblijven. Hunne Edele Grootmogendheden „ in agting nee„ mende de schade en ongemakken, door 't voorschreve „ Krygsvolk, in de gemelde Graeffchap, — geleden, mits„ gaders ook de publycqué demonstratie, door den Lieute„ nant-Collonel STEELANDT, by ordre van haer Hoogh. Mog., „ in de voorn. Stadt geschiedt, door 't openhouden van de „ Poorten ende nederlaten van de Brugghen, by nachte en „ by dage, en het geene meerder daer omtrend is," namen daar mede, en met de bovengemelde Akten, genoegen en voldoening; ook bewilligden zij ter Generaliteit in het terug roepen der Troepen, 't geen 'er op volgde, na dat mede de Algemeene Staaten, afzonderlijk, zig over het laatste gedrag van den *Kuilenburgschen* Graave voldaan hadden verklaard. HENRIK WOLRAD hierop naar *Stiermark* vertrekkende, overleedt weinige weeken naa dien tijd, en, zo sommigen vermoeden, uit hartzeer, over de wijze, waar op deeze zaak voor hem geëindigd was.

Zie Mr. H. VAN WYN, *Bijvoegzels* enz.

MOURAND. Deeze was de naam eens Paruikemakers in *den Haag*, die, door overgedrevenen, dus genoemden, ijver voor het Huis van *Oranje* vervoerd, zich een bedrijf veroorloofde, 't welk, naar de meening van zommigen, was aangelegd om het Treurtoneel der Gebroeders J. en C. DE WITT te hernieuwen. De merkwaarheid des voorvals verdient een bekort verhaal.

Zints het voorgevallene in *den Haag* met den Stadhouder, in den Jaare 1786, was het aanzien van 's Lands Staaten, wat het uitwendig vertoon aangaat, merkelijk geklommen,

 en

en wierden dezelven voorheen ongewoone eerbetooningen aangedaan. Een van dezelve was, dat de Staatsleden, zich na de Vergaderplaats begevende, hunnen weg zouden neemen door de dus genoemde *Stadhoudersspoort*, door welke, volgens aloud gebruik, niemand, behalven den Stadhouder, vermogt te rijden. De Heeren OCKER GEVAERTS en CORNELIS DE GYZELAAR, de eerste Burgemeester, de andere Pensionaris van *Dordrecht*, en, van wegen die Stad, Afgevaardigden ter Staatsvergaderinge, namen, in de maand Maart des genoemden Jaars, hunnen weg door de gemelde Poort, en bereikten, hoewel met moeite, de Vergaderplaats van Hun Edele Groot Mogende. Gedurende hun vertoeven aldaar, was de zamenvloed aanmerkelijk toegenomen, en vertoonde alles een dreigend gelaat, toen de twee gemelde Staatsleden, bij het scheiden der Vergadering, den Koetzier belastten, langs den bemijden weg te rijden, als den kortsten, om na het Logement van *Dordrecht* terug te keeren. Naauwlijks waren de paarden eenige stappen gevorderd, of de opeengepakte menigte belette den verderen voortgang. Merkelijke schrik beving hier door de Heeren, die toenam, toen zijn MOURAND de teugels der paarden zagen grijpen, om de koets te doen keeren. Zo veel bedaardheids, egter, behielden zij, dat zə den Koetzier geboden om voort te slaan; 't geen, evenwel, zo vast hieldt MOURAND de teugels, bezwaarlijk zou gelukt zijn, zonder de hulp des Drossaards en zijner Dienaaren, en van den Advokaat VAN NISPEN, die, met uitgetogen degen, niet zonder eigen lijfsgevaar, het woedende geweld te keer ging. Want de Bevelhebbers der *Zwitzersche Gardes*, en der Ruiters, die bij de Stadhouderspoort stonden, waren ledige aanschouwers deezer schenddaaden, zonder een enkelen voet te verzetten; hoewel de laatstgenoemden toeschooten, naadat MOURAND door den Drossaard in verzekering was genomen. Bijkans ware, door deze bedrijfloosheid der gewapende magt, den muitmaaker het ontsnappen gelukt, die, onder het geleide van Krijgsvolk, eerst na de Hoofdwagt, en van daar na de Gevangenpoort, gevoerd wierdt.

Het kon niet uitblijven, of de schenddaad moest de hoogste verontwaardiging verwekken bij Staaten van *Holland*, die

straks

straks een tweeledig besluit namen: *voor eerst*, Gecommitteerde Raaden te magtigen, om, ongeprejudicieerd de Regten en Privilegien der Ingezetenen, in dit singulier geval, den Gedetineerden Delinquant *de plano*, en zonder form van Proces, te Regt te stellen; *ten anderen*, Gecommitteerde Raaden te gelasten, om een naauwkeurig onderzoek te doen na het gedrag van het Krijgsvolk, welk de wagt op het Binnenhof gehad hadt, en, niettegenstaande de gegeevene bevelen, de Conbustie en het gepleegde geweld aan de Heeren van *Dordrecht* niet in tijds hadt verhinderd. Welhaast was nu het Vonnis des Doods over den Misdaadiger geveld, hoewel deeze zijn misdrijf toen nog niet bekend hadt, doch vervolgens blijken van zijne schuld gaf, door het uitroepen van wraak over de geenen, die hem tot die wandaad hadden aangezet. Vergeefs tragtte 's Mans zwangere huisvrouw, en bij hem Moeder van zes leevende kinderen, vernietiging van het vonnis te bewerken. Tot het uitoeffenen der Doodstraffe wierden de noodige toebereidzelen gemaakt, en zouden ook gewisselijk voortgang genomen hebben, zonder de voorspraak der onmiddelijk beleedigde Heeren zelve, die, met Echtgenoote en geboren en ongeboren kroost begaan, door hunne tusschenspraak bij Hun Edele Groot Mogende bewerkten, dat de Doodstraffe in eene eeuwigduurende Gevangenis wierdt veranderd. Men verhaalt, dat wanneer de Fiskaal LUIKEN, en de Sekretaris der Staaten VAN BUUREN, hem eerst mondeling deeze verandering in het vonnis bekend maakten, MOURAND dermaate ontzette, dat hij vol schrik uitriep: O GOD, *wat heb ik een berouw!* en daarop van zich zelven viel; als mede dat hij, wederom bekomen zijnde, en andermaal de aangenaame boodschap verstaan hebbende, op nieuw van zulk eene ontsteltenisse wierdt bevangen, dat hem, op de Gevangenpoort terug gebragt, om tot bedaaren te komen, een ader moest geopend worden. Ten blijke van het genoegen, welk de edelmoedigheid en vergeeflijkheid der Heeren GEVAERTS en DE GYZELAAR in *den Haage* gaf, kan, onder anderen, dienen, dat onder het leezen eener Afkondiginge van 's Lands Staaten, op het geval staande, en de veranderde straffe vermeldende, eene diepe

en eerbiedige ſtilte onder de talrijke menigte heerschte, en zo dikmaals de naamen der twee Heeren genoemd wierden, verre de meesten door het afneemen van hunne hoeden, blijken van hunne hoogagting gaven. Ruim een Maand zat MOURAND op de Gevangenpoort, en wierdt van daar overgebragt in het Tugthuis te *Gouda*, om er met zijner handen arbeid den kost te winnen. Nog geen anderhalf jaar, egter, duurde zijne eeuwige gevangenis. De Amnestie van September des Jaars 1787, genade ſchenkende aan allen, die om hunnen ijver voor het Huis van *Oranje* in moeilijkheden waren ingewikkeld, deedt zijne banden ſlaaken, en, vrij en onverlet, in de zamenleeving wederkeeren.

Zie *N. Nederlandſche Jaarboeken.*

MYN, (GEORGE VAN DER) was de jongſte der zeven zoonen van den beroemden Kunstſchilder HEROMAN VAN DER MYN, en wierdt te *Londen*, werwaarts zijn Vader zig, van *Amſterdam*, hadt begeeven, in den Jaare 1725 gebooren. Behalven zijnen Vader, hadt hij, inzonderheid, tot Leermeester zijnen broeder FRANÇOIS, welken hij, kort na het overlijden van hunnen Vader, na *Amſterdam* volgde. Hoewel FRANÇOIS VAN DER MYN, in die Stad, met het ſchilderen van Pourtraiten van de aanzienlijkſte Perſoonen, veel opgangs maakte, keerde hij, egter, eerlang, terug na *Londen*, in de hoope van aldaar beter zijn fortuin te zullen maaken. GEORGE, zijns broeders plaats vervangende, wierdt, welhaast, als een verdienstlijk Pourtraitſchilder, bekend en vermaard. Onder veele andere, ſchilderde hij, leevensgrootte, het Familieſtuk van den Heere PIETER CORNELIS HASSELAAR, en het Pourtrait, insgelijks leevensgrootte, van den Heere JAN CHRISTIAAN MEYER. Daarenboven heeft hij nog eenige andere Schilderijen gemaakt, en, onder dezelve, zeer fraaie Kabinetſtukjes. VAN DER MYN overleedt, te *Amſterdam*, op den tienden December des Jaars 1763.

N.

NARREBOUT. (JACOB *en* FRANS) Om een stoutmoedig doch menschlievend bedrijf, door dit *Vlissingensch* broederpaar bestaan en volvoerd, verdienen hunne naamen der vergeetelheid ontrukt te worden. Het Oostindisch Compagnieschip *Woestduin*, in den Jaare 1779, voor de Kamer *Zeeland* na het Vaderland te rug keerende, hadt, op den vijentwintigsten Julij, de plaats zijner bestemminge bijkans bereikt, toen het, bij het inzeilen van de *Deurloo*, door de onkunde, of de onoplettendheid van den Loots, aan den grond gezeild wierdt. De geweldige stooten deeden het Schip, wel haast, verbrijzelen; zodat van de kostbaare lading niets kon geborgen worden. Aan den vasten wal waren veelen ooggetuigen van het akelig schouwspel, welk bijkans honderd Schepelingen, naa veele uitgestaane gevaaren, en in 't gezigt der Vaderlandsche kusten, den dood dreigde. Intusschen benam de hevige storm, die thans woedde, veelen den moed, om ter hulpe der Schipbreukelingen toe te schieten. Met hun lot begaan, besloot het wakker broederpaar, van nog tien persoonen verzeld, ter reddinge eene pooging te waagen. Met hunne Schuit in Zee gestoken, en na het genoegzaam verbrijzelde Schip gestevend, gelukte het hun, zevenentachtig elendelingen, die, op ginds en herwaarts verspreide brokken van het wrak, den dood elk oogenblik te gemoet zagen, in hun vaartuig te bergen, en behouden aan land te brengen. Slegts tien of twaalf verloren er het leeven, en onder deeze een Engelsch Heer van drieëntwintig jaaren, DANIEL OCTAVIUS BARWELL, Man van aanzienlijke kunde en groote middelen, wiens Lijk, tegen het strand opgeworpen, en gevonden, naderhand, in de Groote Kerk te *Vlissingen*, staatelijk ter aarde wierdt besteld, in een Graf, pronkende met eene Naald van graauw Marmersteen, met gepaste Sieraaden, en een Latijnsch Opschrift, 's Mans fraaie hoedanigheden van verstand en hart, nevens zijn treurig uiteinde, vermeldende. Niet onbeloond bleef de edele Menschliefde der Gebroeders NARREBOUT. De *Oeco-*

Oeconomiesche Tak besloot, aan elk van hun, ten geschenke aan te bieden, ter hunnen keuze, een Goude Medaille, of een Zilveren, met drieëntwintig Dukaaten daar nevens. Zij koozen het laatste, en ontvingen het Geschenk, in eene buitengewoone Vergadering, van wegen den *Oeconomischen Tak*, te *Vlissingen* belegd. Bewindhebbers der Oostindische Maatschappij, ter Kamer *Zeeland*, ondanks de schade, door het verlies van het rijk gelaaden Schip geleeden, oordeelden, egter, zich verpligt, voor de toegebragte hulp, hunne gevoelige erkentenis aan den dag te leggen. Zij deeden een Geschenk van achttienhonderd Guldens, om tusschen de Broeders en derzelver togtgenooten verdeeld te worden: indiervoege, nogthans, dat de NARREBOUTEN een dubbel aandeel ontvingen. Wat den Loots aangaat, zijn lot was, geesseling en brandmerk, met het zwaard over 't hoofd, en voorts ballingschap.

Zie *Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken*, 1779, 1780.

NEUFVILLE, (CHRISTINA LEONORA DE) was eene der meest vermaarde Dichteressen van haaren tijd. Van tijdlijke goederen, in eene ruime maate, bedeeld, en een ongehuwd leeven leidende, bezat zij de beste gelegenheid, om haare zucht tot de Dichtkunde bot te vieren. Nevens de Vertaaling, uit het Fransch, van het Treurspel *Childerik*, worden haare *Dichtkundige Bespiegelingen* in hooge waarde gehouden. Mejonkvrouw DE NEUFVILLE behoorde tot de Gezinte der Doopsgezinde te *Amsterdam*, en overleedt, in goeden ouderdom, op den eersten April des Jaars 1781.

NIEUWENHUIZEN, (MARTINUS) was de zoon van den Eerw. JAN NIEUWENHUIZEN, welken wij vroeger, als den Grondlegger der Bataafsche Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, leerden kennen. Op den negenden December des Jaars 1759 aanschouwde hij het eerste leevenslicht, in het fraaie Dorp *Middelharnas*, op het Eiland *Overflakké*, alwaar zijn Vader toenmaals, gelijk nu nog heden te *Monnikkendam*, het Leeraar-

ambt onder de Doopsgezinden met lof bekleedde. Naa de verplaatzing van den Vader, eerst na *Aardenburg*, en van daar na de straks genoemde Stad, wierdt MARTINUS ter inwooning opgenomen door wijlen den Eerw. DANIEL HOVENS, gehuwd aan zijns Vaders Zuster, en toenmaals Leeraar onder de Doopsgezinden te *Leijden*. Al vroeg zondt deeze hem na 't Latijnsche School, met oogmerk, om hem tot het Leeraarampt op te leiden. Doch men veranderde van plan, zints het openbaar wierdt, dat zijn lichaamsgestel beter geschikt was, en zijne neiging meer overhelde tot de beoeffening der Geneeskunde, dan tot het waarneemen van het Predikampt. Al vroeg deedt men hem daarom het onderwijs in de Kruidmengkunde genieten, bij een bekwaamen Apótheker, en tevens de Botanische Lessen van den Hoogleeraar VAN ROYEN, in den Akademietuin, bijwoonen. Den ouderdom van eenentwintig jaaren bijkans bereikt hebbende, vertrok NIEUWENHUIZEN na *Harderwijk*, en genoot aldaar het onderwijs der beroemde Hoogleeraaren M. VAN GEUNS en FORSTER, geduurende den tijd van drie jaaren, om, naa verloop van dezelve, na *Franeker* te vertrekken. Een jaar lang was de Hoogleeraar GADRO COOPMANS hier zijn Leermeester. Op den negenden December des Jaars 1784, zijne vijfentwintigste geboorteverjaaring, wierdt hij tot Doctor in de Geneeskunde bevorderd. Straks begaf NIEUWENHUIZEN zich na *Edam*, om er de Praktijk waar te neemen. Hoe veel aandeels hij hier gehad hebbe in de oprichting der Maatschappij *Tot Nut van het Algemeen*, is, ter bekwaame plaatze, reeds gebleken. De verplaatzing van het Hoofdbestuur dier Maatschappije na *Amsterdam* deedt hem ook derwaarts met er woon vertrekken, daar het verblijf te *Edam*, om meer dan ééne reden, hem nu onaangenaam was geworden. In de Maand Augustus des Jaars 1789 tradt hij in 't huwelijk met ANNA MARIA HERDINGH, van *Haarlem*. Van korten duur was deeze Echtverbintenis, en tevens het nuttig leeven van onzen Artz. In de Maand Maart des Jaars 1793 na straks genoemde Stad gereisd, wierdt hij, reeds in 't eerste uur naa zijne aankomst, aangetast van eene ziekte, die, binnen veertien dagen, den draad zijns leevens afsneedt, in den ouderdom van ruim drieëndertig

tig jaaren. Werkzaam was het leeven van den waardigen NIEUWENHUIZEN. Als Artz maakte hij merkelijken opgang, bedienende, in die hoedanigheid, de beide Doopsgezinde Gemeenten te *Amsterdam*. De Dichtkunde, de zucht voor welke zich al vroeg in hem geopenbaard hadt, bleef zijne geliefkoosde uitspanning. In de *Taal- en Dichtlievende Oefeningen* van het Leijdensche Genootschap: *Kunst wordt door arbeid verkreegen*, zijn daar van verscheide proeven voorhanden. Met dit alles bleef al wat tot de Geneeskunde betrekking hadt, zijne hoofdstudie. In de *Kruid-*, *Plant-* en *Scheikunde* hadt hij meer dan gemeene vorderingen gemaakt, en gaf, van zijne vorderingen in die Weetenschappen, meermaalen proeven in de *Genees-*, *Natuur-* en *Huishoudkundige Jaarboeken*. Reeds in den Jaare 1782 hadt hij vervaardigd een *Apotheek, in vraagen en antwoorden voor eerstbeginnenden*; een werkje, 't welk in den Jaare 1782, te *Leijden*, bij L. HERDING het licht zag, en bij veelen den roem van een nuttig boekje heeft verworven. Voor 't overige heeft NIEUWENHUIZEN in het Weekblad, onder den naam van *Menschenvriend* bekend, een groot aantal Vertoogen geleverd. Niet alleen door het ijverig waarneemen van zijnen post als Sekretaris maakte hij zich verdienstelijk bij de Maatschappij *Tot Nut van het Algemeen*, maar ook door het opstellen van verscheide kleine Werkjes, op derzelver oogmerk en inrichting onmiddelijk slaande, als: *Spel- en Leesboekje voor eerstbeginnende*; *Verhandeling over het kunstmaatig leezen*; *Schoolboekje van Nederlandsche Deugden*; *Levensschetzen*; en eindelijk *Trap der Jeugd*.

Zie G. BRENDER À BRANDIS, *Lijkrede op* MARTINUS NIEUWENHUIZEN.

NIMAN. (HERMANUS) Onder de Kunstenaars, op welke de Nederlanders mogen roem draagen, verdient deeze vermeld te worden. Door middel van eene, door hem uitgevonden, Molen, en door eene zonderlinge bereiding, hadt hij het middel uitgedagt, om aan den harden Toets- en Marmersteen

zulk

zulk eene weekheid, zagtheid en buigbaarheid te geeven, dat uit dezelven, niet alleen Kolommen, Tafels en meer andere ftukken, zonder iets van den fteen te doen te leur gaan, konden gemaakt, maar ook op denzelven, even als ware het Papier geweest, geprent worden; vertoonende voorts alles eenen glans, welke die van eenen Spiegel evenaarde. Ter aanmoediging van 's Mans kunstvermogen, verleenden hem de Staaten van Holland uitfluitend Octrool.

Zie HERING, *Tooneel der Staatsgefchiedenisfen.*

NOORDKERK (HERMANUS) wierdt, op den achtentwintigften Januarij des Jaars 1702, te *Amfterdam* geboren. Door eene aangeborene zucht voor de letteröefeningen beftemd, wierdt hij, om de talrijkheid van het Ouderlijk gezin, verhinderd, dien trek te voldoen. Onder OTMAR ELLIGER genoot hij, eenigen tijd, onderwijs in de Schilderkunde, en maakte 'er eenige vorderingen in. Midlerwijl deedt hij zig, door een Hungaarfchen Leermeester, in de Latijnfche taal onderrigten; waar toe hij wierdt in ftaat gefteld, door de voordeelen van een klein Amptje, waar mede hij begunftigd was, doch 't welk hij door een anderen liet bedienen. Welhaast liet NOORDKERK het Penfeel vaaren, en vertrok na het Hoogefchool te *Leijden*, alwaar hij, in den Jaare 1728, tot Doctor in de Regten wierdt bevorderd. Thans zette hij zig in zijne Geboorteftad neder, en behaalde er, welhaast, met zijne zonderlinge bekwaamheid in het pleiten, een algemeenen roem. Veel deeden daar toe twee gevallen, die merkelijk gerugt maakten: het eene betrof het verdeedigen van eenen gevangene, ter doodftraffe veroordeeld, zo dat hij er den hals af bragt; het ander, de vrijpleiting van eenen Boekverkooper, die, om het drukken van het befaamde Werk van DEURHOF, *Verklaaring over het Boek van Job*, ter Schouten Rolle gedaagd, en verweezen was. Intusfchen befteedde hij, nu en dan, eenige uuren aan eene verbeterde Befchrijving van *Amfterdam*, op verzoek van den Heere PIETER VLAMING,

weld

welke die taak op zig hadt genomen. Op aanzoek der Regeeringe, vervaardigde de Heer NOORDKERK eene nieuwe Uitgave van de *Privilegien*, *Handvesten*, *Costumen*, *Wetten en Keuren der Stad*, zo veel mogelijk, geschikt naar de Orde der Pandecten. In den aanvang des Jaars 1748 zag dit Werk het licht, in drie Stukken in folio, die, in den Jaare 1755, van nog een kleiner Stuk gevolgd wierden. De moeite des Advokaats, bij deeze en bij andere gelegenheden, ten dienste der Stad gedaan, wierdt, door de Magistraat, met aanzienlijke Geschenken erkend. Als een meldenswaardigen karaktertrek, en als een bewijs van 's Mans zucht voor regt en goede orde, vinden wij aangeteekend, dat de Heer NOORDKERK zich vernederd heeft, om een onkundig en oproerig gedeelte der Amsterdamsche Burgerije, in gemeenzaame Schriften, die zonder zijnen naam in 't licht kwamen, te onderrichten en te vermaanen. Behalven de reeds gemelde Uitgave der Privilegien, hadt de Heer NOORDKERK drie Regtsgeleerde Werkjes, in de Latijnsche taale, doen drukken, te weeten: *Specimen Lectionum de Lege Petronia*; *Observationum Decas*; en *de Matrimoniis ob Peccatum Sodomiticum jure solvendis*. Reeds in de Jaaren 1731 en 1733 waren deeze Werkjes in 't licht gegeeven; doch de Schrijver vondt er, naderhand, zo veel berispelijks in, dat hij groote moeite deedt, om ze te laaten opkoopen, en uit de waereld te helpen. De Heer NOORDKERK overleedt, aan een verval van kragten, op den zesden November des Jaars 1771, in den ouderdom van bijkans zeventig Jaaren. Tien Jaaren voor zijnen dood was hij overvallen van een gevaarlijk bederf in de Sappen; 't welk hem noodzaakte, het pleiten te staaken, en zich, voornaamelijk, met raadgeeven bezig te houden. De Heer NOORDKERK is nimmer gehuwd geweest. Even als zijn geheele geslagt, was hij der Leere, volgens de verklaaring van LUTHERUS, toegedaan. Men verzekert, dat dit het voornaamste beletzel geweest is, waarom het gewigtig Ampt van Pensionaris der Stad hem niet, al vroeg, opgedraagen geweest is.

Bij deeze bijzonderheden, overgenomen uit de *Schets van het Leeven, den Aart en het Gedrag van den Heer Mr.*

H.

H. NOORDKERK; *door* J. WAGENAAR; zij het ons geoorloofd, de volgende trekken te voegen, op de waarheid gegrond, als gemeld door den gemelden Historiefchrijver, die onzen Advokaat van nabij, door gemeenzaamen omgang, kende. „ Hoe veele kinderen (zoo fchreef WAGENAAR) leeven 'er „ niet, die de door eerlijke en recht edelmoedige NOORD„ KERK met hunne, met regt vertoornde, Ouderen bevredigd „ heeft! Hoe veele Egtgenooten, door 't wangedrag van bei„ den, of één van beiden, op elkanderen verbitterd, heeft „ zijn befcheide en Christlijke raad niet voor verdere ver„ wijdering, en zelfs voor volflaagene Egtfcheiding; behoed! „ Ouder hoe veele twistende Medeërfgenaamen is hij geen „ onzijdige Bevrediger der gereezene gefchillen geweest! Hoe „ veele oneenigheden, onder maatfchappijen van twee of „ meer Kooplieden, zijn, door hem, niet tot wederzijds „ genoegen weggenomen! Hoe veele twisten in Kerklijke „ Genootfchappen heeft hij niet weeten te beflisfen!" — Godsdienftige Geftigten, allerlei Gezindheden bediende hij om niet; nimmer ontving hij eenige belooning van lieden, die hij voor behoeftig aanzag. Voor geringe Weduwen, voor verdukte Weezen en andere elendigen, was hij altoos een trouwe Raadsman en een vlijtig Voorftander voor de Regtbank: in 't pleiten muntte hij niet minder uit. „ De *Am„ fterdamfche* Pleitzaal," om de woorden van den zelfden Schrijver te bezigen, „ heeft altoos, op verfcheide geoefende „ Advocaaten, mogen roemen; maar nooit heeft 'er zich een „ laaten hooren, die NOORDKERK, in zedige vrijmoedigheid, „ in heufche befcheidenheid, in minzaame deftigheid, over„ trof."

O.

OLDENBARNEVELD. (JOAN VAN) Zints wij, in het drieëntwintigfte Deel van ons *Woordenboek*, de voornaamfte lotgevallen deezes beroemden Staatsmans verhaalden, zijn ons, in de onfchatbaare *Bijvoegfels* en *Naleezingen* van den Oud-Penfionaris H. VAN WYN, eenige bijzonderheden voorgeko-

men, hem betreffende, van welke wij onze Leezers niet onkundig mogen laaten. OLDENBARNEVELD was gesproten uit een adelijk geslagt, 't welk in, en vóór de vijftiende Eeuw, de Ridderhofstad *Oldenbarneveld*, bij *Nieuwkerk op de Veluwe*, bewoonde, en in het Ridderboek van dat Gewest zeer vroeg bekend staat. In den Jaare 1603 noemden hem de Staaten van Holland, *Jonkheer* JOAN VAN OLDENBARNEVELD. Zijn Vader was GERARD VAN OLDENBARNEVELD, zijne Moeder DELIANA VAN WEEDE VAN STOUTENBERG, dogter van den Heere JOHAN VAN WEEDE VAN STOUTENBERG. KLAAS VAN OLDENBARNEVELD was zijn Grootvader, en deeze een Agterkleinzoon van ERNST VAN OLDENBARNEVELD, Schildknaap, omtrent het Jaar 1425 overleeden, als de eerste vermeld, die zich, van *Nieuwkerk*, met er woon na *Amersfoort* verplaatste. Hij was gehuwd geweest met ALYT VAN LOKHORST, *Johansdogter*.

Leezens- en der overweeginge waardig zijn de aanmerkingen van den Heere VAN WYN, omtrent de vreeze, welke 's Lands Advokaat, 't eenigen tijde, bekroop, als of MAURITS na de hoogste magt in het Land stondt; doch van de gegrondheid welker vreeze de Heer WAGENAAR bekent, nimmer den grond te hebben kunnen peilen. Zie hier wat de Oud-Pensionaris, dat gewigtig stuk van 's Lands Historie betreffende, in 't midden gebragt hebbe.

„ Ook deeze stoffe (zoo schrijft V. W) heb ik reeds in mijn IX Stukjen der *Bijvoegsels* en *Aanmerkingen* op onzen treffelijken Schrijver, bl. 48 en 49, aangeroerd, en ben niet vreemd geweest, te vermoeden, dat het verschillend begrip van de Staaten en den Prinse, over de wijze van oorlogen, als mede het ongenoegen, dat, somtijds, aan 't gevoelen zijner Doorlugtigheid, boven dat der Staaten, ten deeze, moest worden voldaan, en eindelijk 's Prinsen voorstel, om zelve eenige vreemde Landen, door hem op de *Spaanschen* te veroveren, in Souverainiteit te mogen bezitten, den argwaan voor eene te hoog steigerende magt van MAURITS, in 's Lands Advokaat kan verwekt of gevoed hebben. Ik heb 'er bijgedaan, met dit alles, geen volledig licht in dit werk te hebben. Doch, schoon ik ook dit laatst gezegde, nog heden, belijde, zou ik egter, thans, vermoeden konnen, dat, om,

of kort na, den Jaare 1600, de Advokaat in zijne meening is gesterkt geworden, door de onderhandsche beweegingen, welken toen bij eenige lieden gemaakt wierden, ter bekoo-minge van het Graaflijk bewind van *Holland* voor Prinse MAURITS. Men gunne mij, hier een oogenblik bij stil te staan. Onze WAGENAAR heeft reeds, uit anderen, doen zien, dat men, in Wintermaand des Jaars 1582, aan Prinse WILLEM I., den gezegelden Opdragtsbrief, of zogezegd, *Renversaal* der Graaflijkheid, wegens de Edelen en alle Hollandsche Steden, behalven *Amsterdam* en *Gouda*, hadt overhandigd; hij heeft ook gemeld, dat het *Ontwerp der Voorwaarden*, op welken WILLEM I. als Graaf zou worden gehuldigd, ter goedkeuringe aan de Leden was rondgezonden, en dat, schoon de twee zo evengenoemde Steden 'er nog niet in bewilligd hadden, men denkelijk egter tot de inhuldiginge zou gekoomen zijn, indien 's Vorsten onverwagte dood niet tusschen beiden was gekoomen. MAURITS hadt thans dien Opperlastbrief en zeker ook 't Ontwerp der Voorwaarden, en al 't geen met zijn Vader over dit werk gehandeld was, in handen, en, 't zij hij, of zijne Begunstigers, ten deeze zig gegrond hebben op dat deel van 't gezegeld Ontwerp, bij 't welk bepaald wierdt, dat de Staaten, na 's Prinsen dood, eenen zijner Zoonen, den bekwaamsten naar hun oordeel, tot Graave zouden aanneemen, 't zij men zig op iets anders, in dezelve Brieven voorkoomende, beroepen hebbe, zeker is het, dat men, bijzonderlijk in *Zeeland*, daar hij den meesten invloed hadt, omtrend het begin der zeventiende eeuwe, met naame, ten Jaare 1601 en 1602, zeer ijverde, om hem tot Graave van *Holland* en *Zeeland* te bevorderen. Kort na de uitgaave van het bovengemelde IX. Stuk der *Bijvoegselen* en *Aanmerkingen*, is mij, hier omtrend, voorgekoomen zeker Afschrift eener Aanteekeninge van Mr. A. DE VEER, toen ten tijde Pensionaris der Stad *Amsterdam*, welk afschrift was gevonden onder de papieren van wijlen den Raadpensionaris VAN SLINGELAND. Het luidt aldus:

„ Op den 15 Martii 1602, syn by den anderen vergadert „ geweest d'Advocaat OLDENBARNEVELT, NIVELT, BERCK, VAN „ DER MEER, BERKENRODE, OETGENS, *Ick*, de Pensionaris

„ OLDENBARNEVELT, CRAP, ende BAETS, fonder dat *Ick* wiste,
„ wat aldaar geproponeert foude worden. Ende heeft ons
„ de Advocaet voorgedragen: hoe dat, op den 14e. VAN
„ DE WERCKE, aan den Burgemeester WILLEM DE JONGE, ende
„ op den 15 voorfz., 's mergens, dezelve VAN DE WERCKE
„ den Advocaet voorgehouden hadde, als oock gedaen was,
„ bij MALDERÉ, dat men, om tot een beter Regeeringe te
„ komen, *zyn Excellentie behoorde te defereren het Graef-*
„ *fchap*, te meer, om dat fyn Excellentie, ten regarde van
„ de meriten fyns Vaders, hooger memorie, ende van fyn
„ zelven, waerdig was, over fyn groote dienften, den Lan-
„ de gedaen, daer mede vereert te worden: waer uit d'Ad-
„ vocaet infereerde, dat *die van Zeeland* daer mede fchee-
„ nen zwanger te gaen, fonder dat hy nogthans wist, of de
„ *Staaten van Zeelant* daer toe inclineerden, doch ver-
„ moedde, dat de faecke daer toe al geprepareert was, fo,
„ door dat hy meende, te *Middelburch*, de hekken, tot
„ dien einde, verhangen te wefen, van waer, anders, de
„ meeste oppofitie van daan gekomen foude hebben; alfo,
„ bij die van *Veer* ende *Vlisfingen*, noch oock *ter Tholen*,
„ als van MALDERÉ dependeerende, geene fwaricheyt wefen
„ ende die van der *Goes* ende *Zierickzee* haer wel voegen
„ fouden; als mede, om dat VALCK (die MALDERÉ's partij
„ was) om der gunste, fo 't fcheen, te winnen by fyn Ex-
„ cellentie, fulcks voorgeflagen hadde, ende niet te prefu-
„ meren was, dat MALDERÉ ende VAN DE WERCKE, op haer
„ eyghen authoriteyt alleen, 't gunt voorfz. is fouden voor-
„ ftellen, ende daer by feggen, dat de *Provintie van Zee-*
„ *land*, die in voortijden, daer inne fwaerigheyt gemaakt
„ hadde, *nu de eerfte wel foude wefen*. Waer by d'Advo-
„ caet was voegende: dat fyne Excellentie van die van *Hol-*
„ *lant* hadde haerluyder Brieven ende Zegelen, daer van de
„ Raadsheer NIEUSTAD *hem*, binnen fesfe maenden, gebragt
„ hadde gelycke Brieven, die onder den Advocaet BUYS be-
„ rust hadden, ende dat JACOB VAN CAMPEN, van *Amfter-*
„ *dam*, niet en hadde wille teyckenen, dan mits daer by
„ ftellende de woorden, *als Getuyge*. Item: dat die van
„ *Amfterdam* gedifficulteert hadden de artykelen, die gecon-

„ ci-

„ cipieert waren, deur dat de delatie van de hooge Overic„ heyt aen myn Here den Prinse, h. m., gedaen, was ge„ schiet, op al sulcke artykelen, als, namaels, gemaakt sou„ den werden. Seyde oock noch de Advocaet: *Gaen die* „ *van Seelant voor, so sullen wy moeten volgen*, doch dat „ hy, *uyt syne Excellentie selfs, syne genegentheyt, daer* „ *toe, niet en hadde connen vernemen*, hoe wel nogthans, „ binnen ses weecken herwaerts, by OTTO HARTIUS, aan den „ Heere VAN OYEN geschreven was, *dat syn Excellentie hem* „ *nyet en hadde te verlaten op een imaginaire tytel van* „ *Grave van Hollant ende Seelant*: dat oock, van des vy„ ands syde, noch geschreven was, hoe dat syne Excellen„ tie, voor syne groote diensten, geene vergeldingen ont„ fangen noch te wagten hadde, jae niet eens uitgehuwelyct „ en was."

„ Waer op deese saecke in deliberatie geleid, ende *by den* „ *Advocaat, de meriten van syne Excellentie ende van syn* „ *Heer Vader seer gerecommandeert synde*, by de andere „ voorsz. Heren, die, beneffens OETGENS ende mij, daer „ present waren, gediscoureerd werde, dat, bij so verre 't „ voorsz. geproponeerde by de hant genomen werde, *'t sel*„ *ve, by dees tyd, voor syne Excellentie niet goet noch diens*„ *telyck soude wesen*, ten aensien van de groote belastingen „ van 't Lant, daer inne bij hem steecken ende noch meer „ daer op accumuleeren moeste, ende dat, daer beneffens, „ veel meer naer syn leeven getragt soude worden, gelyck „ in de persoon van syn Heer Vader bevonden was: dat me„ de sulcks, volgende het Tractaet met *Engelant*, buyten „ kennisse van hare Majesteyt van *Engelant*, niet en conde „ gedaen werden, ende te considereren stonde, off het syne „ Majesteit van *Frankryk* niet offenderen zoude. Ende wer„ de, eyndelyck, *goetgevonden, dat alle de Presenten dit* „ *secreet souden houden, tot dat dezelve beschreeven souden* „ *werden, ende, daer, wyder spreecken, mits dat d'Advo*„ *caet, by* MALDERÉ *ende* VAN DER WERCKE, *daer en tus*„ *schen, soude sien te sonderen, op wat voet dit berustte?* „ Waer mede Wy ons geconformeerd hebben: sonder dat OET-

„ DANS, of Ick, ons, ter eener of andere syde, eenigsints „ uytteden."

„ Gelijk mij, (vervolgt v. w.) in de Registers van *Holland*, noch elders, geene de minste blijk is voorgekoomen, dat 'er, op deeze voorloopige affpraak, ooit eenige Beschrijvinge gevolgd zij, vinde ik ook niet, of de Advokaat, bij de Zeeuwsche Heeren, ontdekt hebbe, op wat voet hun Voorstel berustte: waar toe hij andersints, gelijk men zo even zag, gemagtigd was. Alleenlijk is mij eene nadere Aanteekening van denzelfden Pensionaris DE VEER voorgekoomen, houdende hoofdzaaklijk, dat ruim een Jaar daar na, te weten op den 21 van Lentemaand des Jaars 1603, de Pensionaris BERCK, de Burgemeesteren ARENT MEYNERTSZE, VAN DER DUSSEN, DE VEER zelve, de Burgemeester KEGELING en D'ONBESCHAEMDE, met den Pensionaris BARTIUS, ten huize van 's Lands Advokaat VAN OLDENBARNEVELD, vergaderd geweest zijn, en dat de Advokaat aldaar, onder anderen, hadt opening gedaan, dat hij den Heere VAN BASSIGNY, Zoon van den Heere van *Boxtel*, en Mr. HENRIK SCHOT, Pensionaris van *Antwerpen*, bij Brieve, houdende aan de „ *Eerwaerde Staeten van Gelder-* „ *lant, Hollant* ende *Seelant*", naamens de Staaten van *Braband*, instaande voor de overige Gewesten der *Spaansche Nederlanden*, „ verzogt was *Paspoort*, om iets te mogen „ proponeeren, daer aen de *Nederlanden*, in 't gemeen, „ gelegen was": dat men, hier over raadpleegende, om veele reedenen, en gevoelende dat men aan de *Spaansche* zijde, 't werk „ niet opregtelijk meende", en dat men, aan onzen kant, wel in geene handelingen van vrede konde treden, maar egter 't bovengemelde verzoek ook niet plattelijk konde afslaan; „ om niet beschuldigd te worden, dat wij, „ zelfs met de Staaten van de andere Provintien, niet en „ wilden handelen, niet jegenstaende Wy haer, binnen 's jaers, „ voor den tocht naer *Vlaenderen*, met geschrifte, daer toe „ geinviteert hadden"; bij de bovengemelde tegenwoordig zijnde Staatsleden, niet vreemd gevonden hadt, om, met den voorsz. BASSIGNY en SCHOT, in eenigen handel te treeden, „ by so verre syne Excellentie ende d'andere Leden van de

„ Ge-

„ Generaliteyt ſulcx ſouden goetvinden; in welcken gevalle, „ de voorſz. Preſenten, daer van, by Misſive, geadverteert „ ſouden werden. *Ende*" (volgt 'er dan onmidlijk op) „ is, „ *per occaſionem* van 't gene voorſz. is, *by d'Advocaet mede* „ *vermaent, dat, d'eene tyt of d'andere, nog uytberſten* „ *ſoude 't regt, dat ſyn Excell. hadde, van tot* PRINCE *de-* „ *zer Landen genoemt te werden, uyt krachte van de beſe-* „ *gelde Brieven, die ſyn Heer Vader, Prince van Oraigne,* „ *h. m., van den Graefſchappe van Hollant hadde: dat* „ *oock, in Gelderland, vry wat omgegaen was, van ſyne* „ *Excell.* HERTOG *aldaer te maecken, ende dat Seelant in* „ *bochten ſtonde, ende ſommigen ſogten te werden kinderen* „ *van* ZEBEDËUS: *refereerende zig voorts tot de communi-* „ *catie, dies aengaende, een jaer geleden, onder anderen* „ *in myn bywezen, daer van gehouden.*"

„ 't Laatstgezegde ſchijnt klaar genoeg te leeren, dat 'er, ſedert Lentemaand des Jaars 1602, nopens 't werk van den opdragt der Graaflijkheid van *Holland* aan MAURITS, door OLDENBARNEVELD, geen nader verſlag is gedaan: ook zal 'er, denklijk, niets belangrijks omtrend gebeurd zijn, zo als 'er mij, in 't vervolg, niets van gekoomen is. 't Is ondertusſchen merkwaardig, dat, blijkens het aangehaalde handſchrift, *wel*, bij de meerderheid der overige Heeren, in de geheime *Conferentie* van den Jaare 1602, het nadeel begreepen wierdt, 't geen uit het aanneemen der Graaflijke waardigheid door MAURITS, voor hem en den Staat ſtondt gebooren te worden, maar dat men 'er *niet* leest, dat OLDENBARNEVELD zelve zig, in diervoege, laat ſtaan in eenige lijnregte beſchuldigingen, tegens MAURITS, ten deezen opzigte, hadde uitgelaaten: hebbende de Advokaat, na voordragt van het gebeurde en nog te gebeurene, beſlooten, met te zeggen, dat, *als Zeeland voorging, Holland zou moeten volgen*, en zelfs, bij het in beraad leggen deezer zaaken, de verdienſten van den Prinſe en van zijnen Heer Vader aangepreezen. Of OLDENBARNEVELD, ten deezen tijde, waarlijk vermeend hebbe, dat *Zeeland* dit werk zou konnen doorzetten, en dat het daarom veiligst was, goedſchiks toeteſtaan, 't geen men niet, of niet zonder gevaar, zou konnen beletten, dan of hij, die, zo als

onze WAGENAAR elders zeer wel aangemerkt, doorgaans gewoon was, met eerbied van den Prinse te spreeken, 't gevoelen der bovengemelde Staatsleden vooraf eens heeft willen polsen, om 'er naderhand het noodig gebruik, voor of tegen, van te konnen maaken, met één woord, of, en in hoe verre, de Staatkunde en volks of eigenbelang aan zijne voordragt heeft deel gehad, staa aan de beslissinge van doorzigtiger Lieden dan ik ben. Uit zijne bekentenis is sedert gebleeken, niet alleenlijk, dat Hij, reeds ten Jaare 1600, en dus twee Jaaren voor de bovengemelde bijeenkomst, „ vrees en *apprehensie* heeft gehad, dat MAURITS naar de *Souverainiteit*," (dat is, het *Graafschap* van *Holland*, en, denk ik, *Zeeland*) „ of meerder *authoriteit* stonde", maar teffens, dat, „ indien die Prins aan hem zelfs hadt gelieven te verklaaren, 't geen zijne Raaden" (ik verstaa 'er door zijne Begunstigers, VAN DE WERCKE en anderen, boven vermeld) „ hadden gedaen, en na zyne *consideratien* (zo voor 's Vorsten persoon als voor de Landen) daar op gehoord te hebben, de *publyke* opening hadt goedgevonden, Hy" (OLDENBARNEVELD) „ zulks, met *affectie* ende goede *officien*, „ zoude hebben gedaen en gevorderd." Als ik deeze woorden, om welken te logenstraffen mij, ter goeder trouwe, nimmer genoegzaam bewijs is voorgekoomen, overweege, zou ik voor mij zelven, en ieders gevoelen vrij laatende, liefst besluiten, dat, zo de Prins voor de *Souverainiteit*, bij den Advokaat, rondelijk, ook ten Jaare 1602, was uitgekomen, dees, in plaats van nu te vermoeden dat men agter zijnen rug, en tot zijn en 't algemeen nadeel, werkte, zig geen partij zou hebben gesteld, maar 't verlangen van MAURITS, even als voorheen dat van WILLEM I., zou hebben helpen bevorderen, met behoud van de Privilegien en 't gezag, zo veel mooglijk, der Staaten van den Lande. Ik weet zeer wel, dat UITENBOGAARD verhaalt, dat men den Advokaat, ten Jaare 1618, hadt zoeken te beweegen tot handeling met deezen Prinse, op denzelfden voet, als met wijlen zijnen Heer Vader, en dat de Advokaat dit toen afsloeg; maar ik weet insgelijks, en elk nevens mij, dat, ten dien tijde, de verwijdering oneindig grooter was geworden.

Ik zou konnen denken, dat 'er, voor het Bestand, zelfs een tijd geweest is, waar in OLDENBARNEVELD, zo het 'er op aan hadt moeten koomen, minder zou geweest zijn tegen de verheffinge van MAURITS, tot Graave van *Holland* en *Zeeland*, op zulke bepaalde voorwaarden, als aan welken WILLEM I. zou verbonden geweest zijn, dan wel om hem geplaatst te zien, aan 't hoofd van eenen Staatsraad over de *Nederlanden*, waar door zijne Doorlugtigheid veel meer, de Advokaat veel minder gezag dan voorheen, zou gehad hebben. Voor 't overige, welke agting ik oordeele, dat eene onzijdige overweeging ons, voor de kunde en eerlijkheid van den Advokaat, moet inboezemen, en hoe zeer mij zijn zo onverdiend als deerlijk lot ook treffe, Hij was een mensch, en zoo ik meene, van die geaartheid, dat wel 't verdriet hem, een en andermaal, kon doen verzoeken van zijn gewigtig ambt ontslaagen te worden, maar dat geene omstandigheid hem ligtelijk zou hebben kunnen beweegen tot het aanvaarden eener bedieninge, in welke hij eene vermindering hadt moeten ondergaan van 't bewind, hem voormaals met zo veele reden toevertrouwd."

Als een meesterstuk van Staatkunde heeft men altoos beschouwd, het ontslag der Steden *Brielle* en *Vlissingen* uit Engelsche pandschap, door den Heer VAN OLDENBARNEVELD bewerkt. De aanleg en voortgang der handelingen wordt, door den Heer VAN WYN, op volgende wijze ontwikkeld.

„ De gewoone Gezant der Staaten in *Engeland*, NOËL DE CARON, in het najaar van 1615 hier te Lande zijnde, om over verscheiden gewigtige zaaken, tusschen dat Rijk en deezen Staat uitstaande, de hooge Regeering te onderhouden, hadt ook opening gedaan van 's Konings verlegenheid in gelde, en wijl men derhalven vreesde, dat zijne Majesteit den Staaten om eenig buitengewoon uitschot van Penningen zoude lastig vallen, oordeelde men best, dit bij tijds door voordragt van eigen nood, voor te koomen. De Algemeene Staaten dan verzogten OLDENBARNEVELD, een' Lastbrief op te stellen, die sedert goedgekeurd aan CARON, bij deszelfs terug reize, wierdt mede gegeven. Deeze moest den Koning hoofdzaaklijk vertoonen, hoe 's Lands Kas zeer bekrompen

 zijn.

zijnde, en zonder hoop, om, in de jegenswoordige beroerte in *Frankrijk*, uit dat Rijk de Penningen te erlangen, welken noodwendig ter betaaling der Fransche Benden alhier moesten dienen, men derhalven zijne Majesteit (die, blijkens het Verdrag van den Jaare 1608, beloofd hadt hunne Hoogmogendheden, ten opzigte van de schuld, ten gunstigste te willen handelen) verzogt „ *gratien en kwytscheldinge* der ag„ terstallen aan *Engeland* verschuldigd, of ten minsten, *stil*„ *stand van betaalinge voor eenige jaaren*;" agtende de Staaten „ buiten voorbeeld, dat schulden, ter oorzaecke van „ de oorloge gemaeckt, anders als by goede *discretie* betaelt „ worden, te meer, daer haere Hoog Mog. altyt vertrouwt „ hadden, dat syl. by syne Maj. *liberalyck*," (hier streelden zij, zo ik wel zie, 's Konings zwak en spilzieken aart, met den lof van schoone woorden) „ *conelyck* ende *gratieuselyck*, „ nopende deselve schult, zouden getracteert worden, ende „ dat by haere Hoog Mog., op 't selue vertrouwen, de han„ delinge was aengegaen." Ook moest CARON doen zien, dat de groote kosten, hier te Lande, ten Jaare 1603, bij 's Konings komste op den troon, „ in 't equipeeren van een „ groot getal Schepen van oorloge, tot dienste van zyne „ Maj.," als mede die geenen, welken ten Jaare 1610 in den togt voor *Gulik*, en in de Jaaren 1612, 1613 en 1614, bij verscheide andere gelegenheden, „ tot contemplatie van „ syne Maj." gedraagen waren, wel eene gunstige kwijtschelding verdienden. De Gezant egter, aan wien men dit werk ten hoogsten beval, betuigde, voor zijn vertrek, hoe hij vreesde, in de ophouding van de betaaling niet naar wensch te zullen slaagen, „ *weetende* (zeide hij) *de jegen*„ *woordige Constitutie van saecken van syne Maj., ende dat* „ *de payementen al syn alreede geassigneert, tot Paesschen* „ *naest commende jncluys, aen sulcke Luyden, die dese be*„ *talinge nyet en kunnen missen.*" Maar de zaak gelukte boven zijne verwagting.

„ Hij bevondt zig reeds in *Engeland*, toen op den 30 van Slagtmaand, ter Algemeene Staatsvergadering een Brief inliep der Gekommitteerde Raaden van *Zeeland*, houdende, dat de Wethouderschap van *Vlissingen* hun vertoond hadt, hoe

hoe zij, door JOHN THROGMERTON, Lieutenant-Gouverneur dier Stad, verwittigd waren, dat de bezetting reeds veertien dagen naar betaaling hadt gewagt, en tot dezelve nog geen „ *orde uit Engeland*" was gekoomen, 't geen voor oproer deedt vreezen; waarom de Zeeuwsche Raaden de meening hunner Hoogmogendheden verzogten te verstaan. Men antwoordde hun, te vertrouwen, dat zij de rust in *Vlissingen* zouden weeten te handhaaven, maar zondt teffens last aan CARON, om alle mooglijke poogingen te doen, ten einde de gewoonlijke betaaling aan de Vlisfingsche Bezetting, „ tot voorkooming van alle *periclen* en *inconvenientien*" mogte geschieden.

„ Uit het bovenstaande blijkt genoegzaam, dat het onbetaald laaten der Engelsche bezettingen, in de Steden van verzekering, met naame in *Vlissingen*, oorspronglijk niet gesteld moet worden op reekening van de Staaten. Zij waren niet, maar wel was de Koning, tot die betaaling verpligt, volgens het Verdrag, ten Jaare 1585, met deszelfs Voorzaate ELISABETH geslooten. Onze treflijke Schrijver heeft zulks te regt voorheen aangeteekend, maar, buiten zijne gewoonte, zig hier te veel op den Engelschen Historieschrijver DE RAPIN THOYRAS verlaatende, schijnt hij, bij feil van geheugen, met hem gedwaald te hebben.

„ Ten gelijken tijde omtrent, dat CARON de last der Algemeene Staaten, ter bespoediging der Soldij voor de Bezettelingen van *Vlissingen*, kon ontvangen, liep 'er een Brief van hem in, „ geschreven *aen den Heere Advocaet van Hollandt*," die bij hunne Hoogmogendheden gelezen, en van dit besluit gevolgd wierdt: „ Geleth synde op het *advys*, *daer inne* „ *gementioneert*, raeckende de *Plaetsen van assurantien*, is „ goetgevonden, dat de voorsz. Heere Advocaet hem (CA- „ RON) daer op in 't particulier sal mogen antwoorden, „ dat haere Hoog Mog. goetvinden, *dat hy*, met discretie, „ *soudére*, onder de hant, daer dat sal mogen dienen, *waer* „ *op dat deese saecke berust*, *ende wat die meeninge daer van* „ *is?*"

„ Uit deeze laatste woorden, en dat CARON de *meening der Engelschen*, omtrent de verpande plaetsen, *polsen* moest, schijnt

schijnt het mij toe, dat niet hij, gelijk men gewoonlijk meent, en als uit zig zelven, maar wel de Engelsche Raaden het eerst dit werk geopperd hebben, en dat hun Hoogmogendheden, langs deeze leiding, die, in de aangehaalde Resolutie, als eene nieuwe zaak voorkomt, op het denkbeeld der lossinge van de verpande Steden gekoomen zijn; welk denkbeeld aan hun sedert meer en meer smaaklijk kan zijn geworden, na dat vervolgens CARON, door den Staats-Secretaris WINWOOD, (die voorheen Groot-Brittannische Ambassadeur bij de Staaten geweest, met een pensioen voor zijne Zoonen, in 't Jaar 1615, door hun voorzien, en deezen Landen zeer genegen was) verzogt was geworden, tegen den 28 van Wintermaand, „ te willen commen by den Heere „ FEYNTON, om aan te vangen te tracteren, van wegen zyne „ Maj., van de saecke, hem, CARON, bevolen ende gere- „ commandeert by haere Hoog Mog., op syn vertrek, *die* „ *vuyterlyck secreet moet gehandelt werden, overmits d'im-* „ *portantie van de selue*;" koomende het mij voor, dat die *secretesse* te meer vereischt wierdt, om de nieuwe en wigtiger wending, welke de last van der Staaten Gezant, (die oorspronglijk alleen strekte tot uitstel of kwijtschelding der gelden) door 't voorstel der *Engelschen*, nu begon te krijgen; zo als dan ook de Algemeene Staaten, zo dra zij dit voorstel gehoord hadden, besflooten „ één vuyt elcke Provin- „ tie te committeeren, omme met syn Excl. te overleggen, „ delibereeren ende resolueren, wat in de voorsz. saecke „ best sal dienen voorgenomen, gehandelt ende geresolveert, „ ten meesten dienste van den Lande."

„ Wat 'er sedert door deeze Gecommitteerden bijzonderlijk verhandeld is, kwam mij nimmer te vooren. 't Blijkt egter dat men, ook van deeze zijde, CARON gelastte, dit werk zeer geheim te behandelen, en dat de Staaten eens den weg geopend ziende, om door afloffing der verpande Steden, de mede-Regeering van *Groot-Brittannien*, hier te Lande, allengskens den bodem in te slaan, wijslijk, niet los lieten, voor zij hun oogmerk bereikt hadden. De Lieutenant-Gouverneur van *Vlissingen* was ondertusschen weder aan hun klagtig gevallen, als nog geen geld uit *Engeland* te hebben

ont-

ontvangen, en oproer te dugten; doch zij paaiden hem, met zig te beroepen op hun ernstig schrijven aan CARON, 't geen zij zeiden te moeten vertrouwen, dat van vrugt zoude zijn, begeerende, dat hij intusschen de Bezettelingen in pligt hielde. Hier door moest de Koning in meerder verlegenheid geraaken, en toen deeze, des niet te min, de zaak der aflossinge scheen sleepende te willen houden, en een nieuw Verbond voorsloeg, lasteden zij CARON „ hem in deese „ saecke *geheel coel* te dragen, zonder hem, die aengaende, „ by communicatie ofte anderfints, in te laten, dan dat hy „ alleene, by goede occasie (dese Alliantie hem voorcomen„ de) sal mogen van hem selue *sonderen*, op wat voet dat „ men gemeent soude syn, sulcke nieuwe Alliantie te maec„ ken?"

„ JACOB DE I. ondertusschen geperst door geld-gebrek, en vreezende voor een opstand zijner Knegten hier te Lande, 't geen voor zijn gezag zeer gevaarlijk konde worden, besloot welhaast toe te geeven, waar naar men ook alhier te meer haakte, om dat CARON gemeld hadt, hoe 't geheim der zaake, uit deeze Landen, in *Engeland* rugtbaar was geworden. Doch, in 't laatst van Lentemaand, was het werk zo ver gevorderd, dat Hunne Hoogmogendheden OLDENBARNEVELD (dien 't voornaamste deel van den handel was toevertrouwd geworden) verzogten, aan CARON te schrijven „ dat „ hy sal mogen concluderen, niet tegenstaande alle de Pro„ vintien nog niet syn aengecomen" (de Afgevaardigden van eenigen derzelver schijnen, om dit werk, een keer naar huis gedaan te hebben) „ en op hoop, dat de absente Provin„ tien haer daer mede su'len conformeeren, en die van *Zee„ land* geen swarigheit sullen maecken haer Quote te beta„ len, volgens de gedaene uitspraake by syn Excl., die Wel„ gebooren Heere Graeff WILHEM, ende den Raedt van Sta„ te." Die Brief wierdt den volgenden dag goedgekeurd, en in 't *Secreet-Boek* geplaatst. 't Scheelde egter veel, dat de Provintien zig hier in terstond lieten vinden. Nog in 't begin van Bloeimaand verklaarde *Zeeland*, niet gelast te zijn tot het aanneemen van zijn deel in de te betaalene penningen voor de aflossing; *Gelderland*, *Utrecht*, *Vriesland*, *Groningen*

gen en *Ommelanden* maakten toen ook zwaarigheid, en wierden, nog eenige weeken later, ernstig verzogt de noodige gelden over te zenden „ also haere Hoog Mog. Aduys be„ commen hadden, dat seeckerlyck de overleueringen van „ de *Cautionaris Steden* ende Plaetsen „ opten geordonneer„ den tyt sal geschieden, sulcx dat de Wisselbrieuen van de „ belooffde penningen van ure tot ure syn te verwachten."

„ Die vermaaning wierdt, kort daar na, door Prinse MAURITS ernstelijk herhaald, met bijvoegend verzoek, dat men hem schadeloos wilde houden van zijn „ *op authorizatie van* „ *Haare H og Mog.*" gegeven woord aan den Ambassadeur CARON, dat de penningen, ten behoorlijken tijde, zouden worden voldaan: waar in alle Leden bewilligden, met aanneeming, de zaak bij hunne Meesteren te zullen aanbinden; hoe zeer zulks traaglijk voortging, en de kwijtscheldingen eerst ten Jaare 1620 inliepen. Ondertusschen wierdt, als ook onze WAGENAAR zegt, op den elfden van Zomermaand *den Briel*, en, zo ik wel heb, *Vlissingen* op den veertienden daaraan, nevens 't Geschut en toebehooren, den onzen ingeruimd; waartoe de Heeren VAN MATENESSE, WITTENSZ en BERKENRODE na den *Briele*, en vier Leden uit Gekommitteerde Raaden van *Zeeland*, aan 't hoofd hebbende den Heere VAN MALDERÉ, naar *Vlissingen* en *Rammekens* trokken, alles op Lastbrieven van Hunne Hoogmogendheden. De Prins begaf zig ook spoedig naar die Plaatzen; wordende aan de Heeren PHILIPS SIDNEY Burggraave *de Lisle*, en HORATIO VERE, Gouverneurs der voorheen verpandde Steden, elk een gouden Ketting van drie duizend gulden, met eene Medaille, geschonken; ook wierdt aan het Volk een halve maand gagie, welke het ten agteren was, te goed gedaan, 't geen toen uit 's Konings Eed in dien der Staaten overging; hoe zeer dit laatste in den *Briel* niet geschiedde zonder eenig misverstand, 't geen men vindt, dat door de Burgeren gevoed wierdt, maar sedert bijgelegd, door dien de Staaten hun zeven duizend guldens, ter betaaling der schulden van de Knegten, toezeiden.

„ De Ridder ROBBERT SIDNEY, dien de Staaten aanstelden tot Kolonel over het Engelsch Krijgsvolk in hunnen dienst, was

niet,

niet, als onze Schrijver meent, de geweezen Bevelhebber of Gouverneur van *Vlisfingen*, maar deszelfs Zoon. LEICESTER was des Vaders moederlijke Oom geweest.

„ Na 't inruimen van *Vlisfingen* aan de onzen, wierden ook de brieven van fchadeloosftelling, aan haar voorheen bij de Algemeene Staaten en die van *Utrecht* gefchonken, terug gegeeven, en federt die Stad meer gefterkt. Of dit terug geven ook nopens *den Briels* plaats hadt, is mij niet voorgekomen, en ik heb het, toen ik die Stad diende, niet naauwkeurig genoeg nagegaan. — De twee fterktens aldaar, *Meeuwenoord* en *Kleiburg*, zo ik meene, genaamd, wierden geflegt."

In de *Naleezingen* ontmoet men eenige nadere toelichting, dit gewigtig voorval betreffende, welke wij de vrijheid zullen neemen, hier in te lasfchen. „ In mijn *Bijvoegfels* (dus fchrijft de Heer VAN WYN) heb ik dit aanmerkelijk punt onzer Gefchiedenis, het ontflag naamlijk der Steden *Brielle* en *Vlisfingen* uit Engelfche pandfchap, zo veel mij doenlijk was, in zijnen aanleg en voortgang, uit onze Staatsftukken, tragten op te helderen. Ik hadt egter toen de Memorien van den Engelfchen Afgezant DUDLEY CARLETON, niet bij de hand, en vinde dezelven bij 't inzien te merkwaardig, dan om 'er, ter nader bijlichtinge van het gebeurde in deezen, geen gebruik van te maaken: te meer daar zij, zo als ook de Heer TE WATER heeft aangemerkt, door onzen treflijken Schrijver niet zijn gebruikt.

„ Schoon aan der Staaten Gezant NOËL DE CARON, eerst op 't einde, als ik zeide, des Jaars 1615, door de Algemeene Staaten, zodanig eenen Lastbrief (bij OLDENBARNEVELD gefteld, en betreklijk tot de kwijtfcheldinge of het uitftel van betaalinge der agterftallen op de verpande Steden) voor Koning JACOB was mede gegeeven, als van welken ik, in 't gemelde *Bijvoegfel*, breder heb gewaagd, hadt egter die Gezant, volgens het fchrijven van den Engelfchen Staats-Sekretaris WINWOOD, voorheen Ambasfadeur van dat Rijk bij dit Gemeenebest, reeds eenige jaaren bevoorens, zijner Majefteit eenig voorftel, tot ontflag der gemelde Steden uit het pandfchap, op eerlijke voorwaarden, wegens zijne Meesteren,

ren, gedaan. Eene zaak die zig te ligter laat bevatten, als men voornaamlijk aanmerkt, dat de Staaten, zo als ook onze treflijke WAGENAAR heeft gezien, al lange, met naame in den Jaare 1607 en 1608, verlangt hadden, zig van 't bezwaar der Engelsche bezettinge te konnen ontslaan.

„ De Koning leende evenwel ten dien tijde het oor niet aan dezen voorslag, hij hieldt dien voor zig zelven, en de zaak bleef slaapen, tot CARON's terugkomst in *Engeland*, van eenen uitstap na de *Nederlanden*, ten Jaare 1615, wanneer die Gezant, in een afzonderlijk gehoor ten Hove, de moeilijkheid van langer betaalinge, aan deeze zijde, en wat meer ter uitvoeringe van zijnen last behoorde, zijner Majesteit afschetste. 't Gebeurde dat, straks daar aan, de Engelsche Gouverneurs der Steden *Briele* en *Vlissingen* den Geheimen Raaden des Konings klagtig vielen, nopens de wanbetaaling der Bezettingen, in de twee verpandde Steden, waar over ook van hier aan CARON geschreeven was, en dat één der aanzienlijkste Leden van den Raad uitgaf, of 't niet beter ware, die Steden aan den Staat weder over te geeven, dan ze langer met zo groote kosten te bewaaren? De Koning, dit verneemende, deelde daar op den Raad de voorstellen van CARON mede, met last, om, na rijp overleg, zijner Majesteit te zeggen, wat zij, ter zijner eere en voordeel, gevoeglijkst dagten te zijn. Zij verklaarden eerlang, dat, zo dra de Staaten de som van agt millioenen guldens, zijnde de grootte der oorspronglijke schuld, afdeeden, de Steden, volgens het Traktaat van den Jaare 1608, van zelve weder in hunne handen moesten vallen: dat de Staaten zig, bij dat Traktaat, tot eene aflossinge van veertig duizend ponden sterlings, doch alleenlijk geduurende 't Bestand, verpligt hadden: dat, van die somme, slegts veertien duizend ponden in 't Jaar in 's Konings schatkist kwamen: dat de overige zes-en-twintig duizend ter betaalinge der Bezettelingen diende: dat boven dien die veertig duizend ponden, nooit op zijn' tijd betaald wierden: dat de Bezettelingen geene volkomen meesters van de Steden waren, en veelal van de bescheidenheid der Inwoonderen afhingen: dat de Steden niet waren gesterkt, en dat, als men 'er niet meer kosten aan

deede

deedt dan tegenwoordig, de Krijgsbevelhebbers en Soldaten, na 't einde van vijftien jaaren, binnen welken de geheele schuld moest afgelost zijn, ten laste van den Koning zouden vallen. Zij besloten, op alle deeze gronden, dat de teruggaave der Steden, zo de Staaten naar goede en redelijke voorwaarden wilden luisteren, best met 's Konings dienst zou strooken. Ik denke dat dit in Slagt en in 't begin van Wintermaand des Jaars 1616 zal gebeurd zijn, en dat hier toe betreklijk is, zo de bij mij voorheen aangehaalde Brief van CARON aan 's Lands Advokaat, raakende de „ *Plaatsen* „ *van asfurantien*," en de last aan hem gegeven, om, onder de hand, te „ *fondeeren, wat de meeninge* (der Engel- „ schen) *daar van was?*" als ook, bijzonderlijk een door mij sedert ontdekt nader schrijven van den zelven CARON aan OLDENBARNEVELD, zijnde van den zevenden van Wintermaand des Jaars 1616, en houdende: „ dat syne Majesteyt soude „ *inclineren*, omme, by *transactie*, *aftehandelen* de *voldoe-* „ *ninge van syn achterwesen aan den Lande*, met *restitutie* „ *van de Steden ende Plaetsen van versekeringe.*"

„ Hoe het zij, en hoe zeer dit alles in *Engeland* zeer geheimlijk behandeld wierdt, de aart der zaake eischte, om dezelve niet lange voor CARON te verbergen. Welhaast wierdt hij vriendlijk ontboden voor zes Gecommitteerden, aan welken Koning JACOB het onderzoek, nopens de beste wijze ter overgaave van de Steden, hadt toevertrouwd. Onder deezen was denklijk THOMAS, Burggraaf van *Fenton*, bij wien men reeds in mijn *Bijvoegsel*, gezien heeft, dat hij ter handelinge genoodigd was. Men gaf den Nederlandschen Gezant de zaak te kennen, en stelde hem als een grondpunt voor, hoe men uit de Bezettelingen een Regiment, door de Staaten te onderhouden, diende op te rigten, en dat de Staaten, wijl de schuld nog ruim zes millioenen guldens bedroeg, twee millioenen, in klinkenden gelde, zouden moeten opleggen, en 't overige, van zes tot zes maanden, afdoen. Doch CARON antwoordde, zonder zig te bedenken, dat zijne Meesters nimmer in zo groot eene somme stemmen zouden. Hij boodt niet meer aan dan twee millioenen, te betaalen in twee jaaren: doch betuigde eindelijk dat, schoon hij niet hooger ge-

laat was, hij egter waagen zoude, nog eene halve millioen boven zijne bevelen te gaan, zo men 't gedaane bod wilde aanneemen. Toen sleurde het werk meer dan drie maanden; waar na de Staaten een millioen, in daadlijke betaalinge, en vijftien tonnen schats, van zes tot zes maanden, lieten aanbieden. Doch men bleef, zegt WINWOOD, aan 's Konings zijde, bij den eerstgedaanen eisch, en sloot eindelijk in dier voege, de overeenkomst ter lossinge en overgaave van *Brielle* en *Vlissingen*, op 't laatst van Bloeimaand des Jaars 1616.

„ Hoe zeer deeze gansche handel, bij 't Britsch bewind, wierdt voorgedraagen, als geschied op de herhaalde aanzoeken van de Staaten, blijkt het egter, uit vergelijkinge van onze en hunne Staatspapieren, duidlijk genoeg, dat dezelve, aan onze zijde, van den beginne tot het einde toe niet dan met veel beleid en waardigheid is behandeld geworden, en dat, schoon CARON, namens zijne Meesters, 'er den Koning 't eerste toe uitgelokt heeft, de Staatsraad egter, voor welken de Koning het voorgedragene door CARON hadt verzweegen, naderhand, uit eige beweeginge, de overgaave der Steden heeft voorgeslagen, om redenen boven vermeld, en welken niet het aanzoek van deezen Staat, maar wel schaarsheid van eigene geldmiddelen, daar men hier te lande volleedige kennis van droeg, en vrees voor opstand, onder de niet betaalde Bezettelingen in de verpande Steden, ten grondslage hadden. WINWOOD, dien ik voorheen beschreeven heb, en die één der Gekommitteerden van den Raad was, verdeedigt deeze zaak en zig zelven, tegen de aanmerkingen van sommige lieden in *Engeland*, die het als een voor het Rijk nadeelig werk, en slegts door weinigen gewrogt, beschouwden. LAKE, een ander Engelsch Staats-Sekretaris, schreef weinige dagen hierna aan CARLETON, in deeze woorden: „ wij zijn nu bepaald om de Steden van verzekeringe over „ te geeven, waar over het Volk en verscheiden der ver- „ standigste Luiden" (*plusieurs des Personnes les plus sensées*) „ te onvrede zijn, *maar men moest met de noodzaaklijkheid* „ *raadpleegen*. Ik denk dat gij 'er tijding van bekoomen „ zult hebben van zulken, die 'er meer mede te doen hebben „ dan ik." Men hadt voor 't overige dit werk in *Engeland*

land zo geheim behandeld, dat WINWOOD 'er aan CARLETON eerst genoegzaame opening van deedt, na dat de Overeenkomst gesloten was."

Eindelijk vermelden wij nog hier de volgende aanmerkingen; het Lijk van den Advocaat betreffende, en de behandeling, hetzelve aangedaan. „'t Lijk des Advokaats (schrijft de Oud-Pensionaris) met de kleederen, terstond in eene bijstaande kiste gelegd, die men losselijk toespijkerde en in de Hof-Kapelle bragt, wierdt, met verlof der Regteren, door de Bloedverwanten, in den eerstvolgenden nagt, na behoorlijk gewasschen te zijn, met het hoofd, in een wassen kleed en betere kist verplaatst, en met weinig toestel, in tegenwoordigheid van verscheiden persoonen, eerlijk begraaven. De Weduwe en Kinderen hadden verzogt, het Lijk naar *Berkel*, zijne Ambagtsheerlijkheid, te vervoeren; maar de Regters verklaarden, zich niet gelast te vinden, hier omtrent eenige verandering te maaken in de Resolutie der Algemeene Staaten, ten zelven dage genomen, dan van welke ik, de Resolutien over dit jaar niet bij der hand hebbende, niet kan oordeelen. Wijl ik egter nergens duidelijk vinde, dat hij uit den *Haage* vervoerd is, en wijl UYTENBOGAERT, na gezegd te hebben dat het ligchaam in de *Kapel op het Hof* wierdt gebragt, en aldaar gestelt „*tot de verweckinge uyt den doo*„*den*," 'er daarna, maar zonder nadere benoeming van plaats, bijvoegt, dat het „*eerlijk is begraven*," zou ik, behoudens beter oordeel, tot nog toe liefst gelooven, dat het in de meergemelde Hofkapel, of Fransche Kerk, immers toen ten tijde, is gebleeven; schoon het in vervolg naar *Berkel* kan vervoerd zijn; waar van ik niet geheel vreemd ben. Toen deeze Kerk, in den Jaare 1763, vernieuwd wierdt, en door mij, en andere Minnaars van 's Lands vroegere Historie, alle zeldzaamheden werden naargespoord, is nopens dit Lijk, mijns weetens, niets ontdekt geworden."

OMMEN, gelegen in *Overijssel* in het Kwartier van *Salland*, aan de noordzijde van de Rivier *de Vecht*, voorheen met den naam van *Vidrus* bekend. is een oude Stad; haare Stadsteekenen heeft dezelve van OTTO III., Bisschop van *Utrecht*,

zoodanig dat aan dezelve, op Bartholomei 1208, gegeeven zijn alle zodanige Regten en Vrijheden, als de Steden *Deventer*, *Campen* en *Zwol* hebben. JAN VAN NASSAU, Bisschop te *Utrecht*, heeft dezelve Privilegien in den Jaare 1343 bevestigd, gelijk Bisschop DAVID VAN BURGONDIEN het zelve mede gedaan heeft, op Dingsdag na Hemelvaartsdag 1499. De origineele Brieven zijn daar van nog voorhanden. De Burgemeesteren van *Ommen* hebben, uit dien hoofde, meermaalen de Landbrieven, in gelijkheid van de Hoofdsteden, geteekend, en haare Burgers de vrijheid om te mogen jagen, voorheen, altoos gehad. In den Jaare 1330 is deeze Stad door de Heeren VAN RECHTEREN en VOORST verbrand. In het Jaar 1382 is *Ommen*, ten tijde van Bisschop FLORENS VAN WERDINKHOVEN, waarschijnlijk door de Heeren VAN RECHTEREN wederom bevestigt, doch die Vesten zijn zedert lang verdweenen, hoewel men de overblijfzels daar van nog vindt. Meermaalen is deeze Plaats aan het ongeluk van brand onderhevig geweest. Op den 15 April 1624 ontstondt 'er eene zwaare brand, waar door een gedeelte van de Kerk en de geheele Stad, op dertien huizen na, verteerd zijn. Veele Burgers wierden daar bij gekwetst, en de overgeblevene geredde goederen bedroegen geene drie honderd guldens. Men meent dat die brand door een Spaansche partij, die uit *Drenthe* kwam, gestigt is, en dat de *Ommerschans*, om dat te verhoeden, is aangelegd. Evenwel is de Stad, zedert dien tijd, en voornaamlijk zedert weinig jaaren merkelijk aangegroeid, hertimmerd en verbeeterd. De Kerk, die oudtijds aan *S. Brigida* toegewijd was, is een ruim gebouw, maar niet te groot voor de talrijke Gemeente die 'er is, bestaande dezelve in 't begin van 1797 uit 2154 zielen. Dezelve wordt door éénen Predikant bediend. Voorheen was dezelve met een Orgel voorzien. Drie Vicarien S. Crucis, B. M. V. en S. Anthoni, waren daar in gesticht. Ook was er een Gasthuis het H. Geest genaamd, waar in mede een Vicarie, ter eere van de H. Drieënheid gestigt was. ERNST MULART, Heer van '*t Laer*, was 'er in het Jaar 1575 Collator van. Het Stadhuis is een nieuw gebouw, met een Toorntje en Klok voorzien. *Ommen* heeft het voorrecht, behalven haare Ker-

Kermis, en veele Markten, die 'er jaarlijks gehouden worden, van eene groote markt, die men de Ommer-Bisſinge noemt, en die alle jaaren, in de maand van Julij, gehouden wordt. Dezelve duurt maar één dag. Alle Waaren, vooral Linnen en Huismans Gereedſchap, zijn 'er te koop, en de toevloed van menſchen is zeer groot. Vóór het Jaar 1795 maakten acht Burgemeesteren, waar van vier Schepenen en vier Raaden waren, die jaar om jaar op St. Pauli gecontinueerd of veranderd wierden en malkander afwisſelden, de Magiſtraat uit. Acht Gemeensluiden behielden hun ampt leevenslang. 'Er is een Secretaris, die dat ampt mede voor zijnen leeftijd bekleed. *Uit Medegedeelde Berigten.*

OOSTERDYK, (HERMANNUS GERARDUS) Artz en Dichter, wierdt geboren in het vermaaklijk Dorp *Katwijk aan den Rhijn*, op den negentienden November des Jaars 1731. Zijn Vader, JACOBUS OOSTERDYK, oudſte Zoon van HERMANNUS OOSTERDYK SCHACHT, Hoogleeraar in de Geneeskunde te *Leijden*, bekleedde aldaar het Leeraarampt onder de Hervormden, doch wierdt, toen zijn Zoon nog geen half jaar oud was, na *Utrecht* beroepen. Iets meer dan negen jaaren oud zijnde, kwam hij op 't Latijnſche School, alwaar hij ſtraks uitſteekende vorderingen maakten, uit hoofde van de ſmaak, welken hij, al aanſtonds, in de Latijnſche taale vondt. Op den vijftienden Februarij des Jaars 1744 verloor OOSTERDYK zijnen Grootvader, en 's daags daaraan zijnen Vader. Dit niettegenſtaande zette hij zijne Letteroeffeningen voort, met dien gelukkigen uitſlag, dat hij, in de Maand September des Jaars 1746, om tot hooger onderwijs op te klimmen, het Latijnſche School verliet, met het doen eener Redevoeringe, waar van het onderwerp was: *Medicos Reipublicæ magis esſe necesſarios quam Cauſidicos*; „ dat de Geneesheeren nood„ zaaklijker voor het Gemeenebest zijn, dan de Regtsge„ leerden." Te weeten, 't was op raad van zijnen Grootvader, dat OOSTERDYK, al vroeg, zich tot de Geneeskunde bepaalde, hoewel hij, in zijne kindschheid, veels blijken hadt gegeeven van grooten zin te hebben om Predikant te worden, en zulks wel om dus gelegenheid te hebben, *om in*

het *openbaar te spreeken*; waar toe de zucht, gelijk hij elders verklaart, hem telkens bijbleef: zodat hij, bij het overgaan van het eene School tot het andere, telkens meer verheugd was over het doen van de *Gratiarum Actio*, of openbaare dankbetuiging, dan over den Prijs, dien hij behaalde.

De Utrechtsche Hoogleeraar in de Geneeskunde, JOANNES OOSTERDYK SCHACHT, Oom van onzen OOSTERDYK, wierdt nu de Raadgeever omtrent het aanleggen zijner studien. Op diens raad genoot hij het onderwijs der vermaarde Hoogleeraaren ARNOLDUS DRAKENBORCH, PETRUS WESSELING en REITS, in de Algemeene Geschiedenis, het Latijn en Grieksch en de Welspreekendheid, en vervolgens van JACOBUS ONÉ, in de Wis- en Natuurkunde. Naa de beöeffening van deeze voorbereidende Weetenschappen, ging hij tot zijne hoofdstudie over, en hadt daarin tot Leermeesters, bovengenoemden JOANNES OOSTERDYK SCHACHT in de Theorie en Praktijk, WACHTENDORFF in de Kruid- en Scheikunde, en WORSTMAN in de Ontleed- en Heelkunde. Ook hoorde hij nog een jaar den Hoogleeraar HAHN, over de Natuurkunde. Naa acht jaaren aan de beöeffening van alle deeze onderscheidene takken van Geleerdheid besteed te hebben, wierdt OOSTERDYK, in de Maand September des Jaars 1754, tot Doctor in de Geneeskunde bevorderd, met eene Verhandeling *de motu Musculorum*. In 't begin van Meij des volgenden Jaars zette hij zich te *Amsterdam* neder, om aldaar de Praktijk te oeffenen. Dezelve, gelijk het gemeenlijk met jonge Artzen gaat, nam zeer traag op: zodat hij veel tijds hadt om te studeeren, en, bij tusschenpoozen, zijnen lust tot de Dichtkunde bot te vieren, welke hem, al van zijne vroege jeugd, hadt bezield, en aan 's Hoogeschool telkens was aangekweekt. De Latijnsche Poëzij was zijne hoofdliefhebberij; welke, egter, zints zijn verblijf te *Amsterdam*, plaats maakte voor de Nederduitsche, door de gelegenheid tot den omgang met bekwaame Nederlandsche Dichters, die zich aldaar, meer dan elders, aanbiedt. Naderhand kennis en vriendschap gemaakt hebbende met den geleerden HIERONYMUS DE BOSCH, beving hem, van nieuws, de lust om zijne kragten in de Latijnsche Dichtkunde te beproeven.

Intusfchen konden OOSTERDYKS geneeskundige bekwaamheden niet lang verholen blijven. De uitbreiding zijner Praktijk nam allengskens toe, vooral naa het overlijden der vermaarde Amfterdamfche Geneesheeren DE VISSCHER en HOVIUS. Zedert was OOSTERDYK een der meest begeerde *Amfterdamfche* Artzen. Doch hij, die zo veelen van heilzaamen raad hadt gediend, wist raad noch middel voor eene fleepende ongefteldheid, die langer dan een jaar duurde, en op den negentienden April des Jaars 1795 een einde aan zijn leeven maakte, zijnde gehuwd geweest met AAFJE MARGARETA BROUWER, bij welke hij geene kinderen heeft nagelaaten. Geduurende zijne zukkelingen hadt OOSTERDYK het geluk, door de ongemeene helderheid van zijnen geest, den tijd op eene aangenaame wijze te korten, met zijne geliefde letterbezigheden. Er is van hem een Latijnsch vers voorhanden, *Confolatio* betiteld, genoegzaam op zijn fterfbed gemaakt, waarin hij het Opperwezen voor alle bewezen weldaaden dankt, en vooral die bijzondere gunst erkent, door welke hem in zijne ziekte vergund was, zich met die Letteroeffeningen te verlustigen, waarvan hem, in zijne gezonde dagen, zijne menigvuldige bezigheden veeltijds hadden afgetrokken. Ten blijke van 's Mans denkwijze omtrent den Godsdienst, en van de blijmoedigheid, met welke hij de Eeuwigheid binnentradt, lust het ons, het flot van het welluidend Gedicht hier plaats te gunnen. Vermeld hebbende de veelvuldige rampen en wederwaardigheden, welke hij vrienden en bekenden hadt zien overkomen, en de mogelijkheid, dat niets van dat alles zijn lot zou geworden zijn, fchrijft hij:

„ Cur tamen hac hospes cuperem in tellure morari,
„ Coelestem Patriam non peteremque lubens?
„ Regnat ubi æternum Pax et Concordia regnat,
„ Et purus nostro haud asfimilandus amor?
„ Invidia ignota his, livorque ignotus in oris,
„ Has odio ad fedes janua nulla patet.
„ Has nullæ turpant lacrimæ, nullæque querelæ,
„ Perpetuâ at refonant atria lætitiâ.
„ Cantantur facri miris concentibus hymni,

„ Quorum materies gloria lausque Dei.
„ Huc mihi venturo pater o meus obvius ibit,
„ Ille pater puero qui mihi raptus erat.
„ Hac iterum matrem meliori in sede revisam,
„ Ibis in amplexus, frater amate, meos.
„ Hic mihi præreptis iterum conjungar amicis;
„ Coelicola Angelicos conspiciamque choros.
„ Ast hæc, Nate Deo, mihi Tu, Deus ipse, parasti
„ Gaudia, profuso parta cruore tuo,
„ Quo mea, factus homo, moriens peccata luisti,
„ Nullaque me læsi Numinis ira manet.
„ Te colo, te veneror, tibi justas offero grates,
„ Anchora Tu nostræ sis maneasque spei.
„ Quid morbum timeam? quid tela minantia mortis?
„ Me juvat in Patriam hanc tendere, Terra, vale."

HORATIUS was de geliefde Dichter van onzen OOSTERDYK. Nu en dan hadt hij een Lierdicht in Nederduitsche verzen overgebragt. In 't einde van zijn leeven ondernam hij de taak, om alle de Boeken van dien Dichter op de zelfde wijze te behandelen; en mogt het hem gebeuren, weinige dagen, voordat hij, uit hoofde zijner doodziekte, zich aan zijne kamer moest verbinden, daar aan de laatste hand te leggen. Mogt de hoop vervuld worden, die elders wordt gegeeven, dat de geheele verzameling in het licht zal verschijnen! Hoe gelukkig hij zich wist uit te drukken, en den Latijnschen Dichter zuiver Nederduitsch te doen spreeken, daar van moge het volgende ter proeve dienen.

„ Der stouten kroost is stout van aart,
„ Reets is de deugd van rund en paard,
„ In kalf en veulen op te spooren.
„ Nooit heeft een arend, heet naar jagt,
„ Onnoosle duiven voordgebragt.
„ Maar leering kweekt het aangebooren.
„ De kunde en oefening in deugd,
„ Bevorderen den moed der jeugd:
„ Maar als men 't vormen van de zeden

„ In 't minst verwaarloost, word wel ras,
„ Wat door geboorte aanzienlijk was,
„ Ontzierd door ongeregeldheden."

Zie JERONIME DE BOSCH, *Lofrede op* H. G. OOSTERDYK.

OUDAAN. (JOACHIM) Verscheiden merkwaardige bijzonderheden, de Voorouders deezes geleerden en godvrugtigen Mans betreffende, verdienen eenig vooraf gaand verslag, voor dat wij ons tot het onderwerp deezer Levensschetze meer afzonderlijk te, aaken.

De Vader van onzen OUDAAN was FRANS OUDAAN, Zoon van JOACHIM, door den Vader van deezen met dien naam benoemd, niet naar iemand van zijn Geslagt, maar naar zekeren JOACHIM, een man van zonderlinge Godsvrugt, te *Antwerpen*, in den Jaare 1560, (wanneer het Zwaard des Gerigts, gewet door de wreede Bloedplakaaten, zo veele onschuldigen aan de Onkunde en het Bijgeloof opöfferde) om zijne trouwhartige aankleeving der Waarheid, ter dood gebragt. De Over-Grootvader van onzen JOACHIM, omtrent den zelfden tijd, als hem een Zoon gebooren was, hier van verstendigd, sprak: „ Hebben ze dien vroomen man gedood, ik „ zal, tot eene geduurige gedagtenisse, mijnen Zoon naar „ hem vernoemen." *Rotterdam* was de plaats, daar dit Godsvrugtminnend Gezin zich met der woon onthieldt; doch wanneer de Voorstanders der Leerbegrippen van den vermaarden JACOBUS ARMINIUS, hier te Lande, op 't hevigst vervolgd wierden, week de Grootvader van onzen Dichter, veiligheidshalven, na het Dorp *Rijnsburg*, alwaar hij zich met Broodbakken geneerde; zijn Zoon FRANS was van het zelfde beroep.

De Moeder van onzen JOACHIM was MARIA VAN DER KODDE, Dochter van JAN JAKOBSZOON VAN DER KODDE, afkomstig uit een Geslagt, al vóór het doorbreeken van het licht der gezegende Kerkhervorminge hier te Lande vermaard, niet alleen om zijne Vroomheid en Godsvrugt, maar ook om zijne be-

beoeffening der Geleerde Taalen, om dus te meer in de kennisse van den waaren Godsdienst te kunnen vorderen. Men verhaalt, dat WILLEM VAN DER KODDE, Over-Grootvader der ftraks genoemde MARIA, Schoenmaaker zijns handwerks, te *Rijnsburg*, kort naa het Jaar 1530, op zeker ftuk lands ter zijde van het *Haarlemfche* of *Leidfche Meer*, een houten huisje hadt gebouwd, daar hij tweemaal ter week met een Roeifchuit plagt heen te vaaren, in fchijn om eenige Beesten, welke hij aldaar weidde, te bezien, doch in de daad, om zich te oeffenen in het leezen der Heilige Schriften, welke hij, omdat hij ze in die gevaarlijke tijden in zijn eigen Wooning niet durfde vertrouwen, aldaar verborgen hieldt. Nogthans liep hij, ondanks zijne voorzorge in 't oeffenen, bij fommigen in 't oog om zijne vroomheid en Godsvrugt: want deeze waren genoeg om iemands naam, in die zorgelijke tijden, op de lijst der Ketteren te doen ftellen; zodat 'er zelfs aanfchrijven van *Rome* kwam, aan den Bisfchop van *Utrecht*, „ dat hij hadt te letten op zeker huisgezin te *Rijnsburg*, waar in zich eenige gevaarlijke Ketterij begon te „ verfpreiden." 's Mans Ketterij beftondt hierin, dat hij zijn huisgezin zogt te beftraalen met de hemelfche waarheid, welke zijn hart verlicht hadt. Dat zijne moeite niet vrugtloos was, bleek eerlang aan eene zijner Dochteren, welke, om dat zij in haar huis hadt laaten prediken, genoodzaakt was na *Embden* de vlugt te neemen; als mede aan zijnen Zoon JACOB, die, om dezelfde reden, zich hier en daar verftak. Doch deeze kwam, nu en dan, bij nacht en ontijde, ten voorfchijn, uit het merkteken van eenige turven, onder den een of anderen boom gelegd, raamende, of zulks voor hem veilig ware. Deze JACOB, al veertig jaaren oud, begaf zich in den echt, welke met zeven Zoonen en eene Dochter gezegend wierdt. Van deeze Zoonen wierden de drie eerften gebooren vóór het beleg der Stad *Leijden*, één onder hetzelve, en drie naderhand. Alle deeze Zoonen oeffenden zich in de Latijnfche, eenigen ook in de Italiaanfche, Franfche en Engelfche Taalen. Doch onder hen muntte inzonderheid uit WILLEM VAN DER KODDE, naderhand bevorderd tot de waardigheid van Voorleezer in de Oosterfche Taalen aan het

Hoo-

Hoogeschool te *Leiden*, en onder den naam van GULIËLMUS CODDÆUS bij de Geleerden bekend. 't Gerugt van de kunde en geleerdheid deezer Broederen, welke te meer bewonderd wierdt, omdat eenvoudig boerenwerk hun hoofdbedrijf was, trok veele Jongelingen van 't nabuurige Hoogeschoole na buiten, om kennis te neemen van zo vreemd een verschijnsel. 'Er wordt verhaald, dat Prins MAURITS, op zekeren tijd, in de nabuurschap van *Rijnsburg* rijdende, in gezelschap van den Heere DE MAURIER, Franschen Gezant bij de Algemeene Staaten, den geleerden WILLEM in 't oog kreeg, daar hij, nevens zijne Broeders, bezig was met eenig boerenwerk te verrigten. De Prins den Gezant verhaald hebbende, dat men hier te lande boeren vondt van geene geringe kunde, wenkte de Broeders, en sprak hen aan, eerst in de Fransche, daarnaa in de Latijnsche taale; op zijne vraagen ontving de Vorst vaardig antwoord in beiderleie spraake, tot geen geringe verwondering en voldoening van den Franschman. WILLEM was bij MAURITS bijzonder bekend, en stondt bij hem in hooge agting.

Aan deeze Broeders VAN DER KODDE, opdat wij dit in 't voorbijgaan aantekenen, allen Oud-oomen van onzen OUDAAN, moet de oorsprong van de Vergaderinge der *Rijnsburgers*, beter bekend bij den naam *Collegianten*, worden toegeschreeven. Toen naamlijk de Remonstrantschgezinde Leeraars, wier Leerbegrippen de Broeders waren toegedaan, ten Lande uitgedreeven waren, begonnen zij hunne huisgezinnen te stigten en te oeffenen in den Godsdienst, door het voorleezen en verklaaren van eenig Hoofdstuk der H. Schriftuure, met bijvoeging van vermaaningen ter Godsvrugt. Andere huisgezinnen volgden hun voorbeeld. Het bleef hier niet bij; want men vondt 'er onder deeze luiden, die zich verbeeldden, dat dusdanig een Godsdienstig onderwijs, hoewel uit nood begonnen, op Godlijk gezag rustte; hun zeggen sterkende met eene plaats uit het veertiende Hoofdstuk des eersten Briefs van Paulus aan de Korintiërs. Welhaast wierdt het Predikampt geheel uitgeslooten, en hoorde men eenigen zeggen, dat men de Predikanten niet meer noodig hadt.

Anderen, schoon voorstanders van den gewoonen openbaaren eerdienst, lieten zich egter hier gedurig vinden. Hier uit is, naa het overlijden der eerste Instelleren, ontstaan de bekende Rijnsburgsche Vergadering, welke tot in den jaare 1787 tweemaal 's jaars plagt gehouden te worden; doch zedert te niet is geloopen, om bekende redenen.

Uit zulk een agtenswaardig Geslagt wierdt JOACHIM OUDAAN gebooren, te *Rijnsburg*, op den zevenden van Wijnmaand des Jaars 1628. Naa zich aldaar in de Lees- en Schrijfkunst geoeffend te hebben, wierdt hij, nevens zijnen Broeder JAN, door den Vader, te *Leiden* ter Latijnsche Schoole besteld, van welken toen Schoolvoogd was THEODORUS SCREVELIUS; hij ging dagelijks te voet van *Rijnsburg* na *Leiden*, en keerde van daar, op zijn tijd, na zijns Vaders huis terug. Den tijd, welke hem van het afdoen van zijne dagelijksche taak overschoot, besteedde hij in zijnen Vader ten dienste te staan in de Bakkerije. Terwijl hij nog ter Schoole ging, zag men al vroeg blijken van zijnen Dichterlijken Geest, welke zich bij allerleie gelegenheid openbaarde. Zijne vordering in de kennis der Latijnsche en Grieksche Taalen was ondertusschen zo groot, dat hij nog zeer jong reeds gemeenzaame verkeering kreeg met geleerde Mannen, en onder deezen met PETRUS SCRIVERIUS. Deeze in den Jongeling eene ongemeene schranderheid, een juist oordeel, een vast geheugen, bevalligen geest en rijkdom van vonden, bespeurende, wierdt derwijze met hem ingenomen, dat hij hem eenigen tijd in zijn huis een vast verblijf gaf. Hier door kreeg OUDAAN gelegenheid om, door den geduurigen omgang met de geleerdsten van dien tijd, zijn licht aan hunnen fakkel te ontsteeken en zijnen geest te scherpen.

Nevens het beoeffenen der Dichtkunde en der gemelde geleerde Taalen, voelde hij ook een bijzonderen trek tot het nasporen der Oudheid van *Italie* en *Griekenland*; ten dien einde een schat van oude Penningen verzamelende, zonder welker behulp deeze Weetenschap nimmer in den grond kan beoeffend worden. Wonder wel kwam hem in deeze nasporing te stade de verkeering met SCRIVERIUS, in deezen

tak van Geleerdheid ook niet weinig bedreeven. Ook genoot deeze veel hulp van zijnen gunsteling. Want als SCRIVERIUS, in het laatste gedeelte zijns leevens, blind van ouderdom geworden was, bediende hij zich van OUDAAN om hem iets voor te leezen, of, 't geen hij der geleerde Waereld wilde mededeelen, uit zijnen mond op te schrijven. Dit getuigt hij zelf, in zeker Latijnsch Gedicht, gesteld voor de *Algemeene Geschiedenis* van BOXHORN, waarin hij zich dus uitdrukt:

„ Indien mijn Ouderdom mogt zulk een eer genieten,
„ Wenschte ik van daegh het sap mijns leevens uit te gieten.
„ Nadat ik evenwel vooraf was onderrecht,
„ Wat BOXHORN in 't beslagh van zijn Histori zegt;
„ En mijn OUDAAN (dewijl ik mijn gezicht moet missen,
„ Eerlang te dekken met een nacht van duisternissen)
„ Mij alles voorlas tot vermaak van mijn gehoor."

Op de voorgemelde wijze, door optekenen uit den mond van SCRIVERIUS, kwam onder anderen in 't licht 's Mans *Toetsteen op het oude Goudse Hollantsche Kronijkje*; een werk, waarmede SCRIVERIUS, bij de beminnaars der Vaderlandsche Oudheid en Geschiedenisse, veel eere heeft ingelegd.

Midlerwijl waren de Ouderen van OUDAAN overleeden; SCRIVERIUS hadt *Leijden* verlaaten, en zich met der woon begeeven na *Oudewater*, daar hij, in hoogen ouderdom, zijne dagen eindigde. *Leijden* en *Rijnsburg* trokken hierom minder onzen Dichter: weshalven hij, genegen om van staat te wisselen, na een bekwaam voorwerp uitzag, waar mede hij het lief en leed deezes leevens mogt genieten. Dit vondt hij in EWOUTJE STOUT, Dochter van eenen eerlijken Burger van *Rotterdam*, MARTEN STOUT, die zich aldaar met den Steenhandel geneerde, welken OUDAAN zedert, tot op weinige jaaren voor zijnen dood, aanhieldt.

Tot nu toe hebben wij OUDAAN slegts in 't algemeen doen kennen als een minnaar van Geleerdheid en Dichtkunde; wij moeten nu verslag doen van eenige Lettervruchten.

Het eerste Dichtkundig werk, welk hij in 't licht gaf, was zijn

zijn Treurſpel *Joanne Grey*, *Koninginne van Engeland*, te *Witehal* openlijk onthalsd. Het wierdt gedrukt in den Jaare 1648, toen onze Dichter flegts den ouderdom van twintig jaaren bereikt hadt; waarom de gebreken, welke men 'er in vondt, als uitwerkzels van eene nog niet genoegzaame bedrevenheid, ligt verſchoond wierden. Verſcheide Kenners, egter, zagen, te midden der onvolmaaktheden, trekken van een edelen Dichtgeest, en begonnen zich toen al het goeds te belooven. Dit moedigde hem aan om in 't volgende Jaar 1649 op nieuw zijne kragten te beproeven; hij deedt het in een Treurſpel, *Konradijn*, *Koning van Napels*, getijteld. Dit behaagde nog beter dan het voorgaande; doch 't was duidelijk te beſpeuren, dat hij, onder den naam van *Konradijn*, het oog hadt op het beklaagelijk lot van KAREL DEN EERSTEN, Koning van Groot-Brittannie, tot een onuitwischbaare ſchande van den Britſchen naam, door de bijl des Scherpregters, op het Schavot geſtorven. Men wil, dat OUDAAN, tot het dichten van dit Treurſpel, voornaamlijk was aangezet door den Heer JOHAN VAN HEEMSKERK, Raadsheer in den Hoogen Raad van *Holland*, bekend door zijn aangenaam en leerzaam Boek, het *Bataeſch Arkadie*. OUDAAN koos de zijde des Konings, en gaf de *Engelſchen*, vooral KROMWEL, den voornaamſten Stokebrand van 's Konings rampzalig einde, verſcheide vinnige neepen. Hij ijverde, egter, in 't vervolg, minder voor 't Koninklijk huis; derwijze, dat hem eens eene goede gelegenheid, om in *Engeland* te woonen, aangebooden zijnde, hij deeze aanbieding van de hand wees, met te zeggen. (zo groot was zijn afkeer van alle Opperhoofdigheid) dat hij geen Onderdaan van een gekroond hoofd zou willen zijn.

In den Jaare 1650 kwam in 't licht de Verhandeling van HENRICUS CORNELIUS AGRIPPA, over de IJdelheid des Weetenſchappen, uit het Romeinsch in Nederlandsch gewaad verkleed. OUDAAN hadt de vertaaling van dit Werkje inzonderheid ondernomen, om zijnen Nederduitſchen ſtijl ook in onrijm te oeffenen. Hij hadt een bijzonder welgevallen in de ſchrijfwijze van den Drosſaart en Hiſtorieſchrijver PIETER CORNELISZ. HOOFT, welke hij ook zeer gelukkig volgde; doch,

't geen

't geen in 't naavolgen meestal gebeurt, hij verviel tot dezelfde hardigheid en ſtramheid van zeggen, welke in des Drosſaarts ſtijl inzonderheid gewraakt wordt. Vier jaaren laater kwam, door zijne bezorging, in 't licht de Toetſteen van SCRIVERIUS, van welken wij reeds geſproken hebben; en in den Jaare 1658, onder zijn opzigt, eene zindelijke uitgaave der Stichtelijke Rijmen van DIRK RAPHAËLZ. KAMPHUIZEN. Deeze verzameling wierdt, in den Jaare 1660, gevolgd van een Godvrugtig werkje van 's Dichters eigen maakzel, getijteld: *Aandachtige treurigheid over 't lijden van onzen Heilant.*

De opgetelde werkjes waren, ondertusſchen, ſlegts de vrugten van zijnen Letterarbeid in uuren van uitſpanninge. 't Geen zijne aandagt inzonderheid bezig hieldt, was, het verzamelen der noodige bouwſtoffen tot het vervaardigen van zijn nooit volpreezen Werk, de *Roomſche Mogentheid*, een ſchat van zonderlinge geleerdheid, van laatere Geleerden dikwijls met vrugt gebruikt, meermaalen (ondankbaar genoeg zeker!) zonder melding der plaatſe, daar zij ter markt geweest waren. Een ongelooflijke vlijt en moeite wierdt tot het opſtellen deezes werks vereischt, waarin zijn doelwit was, om uit naauwlijks kennelijke Munt, of bijkans uitgeſleetene letteren, niet alleen de Vaderlandſche Oudheden na te ſpooren, maar ook een berigt te geeven van den Godsdienst, Zeden en Gewoonten der oude Grieken en Romeinen. Terwijl hij van dit grootsch ontwerp zwanger ging, bekroop hem de lust tot het doen eener reize na *Rome*, om de oude Gedenkſtukken, aldaar nog voorhanden, met eigen oogen te aanſchouwen; hoopende hier uit, tot zijn oogmerk, niet weinig lichts te zullen ſcheppen. Doch dit wierdt hem ontraaden door zijne bloedverwanten, allen zeer ingenomen tegen den ijdelen praal van 't Roomſche Hof. Hierbij kwam zijn huwelijk, welk in den Jaare 1656 geklonken wierdt. Door 't een en ander bleef de reize na *Rome* in de geboorte ſteeken, en hij arbeidde, in eigen huis en haard, tot het in orde ſtellen, uit den reeds verzamelden voorraad, van de Roomſche Mogentheid, welke hij in den Jaare 1664 in 't licht gaf.

Naa

Naa deeze moeilijke taak volwrogt te hebben, keerde hij weder, met ruimer handen, tot het beoeffenen der Dichtkunde. Twee jaaren naa de eerste uitgaave der Roomsche Mogentheid, zag het licht zijne *Voorschaduwing des zegepraalenden Rijks van Jesus Christus hier op aarde.* In dit Gedicht ontvouwde hij zijn gevoelen wegens het Duizendjaarig Rijk van Christus, waarmede hij, nevens verscheide vermaarde Mannen van zijnen tijd, zeer was ingenomen, en 't welk hij, tot zijnen dood toe, heeft aangekleefd. Te gelijk met dit Gedicht, schonk hij den liefhebberen van gewijde Dichtkunde zijnen *Woestijnstrijd der Verzoekinge tusschen onzen Heiland en den Satan:* een werkje, vol van heilige gedagten en Godsvrugtwekkende bespiegelingen.

De Vrede tusschen *Engeland* en de Algemeene Staaten, welke, op den eenëndertigsten van Hooimaand des Jaars 1667, te *Breda* geslooten wierdt, gaf onzen Dichter ruime stoffe om den lof en het nut dier blijde gebeurtenisse te zingen; het Vaars, welk hij bij deeze blijde gelegenheid in 't licht gaf, droeg den naam van *de Vrijheid op den throon gevestigd.* Dit wierdt, vier jaaren laater, gevolgd van zijn Treurspel, *het verworpen Huis van Eli*, een Dichtstuk, waarin hij, van kenners, gezegt wierdt alle Kunstbroeders zijner eeuwe, behalven VONDEL, te overtreffen. Niet minder lofs behaalde hij, in denzelfden Jaare, met de uitgave zijner *Uitbreidinge over het boek van Job*, een treffelijk stuk werks, en vol van troostredenen in den toenmaaligen bangen tijd, in welken het Land inwendig beroerd was, en het zegepraalend heir eens verwinnenden vijands voor de deur stondt.

De wreede moord, in den Jaare 1672, aan het edel Broederpaar, KORNELIS en JOAN DE WITT, gepleegd, wekte de deernis en verontwaardiging van alle eerlijke lieden, die zulk een onmenschelijk bestaan ten sterksten verfoeiden. OUDAAN zag 'er ook zijn leed aan, en toonde zulks, behalven in verscheide kleine Hekelschriften, in zijne *Lasterkladde.* Zelfs dichtte hij, te dezer gelegenheid, een Treurspel, waar aan hij den naam gaf van *Dolle Blijdschap.* Doch vermids verscheiden persoonen, bij elk bekend, ook Leeraars der Openbaa-

baare Kerke, in dit Spel, met eene bijtende taal wierden ten toon gesteld, wierdt hem, van kunstkundige vrienden, wien hij 't stuk onder de hand vertoondè, het gevaar, waarin hij zich begaf, vertoond, en de uitgaave ontraaden. Hij volgde deezen raad, en gaf op zijn doodbedde bevel om 't Geschrift uit de waereld te helpen. Nogthans wierdt het zedert gedrukt, en, onder den naam van *Dolle Blijdschap*, of *Haagse Broedermoort*, met OUDAANS naam op den Tijtel, openlijk geveild.

Niet lang naa de uitgaave dier *Lasterkladde*, aan wier hoofd hij de letters R. D. N. dat is, *Raad daar na*, gesteld hadt, gebeurde het, dat OUDAAN, met de gewoone Schuit, van *Delft* naar *Rotterdam* vaarende, in dezelve verscheiden menschen aantrof, welke allen even ijverig tegen de Broeders DE WITT uitvoeren; dit alles wierdt aangehoord van de doorbedroefde Weduwe van den Ruwaard KORNELIS DE WITT, die, bij toeval, dien zelfden weg voer. Deeze van droefheid overkropt over 't versch verlies van haaren tederbeminden Echtgenoot, en nu getergd door de helsche woede, die haar in 't aangezigt snaaude, borst eindelijk uit in deeze woorden: „ Is 'er dan niemand, die onze zaak ter harte „ neemt?" Veel moeite hadt het in voor OUDAAN, om thans te zwijgen; doch 't bezef van 't gevaar, waaraan hij zich, door 't spreeken voor de onschuld, zou bloot geeven, bedwong zijne tong. Nogthans begon hij van dat oogenblik af, aan 't vervolg der Lasterkladde te denken. Zijne Verdeediging van KORNELIS DE WITT, tegen eenen LAMBERT VAN DEN BOS, is naderhand agter zijne *Dolle Blijdschap* gedrukt.

In den Jaare 1675 gaf hij in 't licht eene Nederduitsche Vertaaling van het Werk, genaamd *Verhaal van den Staat des Godsdienst*, in 't Engelsch geschreeven door den Ridder EDWIN SANDISH; en in 't daar aan volgende jaar *den Lofzang onzes Heeren Jezus Christus*, gevolgd naar 't Latijn van den zinrijken Dichter CORNELIUS SEDULIUS. Op deeze twee Werken liet hij, in den Jaare 1677, volgen zijne Vertaaling van de Verhandelingen van *Arnobius tegen de Heidenen*. Omtrent denzelfden tijd schreef hij, briefswijze, een antwoord op de Dichtkunst van HORATIUS FLACCUS, door den Heer AN-

DATHS PELS ruimschoots in 't Nederduitsch overgebragt. Hij zondt dit antwoord aan het Kunstgenootschap, welk tot Zinspreuk voerde: *Nil volentibus arduum*; doch het heeft, onzeker om welke redenen, nimmer het licht gezien.

Daar onze Dichter zijne Zangen der Godvrugt zo menigmaal gewijd hadt, geen wonder dan, dat hij, nevens zo veele Kunstgenooten, aan de Harpzangen van David zijnen vlijt besteedde. Hij breidde dezelve kragtig uit, bragt ze op vrije Zangmaaten, uitgevonden naar zijne eigen keuze, die hij schikte volgens den inhoud van elk Gezang. De beroemde Zangmeester REMIGIUS SCHRYVER, Organist te *Middelburg*, stelde dit werk op Nooten. In deeze gedaante verscheen deeze Verzameling in 't licht, in den Jaare 1680. Ervarene Kunstkenners vonden 'er veel smaaks in; ook plagt OUDAAN zelf te verklaaren, dat hij ze voor 't fraaiste Werk hieldt, welk hij immer in 't licht gebragt hadt. Doch veelen, hoe zeer ook over den inhoud van het Werk voldaan, jammerde het, dat hij 't niet in eenen staat gesteld hadt om nevens de berijming van DATHENUS, toen nog in algemeen gebruik, in de openbaare Kerke te kunnen gezongen worden. Dit deedt hem luisteren naar 't verzoek der Doopsgezinden te *Amsterdam*, vergaderende bij het Lam en den Toren, die zijne Psalmen in hunne bijeenkomsten wilden invoeren, indien hij ze wilde schikken naar de Leden hunner Gemeente, die toen nog aan den nu algemeen afgekeurden trant van den uitgemonsterden en te lang geëerbiedigden DATHENUS gewoon waren. Hij bewilligde in dit verzoek, en in den Jaare 1683 wierden de Psalmen van David, dus door OUDAAN veranderd, van de gemelde Doopsgezinden aangenomen, bij wien ze tot in den Jaare 1793 in gebruik gekomen zijn. Nogthans moeten wij hier aanmerken, dat, volgens het berigt, door de Opzieners der Amsterdamsche Doopsgezinde Gemeente, voor de bij haar gebruikelijke Psalmen gesteld, in dezelve eenige, door DIRK RAPHAËLSZ. KAMPHUIZEN, en ook sommige, door Leden van hun Genootschap, op Dichtmaat gesteld, gevonden worden.

Vier jaaren naa deeze gebeurtenis, te weeten in den Jaare 1687, zag men van OUDAAN in 't licht komen, zijne vertaling van het boek van GEORGIUS MERIUS wegens de Heiden-

sche

ſche Orakelen tegen den Geleerden en Oudheidkundigen ANTONI VAN DALE, Geneesheer en Leeraar der Doopsgezinden te *Haarlem.* Zedert ſchreef hij eene *Toepasſing over eenige ſtukken der Openbaaringe van Joannes.* Dit was 't laatſte Werk, waar mede hij het Gemeenebest der Letteren verrijkt heeft. De toeneemende Ouderdom deedt de wakkerheid van zijnen Geest verminderen. Hier kwam bij eene beroerte, van welke hij, in den Jaare 1690, wierdt aangetast; deeze belemmerde hem de ſpraak, en deedt hem, bij pozen, in de geraakte zijde zeer zwaare pijnen lijden. Het gebruik zijner ſpraake kreeg hij, egter, weder; doch de geraaktheid bleef hem bij: zo dat hij genoodzaakt was, tot zijnen dood toe het bedde te houden. Deeze viel voor op den zes-en-twintigſten van Grasmaand des Jaars 1692. Aanmerkelijk is de droom, welken hij, kort vóór zijn overlijden, droomde. Op zijn legerſtede liggende te peinzen over de wisſeling der waereldſche zaaken, welke hem noopte eerlang van woonſtêe te veranderen, viel hij in ſlaap, en voorts aan 't droomen, dat hij, na *Delft* en *'s Gravenhaage* vaarende, ontmoet wierdt van zijnen overleeden zwager JAN VERBURG, die tot hem zeide: *Wel maat, waar wilt gij heen? Ik moet,* zeide hij, *verhuizen, en te Delft of in den Haage gaan zien, waar ik blijven zal.* De andere hernam hierop: *Wat zoudt gij daar doen? Kom maar bij ons; wij zijn in een vermaaklijke plaats.* Hij weder: *Hoe! bij u? gij zijt immers dood.* Zijn zwager wederom: *Wel of ik dood ben, wij hebben goed gezelſchap. Bij ons is Juffrouw* VAN DER AA, (eene Vrouw van aanzien en ongemeene Godsvrugt), JOANNES BLEDENBURG, *en andere goede Vrienden.* Hier naar ſcheen OUDAAN te luisteren, en vraagde voorts: *Of dan die plaats wel ruim genoeg was om te woonen?* 't Antwoord was *ja.* Wakker geworden, vertelde hij den droom, en verviel, weinige dagen daarna, in eenen ſlaap, welke hem de laatſte was.

Bij de voorheen opgetelde zo eigene Werken, als Vertaalingen van onzen Dichter en Oudheidkenner, moeten wij nog voegen zijne Hiſtorie der Rijnsburgeren; hierin beſchreef hij de opkomst en het bedrijf dezer Vergaderinge, veel netter dan immer voor hem geſchied was. Ook verdeedigde hij

deeze luiden tegen zeker Gefchrift, opgefteld uit de papieren van den vermaarden PASCHIER DE FYNE, door eenigen uit eenen hoek gehaald en in 't licht gebragt.

Geen wonder, dat een Man, dus uitfteekende in Godsvrugt, kennis en goeden fmaak, gezien was ook bij aanzienlijke Mannen van zijnen tijd, onder anderen bij de Heeren ADRIAAN PAETZ en WILLEM NIEUWPOORT, Staatfche Gezanten in *Spanje* en *Engeland*, WILLEM VAN DER AA, Sekretaris van *Rotterdam*, JOAN SIX en KOENRAAD VAN BEUNINGEN, Burgemeesters van *Amfterdam*, en anderen. Hoe zeer de Wethouders van *Rotterdam* voldaan waren over OUDAAN, welken zij als een luister en fieraad hunner Stad aanmerkten, toonden zij door een fraai Gefchenk, welk zij hem t'huis zonden, beftaande in twee zilvere Kandelaaren met het geen 'er toebehoort. Zij voerden dit Opfchrift:

Stadts Eergefchenk aan JOACHIM OUDAAN FRANSZ., *onder de regeeringe der Heeren Burgemeesteren:*

HERMAN VAN ZOELEN.
WILLEM BASTIAANSZ. SCHEPERS, ADMIRAAL.
ADRIAAN VAN HERZELE.
Mr. J. M. DE BRAEUW, *Heere van Ketel.*

P.

PATER, (LUCAS) hoewel de Koophandel zijne hoofdzaak was, vondt, nogthans, en met reden, onder de vermaarde Nederlandfche Dichters, eene aanzienlijke plaats. In het begin dezer Eeuwe wierdt hij te *Amfterdam* geboren. De vermaarde SYBRAND FEITAMA was zijn Vriend, en hem zeer genegen in het geeven van heilzaame onderrigtingen, ter aankweekinge van de ontluikende dichterlijke bekwaamheden. Nevens de Heeren HARTSEN, LUTKEMAN, ROULLAUD en ASSENBERG, was hij niet flegts Lid van een Dichtkundig Genootfchap, bij den naam van *Oefening befchaaft de Kunst*, bekend, maar zelf daar van de Stichter. 's Mans Bundel van

Ge-

Gedichten wordt, bij de kenners, hoog geschat. Voorts heeft hij verscheide Tooneelstukken geschreeven; de meest geagte derzelven zijn twee Zinnespelen: *Leeuwendaal herstelt door den Vrede* en *de Juichende Schouwburg*.

PICART, (BERNARD) hoewel geen geboren Nederlander, verdient, egter, in onze Verzameling eene plaats, omdat hij te *Amsterdam* het grootste gedeelte van zijnen leeftijd gesleeten, en er ook zijne dagen heeft geëindigd. Hij wierdt geboren te *Parijs*, op den elfden Junij des Jaars 1673, en was de Zoon van den beroemden Graveerder ESTIENNE PICART, van welken hij de eerste beginzelen der Graveerkunde leerde, terwijl hij, door BERNARD en anderen, in de Tekenkunst onderweezen wierdt. Ook genoot hij veel aanmoediginge van den beroemden Historieschilder CHARLES LE BRUN. Om zig, door het bezoeken van verschillende Meesters, in de kunst te volmaaken, deedt hij, van tijd tot tijd, eene reize na de Nederlanden; onthoudende zig, nu eens te *Antwerpen*, dan in *'s Gravenhage*, en somtijds te *Amsterdam*. Meest gevíel hem het verblijf te *Amsterdam*; waarom hij zich aldaar het langst ophieldt, en 'er ook, in den Jaare 1712, in 't Huwelijk zig begaf, met ANNA VINCENT, Dogter van YSBRAND VINCENT. Aldus een gezeeten Burger van *Amsterdam* geworden zijnde, graveerde hij eene onteibaare menigte, zo groote als kleinere Plaaten, die zijnen roem alomme verspreidden, en hem zeer groote voordeelen aanbragten. Inzonderheid muntte onze Schilder uit, in het tekenen naar het leevend Menschbeeld. Zijne Teekeningen, als de beste voorschriften voor de oefenende Jeugd, zijn alomme zeer gewild, en worden duur betaald. PICART overleedt op den eersten Meij des Jaars 1733.

PERRENOT, (ABRAHAM) bij allen, die deugd en zedelijke kennis hoog waardeeren, minder bekend om zijnen post van Domein-Raad, die hij bij den wijlen Stadhouder WILLEM DEN V. bekleedde, dan om zijne doorwrogte en onder deeze sommige met goud bekroonde Schriften, gaf blijk van zijne Menschlievendheid en zorge voor de Natuurgenooten, door

 het

het stigten eener Begraafplaats, verre genoeg van de zamenleeving der menschen verwijderd, om dezelven, door de uitwaassemingen der rottende Lijken, geenen hinder te kunnen toebrengen. 't Geen hij, al voor lang, in geschrifte hadt beweerd, oordeelde hij, in den Jaare 1778, of daaromtrent, in praktijk te moeten brengen. Nevens eenige anderen zich, bij een Verzoekschrift, aan Gecommitteerde Raaden der Staaten van *Holland*, vervoegd hebbende, begeerden zij, dat, in de nabuurschap van *Scheveningen*, in de Graaflijkheids Duinen, een plek gronds mogt worden afgestaan, om aldaar, zoo voor zich zelven, als voor anderen, in de opene lucht, eene Begraafplaats te mogen stigten. Gunstig gehoor ontmoette dit verzoek, en sloeg men straks de hand aan het gereedmaaken der Begraafplaatze. In haaren omvang beslaat dezelve negen vierkants Roeden, en is omzet met een zwaaren Muur, ter hoogte van negen en een halven voet. In den Oostlijken Muur is eene Poort, vijf voeten wijd en tien voeten hoog, overdekt met eene *Corniche*, waarin men de woorden: IN HOOP VAN NAVOLGING leest. Eene Lijkbusch, in den smaak der Ouden, vertoont zich daar boven. Binnen deezen Muur ontmoet men, ter wederzijde, vijftien graven, diep genoeg om er drie groote kisten in te doen nederdaalen. Negentig Lijken kunnen alzo hier legplaats vinden. Ieder Grafstede is overdekt met eenen Zarksteen. Op den steen, welke het graf van den aanlegger dekt, leest men de volgende regels:

„ Exuviæ jaceant putres procul urbe! nocebam
„ Qui nemini prudens, noceam nec mortuus opto."

Zie *Algemeene Vaderlandsche Letteroefeningen*, *D.* II. *St.* II.

POOT, (HUBERT KORNELISZ.) bij uitsteekendheid de *Abtswoudsche Dichter* genaamd, naar het Dorp of de Buurt *Abtswoude*, tusschen de Stad *Delft* en het Dorp *Ketel*, aanschouwde aldaar het eerste levenslicht, op den twintigsten

Je-

Januarij des Jaars 1684. Zijne Ouders, KORNELIS POOT en KATHARINA GROENHEIDE, waren brave en eenvoudige lieden, die wel geene groote fchatten bijëengebragt hadden, maar egter in hunnen Landbouw met voorfpoed gezegend waren. Uit hun Huwelijk zagen zij, behalven den Zoon, van wien wij voornemens zijn bijzonderer te fpreken, nog vier Dogters, van welken eene zeer jong overleed. Niet weinig lieten zij zich aan de goede opvoeding hunner kinderen gelegen liggen, en zonden hunnen Zoon al vroeg na *Schiplui*, een Dorp omtrent een half uur gaans van hunne woning, ter Schoole. — In den beginne gaf hij geene groote blijken van leerzaamheid; en niemand kon denken dat hij ooit de man zoude worden, dien al wat kunst en vernuft beminde, naderhand in hem erkend heeft, en dien alle waare liefhebbers der Poëzij ten allen tijde in hem zullen blijven erkennen.

Eerlang befpeurde men egter doorflaande bewijzen van zijne meerderheid boven zijne Medefcholieren. — Toen zijne Ouders hem eindelijk te huis hielden, met oogmerk, om hem geheel tot den Landbouw op te brengen, oefende hij zich, met groote naarftigheid, in het leezen, fchrijven en cijferen, waartoe hij bijzondere uuren, welke zijne bezigheden hem ledig lieten, fchikte. Nog zeer jong zijnde, toonde hij reeds eenige zugt tot de Muziek, en naderhand tot de Teekenkunst. Vervolgens begon zijne geneigdheid tot de Dichtkunde zich te ontdekken. Welhaast befpeurde hij dat het zijne zaak was maar menfchen om te zien, die hem door hunne onderrigtingen zouden kunnen van nut zijn. Zodanigen meende hij bij de Rederijkers van dien tijd wel te zullen vinden. Hij geraakte dan in kennis met die van *de Ketel*, van *Schipluiden*, en van eenige andere Plaatzen, daar omftreeks gelegen. Doch het duurde niet lang of hij begreep dat die bende, meest uit Landluiden beftaande, de Poëzij behandelde op eene wijze, welke juist niet gefchikt was om groote vorderingen in dezelve te maaken. Op raad van zekeren JAN GOLDBLEEU, een lid van het gemelde genootfchap, voorzag onze Dichter zich van eenige Boeken, en begon zich, toen hij een regt denkbeeld van de kunst kreeg, al-

lengs van zijn gezelschap af te zonderen. In een groot gedeelte zijner eerste Rijmen bespeurde hij zelf, toen hij beter leerde oordeelen, eene al te groote gezwollenheid van stijl; hij begreep dat hij, door ANTONIDES te veel naa te volgen, en zelfs stouter te zijn in het famenkoppelen van woorden dan zijn voorganger, verscheidene Vaerzen gemaakt had, die wel schoon klonken, maar weinig betekenden. Velen derzelven werden naderhand door hem met eigene handen verscheurd, en uit de waereld geholpen. — Het Gedigt, het welk hij op den dood zijner Moeder, die den 20sten van Herfstmaand des Jaars 1709 overleed, gemaakt had, is mede onder zijne verworpene stukken geraakt. Evenwel heeft hij, eenen geruimen tijd daarnaa, haare gedagtenis, op eene wijze die met haare verdiensten overëenkomstig was, en den Dichter zelven tot eer strekte, gevierd, haar vertoonende als eene Vrouw, die werk van zuivere Godvrugt maakte. Zij leefde dan niet lang genoeg om getuige te zijn van den roem, dien haar Zoon verwief door het uitgeven van eenige Gedigten, welke in den Jaare 1716 te *Rotterdam* gedrukt werden, onder den titel van H. K. POOT's *Mengeldichten*. Zo ras deze bondel te voorschijn kwam, stond elk verwonderd over de uitmuntende bekwaamheden van den jongen Dichter. Hier en daar vonden keurige kenners der Kunste wel eenige kleine feilen; maar zij waren te gering om zijn werk in het minste te benadeelen. Men was verbaasd over de verscheidenheid, en tevens over de behandeling der stoffen. Zuiverheid van taale, en kortheid en klaarheid van stijl, gingen hier famen met kragtige zegswijzen en geestige vindingen. Men vond hier eene aangenaame mengeling van gewijde en ongewijde, van ernstige en lugtige stukken. Onder de lugtige verdienden zijne Minnedigten inzonderheid de eerste plaats. In dezelven bespeurde men een zeer duidelijk bewijs van de liefלijkheid en natuurlijke aanvalligheid onzer moedersprake. Zij waren, volgens de bekentenis van den Dichter zelven, naar het voorbeeld van den Heere PIETER KORNELISZOON HOOFT, die in dergelijke stukken heeft uitgemunt, gevormd: en de vernuftige Landman deed overal zien dat hij de voor-

tref-

treffelijke fchriften van HOOFT en VONDEL, met veel oordeel, gelezen en herlezen had.

De Dichter kreeg, na het uitgeven van deze eerftelingen zijner Poëzij, welhaast kennis aan verfcheidene liefhebbers der Nederduitfche tale en Dichtkunfte, en toegang tot luiden van aanzien en geleerdheid. Velen kwamen hem bezoeken, en fommigen ftonden niet weinig verbaasd dat een Boer, die zig met akkerwerk bezig hield, een voorwerp van de hoogagting der fchranderfte Mannen geworden was. Zijne fnipperuuren binnen den omtrek van een klein Schrijfvertrekje, het welk een vermakelijk uitzigt had, doorbrengende, befteedde hij de uitgekogte oogenblikken om zijnen reeds verkreegen roem verder uit te breiden. — Naa het vervolg der Poëzij van den Heere ARNOLD MOONEN, en eenige Gedigten van JAKOB ZEEUS uitgegeeven te hebben, floeg hij de hand aan het overzien en befchaven der Dichtftukken, welke hij in den Jaare 1716 had laten drukken, en die naderhand, genoegzaam buiten zijn weeten, en geheel zonder zijn toezigt, herdrukt waren. In den Jaare 1722 zag men eene verbeterde en zeer merkelijk vermeerderde Uitgaaf van zijne Gedichten te voorfchijn komen, die met de afbeeldinge van den Dichter, met fraaije Plaaten, en met getuigenisfen en lofspraken van voorname Mannen, pronkte.

Door de fierlijkheid van zijnen fchrijfftijl nu alom bekend geworden, werdt hij aangezogt om de hand te leenen aan zeker Boek, het welk, bij infchrijving, in drie Deelen in Folio zoude gedrukt worden, en ten titel voeren: *Groot Natuur- en Zedekundigh Wereltstoneel van aeloude Egijptifche, Griekfche en Romeinfche Zinnebeelden, of Beeldenfpraak*, enz. Dit werk, het welk een fchat van allerleie geleerdheid bevatten moest, was door een' voornaam Taal- en Oudheidkundigen, wiens naam onbekend gebleven is, uit de Schriften van CESAR RIPA en andere doorlugtige Vernuften getrokken, in eene Alphabetifche orde gebragt, en voorts met ophelderende aanmerkingen verrijkt geworden. Onze Digter had aangenomen om het zelve, zo veel hem mogelijk zijn zoude, in zuiver Nederduitsch te ftellen, en bij de voornaamfte zinnebeelden toepasfelijke vaarzen te voegen.

Omtrent deezen tijd, of een weinig vroeger, werd hem het Welgeboren Manschap van *Delfland* opgedraagen, het welk hij naderhand nog eens of tweemaal heeft waargenomen.

In den Jaare 1723 was hij het landleven moede geworden, en besloot zich in de stad *Delft* neder te zetten. In het begin van Bloeimaand des gemelden jaars daar gekomen zijnde, raakte hij welhaast verslaafd aan verleidende Gezelschappen, en verkeerde met menschen, die liefhebbers waren van sterk te drinken, zonder eenige zugt tot kunstoefeningen te bezitten. Men hoore den Digter zelven zijne verwildering beschrijven.

Na dezen wert mijn geest als zinneloos bewogen
Tot eene reis, die mij heeft uit het velt getogen,
En in een stadt geplaetst. Wat of mij overging?
Al leefde ik hondert jaer, tot die verandering
Van woonstê en bedrijf was ik niet weêr te krijgen.
Ik zal mijn Delfsche deugt der wereld niet verzwijgen,
Want daer onthield ik mij net zespaer maenden lang,
Berooft van veltvermaek en blijden voglezang.
Doch laet uw zot begrip mij niet te veel beladen.
Men kan met denken meer verbeuren dan met daden.
De kamer daer ik sliep en schreef was droog en frisch:
Dan dat baert dikwijls dorst, als ieder kenlijk is.
Wat zeg of zwijg ik best? na letteroefeningen,
En zweeten bij den ploeg der Staatsbekommeringen,
Dronk KATO wel een' roes, tot dat hij mislijk tradt,
En kreeg dan schier 't gesnor der jongens aan zijn gat.
Hoe 't zij, daar hebt gij 't al dat mij is wedervaren
In Hartogh GOVERTS vest en zijne strijdbre scharen;
Behalven iet van kunst somwijl bij hooi en gras,
Maar dat komt gantsch niet bij dit groot bedrijf te pas.

Zeer veele plaatzen zouden wij ook uit zijne Gedigten kunnen bijbrengen, om te toonen dat hij welhaast berouw kreeg over zijne onbezonnenheid. Met het einde van Grasmaand des Jaars 1724 zeide hij de stad vaarwel, en keerde weder na buiten, waar hij op nieuw als in zijn element be-

begon te leeven. Verscheidene zijner oude vrienden, verheugd over de verandering in zijne leevenswijze, kwamen hem hier bezoeken. Naderhand woonde hij egter weder te *Delft*, maar gedroeg zich tot aan zijnen dood toe als een voorbeeld van matigheid en ingetogenheid, zodat hij zelfs het gebruik van sommige dingen naliet, om niet tot het misbruik te vervallen. — Zonder alle de bijzondere stukken, welke uit des Digters handen gekomen zijn, op te noemen, teekenen wij alleenlijk aan, dat het getal zijner Vaarzen in den Jaare 1727 zoo merkelijk vermeerderd was, dat hij een tweede Deel van zijne Gedigten uitgaf. In de volgende jaaren hield de bearbeiding en beschaving der Zinnebeelden van CESAR RIPA onzen Digter onledig, zodat hem weinig tijds voor de Poëzij overschoot. Het gemelde werk werd ook door hem vokooid en geheel afgeschreven.

In den Jaare 1732 begaf hij zich in Huwelijk met NEELTJE 'T HART, welke hij, geduurende verscheidene Jaaren, groote liefde toegedragen, en in vele van zijne Gedigten hoogen lof gegeven had. Na het voltrekken van zijn Huwelijk, op den 11den van Bloeimaand, verkoos hij, om bijzondere redenen, de stad *Delft* weder tot zijne woonplaats, met voorneemen om daar eenige eerlijke neering bij der hand te vatten, ten ware hem eene andere wijze van bestaan mogt bezorgd worden, waartoe hij gegronde hoop had opgevat. In deze stad woonde en leefde hij nu anderwerf, maar stil en matig, vindende in zijne Egtgenoote eene braave en schrandere Huishoudster, in wier gezelschap hij zich verlustigde, terwijl hij ook veele uuren aan de letteroeffeningen besteedde. — Die onopspraakelijke en voor hem wenschelijke leevenswijze was egter niet lang van duur. Reeds in den aanvang des Jaars 1733 bevond hij zich nu en dan onpaslijk, en werd omtrent den Herfst van dat Jaar overvallen van eene ziekte, die naar kunst noch kruiden scheen te willen luisteren, maar hand over hand toenam, en welhaast aan zijne herstelling deed wanhopen. Bij onlijdelijke pijnen in de regter zijde en in het regter gedeelte van den buik, die hem geweldig deeden klagen en kermen, kwam eene sleepende koorts, welke alle zijne kragten wegnam. Reeds in den Jaare 1725

was

was hij van het graveel, het welk de Geneeskundigen meenden dat hij zich door veel zittens op den hals gehaald had, vrij hevig aangetast geworden. Men oordeelde dat die kwaal hem nu weder aangegrepen, en dat de steen ergens eene verzweering veroorzaakt had. Sommigen waren van gedagten dat 'er ook teering onder liep. In deezen toestand toonde hij zich lijdzaam en onderwerpelijk aan den Goddelijken wil. Eene bedaarde geestgesteltenis bleef hem tot in de laatste oogenblikken bij, en hij stierf op den laatsten van Wintermaand, naa reeds eenige dagen om den dood gewenscht te hebben, in den ouderdom van 44 jaaren en ruim elf maanden. Op den vierden dag na zijn overlijden wierdt hij in de Oude Kerk te *Delft* ter aarde besteld.

Hij stierf zonder kinderen na te laten. Een dogtertje, het welk uit zijn Huwelijk geboren was, is, toen het dertien dagen oud was, omtrent vijf maanden voor haaren Vader, overleden. Het Gedigt op haar overlijden kan van menschen, die een gevoelig hart bezitten, nooit zonder aandoening gelezen worden. Overwaardig agten wij het eene plaats in deeze Levensbeschrijving.

Jacoba tradt met tegenzin
Ter snode werelt in;
En heeft zich aan het endt geschreit,
In haere onnozelheit.
Zij was hier naeu verscheenen,
Of ging, wel graeg, weêr heenen.

De moeder kuste 't lieve wicht
Voor 't levenloos gezigt,
En riep het zieltje nogh te rug:
Maer dat, te snel en vlug,
Was nu al opgevaren
Bij Godts verheugde schaeren.

Daer lacht en speelt het nu zo schoon,
Rontom den hoogsten troon;

En

En spreit de wiekjes luchtig uit,
Door wee noch smart gestuit.
O bloem van dertien dagen,
Uw heil verbiedt ons 't klagen.

Wij hebben dus den leevensloop van onzen Digter, tot aan deszelfs uiteinde toe, afgehandeld. Het is noodeloos, naa al het gezegde, breed uit te weiden om hem als eenen Man, die hoogen lof verdiende, te doen voorkomen. Eene sterke zugt om vorderingen te maaken, een gelukkig geheugen, en een kiesche smaak stelden hem in staat om de schoonste trekken, de bevalligste zegswijzen, welke in eenige Schriften te vinden waren, den Schrijveren af te zien, en zich van dezelven, wanneer zij te pas kwamen, te bedienen. Ongemeen groot was ook zijne naarstigheid. Toen hij nog aan den Landbouw was, besteedde hij alle uuren, welke hij kon uitbreken, ja somtijds geheele nagten, om Oudheden, Historien, Zeden en Gewoonten van Volkeren te onderzoeken, om Redenaars en Digters te doorbladeren, om schriften over de Nederduitsche Taal, en wat verder van dien aart was, te leezen. Van jongs af verzamelde hij alles wat hij kon bijeenbrengen om 'er Boeken voor te koopen. Deeze drift ging zelfs zo ver dat hij, op zekeren tijd, niet wel van geld voorzien zijnde, eenen gouden ring, dien hij in zijne jeugd gewoon was te dragen, verkogt, en de penningen ter voldoeninge van zijnen leeslust besteedde. Voor het overige waren zijne meeste Boeken, volgens zijne eigene betuiging, gulhartige geschenken van zijne vrienden en begunstigers. — Van zijne bedrevenheid in de Nederduitsche Taale kunnen zijne Schriften overvloediglijk getuigen. — Onder de Schrijvers, welken hij meest poogde te volgen, waren HOOFT en VONDEL de voornaamste. VOLLENHOVE, ANTONIDES, MOONEN, DE DEKKER, BRANDT en SPIEGEL waren bij hem in zeer hooge agtinge. Bij zijne tijdgenooten, en onder Mannen van geleerdheid, wierdt hij in zeer groote waarde gehouden. Ten bewijze van deze verzekeringe agten wij het genoegzaam; aan te teekenen dat de Heer BALTHAZAR HUIDECOOPER, in zijne doorwrogte Proeven over VONDELS Ovidius, onzen Dig-

Digter nu eens den grootsten Navolger van den grootsten onzer Digteren noemt, en hem dan weder den naam geeft van het wonder der Nederduitsche Digtkunde, van den netten, den zuiveren, den sierlijken, den voortreffelijken POOT. — Ten aanzien van zijne geaartheid en zeden, getuigen veelen, die hem gekend hebben, dat hij, even als VONDEL, in gezelschap weinig sprak, en eenen ingespannen en peinzenden geest vertoonde; doch anderen verzekeren dat hij, onder menschen van zijne verkiezinge zijnde, gantsch niet sprakeloos was; inzonderheid wanneer het gesprek viel over zaken, op welken hij gevat was; in dat geval vondt men hem zo leevendig, dat de tijd doorgaans te schielijk omliep.

Weinig liet hij zich op zijne ongemeene begaafdheden voorstaan, en kon naauwlijks begrijpen hoe het mogelijk ware, dat anderen hem zulk eene hooge agting toedroegen. Door zijne nedrigheid was hij somtijds bedeesd, wanneer hij met luiden van rang en aanzien spreken moest, vrezende dat men hem eenige misslagen, welke hij uit boerschheid begaan mogt, kwalijk neemen zoude. Doch zulk eene vrees was geheel onnoodig, dewijl eene ongemaakte beleefdheid en gulhartigheid, waarin opregtheid en zuiverheid van zeden doorstraalden, hem bij alle brave menschen geagt en bemind maakten.

Wat zijnen Godsdienst betrof, hij was door zijne Ouderen in den hunnen, dat is in den openbaren of Hervormden, opgetrokken, en had in zijne jeugd ook belijdenis van denzelven gedaan. Ten aanzien van deezen was hij ver van koel of onverschillig te zijn. Behalven dat hij de Predikatien veeltijds bijwoonde, was hij zeer naarstig in het leezen der Heilige Schriftuure, en in het onderzoeken der gevoelens van de verschillende Christelijke gezindheden. Hij oordeelde dat allen, aan welken God eene genoegzaame maat van verstand geschonken had, verpligt waren om ernstig na te sporen, welke Christenen, onder zo veele verdeeldheden, naast aan de waarheid kwamen, zonder egter zodanigen, die anders dagten, hatelijk te mogen afmaalen. Zeer sterk wierdt hij eenen tijd lang, door een' geleerd' man onder de Roomschgezinden, aangezogt, om zich, naar het voorbeeld van

UI-

LIPSIUS, BERTIUS, VONDEL en andere vermaarde Mannen, in den schoot der Roomsche Kerke te begeeven. Deeze aangewende moeite had egter geen ander gevolg, dan dat de Digter in eene langdurige twijfeling verviel. Somtijds stondt het geschapen, als of hij den aanzoeker genoegen zoude geeven; doch eindelijk zag hij, door ernstige gesprekken en overdenkingen, zijne twijfelingen geheel verdreven, en zich volkomen in staat gesteld om het aanzoek tegen te gaan. — Wijders was hij, om hier ook wegens zijne gestalte en gedaante eenig berigt te geeven, lang en gezet van persoon, doorgaans gezond en sterk van ligchaam. Zijn aangezigt was tamelijk vol, wat bruinagtig van verwe, en men zag een frisschen blos op zijne kaken. Zijn hair was zwart van kleur, kort, en eenigzins gekruld. Zijne oogen waren ligt bruin, en vertoonden de schranderheid van zijnen geest, terwijl zijne houding en gebaarden mannelijk en rustig waren. Door zijne afbeelding, die naar de welgelijkende Schilderij, door JAN VAN DER WILT gemaakt, gesneden is, kan zijne uitwendige gedaante in geheugen blijven; en zijne Schriften verschaffen een duurzaam tafereel van zijn oordeel, vernuft en belezedheid.

PUNT. (JAN) Van deezen uitmuntenden Graveerder, en, volgens den smaak van zijne leeftijd, bijkans onvergelijkelijken Tooneelspeeler, hier slegts de voornaamste leevensbijzonderheden willende vermelden, wijzen wij onze Leezers, na eene uitvoerige en doorwrogte afbeelding van 's Mans karakter en kunstbekwaamheden begeerig, na de bekende *Levensbeschrijving van eenige voornaame meest Nederlandsche Mannen en Vrouwen.* Eene Lofrede zal hij aldaar, in het Negende Deel dier Verzameling, ontmoeten, die eene bevoegde hand, ter bearbeiding van de opgenomene taak, allezins aankondigt. Met het volgende berigt, naar ons plan berekend, zullen onze Leezers zich wel willen vergenoegen. Op den tweeden April des Jaars 1711 wierdt JAN PUNT, uit een deftig burgerlijk geslagt, te *Amsterdam* geboren. De Ouders, in hunnen Zoon, eene overhellende neiging tot de Teken- en Graveerkunst bespeurende, vertrouwden hem aan het onderwijs

van

van den vermaarden Plaatsnijder VAN DER LAAN. Langs dien weg kwam hij in kennis, en maakte vriendschap met den beroemden Schilder JACOB DE WIT, welken hij, menigmaalen, op zijne Schilderkamer, bezogt, hoewel dezelve zich de gewoonte hadt eigen gemaakt, om zich, door geenerhande bezoeken, van zijn werk te laaten aftrekken. Zo naauwkeurig wist PUNT hem de kunst af te zien, dat hij Platfonden en Graauwen heeft geschilderd, welke met die van DE WIT zeer veel overëenkomst hebben. Om zijnen geest te verpoozen, bezogt PUNT, van tijd tot tijd, den Schouwburg. Aldus kreeg hij kennis aan de vermaarde Tooneelspeelster ANNA MARIA DE BRUIN, en tradt, eerlang, met haar in 't Huwelijk. Dit baande hem zelven den weg ten Tooneele, daar hij, nevens ISAAC DUIM, boven alle anderen, wierdt toegejuicht. Zijne echtgenoote, in de Maand Meij des Jaars 1744, hem door den dood ontvallen zijnde, verliet PUNT het Tooneel, en vatte van nieuws het Graveerijzer op. De vrugten daar van waren, behalven mindere stukken, de Plaaten tot het Dichtwerk van ARNOLD HOOGVLIET, *Abraham de Aartsvader* getiteld: gewrogten van zijne eigen vindinge, waar mede hij zeer veel roems behaalde; nog meer, nogthans, met de zesendertig Kunstplaaten, of Platfonds, van de Kerk der Jesuiten te *Antwerpen*, vóór den ongelukkigen brand in dezelve, door den Schilder JACOB DE WIT, in zijne jeugd, naar de oorspronklijke Schilderijen van den vermaarden P. P. RUBBENS getekend, doch die dezelve, in de kragt van zijnen tijd, in grooter formaat, op nieuw, getekend hadt. Naar deeze Tekeningen heeft PUNT de vermaarde Platfonds in plaat gegraveerd, en wel met die schoonheid, stoutheid en kunst, dat 'er duidelijk uit bleek, wat het kunstvermogen van PUNT konde verrigten; als mede, dat onze Nederlandsche Graveerders, (in vroegere Eeuwen altoos, boven de beste Italiaansche en Fransche Meesters, hoog geschat) nog heden, voor die van andere Landen, niet behoefden te wijken. In den Jaare 1753, naadat PUNT, vijf jaaren te vooren, een tweede Huwelijk hadt aangegaan, betradt hij, van nieuws, het Tooneel, en wierdt, twee jaaren daar naa, met den voordeeligen post van Kastelein van den Schouwburg begifdigd. Ondanks

zijn tegenwoordig ruim bestaan, verzuimde PUNT de kunst niet. Hij vormde verscheiden voortreffelijke Plaatsnijders, en, onder deeze, den nog leevenden en zeer vermaarden REINIER VINKELES. PUNT, in den Jaare 1771, andermaal, Weduwenaar geworden zijnde, hertrouwde, in het volgende Jaar, met de beroemde Tooneelspeelster CATHARINA ELIZABETH FOKKE. *Zeer* rampzalig was dit Jaar, voor het pas gehuwde paar, door het verbranden van den Schouwburg. Ten opzigte van PUNT merken wij hier aan, dat zijn kostbaare Inboedel, Kleederen, Boeken, Papieren, Prenten, Tekeningen, Boetseersels en Schilderijen, een prooi der vlammen wierden, en hij zelve, van den staat van een welgezeeten Burger, binnen weinige uuren, in eenen armoedigen staat nederzonk. Om zijn bestaan te hebben, hadt PUNT, vervolgens, eenigen tijd, het bestuur van den Schouwburg te *Rotterdam*. Tot in den Jaare 1777, vertoefde hij aldaar, wanneer eenige onaangenaame ontmoetingen hem deeden besluiten, na zijne Geboortestad terug te keeren. Algemeen was nu de wensch zijner Stadgenooten, dat PUNT, in den, midlerwijl gestigten, nieuwen Schouwburg, ten Tooneele zoude verschijnen. Eerst eenig misverstand, en vervolgens de verzwakking van 's Mans lichaamskragten, verijdelden dien wensch. PUNT overleedt, op den achttienden December des Jaars 1779, in den ouderdom van ruim achtënzestig Jaaren.

Q.

QUINKHART (JAN MAURITS) wierdt, uit een kunstoeffenend Schilders geslagt, op den achtentwintigsten Januarij des Jaars 1688, te *Rees* geboren. Zijn Vader, een Man zijnde van eenig vermogen, hadt ten oogmerke, hem tot de Geleerdheid op te brengen. Doch, alzo de geest van zijn Geslagt ook in den Zoon werkte, verklaarde hij, al vroeg, zijne begeerte, om tot het Vooronderlijk bedrijf te worden opgeleid. Zijn Vader, daar aan gehoor geevende, nam hem onder zijn opzigt, gedurende den tijd van vijf jaaren. Na verloop

van deeze, zondt hij hem na *Amsterdam*, in den Jaare 1710, hebbende hij nu den ouderdom van tweeëntwintig jaaren bereikt. Hier genoot QUINKHART het onderwijs, eerst van ARNOLD BOONEN, vervolgens van CHRISTOFFEL LUBINITSKY, en eindelijk van NICOLAAS VERKOLJE. Welhaast kreeg hij eenen naam onder de voornaamste Pourtraitschilders te *Amsterdam*. De verscheiden Regentenstukken, in openbaare Gebouwen, voorhanden, door hem vervaardigd, kunnen, van zijn Kunstvermogen, getuigenis draagen. QUINKHART overleedt op den tienden November des Jaars 1772, in den ouderdom van vierentachtig Jaaren. Hij liet eenen Zoon na, JULIUS genaamd, die ook met lof de Schilderkunde oefende.

R.

RAADPENSIONARIS. Tot hetgeen wij Deel XX. bl. 712. enz. aangaande de natuur van dit voormaalig ampt in *Holland* hebben aangeteekend, beschouwen wij als geene onvoegzaame bijdrage de aanmerkingen van den Heer H. VAN WYN, aangaande de wijze, op welke hetzelve, bij versterven, bij voorraad plagt vervuld of overgenomen te worden. Hij schrijft: „ In vroegere tijden, dat is, zo onder de Graaflijke als Staats-Regeeringe, tot het overlijden van den Heere HEINSIUS toe, was men gewoon geweest, bij ziekte of afsterven van 's Lands Advokaat of Raadpensionaris, deszelfs dienst, door den Pensionaris van *Dordrecht*, of somtijds van een der volgende Hoofdsteden van *Holland*, te doen waarneemen. Zo bewaarde, gelijk men voorheen sprak, Mr. KORNELIS VAN HOGELANDE, Pensionaris van *Dordrecht*, den dagvaard, na 't overlijden van 's Lands Advokaat Mr. ADRIAAN VAN DER GOES, in den Jaare 1560. Zijn Opvolger SCHOOCK deedt van's gelijken, geduurende de gevangenis, en eenigen tijd na den dood van den Advokaat JACOB VAN DEN EYNDE; ja de Stadhouder BOSSU beval, in Lentemaand des Jaars 1569, gezegden SCHOOCK, 't besluit der Staaten hem te openbaaren, „ alzo zij thans geen Advokaat hadden, en *Dor-*

„ *drecht*

„ *drecht* de eerste Stad was, die de zaaken der Staaten, bij „ gebreeke van den Advokaat, moest waarnemen." 't Wierdt dan toen ruim zo zeer voor eene bedieninge van last, als van eer, gehouden, bijzonderlijk, wanneer men de tijden en den toenmaaligen aart van het Ambt in oogenschijn neemt. Bij afweezenheid van den Pensionaris van *Dordreegt*, wierdt somtijds die van *Haarlem*, „als de naaste," gekooren: maar ook wel eens een ander, bij voorbeeld die van *Leijden*. Na de vestiging der Gemeenebest-Regeeringe, bepaalde men, in 't bekend Reglement van den Jaare 1585, dat de zaaken en verzoeken, ter Vergadering te doen, zouden worden overgeleverd in handen van den Advokaat van 't Land, of aan den Pensionaris der oudste Stad, en sedert voerde Mr. JOOST DE MENIN, Pensionaris van *Dordrecht*, op last der Vergaderinge het woord bij 't ontvangen van LEICESTER: ook lag OLDENBARNEVELD niet lang daarna den eed af, als 's Lands Advokaat, in zijne handen. Mij heugt niet gevonden te hebben, wie, geduurende de veelmaalige afweezigheid of ziekte des Heeren van OLDENBARNEVELD, hem vervong, maar wel, dat Mr. ANDRIES DE WITH, toen Pensionaris van *Dordrecht*, en sedert Raadsheer in 't Hof, zulks gedaan heeft, geduurende een half jaar van 's Mans gevangenis, en tot de aanstelling van den Raadpensionaris DUIK. Na deezes dood, en tot de aanstelling van Mr. ADRIAAN PAUW, deedt Mr. JACOB CATS 't zelfde, gelijk ook, in afwezigheid en na 't overlijden van den zelfden Heere PAUW, hunne Edele Grootmogendheden hier toe den Pensionaris JAN DE WITT, verkooren, na hij verzogt hadt, dat hoogstdezelven geliefden „ te *ter*„ *mineeren*, door wien en in wat voege, de *Besoignes* der „ Vergadering zullen worden *gedirigeerd*." Onder 't geneezen der kwetsuuren van den Raadpensionaris DE WITT en na zijn omkoomen, nam de Pensionaris VIVIEN van *Dordrecht* het Raadpensionarisschap waar, tot dat de Griffier FAGEL dit Ambt verkreeg: na wiens overlijden men voor *Rapport* van een door *Delft* voorgeslaagen Besoigne uitbragt, zig te moeten bepaalen tot eene „ *provisioneele*" keuze: waar toe ook, den volgenden dag, op den persoon van Mr. MICHIEL TEN HOVE, Pensionaris van *Haarlem*, wierdt besloooten, ondanks

de overneeminge van *Dordrecht*, welke Stad, daarom, dit besluit strijdig met de gronden der Regeering, beschouwde. Den Heere TEN HOVE gestorven zijnde, bepaalde men zig weder bij *Holland* tot eene aanstelling bij voorraad, welke op Mr. ANTONI HEINSIUS, Pensionaris van *Delft*, uitviel, die sedert in het Raadpensionarisschap wierdt bevestigd. Dat voorders na het overlijden van deezen, en zijner onmidlijke opvolgers, de Heeren VAN HOORNBEEK en VAN SLINGELANDT, dit Ampt, bij voorraad, door een Lid van de Ridderschap wierdt waargenomen, heeft men reeds boven gezien: doch, geduurende eene ziekte van den laatstgemelden Heere, ten Jaare 1727, hadt de Vergadering de waarneeming van 't Raadpensionarisschap opgedraagen aan Mr. ADOLF VISSCHER, Pensionaris der Stad *Haarlem*, hebbende *Dordrecht* toen vermeend, dat, in de daartoe genomene Resolutie, ook gewag hadt moeten gemaakt worden van de ziekte van haaren Pensionaris Mr. FRANÇOIS TERESTEIN VAN HALEWYN, Heer van *Abbenbroek*, die in Louwmaand daaraan tot de waarneeming van het Raadpensionarisschap, geduurende de aanhoudende ziekte van den Heere VAN SLINGELANDT, benoemd wierdt, alzo de Heer VISSCHER mede onpaslijk was geworden. Toen, in 't Jaar 1732, de Raadpensionaris VAN SLINGELANDT op nieuw moest beëedigd worden, was dit geschied door den Pensionaris van *Dordrecht*, doch niet zonder tegenspreeken der Ridderschap: ook wierdt kort daaraan beraadslaagd, over de vraage, *hoe* en door *wien* het Ambt van Raadpensionaris, voor het toekoomende, zou worden waargenomen, in de Vergaderinge van hunne Edele Grootmogendheden, „ bij *vacature*, *ziekte*, of *absentie*": waar omtrend, hoofdzaaklijk, *gerapporteerd* wierdt, dat, in zulk geval, de eerste tegenwoordige Heer der Ridderschap de Staaten zou bijéénroepen, en hun alsdan die vraage zou voorstellen, waarop zij een' persoon zouden magtigen, ter volledige waarneeminge van dit ambt in hunne Vergadering, zo egter, dat de benoemde slegts van de eene tot den eersten dag der volgende gewoone Vergadering zou mogen dienen, ten zij hij op nieuw wierde aangesteld. Dan dit *Rapport* wierdt overgenomen bij de Leden, zonder dat er gevolg op kwam, en

HA-

HALEWYN oordeelde zig, ondertusschen, bij verder onpasselijkheid van den Heere VAN SLINGELANDT, tot de waarneeming van het Raadpensionarisschap in de Vergaderinge van *Holland*, bevoegd, en oeffende die uit, niet zonder tegenspraak van eenige Leden, met naame der Ridderschap, *Haarlem* en *Amsterdam*, tot dat, na 't overlijden van meergemelden Heere VAN SLINGELANDT, de Stad *Dordrecht* de waarneeming van 't Ambt in overweeging bragt, met die uitwerking, dat het Raadpensionarisschap zou worden waargenomen door den eersten aanweezigen Heere van de orde der Ridderschap, en wel, op het voorbeeld van 't geen bij de „ *twee laatste* „ *voorgaande vacatures*" van het zelve Ampt, *gepractiseerd* was geworden. Toen, in 't Jaar 1740, de Raadpensionaris VAN DER HEIM onpasselijk wierdt, magtigde men den Pensionaris VAN HALEWYN wederom tot het waarneemen zijner bedieninge, doch, zes jaaren daar na, bij dezelfde gelegenheid, den Heere VAN DER DUIN, Heer van *'s Gravenmoer* en Lid van de Ridderschap. Sedert is, geduurende de Staats-Regeering, de keuze der voorloopige waarneeminge altijd op een Lid van die orde gevallen, behalven dat, in Zomermaand des Jaars 1749, Mr. PIETER STEYN, toen Burgemeester van *Haarlem*, daar mede vereerd wierdt."

RECHTEREN, in *Overijssel* in het Kwartier van *Salland*, niet verre van de Rivier *de Vecht*, is het Stamhuis van de aloude Heeren en Graaven VAN RECHTEREN. In het Jaar 1320 is hetzelve een Leen van de Provincie *Overijssel* geworden. FREDRIK VAN HEECKEREN, geheeten VAN RECHTEREN VAN DER EHZE *de Oude*, was 'er bezitter van tot omtrent het Jaar 1350. Zijn Vrouw was CUNIGUNDA VAN VOORST. Zijn Zoon, mede FREDERIK genaamd, wierd na hem Heer van *Rechteren*. Hij was getrouwd met LUTGARD VAN RECHTEREN. Zijn Broeder EVERHARD was getrouwd met BEATRIX, Erfdochter der Heerlijkheid *Almelo*, dewelke zedert aan het Geslacht der Heeren van *Rechteren* gebleeven is. Van deezen FREDERIK kwam het op deszelfs Zoon ZWEDER, die met SOPHIA VAN GRAESBEEK gehuwd was. Haar Zoon ADOLPH, Heer van *Rechteren*, trouwde met CUNIGUNDA VAN POLAANEN, en wierdt

daar door Heer van *Keppel*, *Asperen* en *Voorst*. Zijn Zoon OTTO, die getrouwd was met STEPHANIA VAN DEN RUTENBERG, volgde hem op. Hij hadt ten opvolger zijnen Zoon JAN, die kinderloos overleed; en daarnaa zijnen tweeden Zoon ADOLPH, die met CATHARINA DE COCQ VAN OPYNEN gehuwd was. Hem volgde JAN VAN RECHTEREN, wiens Vrouw was AGNIS VAN DEN CLOOSTER. Haar Zoon ZEGER, getrouwd met MARGARETA VAN MÖNSTER, wierdt Heer van *Rechteren*; en naa hem deszelfs Zoon JAN, die tevens, bij erfenis van zijnes Vaders Broeders, Heer van *Almelo*, *Vriesseveen* en *Bredenhorst* wierdt. JAN, tweede Zoon JOACHIM ADOLPH wierdt, naa hem, Heer van *Rechteren*. Hij was getrouwd met MARGARETA VAN HAARSOLTE, en is de algemeene Stamvader van het thans noch bloeijende geslacht van *Rechteren*, thans, gelijk van ouds, in verscheidene linien verdeeld. Haar oudste Zoon, JAN ZEGER, getrouwd met AGNES SOPHIA VAN BAERSSELT, wierdt naa hem bezitter van *Rechteren*, en naa denzelven zijn Zoon JOACHIM HENDRIK ADOLPH, die met AMALIA FREDERICA ALEXANDRIA, Gravinne van *Limpurg*, gehuwd geweest is. Haar eenige Zoon JOAN EVERHARD ADOLPH, Graaf van *Rechteren* en *Limpurg*, Heer tot *Rechteren*, *Eese* en *Schulenburg*, is op den 25 Maart 1754 overleeden. Hij is tweemaal getrouwd geweest, eerst met JOSINA ELISABETH, Dochter van zijnen Oudoom FREDERIK RUDOLF, Graaf van *Rechteren* tot *Mennigeshave*, Generaal-Major en Collonel van de Cavallerie; en daar naa met SOPHIA CAROLINA FLORENTINA, Dochter van ADOLPH PHILIP ZEGER, Graaf van *Rechteren*, Heer van *Almelo* en *Vriesseveen*. Uit het eerste Huwelijk is eene Dochter, die met den Graave AUGUST WILLEM VAN HOHENLOHE getrouwd is; en uit het tweede drie Zoonen, waar van de oudste JOACHIM ADOLPH heet.

Rechteren heeft nog eene aanzienlijke gedaante, hetzelve is groot, en van eenen hoogen en zwaaren tooren voorzien. De grondslagen, die men daar in den grond vind, bewijzen, dat het voor deezen nog veel grooter geweest is; doch in de Gelдersche en Spaansche Oorlogen heeft dit Slot veel geleden; het welk echter in het Jaar 1726 door GERRIT BURCHHARD, Graaf van *Rechteren*, Lieutenant-Generaal van

de

de Cavallerie en Gouverneur van *Breda*, merkelijk vergroot en verbeterd is. Bij *Rechteren* was oudtijds een Capelle gesticht, en daar in de Vicarien: 1.) B. M. V. St. Georgii et Theobaldi. 2.) S. Anthonii. 3.) S. Joannis Euangelistæ, alle ter begeeving van de Heeren van *Rechteren*.

Uit Medegedeelde Berigten.

REDELYKHEID, (CORNELIS) een Werktuigkundige van den eersten rang, zijne gedagten hebbende laaten gaan over den Waterstaat deezer Landen, vooral op plaatzen, aan of bijna de Zee geleegen, meende veel gebrekkigs, immers iets, dat voor verbetering vatbaar was, in de gewoone Sluizen ontdekt te hebben. Dit bragt hem op den inval, om eene nieuwe soort, welke hij *Schuifsluizen* noemde, uit te denken. Deeze waren noch in, noch buiten 's Lands bekend, en konden in veele gevallen, waar in andere Sluizen en Waterwerken te kort schooten, gebruikt worden, en den Vaderlande, in veele gewigtige opzigten, van de grootste nuttigheid weezen. Zonder verbaazende kosten kon hij in 't groot geen Model van deeze Sluizen maaken: weshalven hij zich met deeze Vinding, door plans, teekeningen, en beschrijvingen opgehelderd, bij hun Edele Groot Mogenden vervoegde, onder aanbod, om op zekere bepaalde grootte, dusdanig een Sluis te laaten vervaardigen, met verzoek, dat, in gevalle deeze Uitvinding aan de verwagting ten vollen mogt beantwoorden, hem eene Belooning, tot vergoeding der kosten, mogt worden toegelegd: te meer daar eene Uitvinding van dien aart, het voordeel van een uitsluitend Octroij niet wel kon verwerven.

Het plan deezer wonder vernuftig bedagte Schuifsluizen kwam Staaten van *Holland* voor, het neemen der voorgestelde Proeve waardig. En slaagde dezelve zo gelukkig, dat zij den Uitvinder één duizend Gouden Dukaaten vereerden, zo tot vergoeding der kosten, als tot een Geschenk voor zijn aangewenden vlijt in 't nasporen van 't geen den Lande kon dienen.

Hier door aangemoedigd, bragt hij eerlang het Ontwerp van een ander Werktuig zijner vindinge, geschikt tot uitdieping van opgeslijkte Wateren, tot verbetering der Rivieren, welker beddingen, door den tijd, boven maate verhoogd waren, onder 't oog van hun Ed. Groot Mogenden, met verzoek om Octroij op dit Werktuig, van alle andere Diepmachines verschillende, en dezelve, naar zijnen voordragt, overtreffende. De Gelastigden tot de Nieuwe Uitvindingen vonden deeze het verzogte Octroij waardig.

RENSWOUDE; (*Stigting der Vrouwe van*) zie VOORHOUT (MARIA DUIST VAN).

REDERIJKERS. Een beroemden eernaam, in onze Vaderlandsche Geschiedenissen, hebben deeze vroegste beoeffenaars der Nederlandsche Dichtkunde Zo bekend dezelve, eertijds, in hunne onderscheidene Kamers of Broederschappen waren, zo onbekend, immers niet volkomen zeker is derzelver oorsprong. De in de Vaderlandsche Oudheden doorkundige VAN WYN heeft ook deswegen zijne bedenkingen geopperd, met de mededeeling van welke wij dezulken onzer Leezeren, die in deeze soort van naaspooringen smaak vinden, geenen ondienst oordeelen te zullen doen. Aangemerkt hebbende, hoe, volgens het oordeel van den Heere J. WAGENAAR, als mede van den kundigen WILLEM KOPS, welke over de *Rederijkers* opzettelijk eene Verhandeling heeft geschreeven, hun oorsprong duister is, vervolgt de Oud-Pensionaris aldus. „ Als men egter nagaat, hoe, reeds in de elfde en twaalfde eeuw, zeekere Digters, bekend onder den naam van *Troubadours*, zig, uit het zuiden van *Frankrijk*, bijna overal verspreid hadden; als men 'er bij voegt, dat ook in *Duitschland*, zeer vroeg van de zogezegde *Meister-Zangers* gewaagd wordt, en dat reeds bij alle deezen het rijmen in *Coupletten*, partij's gewijze (*Tensons*, *Jeux partis*, zeggen de Franschen (*)) plaats greep, even als

(*) „ In zoodanige Samenspraaken, alwaar een opgegeeven verschilpunt van wederzijde verdeedigd wierdt, heeft

als het uitlooven van prijsvraagen, en andere omftandigheden, die men gedeeltelijk bij onze vroegere Dichters en laatere Rederijkers ontmoet, meen ik niet langer te moogen twijffelen aan de oorfpronglijke overeenkomst, welke, oudtijds, fchoon met verfchillende benaamingen, in veelen opzigte, tusfchen alle deeze Lieden en Gezelfchappen, heeft plaats gegreepen; en het verdient eenige oplettenheid, dat, gelijk het woord *Troubadour*, in den tongval van *Provence*, en het woord *Trouverre*, in den gewoonen Franfchen tongval, eigenlijk, *Vinder* beteekent, om dat zij de Gedigten maakten en uitvonden, die de *Jongleurs* fpeelden, zoo ook één der perfonagien, onder de Rederijkers, *Vinder* genaamd wierdt: waar bij men voegen kan 't naauw verband, 't geen oorfpronglijk onze zeden met die der *Duitfchers* en *Franfchen* hadden, als mede dat die *Troubadours*, en andere Franfche Dichters, aan fommige Nederlandfche Hoven, met naame aan 't *Vlaamfche*, *Brabandfche* en *Henegouwfche*, denkelijk ook wel aan 't *Hollandfche*, daar de Franfche taal al vroeg in gebruik was, onderhouden wierden; ja, dat fommige Nederlandfche Vorften, in den Franfchen en Hoogduitfchen tongval, als Medebroeders, de Dichtkunst oeffenden; waar van nog overblijfzelen gevonden worden, en waaruit misfchien de bekende gewoonte, dat zich verfcheide groote Heeren, b. v. Prins WILLEM DE I. van *Orange*, in vervolg van tijd, zig als Leden der Rederijkkameren lieten infchrijven, gefprooten is.

„ Men heeft te regt aangemerkt, dat, overeenkomftig den aart onzer taal, het woord *Reaerijker* geen Hollandsch is. *Rhetor*, wordt reeds JACOB VAN MAERLAND, in deszelfs zeer oud Graffchrift, genaamd. 't Kan zeer wel zijn, dat, gelijk eeni-

heeft men nog een Stukje van den beroemden Dichter JACOB VAN MAERLAND, die met zekeren MARTYN zintwist, waarom het den Kwaaden en Vleijers wel, den Goeden kwaalijk, op aarde gaa. Dit Stukje is gedrukt ten Jaare 1495, en men heeft 'er een affchrift van in de Akademie-Boekerij van *Leijden*.

eenige *Troubadours* van Toulouse zig, in 't begin der veertiende Eeuw, tot een Gezelschap vereenigden, onder den naam van *Jeux d'amour*, en in 1356 bepaaldelijk, van *College de Rhetorique*; zoo ook sommige Nederlanders, die, van over lang, veel uit het Fransch vertaalden, niet lange daarna, mede den naam van *Retrosijnen*, of *Rhetorijkers*, aannamen. PIERRE MICHAULT, Geheimschrijver en bekend Dichter ten Hove van PHILIPS *den Goeden*, wordt, door deszelfs Tijdgenoot, OLIVIER DE LA MARCHE, gezegd *Rhetoricien*. Die Schrijver gebruikt gelijke bewoording omtrent KAREL, Hertoge van *Orleans*, een groot Minnaar der Dicht- en Letterkunde. Onze Vorsten onderhielden één of meer Nederduitsche Poëten, die men eenvoudig *Digters* noemde. Zo gaf Graaf WILLEM DE IV. aan WILLEM VAN DELFT, *den Digter*, alle jaaren, een paar gevoederde kleederen, en vijf pond Hollands in geld, en ik twijffele niet, of dit zal ook, bijzonder onder 't Hollandsche huis, plaats gehad hebben. 't Is misschien aan deeze bescherming, die de Nederduitsche Dichtkunde, zo hier, als elders in de *Nederlanden*, met naame in *Braband* en *Vlaanderen*, bejeegende, te danken, dat men Dichtstukken der dertiende en veertiende eeuw, en dus in den tijd van STOKE, VELTHEM, enz. vindt, welken in geest, kragt en trant van Vaersen, die der vijftiende verre te boven gaan. Hoe zeer dit, voorheen, dat ik weete, niet is opgemerkt, en hoe vreemd dit klinken moge, wanneer men alleen onze rampzalig berijmde Kronijken heeft ingezien, moet men 'er, meen ik, van overtuigd worden, zodra men sommige, schoon in weinig handen zijnde, doch den druk verdienende, Stukjes van JACOB VAN MAERLANT, b. v. zijnen *Wapen-Martijn*, *verkeerden Martijn*, van *der Drievoudigheid*, enz. vergelijkt met die opgeblaazene, en in taal en zaaken dikwijls onverstaanbaare *refereinen*, die men onder de Bourgondische Regeering ontmoet, hoe zeer toen andere Kunsten en Weetenschappen het hoofd opbeurden. Ik geloove zeer graag, dat 'er in de dertiende en veertiende Eeuw, niet veel MAERLANDEN gevonden werden, maar hij zelve egter prijst eene Overzetting van ESOPUS, door zekeren CALSTAF

en

en NOYDEKYN gedicht, van welke men dus goede gedagten mag hebben."

Misschien zal eene proeve uit de bovengemelde Werkjes van JACOB VAN MAERLANT niet onaangenaam zijn voor dezulken onzer Leezeren, die smaak in de oude Dichtkunde vinden, en, door vergelijking met de hedendaagsche, de allengskens aangegroeide beschaaving op prijs waardeeren.

Proef van de Digtkunde der dertiende eeuw; *uit het Boekjen, gezegt* „ Wapen MARTYN" (*).

„ God en was niet (*a*) moede noch mat, (*a*) *nooit.*
Int wout en is noch lòef noch blat
Buten ziere hoede;
Al dat is in elcke stat,
Dat besit hi ende besat,
Met godliker goede; (*b*) (*b*) *goedheid.*
Al gehengt hi dan dat,
Dat die Quade ghewinnet scat;
Ende men (*c*) heitet die Vroede, (*c*) *men hem.*
Zo (*d*) hi hogher zit opt rat, (*d*) *hoe.*
Zo hogher val, zo swaerder (*e*) plat, (*e*) *plettering.*
In der helscher gloeden,
Onder der Duuelen roeden.

Uit het Digtstukjen, gezegd, „ *den* verkeerden MARTYN" (†).

„ Laat ons, Jacop! ouer een
Hier af spreken, onder ons tween,

In

(*) Men geeft het dien naam naar de eerste woorden, met welken dit Werkje begint.

(†) In den *Wapen Martyn*, waren Deugd en Godsdienst geleerd en aangepreezen; doch, in dit Stukjen, een Schimpdigt op de Zeden van dien tijd, keert de Digter het blad om, en prijst ondeugd en ongodsdienstigheid aan, als de eenige weg, ter bekooming van waereldsche eer en grootheid.

In desen *prologe*,
Hoe wi leren vensen (*a*) gemeen, (*a*) *veinsen*.
Vor gout vercopen keselsteen,
Om te klimmen hoge.
Waerheit en wint dinc en geen; (*b*) (*b*) *geen ding; niets*.
Smekers (*c*) hebben die hogeste leen (*d*); (*c*) *Vleiers*.
(*d*) *Ambten*.
Waarsaghers (*e*) nappe (*f*) es droge. (*e*) *Waarheidspre-kers*. (*f*) *Beker*.
Willen wi scuwen armoê en ween,
So laet ons wisselen *Ja*, om *Neen* (*g*); (*g*) Ja *in* Neen *veranderen*; *waarheid in onwaarheid*.
Dat dinct mi dat ons doge (*h*); (*h*) *nuttig voor ons is*.
Antwordet van dat ic toge!

Uit het Dichtstukjen, „ *van* der Drieuoudichede."

„ Martyn! merc wel in dinen zinne,
God is een weesen voer alle beghinne,
Ende tedelste bouen al.
Zyn wesen is, alse ict kinne
Die oeuerste God ende de hoechste minne,
Die is of wesen sal.
Zine ghewerke, daer men (*a*) kent inne (*a*) *men hem*.
Is zo groet, dat zy zyn (*b*) dinne (*b*) *dun, weinig*.
Diet kennen ende smal.
Zine wysheit is Coninghinne
Bouen alrehande ghewinne,
Ende bouen al gheual,
Daer bouen, of hier int dal.

Regters, (tibout) geboren te *Dordrecht*, op den vijfentwintigsten December des Jaars 1718, en vervolgens te *Arnhem* opgevoed, begaf zich al vroeg met der woon na *Amsterdam*, alwaar hij, door het onderwijs van den beroemden j. m. quinkhard, een verdienstlijk Pourtraitschilder is geworden. Van de twee groote Regenten-Stukken, in de Regentenkamer van het Aalmoesseniershuis te *Amsterdam*, is het

het eene door CORNELIS TROOST, het andere door REGTERS geschilderd. Een ander diergelijk Stuk, hangende voor den Schoorsteen van de Regentenkamer, in het Leproozenhuis te *Amsterdam*, is insgelijks zijn werk. Soortgelijk een Stuk ziet men van hem, in de Vergaderplaats der Inspectooren van het *Collegium Medicum*, en in de Kamer van het Chirurgijns-Gilde te *Amsterdam*, een Stuk, vertoonende den Hoogleeraar PETRUS CAMPER, in een gezelschap van Overlieden, bezig met het ontleeden van een Hoofd. Veel voordeels en eere heeft REGTERS, met alle deeze en veele andere Stukken, behaald. Hij overleedt te *Amsterdam*, op den zesentwintigsten Januarij des Jaars 1768.

REINST, (GERARD) geboren te *Amsterdam*, en een dier Bewindhebbers, welke onmiddelijk naa 't verkrijgen van het Octrooy der Maatschappije waren aangesteld, wierdt door de Kamer van Zeventienen, op den 20 Februarij 1613, verkoren tot Opperbestierder van *Neerlands Indien* voor den tijd van vijf jaaren, den tijd tot zijne uit- en t'huis-reis benoodigd, daar niet onder begreepen. Van zijnen kant was hij tot deezen vijfjaarigen dienst verbonden, terwijl de Maatschappij hem naar welgevallen kon herroepen. Voorts wierden hem alle Maanden toegelegd 700 guldens, en jaarlijks 1000 voor zijn tafel. Ook behield hij de vrijheid, om bij zijne terugkomst zijn plaats, als Bewindhebber ter Kamer van *Amsterdam*, weder in bezit te neemen, al ware het dat zij bij een ander bezet, en de Kamer, welke uit twintig Leden bestaat, voltallig mogt zijn. Van der Staaten wege werdt hij ook beschonken met een gouden Keten, ter waarde van 1000 guldens, en eenen fraaijen Eerepenning, met belofte, dat zijne goede diensten niet onbeloond zouden blijven. De Heer REINST, voorzien met eene Commissie door den Prinse MAURITS getekend, en met schriftelijke orders, opgesteld door de Kamer van Zeventienen, en bevestigd door Hun Hoog Mogende, voor wien hij ook den gewoonen eed had afgelegd, vertrok, op den 2 Julij deezes Jaars, uit *Texel* met eene aanzienelijke Vloot, en ankerde ter zijner tijd bij de Eilanden van *Cap. Verd*, *Annobon* en *Comorra*, alwaar

hij

hij zich voor eenen matigen prijs met een' grooten overvloed van ververschingen voorzag.

Naa een Maand vertoevens in de Haven van *Comorra*, begaf zich de Hollandsche Vloot na den mond der Roode Zee: tot hier toe waren derzelver Havens niet bezocht door Hollandsche Schepen; waarom men den Capitein van 't Schip *Nassau*, PIETER VAN DEN BROEK, beval, om met de waardigheid van Capitein-Major verder op te zeilen, en onderzoek te doen na den aard des Koophandels en der Havens, mitsgaders de voordeelen die men daar zou kunnen behaalen. Hij bezocht *Aden*, *Chihiri* en *Cutsini* of *Kissen*, en liet Factoren op de beide eerste Plaatzen; zo dat men REINST moet beschouwen als den Stigter van den Nederlandschen Koophandel op de Roode Zee.

De Generaal had ondertusschen zijne reis vervorderd na *Java*, en wierdt te *Bantam* plechtiglijk ingehuldigd door zijnen Voorzaat PIETER BOTH, op den 20 December 1614. Hij begaf zich hierop na *Jacatra*, en sloot met den Koning dier plaats een nieuw Verbond, en ging nog in die zelfde Maand, aan 't hoofd eener Vloote van elf Schepen, op reis na *Banda*, om de Inwooners van dat Eiland, die de Maatschappije reeds meermaalen beleedigd hadden, te tuchtigen. Terwijl hij zich nog voor *Jacatra* ten anker bevond, verscheen aldaar VAN DEN BROEK, die met zijn Schip uit de Roode Zee terug keerde, en aldaar, in 't bevorderen des Koophandels, naar genoegen was geslaagd; thans kreeg hij order van den Generaal om het Eiland *Bouton* op te zoeken, en aldaar een nieuw Comptoir te stichten. Deezen last volbracht hebbende, kwam hij, op den 6 April 1615, voor *Amboina* ten anker, en voegde zich, twee dagen laater, bij den Generaal REINST, die zich met zijne elf Schepen na de Eilanden van *Banda* had begeeven, en thans onder 't Fort *Nassau*, op 't Eiland *Neira* voor anker lag.

Terwijl de Generaal op *Amboina* was, deedt hij van daar de *Engelschen* verhuizen, welke zich daar zochten te vestigen, en met wien de Eilanders reeds begonden te handelen, niettegenstaande zij een verbond met de *Hollanders* hadden gesloten, volgens welk zij denzelven den vrijen han-

del

deel in Kruidnagelen, met uitsluiting van alle andere Volkeren, hadden afgestaan.

Op den dag van 't vertrek des Heeren REINST van *Amboina*, brak de *Bandasche* vuurspuwende Berg *Goenong Api* los met groote heevigheid; reeds zestien jaaren lang had het vuur gesmeuld, maar woedde thans boven maten, met het opwerpen van ongewoon zwaare steenen en stroomen van asfche. Het Fort *Nassau* wierdt zoodanig van deeze verbrande stoffen overstelpt, dat het Geschut, onder de puin begraaven, langen tijd onbruikbaar bleef. In 't midden van eenen heevigen oorlog, die thans, van den kant der *Bandanen*, met zo veel geweld als immer wierdt gevoerd, zou dit toeval van eene zeer noodlottige uitkomst voor de Bezetting hebben kunnen zijn, indien zij niet zulk een onverwagten bijstand, door de komst des Heeren REINST, had gekreegen.

Op den 14 Meij zond de Gouverneur de Schepen *Nassau*, *Eolus*, *Neptunus* en *de Morgenster*, met twee Fregatten, één Bark en twee gewapende Sloepen, om de *Bandasche* Vesting *Pulo-Aij* te veroveren. Het Krijgsvolk stond onder 't bevel van ADRIAAN VAN DER DUSSEN, ten getale van 900 man. Het anker was naauwelijks geworpen, of men trad aan land, en veroverde ras de vijandlijke verschansingen: toen wierdt het bolwerk aan den Rivierkant aangetast, en, niettegenstaanden eenen hardknekkigen tegenstand, met den degen in de vuist, naa verloop van een half uur, gewonnen. De *Japansche* hulpbenden der Maatschappije waren de eersten, die 't Vaandel op de vijandelijke wallen plantten, 't geen hen zodanig verschrikte, dat zij de plaats overgaven, en zich met eene verhaaste vlucht verscholen in het gebergte.

Dit eerste voordeel eindigde ondertusschen in een zwaar verlies; want de Overwinnaars, afgemat door de heevigheid des aanvals, en de vlugtende vijanden weinig achtende, waren niet genoegzaam op hun hoede. Ras bespeurden dit de verdreevenen, welke daarop in groote stilte van den landkant terugge keerden. Aan deezen kant der Fortresse, die alleen met een' muur van den zeekant was afgescheiden, vonden zij in 't geheel geen wachten, en bezetten dat gedeel-

deelte dus gemakkelijk: hierop staken zij den brand in de Pagode en in de Voorraadhuizen, gevuld met Nootmuscha-ten, Rijs, Nagels en andere Droogerijen, en schooten teffens dapper op de *Hollanders*, welke bijna verstikten door den damp der brandende stoffen, welken de landwind naar hen toedreef, en ras gedwongen werden de plaats met schande te verlaaten, op den derden dag na de verovering. De vesting was door de *Hollanders* ingenoomen, alleen met verlies van 9 dooden en 16 gekwetsten, maar in hun afwijken hadden zij wel 27 der eersten en 170 der laatsten, terwijl hun de meeste schade wierdt toegebragt door twee der hunnen, die tot de *Bandaners* waren overgeloopen, en steeds op de *Hollanders* uit eenen boom vuurden.

Deeze rampspoedige tijding kwam te *Neira* teffens met de gekwetsten, 't welk geen klein verdriet bij den Generaal REINST verwekte, die 't zich te wijten had, dat hij deezen aanval niet in Persoon had bestierd, niettegenstaande hem zulks door VAN DEN BROEK op 't sterkst was aangeraaden, zelfs met bijvoeging, dat die geene, welke hem zulks afrieden, zijne heimelijke vijanden waren. Voor het overige waren de Troepen zo afgeschrikt door deeze ongelukkige uitkomst, dat zij, geduurende dit geheele jaar, tot geene onderneeming van belang bewogen konden worden; hetzelve was ook het laatste van 't leven des Generaals, die op den 27 December te *Jacatra* aan den rooden loop kwam te sterven.

VAN DEN BROEK had ondertusschen, straks na de onderneeming op *Pulo-Aij*, zijn afscheid van den Generaal genomen, om den Koophandel op de Roode Zee, 't eerst door hem begonnen, verder te bevestigen. Op den 11 Januarij 1616, kwam hij op de rede van *Chihiri*, alwaar hij de *Hollanders*, aldaar weleer gelaaten, weder aan boord nam; maar, dewijl hij geene vrijheid kon verwerven om te *Mocha*, wiens omliggende landstreek hij had bezocht, Comptoiren op te richten, verliet hij de Roode Zee en trok na *Suratte*, alwaar hem door de Regeering, naa veel vergeefsche moeite, wierdt toegestaan, om, even als de *Engelschen*, een huis te huuren, en aldaar eenige van zijne lieden te laaten, met toegeg-

zegging, dat men intusschen vrijheid van handel voor de Hollanders bij den *Grooten Mogol* zou verwerven. Op zijnen terugtocht nam hij bij *Basſalim* een rijk gelaaden Portugeesch Fregat, 't geen hij met zich voerde na *Bantam*, tot groot voordeel der Maatſchappije. Hier na ankerde hij op *Calecut*, alwaar hij de orders van den Generaal ontving, om van den *Samorin* de vervulling te eisſchen van een verdrag, weleer geſlooten met den Admiraal PIETER WILLEMS, van 't welk de *Engelſchen* de voordeelen hadden getrokken, met zich voor *Hollanders* uit te geven. Eindelijk op den 18 November te *Bantam* weder gekomen, vond hij aldaar den Gouverneur REINST overleden.

ROëLL, (HERMAN ALEXANDER) een vermaard Godgeleerde van het Hervormde Kerkgenootſchap, die, door zijne begrippen, aangaande eenige afgetrokkene onderwerpen, in de voorgaande Eeuw, merkelijk opziens baarde, worden hier vermeld met de woorden van den geleerden A. YPEY. „ Hij was gebooren op het Landgoed *Dolberg* bij *Unna* in het Graafſchap *Mark* 1653, en een geliefd Leerling van FRANS BURMAN te *Utrecht*, van JACOB ALTING te *Groningen*, van JOHAN HENDRIK HEIDEGGER te *Zurich*, van ABRAHAM GULICH en WILLEM MOMMA in *den Ham*, en van WITTICHIUS te *Leijden*, allen van den *Coccejaanſchen* aanhang. Na eerst aan het Hof van de Prinſes ELIZABETH te *Hervord*, en daarop aan het Hof van ALBERTINA, Weduwe van *Frieslands* Stadhouder, WILLEM FREDERIK, te *Leeuwaarden* en op het *Orangewoud*, met lof den Predikdienst waargenomen, en drie jaaren lang de gunst dier Vorſtinnen in eene ruime maate genooten te hebben, wierdt hij ten Jaare 1682 Predikant te *Deventer*, daar hij, op hoog gezag van den Magiſtraat, aan de ſtudeerende jeugd met vrucht voorgeleezen heeft zijne uitleggingen van COCCEJUS werk *de Fœdere et Testamentis Dei.* —— Drie jaaren lang in 's Heeren Wijngaard met nut gearbeid hebbende in de Gemeente van *Deventer*, werd hij 1685 beroepen tot Hoogleeraar in de Wijsbegeerte, en kort daarop ook in de Godgeleerdheid te *Franeker*, welken post hij aanvaardde met eene Redevoering over den *re-*

denklijken Godsdienst (*de Religione Rationali*), die naderhand door hem in den form van eene Verhandeling gebragt, ten richtsnoer van zijne dagelijksche lessen over de *natuurlijke Godgeleerdheid* gediend heeft. Hoedaanige lessen, aan de Hoogeschool niet zeer gewoon zijnde, eene meenigte toehoorers tot zich moesten trekken, bij welken zij een' goeden reuk verspreidden. Met den tijd vermeerderde zijn roem; ongemeene lof ging er allerwege van hem uit. Doch dit duurde niet lang. Althands er ontstonden hevige twisten over 't geene hij leerde, en hij haalde zich met sommige vreemde begrippen de vijandschap van bijkans de geheele Nederlandsche Kerk, en den laster van eenigen op den hals. ROËLL, die een schrander Theologant, en een scherpzinnig Filosoof van de *Kartesiaansche* sekte was, had er zich in de genoemde Verhandeling met de borst op toegeleid, om de heerschende leerwijze der Godgeleerden te verbeteren, en de daarin, naar zijn dunken, plaats hebbende gebreklijkheden, zo veel mooglijk, te verhelpen. De Godgeleerdheid was hem niet redenkunstig, niet wijsgeerig genoeg. In den kristlijken Godsdienst moest, zijns oordeels, aan de kennisse, die uit het licht der reden afstraalt, meer waarde en gezag worden toegeschreeven, dan tot nog toe geschied was. Hij beweerde, dat de Godlijke oorsprong des Bijbels uit de reden van vooren (*a priori*) beweezen, en ja alle geloofswaarheden van het Godsdienstsijstema der Hervormden uit de reden betoogd konden worden, zo maar de aart en de gesteldheid derzelven uit de Heilige Schrift reeds bekend waren. In deeze gedachten stonden ook JOHANNES VAN DER WAAIJEN, 's Mans Ambtgenoot, en GYSBERT WESSEL DUKER, zijn Leerling, Landgenoot en Neef; welke laatstgenoemde dogelijk nevens hem in den twist is gemoeid geweest; bij deeze beiden voegde zich ook RUARD ANDALA, toen nog Predikant te *Arum* in *Friesland*. De tegenstanders waaren ULRIK HUBER, Hoogleeraar in de Rechten te *Franeker*, een voorbeeld van Godzaligheid, zoo wel als van Geleerdheid, HERM. WITSIUS, MELCHIOR LEYDEKKER, GYSBERT COCQ, GERHARD DE VRIES enz. Het verschil, over het genoemde onderwerp ontstaan, 't welk zeker meer was, dan een enkele woordenstrijd, waar voor

MOE-

MOSHEIM het houdt, maakte eene groote beweeging in ons Vaderland. Het alarm van deezen twist klonk eindelijk zoo hoog en wijd, dat *Frieslands* Staaten met hun vermoogend gezag tusfchen beiden moesten fchieten, en de partijen tot een wederzijdsch ftilzwijgen bragten. In de andere Gewesten van onze Republiek bleef echter de ftrijd aan den gang. Doch daar toe heeft vooral medegewerkt eene, niet lang daarna door ROëLL geopperde, ftelling nopens de *eeuwige generatie des Zoons van God, en den tijdlijken dood der geloovigen.* Des Hoogleeraars gevoelen omtrent het eerstgenoemde punt was, dat de *generatie des Zoons*, niet eigenlijk en weezenlijk beftond in eene natuurlijke en eeuwige betrekking, tusfchen den eerften en tweeden perfoon, volgens welke de eerfte gezegd wordt den tweeden geteeld te hebben van eeuwigheid; maar dat de benoeming van Gods Zoon eeniglijk gegrond waare op eene van God gemaakte fchikking, nopens het Middelaarsämbt des Heilands, waarbij God de Vader deezen als zijnen Zoon verklaard had. Eerst leerde hij zulks bedektlijk, maar naderhand kwam hij er meer openlijk meê voor den dag. Zijne gedachte omtrent het andere onderwerp was, dat de tijdlijke dood der geloovigen eene eigenlijk genoemde Zondeftraf waare, waardoor er weezenlijk aan de Godlijke geregtigheid voldaan werd. — Voor het overige koesterde hij eenige gevoelens, die insgelijks van de leer der Hervormde Kerk fcheenen aftewijken. In het voorftaan van zijne begrippen kreeg hij met den tijd onder de *Coccejaanen* veele medeftemmers, die men *Roëllisten* noemde, en die naderhand *Lampiaanen*, of anders *Ernftigen*, geheeten zijn geworden, wanneer zij meer het gevoelen van LAMPE hebben aangenomen, en in getal, zo wel als in aanzien, zijn aangegroeid. Onder de meer bedekte *Roëllisten* was JOH. VAN DER WAAIJEN: deeze geleerde Man fchijnt ten minften in bijzondere Gezelfchappen de ftellingen van ROëLL wel eens verdeedigd te hebben. — Doch zeer groot was de meenigte zijner *Antagonisten*. Tegen deeze nieuwe leerbegrippen kantte zich voornaamlijk de beroemde VITRINGA, de Vader. Verfcheiden Schriften werden er tusfchen de twee Ambtgenooten over en weder gewisfeld. De

twist duurde zo lang, tot dat de Gedeputeerde Staaten van *Friesland*, den 28 van Grasmaand 1691, ROëLL een aanhoudend stilzwijgen gebooden, nadat hij door het ondertekenen van vijf artikelen zich reeds van de verdenking van onregtzinnigheid gezuiverd hadde. In *Friesland* werd dus de rust bevorderd; maar in *Holland* en de andere Nederlandsche Gewesten was het er nog verre van af. 's Mans leerlingen en aanhangers schijnen daar grooter in getal geweest te zijn. Ten minsten op verscheiden Klassen en Sijnoden is zijne leer openlijk veroordeeld: en zelfs moeten in sommige Provintien de *Kandidaaten* der heilige bediening, na het afgeleid onderzoek van hunne bekwaamheden, de gevoelens van ROëLL plegtiglijk verzaaken. Bij de Klassis van *Walcheren* geschiedt zulks, als iemand stem en zitting in de Vergadering bekomt. In de Provintie van *Utrecht* mag men wel zijne leer in het openbaar wederleggen, maar zijn' naam mag men daar bij niet noemen. ROëLL zelf, naderhand ten Jaare 1704, als Hoogleeraar in de Godgeleerdheid met éénpaarige stemmen op de voordeeligste voorwaarden na *Utrecht* beroepen, en derwaarts vertrokken, heeft zich onder alles zeer verstandig en voorzichtig gedraagen. Hij stierf te *Amsterdam* den 12 van Hooimaand 1718. — Zonder ons voor of tegen de bijzondere begrippen van ROëLL eenigzins uit te laaten, 't gene toch ook hier de plaats niet is, moogen wij nogthands vrij aanmerken, dat zij nooit bij iemand, die onpartijdig oordeelt, tot eenige oneer verstrekt hebben. 't Voornaame, waarin hij van zijne Kerkgenooten verschilde, was zijne nieuwe gedachten over de Drieëenheid; doch hierin week hij eeniglijk niet af van de hoofdleer, bij de Hervormden algemeen aangenomen; alleen had hij een ander denkbeeld over de onbegrijplijke betrekking van den Vader en den Zoon. Zijn oogmerk schijnt geweest te zijn, om de *Unitariers* daar door te beter van de waarheid der Godlijke Drieëenheid te overtuigen. — Wijders moet men tot lof van den man zeggen, dat hij heel geen slaaf van zijne meesters waare, maar zelf wel degelijk eerst onderzocht 't gene hij van hun aannam. Hij was vrij in denken, en leerde edelmoedig 't gene hij geloofde. Hij was een vriend van ond-

en nieuw, toetste het, en kipte er het goede uit, of 't gene hem goed toescheen. Van hier was het, dat hij niet binnen de paalen van geloofsbelijdenissen en sijstemas besloten, konde blijven, maar dikwerf van het gewoone verschilde. Dit ook is er oorzaak van geweest, dat hij zijne leerlingen en anderen heeft uitgelokt, om de sijstematische leerwijze niet naar vastgestelde en algemeen aangenomen regels te bearbeiden, maar op een' vrijen trant daarmeê te werk te gaan, met eigen genie te raadpleegen, en alles op de beste grondslagen der reden en der openbaaring te bouwen.

„ Zints den zo neteligen twist met deezen Man over iets, dat ons eindig menschenverstand niet begrijpen kan, en waaromtrent wij eenvoudig den Bijbel, die ons de Godheid van den Heere JESUS zo bij herhaaling inscherpt, gelooven moeten, heeft hij een ruim lettervak in het Hoofdstuk over de Drieëenheid in de sijstemas der Hervormde Godgeleerden ingevuld. Met grooten omslag van tegenbewijzen wordt hij doorgaans te keer gegaan; hoewel zijne stellingen dikwerf uit een verkeerd oogpunt beschouwd worden."

Bij de korte vermelding van 's Mans gevoelen raakende de Drieëenheid, voegt YPEY, elders, deeze naauwkeuriger en meer uitgebreide opgave. „ ROëLL stelde de betrekking tusschen Vader en Zoon, en de reden dier benoeming van *Vader* en *Zoon* gegrond in eene zekere *eeuwige gemeenschap of mede aanweezenheid (in æterna communione, S. coëxistentia)*. Dan bij nader overweeging inziende, dat in zulk eene *eeuwige gemeenschap* of *mede aanweezenheid* niets waare, 't welk eenigzins aan de benoeming van *Vader* en *Zoon* beantwoordde, — dat er ook op die wijze volstrekt geene reden te geeven waare, waarom ook niet de *Zoon* of de *Heilige Geest*, *Vader* konde genoemd worden, en — dat dus ook de benoeming van *Broeders* beter, dan die van Vader en Zoon zoude zijn, heeft de geleerde man zijn gevoelen nader open gelegd, en de reden dier benoeming van *Gods Zoon* gesteld in *die eeuwige gemeenschap*, gepaard met deszelfs *openbaaring in het Vleesch*, als Middelaar. De woorden *generatie*, *Vader* en *Zoon* nam hij oneigenlijk en leenspreukig: beschouwde KRISTUS als den Zoon van God, in zo verre hij de

de *Godmensch* was, en wilde, dat de benoeming van Gods Zoon hem gegeeven zoude zijn met opzicht tot het plan der Verlossing, (*Oeconomia Salutis*) zo dat de reden deezer leenspreukige benoeming eigenlijk zoude moeten gezocht worden in zekere gelijkheid, welke er is tusschen den Godmensch en den *Zoon* van eenen *Vader*, als die deszelfs beeld draagt, vergeleeken KOLOSS. I: 15. en JOH. XIV: 9. — die als de eerst en ééngebooren Zoon, de erfgenaam is des Vaders, vergeleeken HEB. I: 2. en vooral tusschen hem, en den Zoon van eenen Koning, die gezonden wordt, om wederhoorige onderdaanen weêr te regt te brengen, en aan den Koning te doen gehoorzaam zijn, over dezelven vervolgens het bewind te hebben, en hen te beschermen: vergeleeken met PS. II: 7—10. Hij stelde dus wel met de *Sociniaanen* de waare reden van meergemelde benoeming in 's Heilands *zending op de wereld als Middelaar*; doch hij verschilde grootlijks van de *Sociniaanen* daarin, dat hij de *eeuwige* en *onbegrijplijke* Godheid van den Heere JESUS erkende, en zelfs oordeelde zo te moeten gevoelen, om dezelve tegen de *Sociniaanen* te beter staande te houden: daar volgens zijne meening *het bestaan des eenen perzoons van den anderen* altoos het denkbeeld van zekere *afhanglijkheid* in zich bevatte; enz. — Dit is het, waarin ROëLL van ons en alle andere Protestanten zich onderscheiden heeft."

Ten blijke van ROëLL's waarheidliefde, en hoe hij, overal, waar hij ze vondt, dezelve beminde, kan het tweeregelig vers dienen, welke hij in het *Album* zijnen vrienden plagt te schrijven. Dus luidde het:

„ Non ego sum veterum, non asseclà, amice, novorum;
„ Seu vetus est, verum diligo, sive novum."

Zie A. YPEY, *Geschiedenis der Sijstematische Godgeleerdheid.*

ROYEN. (A. VAN) Smaalde vaak het Ongeloof op de belijders, vooral op de openbaare verkondigers, van den Christlijken

ken Godsdienst, even als waren deeze van gevoel van menschlijkheid ontbloot, immers ongezind tot het pleegen van daaden van gevaardreigend hulpbetoon, de *Noordwijksche* Christen Leeraar kan, benevens veele anderen, die aantijging logenstraffen. — De gelegenheid, bij welke deeze edele Menschenvriend zijne blaakende goedhartigheid, ook jegens vijanden des Vaderlands, aan den dag leide, verdient, nevens zijn bedrijf, hier vermeld te worden.

In den Jaare 1781, en dus in eenen tijd, dat de Vereenigde Gewesten tegen *Engeland* den oorlog voerden, was het *Engelsch Oostindisch* Schip, *de Generaal Parker* genaamd, eerst in *Ierland*, en vervolgens in *Duins* binnen gekomen. Terwijl het hier voor anker lag, deedt, op den twaalfden Februarij, een geweldige storm het Schip, 't welk op zijne t'huisreis veel hadt geleeden, van de nog overgebleevene ankers zeewaarts drijven. Door geweldig stooten op een Zandbank verloor het Booten en Sloepen, en voorts de Groote en de Bezaans Mast. Vlot geworden, dreef het Schip, op den zestienden der Maand, onder *Noordwijk* tegen den Hollandschen wal. Spoedig kwam het geheele Dorp op de been. De Leeraar VAN ROYEN begaf zich mede na het strand. Het eerste schouwspel, welk zich aldaar vertoonde, was dat van eenen Schipbreukeling, gezeten op een stuk houts, bijkans moedernaakt, en op het punt van door kragtverlies te bezwijken. Straks begeeft VAN ROYEN zich te water, den ellendeling te gemoet, redt hem, dekt zijne naaktheid, doet hem na zijn huis en aldaar te bedde brengen, en van 't noodige verzorgen. Intusschen bevondt zich het grootste gedeelte der manschap op het wrak. Met mededogen met den veegen staat der Schipbreukelingen begaan, biedt de Leeraar zijne Dorpelingen aan, uit eigen beurs de onkosten te willen betaalen, indien men slegts één of meer Pinken aan laag water konde brengen. Eenige tijd verliep hier mede; en toen nu dit hulpmiddel ter redding gereed was, begaf zich VAN ROYEN in eigen persoon op een der Pinken, om door zijne toespraak en vermaan, de Dorpelingen ter hulpbetooninge te bemoedigen. Bijkans honderd persoonen, die den dood oogschijnlijk voor oogen zagen, worden aldus gered, en voorts op Wa-

 gens

gens na *Noordwijk* gevoerd, alwaar men hen van het noodige verzorgde. Slegts vijftien man van het bootsvolk vonden hun einde in de zee, voornaamlijk omdat zij op drijvende stukken houts hunne behoudenis gezogt hadden.

Hadt aldus de Eerw. VAN ROYEN blijk gegeeven van zijne Menschlievendheid, de Bestuurders der *Engelsche* Oostindische Maatschappij gaven van hunnen kant blijk van erkentenisse voor 's Mans loflijk bedrijf. Dit, nevens het ongeluk, hun Schip wedervaaren, was hun niet ter oore gekomen, of zij gaven last aan hunnen Agenten te *Amsterdam*, den Leeraar twee honderd Guinies, en de overige *Noordwijkers* honderd Guinies, ter hand te stellen. Het Vaderlandsche Fonds, ten behoeve onzer Krijgsgevangenen in *Engeland*, aan den menschlievenden Leeraar een bewijs van hoogagtinge willende geeven, zondt hem ten geschenke een Zilveren Theepot en Melkkan, draagende de eerste tot Opschrift: *Batavorum in hostes virtuti* (aan de Bataafsche Deugd omtrent de vijanden geoeffend); de andere: *Naufragorum hostium Tutori* (aan den Redder der vijandelijke Schipbreukelingen).

Volgens de opgave der *Engelsche* Maatschappij bedroeg de laading van het verongelukte Schip de waarde van driehonderdachtentwintig duizend ponden Sterlings, dat is, ruim drie Millioenen tweehonderdtachtig duizend Guldens. Dezelve bestondt voornaamlijk in Salpeter, Neteldoeken en Zijden Stoffen. Het diep zinken van het Schip was oorzaak, dat men, in 't eerst, weinig konde bergen; doch vervolgens rijzende, ontlaadde men het tot op den bodem. Alles was doornat en beschadigd, en wierdt na *Amsterdam* gezonden, om het, zo veel mogelijk, te herstellen en te zuiveren. Bij den verkoop, bragten de Goederen eene aanzienlijke somme op, die, volgens het uitstaande regt, in de Schatkist van *Holland* wierdt gestort.

Zie *Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken voor 't Jaar* 1781.

RUI-

RUITER. (MICHIEL ADRIAANSZOON DE) In het Leeven van deezen verdienstelijken Admiraal verhaalden wij, Deel XXV. bl. 258. hoe zeker Besluit der Staaten van Holland, om hem met twaalf Schepen, uit de Middelandsche Zee, ter beteugelinge van den moedwil der *Engelschen*, na de kust van *Afrika* te zenden, in de Vergadering van Hun Hoog Mogende in een Algemeen Staatsbesluit wierdt veranderd, „ met eene be„ hendigheid, van welke men zeldzaame voorbeelden aan„ treft." Zie hier, hoedanig, volgens den Heer VAN WYN, de zaak zich hebbe toegedragen. „ Nadat, op den 7 van Oogstmaand, bij *Holland*, heimlijk besllooten was, om, met alle behendigheid en op de bedektste wijze, de zaaken, bij hunne Hoogmogendheden, daar heen te leiden, dat DE RUITER na *Cabo Verde* wierde afgezonden, gaf DE WITT 'er kennis van aan zeven Heeren, en stelde, met hun, zodanige voorloopige uitbreiding of schetse van Resolutie op het papier, als men, op de bekwaamste wijze en tijd, ter Algemeene Staatsvergadering, wenschte te doen doorgaan. Men haastte zig langzaamlijk. Op Saturdag, den 9 van Oogstmaand, wierdt wel de Hollandsche Resolutie, ter uitrusting van twaalf Oorlogschepen na de Kust van *Guinéa*, ter Generaliteit ingebragt, en aldaar een overeenkomstig besluit genomen, doch men maakte, toen, nog geen 't minste gewag der afzonderlijke verzending van DE RUITER na *Cabo Verde*. De Heer JOHAN VAN REEDE, Heer van *Renswoude*, zat thans voor, en dewijl van elders blijkt, dat hij te meermaalen met DE WITT verschilde, is het ligtlijk te vatten, waarom men hem 't geheim niet toevertrouwde, en uit vreeze voor ketsen begreepen zal hebben, hier omtrend niets, geduurende deszelfs voorzitting, te moeten waagen. Maar toen, Maandag daar aan volgende, den 11 van Oogstmaand, de eerste stoel, naar stijle ter Generaliteit gebruiklijk, in handen van eenen nieuwen President was overgegaan, die voor min kundig in zaaken wierdt gehouden, en toen de Heer van *Renswoude* zig, ten zelven tijde, naar het schijnt, voor eene pooze (*), uit

(*) „ Ik weet voor 't overige wel, dat de nauwkeurige BRANDT verhaalt, dat „ de Heer, die, op *Sater*„ *dag*,

uit de Vergadering hadt begeeven, las men de uitbreiding voor, die DE RUITER betrof, even als was zij flegts een gevolg der Resolutie van den 9 laatstleeden, en besloot dus ook dezelve, als op dien dag genomen, te boeken. Die twee, zo even aangeroerde, omstandigheden, te weeten de gedeeltelijke afwezigheid van den Heere VAN REEDE, en de minder bedreevenheid van den thans voorzittenden Heere, schijnen bijzonderlijk met het overige, door onzen WAGEN. geboekt, medegewerkt te hebben, ter afweering van alle aanmerking en argwaan, zo bij den Heere KANN (dit was de naam van den nieuwen President) in 't besluiten, als daar na bij den Heere van *Renswoude*, in het onderteekenen der geheime Resolutie voor DE RUITER. Ik zeg het onderteekenen des Heeren van *Renswoude*; want, schoon ik bevinde, dat een

„ *dag*, den *negenden*, President was, op *Maandag*, „ den *elfden*, *niet tegenwoordig* was, en dat verder de „ Heer, die, op *Maandag* President was, op *Saterdag* „ *niet tegenwoordig* was geweest." Maar, dat zij beiden, op beiden die dagen, tegenwoordig geweest waren, en dus ook de Heer van *Renswoude*, wel eene pooze, maar niet den gantschen tijd, kan afweezig geweest zijn, blijkt uit de Resolutien hunner Hoogmogendheden zelfs; alwaar men, naamentlijk op *Saterdag* den 9, deeze Leden vindt aangeteekent „ *Preside* de Heer van „ RENSWOUDE; *præsent* de Heeren VAN GHENT, VAN „ BRAECKEL, HEUKELOM, KALDENBACH, JOHAN DE WITT, „ CORNELIS DE WITT, VAN DER DUSSEN, VAN DER HORST, „ PAUW, GLAS, R. Pens. DE WITT, REIGERSBERGH, PIETERSON, VAN DER HOOLCK, KANN, BOURICIUS, BOELENS, BAERDT, DREWS, ISBRANDS;" en op *Maandag*, den 11 van *Augustus*, „ *Preside* de Heer KANN; *præsent* „ de Heeren VAN GHENT, BRAECKEL, HEUCKELOM, KALDENBACH, JOHAN DE WITT, GLAS, Raedpens. DE WITT, „ REIGERSBERGH, PIETERSON, RENSWOUDE, VAN DER „ HOOLCK, BOURICIUS, BOELENS, BAERDT, DREWS, IS„ BRANDS."

een kundig en gelijktijdig Schrijver, den Heere KAHN, als Onderteekenaar opgeeft, wordt dit egter wederfproken door de uitgaave van de Refolutie zelve, met den naam van den Onderteekenaar 'er onder; welk ftuk, uit den Boedel van DE RUITER, aan den Hiftoriefchrijver BRANDT, fchijnt medegedeeld geweest te zijn. Ook was het natuurlijker, dat de Heer van *Renswoude*, die, op den 11 van Oogstmaand, als ter Vergadering tegenwoordig vermeld wordt, en die, den 9 bevoorens, gelijk wij zagen, Prefident was geweest, een ftuk onderteekende, 't geen befloten was, onder de Refolutien van dien 9 te brengen, en 'er ook onder gebragt wierdt."

RUWAARD. Als eene bijdrage tot de Nederduitfche Taal- en Oudheidkunde dient de volgende aanmerking van den Heer VAN WYN, op een gezegde van den Heere J. WAGENAAR, aangaande de waardigheid van *Ruwaard* fchrijvende ,, dat dezelve, niet ten onregte, bij die van *Dictator*, on- ,, der de oude *Romeinen*, mag vergeleeken worden." ,, 't Is waar, merkt hier op de kundige Oud-Penfionaris aan, dat kundige lieden, te meermaalen, dus gedagt hebben; dan, 't fchijnt mij, behoudens beter oordeel, dat het Ambt van *Dictator*, even weinig overeenkomst hadt met dat van *Ruwaard*, als de Romeinfche Regeering met de onze. Beide Ambtenaars waren, zekerlijk, *Oppergezaghebbers*, maar verfchilden in veele opzigten, en onder anderen daarin, dat een *Dictator*, flegts voor zeer korten tijd, wierdt aangefteld, binnen welken egter, aan hem veel meer vermogen wierdt gegeeven, dan, anderfints, een eenig mensch in 't Roomsch gebied bezat; terwijl, integendeel, de *Ruwaard* ('t zij dat dit woord oorfpronglijk *Rustbewaarder*, *Toeziender*, of iets anders, beteekene) gewoonlijk (*), zodanig een' Opperlandvoogd

(*) ,, Ik zeg, gewoonlijk. Zo hadt het plaats, omtrend den Graave PHILIPS VAN ST. POL, als Ruwaard van *Braband*, en AELBERT en JAN VAN BEIEREN en PHILIPS VAN BOURGONDIE, als Ruwaarden van *Holland* en *Zeeland*. Men hadt egter ook wel eens minder Ruwaarden,

voogd plagt aan te duiden, aan wien, meestal een Prins van den bloede zijnde, bij minderjaarigheid, ziekte van, of geschil met, den Landvorst, of soortgelijke ongelegenheid, in plaats van denzelven, en dus dikwijls voor een zeer geruimen tijd, het hoogst gezag wierdt toevertrouwd, juist niet met meerdere, maar met gelijke magt, als dien Landvorst toekwam, en dus zonder van deezen aftehangen; in welken opzigte de *Ruwaard* een' gewoon Vorstlijk, *Stadhouder* in aanzien overtrof. — Ik heb, reeds elders gezegd, dat het woord *Ruwaard*, oudtijds, verwisseld wierdt met dat van *Baus*, *Gouverneur*, *&c.* en ik zal 'er hier bijvoegen, dat een gelijktijdig Schrijver, den Graave van ST. POL, ten Jaare 1420 *Ruwaard van Braband*, den naam geeft van *Mamburnus* en *Protector*; terwijl ALBRECHT VAN BEIEREN zig, in 't Nederduitsch, *Ruwaard*, *Toeziener* en *Beschermer* van *Holland* en *Zeeland* noemde."

De aanmerking, op welke VAN WYN zich hier beroept, was van deezen inhoud:

„ MIER. l. c. bl. 422; alwaar 't woord *Ruwaard* door *Bail* en *Gouverneur* wordt uitgedrukt. Hij heet dus, in de Fransche taal, om dat hij hadt *le bail & le Gouvernement du Pays*, (Voogdij en Bestuur van den Lande). FLORIS DE VOOGD, Oom van FLORIS DEN V. werdt reeds *Baus* gezegd (*Hist. Crit. Holl.* T. 2. p. 943.) Van hier 't woord *Baliu*, dat, voorheen, een *Opperbestuurder* in Burger- en Krijgszaken beteekende. 't Zou belachlijk luiden, zoo men thans GIDEON, een der Joodsche Regteren, den naam gaf van *Baliu*; en egter voert hij dien bij MAERLANT, *Spieg. Histor.* I. D. bl. 109. V. 33. Zo verloopt de beteekenis der woorden. Maar, dit in 't voorbijgaan."

S.

den, dat is, zulken, die, door de Landsheeren zelven, tot hunne *Stadhouders*, wierden aangesteld. Zo waren de Heeren VAN GAASBEEK en FRANS VAN BORSSELEN, *Ruwaarden* van Hertog JAN VAN BRABAND in *Holland*, en dezelfde FRANK VAN BORSSELEN, sedert, ook *Ruwaard* van *Voorne*, onder de Vrouwe Wed. van JAN VAN BEIEREN. De *Ruwaardij* van *Putten* is te over bekend.

S.

SAM, (ENGEL) gebooren te *Rotterdam*, in den Jaare 1690; doch, al vroeg, na *Amsterdam* metter woon verhuisd, was een zeer goed Portrait- en Historieschilder. Inzonderheid, egter, heeft hij uitgemunt, door zijne begaafdheid, om in de manier en in navolging van *Italiaansche* Meesters, zo kunstig te tekenen, dat voornaame Kunstkenners veele moeite hadden, om de Copiën van de Origineelen te onderscheiden. Tot eere van 's Mans nagedagtenisse, moeten wij hier aanmerken, dat hij deeze begaafdheid niet oefende om vuil gewin, maar uit bloote liefhebberij. Want SAM was van tijdlijke goederen mild genoeg bedeeld, om de Schilderkunst tot zijn bestaan niet noodig te hebben. Hij overleede te *Amsterdam*, in de maand Maart des Jaars 1769, in den ouderdom van zeventig jaaren.

SCHELLING. (TER) Van den Brand, in den Jaare 1666, door de *Engelschen*, op dit Eiland gestigt, als mede op een aantal Koopvaardijschepen, ten zelfden tijde in 't *Vlie* liggende, geeft de Heer VAN WYN dit berigt. „ De *Engelsche* Vloot, sterk in de negentig Schepen, hadt zig, reeds eenige dagen, buiten gaats, voor *Scheveningen* en *de Helder* vertoont, en hunne Hoogmogendheden, op die tijding, den 16 des avonds, bij een gekoomen, zonden last aan DE RUITER, om 's Lands Vloot uit de *Wielingen* te pressen, zo als zij, kort te vooren, overal Vaartuigen in Zee gezonden hadden, om de Fraurijks en Oostvaarders te waarschouwen, die, ten getale van omtrend zes honderd, voor *Amsterdam* verwagt wierden. Dan, terwijl men hier mede bezig was, liep HOLMES, met één Schip van Oorloge, en omtrend twintig ligte Scheepen en Branders, zeer onverwagt, in 't *Vlie*, alwaar omtrend honderd en zeventig gelaadene Koopvaarders lagen; gedeeltelijk na de *Guiné* en *Muscovie* bestemd. Meer dan honderd van deezen, nevens twee Oorlogschepen, die dezelven geleiden moesten, stak hij in brand; waar van de schade wel

op

op twaalf Millioenen begroot wierdt; en zettede toen een groote duizend man op *ter Schelling* aan land, alwaar zij omtrend vier honderd huizen van 't west-einde aan de vlam opofferden. De *Engelschen* maakten geen buit, nog op 't Eiland; alzo deeze streek (die men, reeds voor mij, heeft aangemerkt, dat door hunne Schrijvers, zig warrende met den daar zijnde Vuurtoren, verkeerdelijk, het Dorp *Brandaris* genöemd wordt) meest door schaamele lieden bewoond was, die de vlugt hadden genomen; nog op de Schepen, alwaar HOLMES 't plunderen, op doodstraf, hadt verboden, uit vreeze van, door tegengetijde of wind, belet te worden, zig, na 't volvoeren van den togt, terstond weder zeewaarts te kunnen begeeven. De Algemeene Staaten bevolen, kort daarop, de wrakken der verbrande Schepen ten spoedigste weg te haalen, op dat, door 't zinken derzelven, de stroom niet onbruikbaar gemaakt wierde. Zij lieten 't hier niet bij, maar, verneemende, dat eenige *Engelsche* Schepen zig, met den ontweeken Kapitein HEEMSKERK, op de *Elve* bevonden, gaven zij den Kapitein ADAM VAN BREDERODE last, dezelven, met twee Schepen en Jagten van oorloge, te bestooken. BREDERODE begaf zig, den 8 van Herfstmaand, derwaarts, stak den *Engelschen* Admiraal en drie groote en rijke Schepen aan brand, en nam 'er eenigen met zig. De winst zou grooter zijn geweest, indien de Jagten beter hunnen pligt gedaan hadden."

SCHIETSPEL. Deezen naam voerde een vermaak of uitspanning, waarop onze Vooronders zeer verslingerd waren, en waar mede niet slegts de Burger in 't algemeen, maar ook lieden van de hoogsten rang, Edelen en Grooten, zich verlustigden. Het bestondt in het schieten na een Papegaai, of anderen Vogel, die aan een Mast of Steng, of ook wel op eene Molenroede, of iet diergelijke, zodanig was vastgehegt, dat hij, bij het treffen, ligtelijk omdraaide, maar moeilijk af te schieten was. Die den Vogel trof, zodat hij van het stetnpunt viel, wierdt voor Schutter-Koning, of Koningin uitgeroepen: want ook Vrouwen deelden in dit vermaak. De Landvoogdes MARGARETA hadt, omtrent het Jaar 1535, en

en al vroeger de Graavin JACOBA VAN BEIJEREN, die eere genooten. Het spreekwoord, *hij heeft den Papegaai geschooten*, aanduidende, hoe iemand, boven anderen, eenige uitsteekende eere of voordeel heeft behaald, is hier van afkomstig. Hoewel in *Braband* inzonderheid zodanige *Schietspelen* gehouden wierden, waren ze, egter, hier te Lande niet minder bekend. De huizen of herbergen, in zeer veele van onze Steden, onder den naam van *Doelen*, nog voorhanden, kunnen er getuigenis van draagen. Zoo groot was de zucht tot deeze Uitspanninge, dat men, bij het schieten na eenen Vogel, de Schutters, niet alleen van het naastgelegen platte land, maar ook uit verre afgelegene Steden, in menigte zag opkomen. Andere winst, dan de eere van den Vogel te hebben getroffen, was hier ook zomtijds te behaalen. Zoo verzogten en verkregen de Oude Schutters van *Amsterdam*, van den Hove van *Holland*, in den Jaare 1534, door geheel *Holland* te mogen doen aankondigen, „ dat zij van „ meeninge waren, te stellen zekere Zilveren Prijzen, te „ winnen *mitten bussen ofte cloeuere*, tot eene oeffening en „ onderhouding van de kunst." In de Rekeningen van de Stad *Briele* leest men: „ geseenct *der Schutters van Amster-* „ *dam*, alsoe sy luyden *meest in getale* quamen schieten „ naar *den prys van den grooten Os*, vier steden kannen „ Wyns. bet. VI ß gr." Wanneer groote Heeren den Vogel troffen, wierdt hun, veeltijds, een Kovel geschonken, die op sommige plaatzen met zilver was versierd, en daarom den naam van Zilveren Kovel droeg. FRANK VAN BORSELEN, onder anderen, behaalde in den *Briel* zulk een prijs.

Zie Mr. H. VAN WYN, *Bijvoegzels* enz.

SCHOUWBURG. (*Amsterdamsche Nederduitsche*) Van den verwoestenden ramp, welke de voorgaande Schouwburg, staande op de Keizersgraft, aan de westzijde, tusschen de Runstraat en Beerestraat, in de assche leide, willen wij hier een uitvoerig verslag doen. Het schrikwekkend

voor-

voorval gebeurde op den elfden Maij des Jaars 1772. Vier dagen te vooren hadden de gewoone Nederduitsche Tooneelspeelers het Wintersaisoen beslooten. Even als in voorgaande jaaren, zoude, ook nu, de Schouwburg, geduurende de Zomermaanden, ledig staan. J. T. NEIJTS, Hoofd en Bestuurder van eene bende Vlaamsche Operisten, maakte zig die gelegenheid ten nutte, om het Algemeen te vermaaken, en eigen voordeel te bevorderen. Van de Regenten des Schouwburgs verwierf hij verlof, om het ledig staande Tooneel te mogen gebruiken. Op Saterdag, den negenden van Maij, maakte hij daar mede eenen aanvang. Op den eerstvolgenden Maandag, moest, volgens aankondiging, ten Tooneele gevoerd worden, *De kwalijk bewaarde Dogter*, Opera, in één Deel, zullende gevolgd worden van *De Deserteur*, Opera, in drie Deelen. Om den Leezer een denkbeeld te geeven van de wijze, op welke het ongeval ontstaan is, hebben wij het volgende te berigten. In het eerste Deel van het laatstgenoemde Stuk verbeeldde het Tooneel een Bosch en eenen Berg. In het tweede Deel vertoonde zig eene Gevangenis, om welke, zoo veel te meer overeenkomstig met de natuur der zaake, te verbeelden, het Tooneel moest verdonkerd worden. Om deeze duisternis te veroorzaaken, hadt men de Schuiven voor de Smeerkokers laaten vallen, en de Kaarzen, nevens haare Kokers, omgedraaid. In deezen toestand moest het Tooneel blijven, tot op meer dan de helft van het derde Deel des Zangstuks, wanneer het veranderd, en, van nieuws, moest verlicht worden, om eene Straat, een Bosch en eenen Berg, in 't verschiet, te vertoonen.

In deeze gesteldheid van het Tooneel, en terwijl de Schuiven, een geruimen tijd, gesllooten geweest waren, gingen de Tooneelspeelers voort, met het volvoeren van hunne Rollen. Niet lang, egter, leedt het, of deeze, zo wel als de Werklieden, die, tot het maaken van de noodige Tooneelveranderingen, altoos bij de hand zijn, bespeurden een ongewoonen damp, van een onaangenaamen reuk verzeld, die hun op de borst sloeg. Dit gaf aanleiding tot veelerhande gissingen na de oorzaak diens verschijnzels. De meesten schree-

schreeven het toe aan de flegte hoedanigheid van het Smeer, of Vet, 't welk, tot de Lampions gebruikt was, hoewel de Directeur NEYTS van een ander verstand was, en verklaarde, dat hier in de oorzaak niet konde gezogt worden. Intusschen verspreidde zig de damp, en de benaauwde stank, door het geheele Gebouw, en was de grond van veelerhande bedenkingen bij de Aanschouwers. Men ging, onder dit alles, voort met speelen, en was nu zo verre gevorderd, dat het Tooneel, op de bovengemelde wijze, in het derde deel, moest veranderd worden, wanneer men, oogenblikkelijk, eene kleine vlam ontdekte; dezelve kwam ten voorschijn uit een Smeerkoker, welke stondt agter het Beeld van *Thalia*, vooraan op het Tooneel. Een der Tooneelspeeleren zulks verneemende, riep straks den Aanschouweren toe, men moest zig stil en bedaard houden, en buiten vreeze zijn, dewijl het ongemak ligt zou zijn te verhelpen. De Opziener van Stads Gebouwen RAUWS herhaalde, kort daar naa, de zelfde waarschuwing. Veelligt zou men, door voorzigtig beleid en overleg, daar in geslaagd hebben. Nu werkte een onbezonnen maatregel het tegendeel, en deedt een vonkje, spoedig, in eene helbrandende vlam verkeeren. Een of meer Werklieden, uit de Romp van den Schouwburg, een bak met water hebbende aangebragt, gooten het in de vlam, naa dat de brandende Schuif een weinig was opgetrokken. Zeer verderflijk was dit bedrijf. Want naauwlijks was het water het brandende Smeer genaderd, of de vlam steeg om hoog, met een schrikwekkend gedruis, zig verheffende tot aan de eerste Zoldering, die over den Boog van het Tooneel lag, en zig tevens over het Tooneel verspreidende. Om den voortgang des brands, ware 't mogelijk, te stuiten, hadt men het voorste Scherm om verre gehaald, en voorts op den grond van het Tooneel nedergesmeeten. Te laat, nogthans, kwam deeze voorzorge: want de bovenste, of meer binnenwaarts staande Schermen, gelijk ook de Vliesen, hadden reeds vuur gevat; waar door het gantsche Tooneel, van vooren tot agteren, en over de geheele breedte, binnen weinige oogenblikken, in lichte laaije vlam stondt. Nu was 'er geen beteugelen meer aan den voortgang des voortvliegenden

 brands.

brands. Het oude Tooneel plagt verlicht te worden door middel van Kroonen, die, met evenwigten, opgetrokken en nedergelaaten wierden. De touwen van de Noordlijkste Kroon vatteden 't eerst vuur; 't welk spoedig tot de andere oversloeg. De nedervallende Kaarskroonen bragten het eerste vuur in den Bak. Toen leedt het niet lang, of het Gordijn, welk voor het Tooneel hing, viel insgelijks na beneden. Met eene verbaazende snelheid klom nu de vlam om hoog; zodat het geen tien minuten aanhieldt, zedert den eersten aanvang, dat de brand ter Noordzijde van het Gebouw, ten Dake uitsloeg, en het geheele Gestigt, alomme, van binnen, en aan alle hoeken, in volle vlam stondt.

Deerlijk, onder dit alles, was de toestand van zaaken, door den geheelen Schouwburg. De zulken, die zig op het Tooneel onthielden, bevonden zig, elk oogenblik, in een dreigend gevaar. De zwaare Evenwigten, dienende tot de Tooneelveranderingen, en die veele duizenden ponden woogen, vielen, met een donderend geluit, na beneden, verplettende alles, waar op zij nederdaalden. Nogthans waagden zig nog, in dien gevaarlijken oord, met oogmerk om eenige hulp toetebrengen, de Direkteur van Stads Gebouwen RAUWS, de Tooneelmeester BRINKMAN, de Machinist TEFFERS, nevens twee vaste Timmerlieden. De veel waagende menschlievendheid koste, den drie eerstgemelden, het leeven; de beide Timmerlieden bergden zig, gelukkiglijk, uit den brand.

Niet minder akelig, dan op het Tooneel, was de toestand der Aanschouweren in den Schouwburg. De begeerte, om *den Deserteur* ten Tooneele te zien voeren, hadt thans een ongemeenen toevloed van menschen, en onder deeze niet weinigen van aanzien, herwaarts gedreeven. In den Bak was naauwlijks plaats meer voor Aanschouwers, gelijk ook niet in de Loges. Minder voorzien was de zogenaamde Twaalfstuiversplaats. Op het gezigt der eerste flikkeringen van Brand, hadt geene kleine ontsteltenis de menigte bevangen; die, merkelijk, toenam, deels door den zwaaren en dikken rook en damp, welke het geheele Gebouw vervulde, deels door het vallen van het zwaare Gordijn en andere stukken van het Tooneel. Elk zogt nu om een goed heen

koo-

koomen; doch de schrik, welke de meesten hadt bevangen, maakte dit zeer bezwaarlijk. Door den verstikkenden damp, of ook van angst en verlegenheid, vielen sommigen in flaauwte; eenigen geraakten onder den voet; anderen, te gelijk de Deur bereikt hebbende, maakten elkander den uitgang onmogelijk, door het zwaare gedrang. Die op de Twaalfstuiversplaats zaten, als zijnde naast bij den brand, bevonden zig in het meest dreigende gevaar; de Deur, uitgaande in het Portaal, was gesloten: tot hun geluk wierdt dezelve nog spoedig geopend, en hun alzo een weg ter leevensberginge gebaand. Behalven den grooten en gewoonen Uitgang, op de Keizersgraft, hadt de Schouwburg ook eenen Uitgang, door een naauw Steegje, op de Prinsegraft. Die den weg derwaarts wisten, vonden, door dit middel, hunne behoudenis. Doch anderen, een verkeerden weg inslaande, stuitten tegen een Glasraam, in het bovengenoemde Steegje uitzigt hebbende. Dit sloegen zij in stukken, en reddeden aldus hun leeven. Van de Twaalfstuiversplaats wierden eenigen gered, door middel van den Ladder, dienende voor den Opsteeker der Lantaarnen buiten den Schouwburg; deeze wierdt opgerigt tegen den muur, op de Binnenplaats van des Kasteleins wooninge; zij klommen, langs dien weg, naar beneden, en kwamen alzo in veiligheid. Zo dikmaals eene Opera ten Tooneele wierdt gevoerd, maakte men geen gebruik van de Staanplaatse; de deur, in het middenschot daar van, uitgang verleenende op de Plaats voor den Schouwburg, wierdt, hier om, gesloten gehouden. In de plaats daar van, hadt men, in het Schot, welk de Staanplaats van den Bak scheidt, eene opening of doortogt gemaakt, om gelegenheid te geeven, aan de geenen, die in den Bak zaten, wanneer zij zulks mogten verkiezen, zig aldaar op de been te kunnen houden, en van lang zitten te verpoozen. In de bedwelmeling, welke de gemoederen hadt bevangen, drongen veelen, onder 't vlugten, door deeze opening, in de hoop, van, langs dien weg, uitredding te zullen vinden. Doch, in hunne verwagting, zig te leur gesteld ziende, moesten ze, van nieuws, in het gedrang zig begeeven, of, in dat gedeelte des Schouwburgs, den dood verwagten. Dit laatste was

het geval van eenigen der rampsaligen; bij het opruimen van den Puinhoop, heeft men, naderhand, op de Staanplaats, verscheiden Lijken gevonden. De zulken, welken het gelukte, het Portaal van den Kastelein te bereiken, pakten zig hier zo vast op elkander, dat de Uitgang zeer bezwaarlijk wierdt: te meer, omdat, door den geweldigen aandrang, de beide Deuren, de eene naa de andere, wierden toegedrongen. In dien benaauwenden angst bezaten eenigen den moed, om het Raam, aan de zijde der geslootene Deure, in stukken te slaan, en zig aldus eenen weg na buiten te baanen. Tevens verminderde, hier door, de aandrang bij de Deur, en gelukte het, om dezelve te kunnen openen. De twee Timmerlieden, boven vermeld, welken het gelukt was, door den Uitgang op de Prinsegraft, te ontkoomen, hadden zig, door de Runstraat, na de Keizersgraft begeeven, en, vervolgens, door de nu geopende Deur, in den Schouwburg, met het menschlievend opzet, om, ware 't mogelijk, eenige ongelukkigen uit den brand te redden. Niet geheel vrugtloos slaagden zij, in dit voorneemen; eenigen, door het gedrang, door ontsteltenis, of door den bedwelmenden rook, onder den voet geraakt, wierden door hen op den been geholpen, en in eene plaats van veiligheid gebragt. Onder deeze bevondt zig een Oud-Regent; waarschijnlijk zou hij, onder de benaauwdheid, zijn bezweeken, indiee hem geene hulp, door de Werklieden, ware toegebragt. Een van hun voerde de onverzaagde menschlievendheid tot het hoogste toppunt, door het volgende bedrijf. Terwijl de Schouwburg, van binnen, vol rook en damp was, nam hij eene brandende Kaars in de hand, en tradt daar mede na binnen, tot in den Bak, om te verneemen, of hij, veelligt, den eenen of anderen, tusschen de Banken, in onmagt mogt vinden leggen. Doch de verstikkende rook bluschte spoedig het Kaarslicht uit. Toen haalde hij eenen Lantaarn, met eene brandende Kaars, die, insgelijks, spoedig wierdt uitgedoofd. Intusschen groeide de vlam in den Zolder van den Schouwburg. Nogthans vertoefde 'er de menschlievende Werkman nog eenigen tijd, bij herhaaling, en met luider stemme, roepende, *Zijn 'er ook nog menschen hier?* Geen antwoord bekoo-

me-

mende, ging hij na buiten, om zijnen Lantaarn op nieuw te ontsteeken; zijnen hoed daar boven houdende, tradt hij, wederom, in het brandende Gebouw, herhaalende het zelfde geroep. Doch, vermits de vlam, intusschen, met ongeloofslijken spoed, was voortgeslagen, en het Dak in vollen gloed stondt, oordeelde hij zijn verblijf aldaar onveilig: weshalven hij, tot eigen lijfsbehoudenisse, zig genoodzaakt vondt, de vlugt na buiten te neemen. Ter goeder tijd hadt hij dit besluit genomen. Want naauwlijks hadt hij eenige oogenblikken buiten het Gebouw vertoefd, of het Dak stortte neder, met een vervaarlijk en schrikwekkend gedruis.

Zo dra was het gerugt van de Brand in den Schouwburg niet door de Stad verspreid, of men zag, allerwegen, de Straaten en Graften van menschen krielen, veelen met angst en benaauwdheid in 't hart, en verlegenheid op 't gelaat, uit bekommernis over bloedverwanten of vrienden, die zig in het brandende Gebouw bevonden. Het geratel der Brandspuiten, welke, in grooten getale, uit alle oorden der Stad, wierden aangevoerd, vermeerderde nog de akeligheid. Haar getal groeide, eerlang, tot meer dan veertig. Ondanks deeze menigte, deeden ze geene baat, om den brandenden Schouwburg zelven te blusschen. Want de vlam steeg, eerlang, tot die hoogte, en bekwam zo groote uitgebreidheid, dat, in den donkeren avond, niet slegts de geheele Stad, maar zelf eenige omliggende oorden, ja, de naaste Waterlandsche Dorpen, meer of min, verlicht wierden. Men verzekert, dat het schijnzel van den Brand, op de Zuiderzee, tusschen *Enkhuizen* en *Stavoren*, zelf heel in *de Lemmer*, in *Friesland*, gezien is. Men moest dan den Schouwburg aan eene gewisse vernielinge overlaaten, en zijnen vlijt en wakkerheid tot de belendende Wooningen bepaalen. Dewijl de Wind uit het Noord-Noord-Oost waaide, liepen de huizen in de Runstraat het meest gevaar. Ook leedt het niet lang, of de Stal van den Heere JACOB DE NEUFVILLE, en die van den Sleeper WINKELMAN, wierden, door de overwaaiende brokken vuur, aangestoken, en voorts de eerste van agteren, en de laatste geheel een prooi der vlammen. Intusschen draaide de Wind een weinig meer Oostwaarts, en liepen na

 de

de huizen, aan de zijde van de Prinsegraft, meer gevaars; 't welk evenwel verminderde, doordien de Wind merkelijk stiller wierdt. Naast en ten Noorden van den Schouwburg, op de Keizersgraft, woonde thans wijlen de Heer JAN HOPE, in het huis, welk tegenwoordig tot het Comptoir van de Gemeene-Lands Middelen verstrekt. Hoewel het dus boven den Wind stondt, bleef het alleen behouden, door de menigte der Brandspuiten en de wakkerheid der Brandgasten, om door de vervaarlijke hitte niet te worden aangestoken. Het leedt, nogthans, eenige schade, gelijk inderdaad bijkans alle huizen, die naast en om den Schouwburg stonden. Na het instorten van het Gebouw, bleef de brand, nog etlijke dagen, smeulen: zodat dezelve, niet voor den eerstvolgenden Saterdag, geheel gebluscht was. Toen wierdt een aantal arbeidslieden te werk gesteld, om den Puinhoop op te ruimen. Met zeer veel naauwkeurigheids geschiedde dit, in de tegenwoordigheid van twee Regenten van den afgebranden Schouwburg. De fijne Puin wierdt gezeefd, om te verneemen, of in denzelven Juweelen of andere kostbaarheden konden gevonden worden. Het deerlijk overschot van dezulken, die het ongeluk ondergaan hadden van in de vlammen om te komen, wierdt gebragt op de Kamer der Regenten. Eenigen derzelven onderkende men, aan de kleinodiën, welke men nog om en aan hun vondt. Het getal der persoonen, die het slagtoffer van den vernielenden Brand waren geworden, werdt op zestien begroot. Men vondt ze op onderscheidene tijden.

SCHRYVER. (JAN FREDERIK) Meermaalen vermeldden wij proeven van manhaftigheid en trouwe, door Nederlandsche Koopvaardijschippers gegeeven. De roemwaardige Man, aan het hoofd deezes Artikels gesteld, mag die lijst vergrooten. In den Jaare 1756 het Oostindisch Schip *Ruiskestein* voerende, was met andere Schepen uit *Texel* in zee gestoken. Niet lang in zee geweest, en van zijne togtgenooten afgeraakt zijnde, vernam hij een Tweedekker, die, zonder vlag te vertoonen, op hem aanzette. Hij stelde zich in staat van tegenweer. Het naderend Schip gepreid hebbende, om te weeten

van waar het kwam, en waar het heen moest, kreeg Hij alleen ten antwoord *van Londen*, en kort daar op de volle laag uit het grof geschut. De stoutmoedige Oost-Indische Schipper hees den Wimpel op, en beantwoordde zulks met een volle laag, en door het vuur uit het handgeweer. Zij bleeven tusschen de vier en vijf glazen slaags, wanneer men op het Oost-Indisch Schip, uit het bevel van 's Vijands boord gegeeven, met zekerheid vernam, dat zij met een *Engelschman* te doen hadden: want geen Vlag was 'er nog vertoond. De *Engelsche* Bevelhebber riep, dat de Oost-Indische Schipper bij hem aan boord moest komen; doch deeze zondt een Officier met de Zeebrieven; wanneer dezelve met eenige Sloepsgasten, volgens bevel, op 't Oorlogschip gestapt was, wierdt de Sloep met *Engelschen* en twee Officieren bemand, die na het Schip *Ruiskestein* voeren, en het Geld der Maatschappije, 't welk zij veronderstelden aan boord te weezen, onder de sterkste bedreigingen afvorderden: dewijl de Schipper een onvergeeflijke stoutheid bedreeven hadt, om op een *Engelsch* Oorlogschip te vuuren, waar door vier Mannen gesneuveld, en anderen gekwetst waren. Schipper SCHRYVER antwoordde, dat het *Engelsch* Schip, geene Vlag vertoond hebbende, onmogelijk hadt kunnen gekend worden; dat hij, in volle Zee vijandlijk aangetast, genoodzaakt geweest was zich te verdeedigen, en desgelijks vier gekwetsten bekomen hadt, en 'er geen gereed Geld van de Oost-Indische Maatschappije aan boord was. Zij, niets kunnende opdoen, zonden, 's anderen daags, den dus lang aan boord gehouden Officier te rugge, en hielden af.

SCHUTTE. (RUTGERUS) Man van uitsteekende waarde en veele verdiensten, niet slegts voor het Hervormd, maar voor het Christen Genootschap in 't algemeen, geboren, op den negenentwintigsten November des Jaars 1708, te *Diepenheim* in *Overijssel*, naa het Leeraarampt, onder de Hervormden, bediend te hebben, te *Rossem* in *Gelderland*, vervolgens te *Bommel*, en daar naa te *Dordrecht*, wierdt, in den Jaare 1745, te *Amsterdam* beroepen, en overleedt 'er in den Jaare 1784. De Heer SCHUTTE was in de Tijdrekenkunde, vooral

de Gewijde Historie betreffende, meer dan gemeen ervaren; gelijk zijne uitgegeevene Schriften overvloedig kunnen uitwijzen. Daarenboven was hij een Man van Poëtischen Geest, en niet slegts een voorstander, maar ook een beoefenaar der Dichtkunst. * Zijne Gezangen, van welke drie Deelen het licht zien, kunnen hier van getuigenis draagen. De Nederduitsche taal verstondt hij in den grond. Dikmaals betuigde hij zijn misnoegen op zulke Leeraars, die, hoewel in andere Spraaken ervaren, de ernstige onderwerpen van hun Ampt, in laffe en laage taal, op den Predikstoel behandelen. Ten tijde als, op bevel van 's Lands Staaten, de rijmelarijen van den berugten PETRUS DATHENUS, voor eene waare Psalmberijming zouden plaats maaken, was de Heer SCHUTTE een der Afgevaardigden, tot dat volwigtig werk, in *'s Gravenhage*, bij een gekoomen.

SENSERF, (WALTER) Burgemeester van *Rotterdam*, Bewindhebber der *Oostindische* Maatschappije, en in de Maand Augustus des Jaars 1752, in de gemelde Stad, overleeden, een ijverig voorstander van den geopenbaarden Godsdienst, heeft zich, bij het Godsdienstminnend naakomelingschap, verdienstelijk gemaakt, door eene Stichting, in naavolging van die van de beroemde Engelschman, ROBERT BOYLE, opgericht. 's Mans uiterste wil kondigde zijne begeerte aan, dat jaarlijks, uit zijne naa te laatene goederen, vijfhonderd guldens zouden worden uitgekeerd, aan eenen der Hervormde Leeraaren te *Rotterdam*, als eene belooning der hun opgelegde taake, het jaarlijks opstellen en uitspreeken van acht Leerredenen, ingericht ter wederlegginge, zoo van *Godverzaakers*, *Naturalisten* en *Deïsten*, als van *Heidenen*, *Jooden*, *Muhomethaanen*, en voorts van alle openbaare tegenstanders van den Christlijken Godsdienst. Lofwaardig, inderdaad, en nuttig is deeze inrichting. Meer algemeen nut, nogthans, zou dezelve voortbrengen, indien de uitgesproken Leerredenen, even als die van BOYLE's Stichtinge, door den druk wierden gemeen gemaakt.

Zie *Nederlandsche Jaarboeken*, 1752.

STENIS. (HENDRIK CORNELIS) Wel waardig eene plaatze in onze Verzameling oordeelen wij een berigt, wegens de lotgevallen, deezen Lands Kapitein, zijnen Officieren, en een aantal Gemeenen, wedervaaren, gedùurende den Oorlog met den Keizer van *Maracco*, omtrent het midden deezer Eeuwe. Kapitein STENIS, voerende het Fregat van Oorlog *het Huis in 't Bosch*, in den Jaare 1751 na de Middelandsche Zee gestevend, hadt het ongeluk, in de Maand December diens Jaars, van een zwaare storm zijnde beloopen, op de *Moorsche* Kust te stranden. Van de honderd twee en dertig Zielen, waar mede het bemand was, kwamen 'er, met lijfsgevaar, honderd zeven en twintig aan land. Een *Hollandsch* Koopvaardij-Fregat beliep, dien zelfden dag, 't zelfde ongeluk; negen Menschen bleeven behouden. De aanbreekende dag ontdekte deeze Schipbreukelingen, wier Schepen, korten tijd naa het verlaaten, geheel aan stukken sloegen, dat zij zich op de *Moorsche* Kust bevonden, zonder eeten, en alleen voorzien van het weinige, 't geen zij, in de vlugt, hadden kunnen bij zich steeken. Op 't strand, en dieper landwaards in, den weg vervorderende, om *Ceuta* te bereiken, kwam een hoop *Mooren* toeschieten, die deezen geheel weerloozen hoop gevangen namen, als beesten voortdreef, na een Kasteel, waar de Paardestallen hun ten verblijfplaats dienden, en een stukje zwart oneetbaar brood, met een dronk water, hun ten voedzel en drank verstrekte, en zij van alles, wat hun op weg niet reeds ontnomen was, beroofd en naakt uitgeschud wierden. De Bevelhebber van *Tetuan* verscheen den volgenden dag, vergezeld van Ruiterij en Voetvolk, beklaagde den Kapitein over zijn ongeluk, en liet het uitgehongerd Scheepsvolk een Broodje geeven. Deeze voerde hun, voor den Kapitein en eenige Officieren Paarden en Muilezels bezorgd hebbende, na *Tetuan*, waar zij, naa veel vermoeijenis, uitgehongerd aankwamen. Onder een ongeloofl̃ijk grooten toevloed van *Mooren*, de ongelukkigen met allen hoon, smaad en spot bejegenende, gingen zij in de gevangenis, in welke zij met een ladder zeer diep tot onder den grond moesten nederklimmen. Van dit akelig hol bleef de Kapitein niet bevrijd: toen de Officieren en Gemeenen 'er

één voor één waren ingegaan, steeg hij van 't paard af, om in het zelfde lot met het Scheepsvolk te deelen. Doch 't leedt weinig tijds, of de *Engelsche* Consul vervoegde zich bij den Kapitein, met het verlof des Bevelhebbers, dat deeze, nevens zestien Man, mogten overgaan in eene andere Gevangenis, beter dan die, waar in de Onderofficieren met de Gemeenen bleeven zitten: terwijl zij van dien zelfden Consul, en de Christen-Kooplieden, in hunnen nood, eenige ververschingen ontvingen.

Eenigen tijd in dien Kerker doorgebragt hebbende, vonden zij zich genoodzaakt, zeer zwaaren arbeid te doen, onder eene nu zagter dan harder behandeling, naar de gewoonte der Inwoonderen van *Barbarijen*, om, door die verdrukkingen, de Vrienden der ongelukkige Slaaven te dringen, tot het betaalen van een hoogen Losprijs. Te midden van dat leed genooten zij den verzagtenden onderstand hunner Medechristenen, en mogten zich streelen met het vooruitzigt op een naderende Verlossing; dewijl alle moeite om hun de Vrijheid te doen erlangen, werd aangewend, en over den Losprijs gehandeld.

Met geen ijdele hoop voedden zich die beklaagenswaardige voorwerpen: want in Slachtmaand gingen, ter voldoening aan dit verlangen, twee *Hollandsche* Oorlogschepen, gevoerd door de Kapiteins HOOGSTRAATEN en PICOT, van *Gibralter* na *Tetuan* onder zeil; eerstgemelde Scheepsvoogd, vergezeld van de Consuls der Algemeene Staaten FRANCOIS en LOUIS BUTLER, werden, bij hun aan land stappen, door den Bassa der Haven van *Tetuan*, en de Afgevaardigden des Keizers van *Marocco*, met allen betoon van agtinge ontvangen, als gezonden, om de Verlossing hunner Landgenooten en het herstel des Vredes te bewerken. Behalven de Gevangenen van het Oorlogs Fregat, *het Huis in 't Bosch*, en het Koopvaardij Fregat, dien zelfden dag gestrand, bevondt zich nog een aantal ongelukkigen, door de Onderdaanen van zijne *Maroccaansche* Majesteit, bij het neemen van zes Koopvaardijschepen, zints den Jaare 1732, tot Slaaven gemaakt: van de vroegst genomene was slegts één enkel Man, van de laatste één meerder getal, nog in leeven: dat van allen beliep

één

één en veertig; en dewijl, door ziekte, ongeluk, mishandeling en moord, eenigen van 't gestrande Volk des Oorlogs-Fregats, middelerwijl, uit het leeven gerukt waren, bleeven 'er honderd en negen ter losfinge over.

De Losprijs deezer honderd en vijftig Perfoonen, en het Geld voor de Vernieuwing van den Vrede, vondt men op 318954 Guldens, behalven nog eenig Geld, ten geschenke voor de *Mooren*. Wanneer deeze Overeenkomst getroffen, en, daags daar aan, door de *Hollandsche* Gevolmagtigden de Heeren BUTLER, en twee Basfas van wegens den Keizer van *Marocco*, getekend was, kondigde men terstond den Gelosten het hengllijk nieuws hunner herkregene en duurgekogte Vrijheid aan, en werden zij, nog dien zelfden dag, tegen de bedongene Lospenningen, op deeze behoedzaame wijze uitgewisfeld. Zo ras de Vrijgekogten zig in de *Moorsche* Sloepen begeeven hadden, om na 't Oorlogschip van den Kapitein HOOGSTRAATEN overgevoerd te worden, zetten de Kapiteins der Oorlogschepen hunne Sloepen met het Losgeld uit; een bedrijf van wederzijden met twee Seinschooten aangekondigd. Vervolgens roeiden de Sloepen elkander te gemoet; te halver wege bij elkanderen gekomen, gingen de Gelosten in de Sloepen van de Oorlogschepen over, en wierdt het Losgeld in de *Maroccaansche* ontscheept. Reeds voor het einde van Slachtmaand bereikten de Verlosten de Haven van *Gibraltar*, waar zij van de geledene ongemakken een weinig uitgerust zijnde, op het Oorlogschip van Kapitein HOOGSTRAATEN, en dat des Kapiteins VAN STOKKEN verdeeld, nog voor het einde des Jaars, na 't Vaderland stevenden, en in Sprokkelmaand des volgenden Jaars behouden *Texel* bereikten. *Amsterdam* aanschouwde het zeer aandoenelijk tooneel der ontmoetinge deezer Vrijgemaakten, Inboorlingen en Buitenlanders, onder welken eenigen van vroegtijdig genomene Koopvaarders, die Jaaren lang in slaafsche keetenen gezugt, en de hoope der verlossinge reeds opgegeeven hadden. Onbeschrijflijk groot was de dankbaarheid voor dit geschenk der Vrijheid, met geen schatten op te weegen. Wie geene bijzondere betrekking tot hun hadt, en alleen de inspraaken der gemeene Menschlijkheid hoorde, voelde het

wel-

welgeplaatste hart kloppen van de tederste aandoeningen; en was de vreugd van Bloedverwanten en Vrienden, deeze wedergekeerden begroetende, boven alle beschrijving. — Kapitein STENIS begaf zich voorts na *'sGravenhaage*, om de Hooge Regeering, en haare Koninglijke Hoogheid, dank te zeggen voor de goedheid in 't lossen van hem en de zijnen beweezen.

Zie *Nederl. Jaarboeken*, 1753.

STRICK, (JOHAN) *de Jonge*. Op 't geen wij, in het achtentwintigste Deel van ons Woordenboek, slegts met een woord, aangaande deezen Staatsman, verhaalden, diene het volgende tot een aanhangzel en verdere uitbreiding. Naa de Unie, in den Jaare 1579, te *Utrecht*, gesloten, wierdt hij, op den vijfden Maij des volgenden Jaars, tot Sekretaris der nader Vereenigde Gewesten aangesteld. *Steenwijk* was thans door de *Spanjaarden* belegerd. Om het ontzet daar van te bewerken, hadden de Staaten der nadere Vereeniginge Afgevaardigden na *Kampen* gezonden. Onder deeze bevondt zich JOHAN STRICK, die zich zoo vlijtig van zijnen pligt kweet, dat het ontzet der Stad, klein op zich zelve, doch, om haare ligging, van de hoogste aangelegenheid, grootendeels aan zijn beleid wierdt toegeschreven. Zijne Meesters erkenden deeze en andere diensten, reeds vroeger den Lande beweezen, in den Jaare 1581, met eene buitengewoone vermeerdering zijner Jaarwedde. Naa het scheiden van den Landraad, wierdt STRICK, op den tweeëntwintigsten Januarij des Jaars 1592, aangesteld tot Geheimschrijver der Staaten van *Utrecht*; zijnde aldus de eerste, welke dat Ampt bekleedde, als hebbende de gemelde Staaten, tot dien tijd toe, geen anderen Sekretaris, dan dien van het Kapittel ten Dom gehad. Van wegen de moeilijkheden, welke STRICK, in den aanvang van LEICESTERS bewind, bejegende, leide hij, in den Jaare 1589, zijne bediening neder, ten behoeve van den ongelukkigen GILLIS JANSZ VAN LEDENBERCH. Zedert schijnt STRICK een amptloos leeven geleid te hebben, tot in den Jaare 1593, wanneer hij tot Algemeene Rentmeester wierdt aangesteld,

waar-

waarbij nog, in den Jaare 1602, de post kwam van Raad en Sekretaris van FLORIS VAN PALLAND, Graave van *Kuilenburg*. De Heer JOHAN STRICK overleedt in die Stad, in de maand September des Jaars 1604, en wierdt 'er insgelijks begraaven. De Oud-Pensionaris VAN WYN heeft zijne *Bijvoegsels en Aanmerkingen* op J. WAGENAAR, met 's Mans afbeelding verrijkt.

Zie Mr. H. VAN WYN, *Bijvoegsels* enz.

STRUIK (NICOLAAS) wierdt, op den negentienden Maij des Jaars 1687, te *Amsterdam* geboren. Zints zijne vroege jeugd toonde hij groote genegenheid voor de Wiskunde, en de daar mede vermaagschapte Weetenschappen. Tot rijper jaaren gevorderd, maakte hij zijn werk van het geeven van onderwijs in die Weetenschap, als mede in de Zeevaart- en Starrekunde. Met zeer veel lof en toejuichinge bekleedde hij dien post, genoegzaam tot aan het einde van zijn leeven, 't welk ter lengte van bijkans tweeëntachtig jaaren werdt uitgerekt. Hij overleedt op den vijftienden Maij des Jaars 1769. 's Mans nagelaatene Schriften, de genoemde Weetenschappen, en eenige andere, betreffende, zijn in ieders handen.

SWALMIUS, (ELIAZAR) afkomstig uit een oud en aanzienlijk *Hollandsch* Geslacht, aan de voornaamste *Delftsche* en andere Familien vermaagschapt, was een der vier Zoonen van HENRICUS SWALMIUS, eersten Predikant van *Rhoon*, in den Jaare 1580, ter welker plaatze, na dat hij 1602 te *Bleiswijk* gestaan en gestorven was, op zijn verzoek in de Consistorij aldaar begraven is.

ELEAZAR was Proponent, zijnde in den Jaare 1605 Predikant geworden te *Poortugaal* en *Hoogvliet*, onder *Rotterdam*, en van daar beroepen in den Jaare 1612 te *Schiedam*, hebbende, terwijl hij daar stondt, in den Jaare 1616 de Kerk van *Utrecht* eenigen tijd bij Leeninge bediend; in den Jaare 1621 wierdt hij van *Schiedam* te *Amsterdam* beroepen, maar die

die van *Schiedam* weigerden hem te ontslaan, en gaf zijn Eerw. niet eer over, voor dat zulks door de *Zuidhollandsche* Sijnode wierdt gelast. Hij stierf in zijne dienst te *Amsterdam*, in den ouderdom van 70 Jaaren, en wierdt den achtsten van Zomermaand 1652, in de Oude Kerk begraven.

Het is aanmerkelijk dat deeze ELEAZAR, en zijne twee Broeders ARNOLDUS en HENRICUS, waar van de eene te *Westmaas* en *'sGravesande*, en de andere te *Alblas*, *Beijerland*, *den Briel*, *Delft* en *Haarlem* Predikanten geweest zijn, tot zulken hoogen ouderdom gekomen zijn, dat de eerste 47, de andere 42, en de derde 49 Jaaren het Leeraarambt waargenomen hebben, en zijn van ARNOLDUS SWALMIUS insgelijks drie Zoonen geweest, die ook ieder ten minsten 40 Jaaren op één standplaats den Predikdienst bekleed hebben.

Uit dit Geslacht, 't geen nog in weezen is, door de twee nagelaaten Zoons van wijlen Dr. JOHANNIS SWALMIUS te *Delft*, Zoon van Mr. ADRIAAN SWALMIUS, in den Jaare 1747 Pensionaris der Stad *Schiedam* en Bewindhebber van de West-Indische Compagnie, zijn verders veele Predikanten, bij de Reformatie in *Nederland*, voortgevloeit; waar van in Pourtrait uitgaan meergenoemde ELEAZAR door REMBRAND, en HENRICUS door FRANS HALS geschilderd.

Zie BRAND, *Histor. der Reform. Kerkelijk Register*, &c.

T.

TAK; (*Oeconomische*) zie MAATSCHAPPIJ (*Haarlemsche*).

TANJÉ, (PIETER) geboren te *Bolsward*, in *Friesland*, heeft, te *Amsterdam*, het grootste gedeelte van zijnen leeftijd gewoond. In zijne vroege jeugd voer hij, als knegt, op een Beurtschip, van *Bolsward* op *Amsterdam*. Zijne natuurlijke zucht voor de Tekenkunst, deedt hem zijnen meesten ledigen tijd daar aan besteeden. Daarenboven hieldt hij zig, bij

wij-

wijlen, bezig met het snijden van koopere Tabaksdoozen, hoedanige bij de Vaarensgezellen in gebruik zijn. Inmiddels kreeg hij, te *Amsterdam*, kennis aan JAKOB FOLKEMA, een niet onverdienstelijk Graveerder. Deeze, de begaafdheid van den hupschen TANJÉ vernomen hebbende, wakte zijnen lust, om na een meer aanzienlijk beroep te streeven, en om te *Amsterdam* zig metter woon te komen nederzetten. Hier kwam hij in kennis met de beroemde Mannen JACOB DE WIT, CORNELIS TROOST, BERNARDUS PICART, B. F. DU BOURG en JACOB HOUBRAKEN. Gemoedigd door het voorbeeld van deeze, oefende hij zig vlijtig in de Teken- en Graveerkunde. In den Jaare 1734, gaf TANJÉ de eerste proeve zijner vorderingen, in de uitgave van twee groote Vels Prenten, naar de Schilderstukken van PARMESANYNY. Om een eerlijk bestaan te hebben, bepaalde hij zig, vervolgens, tot het graveeren van Titels, Pourtraiten en Plaaten in Boeken. De Boekverkooper ISAAC TIRION stelde hem te werk, aan zijnen fraaien Prentbijbel. Voorts zijn veele Teekeningen en Schilderijen van CORNELIS TROOST, door hem, in 't koper gebragt. Doch zijn grootste kunstvermogen heeft hij te werk gesteld, aan de Plaaten, welke bij voor de *Gallerij van Dresden* vervaardigd heeft. PIETER TANJÉ is op den negentwintigsten Junij des Jaars 1761, te *Amsterdam*, overleeden.

TEMMINCK, (EGBERT DE VRY) een der beroemdste Staatsmannen zijner Eeuwe, wierdt te *Amersfoort* gebooren, in den Jaare 1701, doch begaf zig, al vroeg, in zijnen leeftijd, met der woon na *Amsterdam*. Voor de eerstemaal wierdt hij Schepen, in den Jaare 1727, en was het, sints dien tijd, nog negen maalen, om, vervolgens, in den Jaare 1749, het Burgemeesterlijk gestoelte te beklimmen, zo als, sedert, meer dan twintig maalen, geschied is, tot in den Jaare 1785; in de maand Junij van welk jaar hij, ongehuwd, zijne dagen eindigde, in den ouderdom van vierentachtig jaaren en zes maanden. Daarenboven was de Heer TEMMINCK Raad in het Kollegie ter Admiraliteit, Bewindhebber der Oostindische Maatschappije, en Commissaris Politiek. 's Lands Geschiedenissen leeren, hoe veel gezags de Heer TEMMINCK,

in het bewind der zaaken van Stad en Vaderland, heeft gehad, geduurende, vooral, ook de laatste zeer onrustige jaaren van zijnen leeftijd. Om den eerbied, welken hem de Burgerij toedroeg, was VADER TEMMINCK de naam, met welken hij, veelal, in de wandeling, betiteld wierdt.

TEMPEL, (OLIVIER VAN DE) *Heer van Korbeeke*, was, in den Jaare 1603, Voorzitter van den Krijgsraad, en hadt, in de haatelijke tijden, die hij beleefde, meer dan dertig jaaren, met veel ijver en getrouwheid, aan het Vaderland zijnen dienst beweezen. Zonderling, en de vermelding wel waardig, was het ongeval, welk hem, nevens den Markgraave van MALASPINA, bejegende. Geduurende het beleg van *'s Hertogenbosch* hadden zij te zamen, bij Prins MAURITS, in het Leger te *Vugt*, het Middagmaal gehouden. In het wederkeeren na *Vlijmen*, een Dorp in 't Land van *Heusden*, naast elkander rijdende, vloeg een en dezelfde Kanonskogel, uit de straks genoemde Stad geschoten, niet alleen door den buik hunner paarden, zodat ze straks dood ter aarde vielen, maar brak tevens den Rijderen hunne beide beenen. De Heer VAN DEN TEMPEL overleedt nog dien zelfden avond aan de bekomene kwetzure. De Markgraaf droeg er het leven af; doch zijne beide voeten hebbende verloren, moest hij zich gewennen, op stelten te gaan.

Zie E. VAN METEREN; GROTII *Annales*.

THEUNIS. (JANNETJE) Van vrugtbaare huwelijken ontmoeten wij verscheide voorbeelden hier te Lande. De Vrouw, hier genoemd, mag op de lijst van veele kinderen baarende Moeders wel gesteld worden. Echte bescheiden vermelden, dat zij *zesendertig* wettige kinderen ter waereld hadt gebragt. Zij was geboren en woonde te *Hoorn*, en moet eene vrouw van behoeftige omstandigheden geweest zijn. Immers leest men in de Resolutien der Algemeene Staaten van den Jaare 1603, op de dagteekening van den vierentwintigsten van Junij, *dat haar eene Aalmoes van twaalf Guldens, van 's Lands wege, was toegelegd*.

TROOST,

TROOST, (WILHELMUS) in den Jaare 1684, te *Amsterdam* geboren, was een leerling van den vermaarden Landschapschilder JOHANNES GLAUBER. Op den ouderdom van achtentwintig jaaren begaf hij zig na *Dusseldorp*, alwaar hij, voor het Keurvorstlijk Kabinet, zijn kunstvermoogen oefende, en zig, eerlang, in 't Huwelijk begaf, met JACOBA MARIA VAN NIKKELEN, Dogter van den Landschapschilder JOHANNES VAN NIKKELEN, ten dien tijde, in dienst van den kunstlievenden Keurvorst JOHAN WILLEM. De Huisvrouw van TROOST, insgelijks, eene Schilderes, hadt het schilderen van Bloem- en Fruitstukken, van HERMAN VAN DER MYN, geleerd. Naa den dood des Keurvorsts, welke, kort daar naa, van dien zijns Schoonvaders wierdt gevolgd, verliet TROOST, met zijn Gezin, *Dusseldorp*, en bezogt, van tijd tot tijd, verscheide Plaatzen, overal de Pourtraiten van veele aanzienlijke lieden schilderende, onder andere dat der Prinsesse van SULTSBACH. Vervolgens kwam hij te *Haarlem*, alwaar hij, gedaurende het tijdverloop van tien jaaren, veele Teekeningen van Landschappen, meest met waterverwen, maakte, die groote verdiensten hadden. Eindelijk keerde hij in zijne Geboortestad terug, alwaar hij het schilderen van Landschappen, in olij- en waterverwen, tot zijnen dood toe, heeft geoefend. Zijn Zoon, JAN HENDRIK TROOST *van Groenendoelen*, naa, eenigen tijd, het Patroonteekenen bij de hand gehad te hebben, heeft vervolgens insgelijks het schilderen van Landschappen ondernomen, en in die kunst, met groot regt, een zeer beroemden naam verworven. Eene menigte Zaalen en Kamers, te *Amsterdam*, kan daar van getuigenis draagen.

V.

VITRINGA, (CAMPEGIUS) *de Vader*, was een wonder van geleerdheid, een sieraad zijner Eeuwe en van de menschlijke natuur. De hoogagting, welke wij, zints wij met 's Mans Schriften eenigzins zijn bekend geworden, zijner naagedagtenisse hebben toegedraagen, doet ons verschooning aan onze

Leezers vraagen, dat wij zijns niet vroeger gedagt hebben, en nu de gelegenheid waarneemen, om, met de woorden van den geleerden YPEY, onze Verzameling met een belangrijk Artikel te vermeerderen. „ CAMPEGIUS VITRINGA was geboren te *Leeuwaarden*, den 16 van Bloeimaand 1659. Als *Kandidaat* wierdt hij te *Franeker*, ten Jaare 1680, tot Hoogleeraar in de Oosterfche Taalen, en 1682 in de Godgeleerdheid beroepen; waarna hem in 1693 oók het Akademisch onderwijs in de Kerkhiftorie is opgedraagen. In deeze drie onderfcheiden betrekkingen heeft hij bij zijne leerlingen, en bij de geheele geletterde wereld, den grootften roem behaald: als zijnde een nuttig werktuig in de hand der Voorzienigheid, om door mond en pen het rijk der waarheid uittebreiden en te bevestigen. In 's mans leevensbijzonderheden zien wij weder bewaarheid, dat de ijver voor het *Voetianismus* aan dien voor het Stadhouderlijke huis ten engften verknocht was. Ten jaare 1698 werd hij als Hoogleeraar te *Utrecht* beroepen, in de ftede van zijnen Meester WITSIUS. Hij nam deeze beroeping aan: en maakte zich reisvaardig: maar wat gebeurt er? WILLEM DE DERDE, Koning van *Grootbrittannien*, kwam met zijnen Stadhouderlijken invloed, die hier te lande meer gold, dan zijn Koninglijk gezag in *Engeland*, tusfchen beiden, ftremde den voortgang der beroeping, en drong den *Utrechtenaaren*, tegen hunnen wil en zin, HENRICUS PONTANUS op: daar toe waarfchijnlijk ook aangezet zijnde door de nijdgierige oorblaazerijen des *Voetiaanfchen* aanhangs, die toch veel op den Vorst vermogt. VITRINGA bleef met genoegen te *Franeker*: de ftudeerende Jongelingfchap verblijdde zich, en het ftond ook den Staaten van *Friesland* bij uitftek wel aan. En fchoon hij na den dood van Koning WILLEM, in 't Jaar 1702, andermaal, op de voordeeligfte voorwaarden, te *Utrecht* beroepen wierdt, was hij edelmoedig genoeg, om deeze beroeping van de hand te wijzen; waarop de Friefche Staaten zijne jaarwedde aanmerklijk verhoogden, ten bewijze van het belang, 't welk zij in zijn verblijf ftelden. Hij bleef het fierfel en fteunfel der Friefche Hoogefchool zijn leeven lang, en ftierf, aan eene beroerte, den 31 van Lentemaand 1722. — Eenen fchat van kundigheden had de man opgedaan in

zij-

zijne werkzaame jeugd, voornaamlijk onder de Akademielessen van WITSIUS, die vrij wat zorg voor hem droeg, en die, te *Leeuwaarden* nog Predikant zijnde, hem reeds van kindsbeen af in den Godsdienst onderweezen had; van welk onderwijs VITRINGA naderhand met een bijzonder genoegen en met de aangenaamste nagedachtenisse dikwerf gesproken heeft. Van WITSIUS had hij geleerd, vrij te denken over de leer van het Evangelie, en geene oude of nieuwe gevoelens als de zijnen aan te neemen, dan voor en aleer hij alles rijplijk en met een bedaard oordeel overwoogen had, en schoon hij van de orde der *Coccejaanen* zijn mogt, nimmer anders, dan, volgens het overreedend licht van zijn geweeten, derzelven leerwijze en begrippen voor te staan. (*) Van WITSIUS had hij geleerd, zich door geene partijzucht voorinneemen en beheerschen te laaten, zich met geene onnutte twisten te bemoeijen, zich in zijn voorstel zorgvuldig te wachten van schoolsche scherpzinnigheden, en de leer der waarheid niet te bederven door de Filosophien van DESCARTES. En van alles wat hij van WITSIUS, en wat hij van anderen geleerd had, wist zijn schrander oordeel het schoonste gebruik te maaken. Spreekende bewijzen daarvan zijn er voorhanden in zijne Schriften, welken hij van tijd tot tijd in het licht heeft gegeeven, of welken hij voor de pers bestemd had, en zijne vrienden, na deszelfs dood aan de geleerde wer-

(*) „Zullen wij durven verschijnen benoemd met naamen van menschen voor den Rechterstoel van den Heere Jesus? Zullen wij ons daaronder kunnen dekken voor zijn alziend en scherpziend oog, dat niet zal zoeken, dan *na waarheid in het binnenste?* Zullen wij als geestlijke Krijgsknechten met een ander Veldteken, dan dat van zijne banier, voor hem verschijnende, gekend en bemind worden?" — Zo spreekt VITRINGA in 't aanhangsel der voorrede voor de tweede Nederduitsche uitgave van zijne *Aphorismi.* Hij hadt dus, even als zijn leermeester WITSIUS, geen behaagen in Sektenaamen, maar wenschte alleen genoemd te worden naar KRISTUS.

wereld bezorgd hebben. De meesten zijn allenthalve bekend en in ieders handen. 't Uitmuntendste Werk is zijne *Commentarius in Librum Prophetiarum Jesaiæ* II. *vol. in fol.* uitgekomen te *Leeuwaarden* 1714. HASÆUS noemt hetzelve een bij uitstek schoonen schat van uitgebreide en buitengewoone geleerdheid. (*) Alles, wat men in een uitlegkundig ge-

(*) „ *Bibl. Brem.* CL. VI. p. 746. TE WATER in zijne *Oratio de Theologo erudito*, van VITRINGA spreekende, zegt pag. 73. *Dum Commentarius in Jesaiam legetur, legetur autem semper ab omnibus, qui plura ex uno libro, quam ex centenis aliis, addiscere cupiant, in* VITRINGA *Theologus eruditissimus spectabitur.* Deeze *Commentarius* is ook vertaald in het Nederduitsch door BOUDEWYN TER BRAAK, Rektor te *Woerden*, en uitgegeeven te *Leijden* 1739, gelijk ook in het Hoogduitsch met eene Voorrede van MOSHEIM te *Halle* 1749. Aan het schrijven van dit Werk, heeft de geleerde Man alle zijne vermogens ten koste gelegd. Men vergelijkt hetzelve wel eens met zijne *Verklaaring van de Evangelische Parabelen*, en verwondert zich over het wijdgaapend onderscheid tusschen deeze beide schriften, ten aanzien van behandeling, zo wel als van bondigheid: maar men diende toch bij het laatste Boek in opmerking te neemen, dat hetzelve oorspronglijk een *Akademisch Diktaat* is, 't welk, zonder opzetlijken arbeid, den Studenten in het Kollegie voorgezeid was, enkel op eenige aantekeningen voor het geheugen, en eenige vergaderde gedachten, welken de Hoogleeraar gewoon was te vormen, een' zeer kleinen tijd voor het uur der lessen. Men leeze 's Mans brief in de Voorrede van dit werk, aan D'OUTREIN geschreeven, die de Nederduitsche vertaaler van hetzelve is. *bl.* 3. Volgends VITRINGAS eigen betuiging was het een zeer onvolkomen stuk. Met dit alles moet men zich echter bevreemden over den zonderlingen smaak van den geleerden Man, in het verklaaren van den gemeenden propheetischen en verborgen zin der Parabelen.

geschrift vorderen kan, wordt daarin aangetroffen. Zijne uitleggingen van het propheetische zijn meer volgends de regels van COCCEJUS, dan van WITSIUS; doch in veelerlei opzichten wijkt hij ook geheelenal van hem af. De reden daar van geeft hij op in de voorrede van het Werk. Daarin volgt hij deezen zo wel als geenen, dat hij oorspronglijk denkt, en op een vrijen trant zijne gedachten ter neder schrijft. Hij neemt wel de verklaaringen en opvattingen van anderen over, maar niet, dan na alles eerst naauwkeuriglijk in de schaal van zijn eigen keurig doorzicht gewoogen te hebben. In alles gaat hij te raade met zijn eigen licht en kunde. — Dan inzonderheid vordert ons oogmerk, te gewaagen van des geleerden Theologants Sijsteme, of liever, Akademisch Handboek, waarin de leer der Hervormde Kerk in korte stellingen wordt voorgedraagen. Dit Werkje kwam in de wereld ten Jaare 1688 te *Franeker*, in 8vo. onder den Tijtel van *Aphorismi, quibus fundamenta Sanctæ Theologiæ comprehenduntur:* en is vervolgens met verbeteringen en vermeerderingen een en andermaal herdrukt, als 1690, onder den Tijtel van *Aphorismi, quibus Fundamenta Theologiæ comprehenduntur, secunda hac editione, quibusdam in locis aucti, et Testimoniis S. S. confirmati*, 1693 onder den Tijtel van *Aphorismi, quibus Fundamenta Doctrinæ Christianæ comprehenduntur; tertia hac editione, quibusdam locis aucti et castigati;* en 1702, wanneer het den Tijtel kreeg van *Doctrina Christianæ Religionis per Aphorismos summatim descripta. Editio quarta, cui nunc accedit υποτυπωσις Theologiæ Elenctica.* Naderhand is het onder den zelfden tijtel nog eens uitgekomen te *Franeker* 1714. Alle deeze uitgaven zijn telkens zeer naauwkeuriglijk uitgevoerd, en met nieuwe bijvoegfelen verrijkt, schoon zulks anders op den Tijtel van de laatste niet gemeld staat. 't Werk is ook overgezet in het Nederduitsch, en verscheiden keeren aan den Nederlandschen leezer op nieuw ter hand gesteld. Allereerst kwam het uit te *Delft* 1696, in 8vo. met eene kleine Voorrede van den Schrijver, onder den Tijtel van *Korte stellingen, in welke vervat worden de grondstukken van de Kristlijke leere.* Daarop is het viermaalen 1708,

 1717,

1717, 1730 en 1736 op nieuw in het licht verscheenen: de twee eerste herdrukken zijn naa het oorspronglijke telkens verbeterd, maar de twee laatsten hebben niets nieuws, behalven den tijtel. Deeze Nederlandsche vertaaling, door eenen ongenoemden Predikant uit eene der *Hollandsche* Steden bezorgd, is onder het opzicht, en onder de verbetering van VITRINGA' zelven, in 't licht gegeeven, die het hier en daar met eenige bijvoegselen, welken in 't Latijn niet gevonden werden, vermeerderd heeft. Niettegenstaande dit is de overzetting over 't algemeen vrij slecht. —— Des Hoogleeraars doel in het opstellen van dit werkjen was, om zich in zijne jaarlijksche lessen naa eene gezette orde te regelen, en telkens aanleiding te hebben, om over zaaken, in de Stellingen kortlijk vervat, breedvoeriglijk te spreeken.

„Deeze *Aphorismi*, of, zo als het naderhand heette, *Doctrina Christiana Religionis*, is een onwaardeerbaar Stuk. Ik wil geern betuigen, dat ik nooit schooner Theologisch leerboek uit de voorige eeuwen, dan dit, hoe klein hetzelve ook zijn moge, geleezen hebbe: voornaamlijk moet ik zulks zeggen van het eerste opstel, zo als het door den Schrijver 1688 uitgegeeven is: dit overtreft de andere uitgaven in eenvoudigheid, duidlijkheid en bondigheid. Men ziet in dit Werk, dat hij over de leer der *Godlijke Testamenten en Verbonden* heel anders dacht, dan doorgaans de lieden van zijne orde; en ook dit bewoog hem mede, dit werkjen te gaan schrijven, en zich daaromtrent te verklaaren.

„De *Methodus Fœderalis* (of de *Verbondsvoordragt*), zo als dezelve behandeld werd van de egte volgelingen van COCCEJUS, behaagde aan VITRINGA geheel niet. Op het denkbeeld *der verbonden, tusschen God en den mensch*, het gansche stelsel der Godgeleerdheid te stichten, had, volgens zijne begrippen, niet alleen veel onvoeglijks, maar kon zelfs niet aangaan, uit hoofde van het menigvoudig menschlijke, 't welk er moest onder loopen, en ook niet bestaan met eene gezonde uitlegging der Heilige Schrift. Hoe zeer hij in alles niet overeenstemde met COCCEJUS, was reeds gebleeken uit zijne *Aanleiding tot het regt verstand van den Tempel van EZECHIËL*, uitgekomen te *Franeker* 1687; en uit zijne *Apho-*

Aphorismi bleek zulks niet minder. — De leer des *Werkverbonds* vondt hij niet schriftmaatig: Hij was daar in eene gevoelend met PAREUS, die elders zegt: „ *Sommigen onderscheiden het verbond van God met den mensch in een natuurlijk of werkverbond, of in een genadeverbond: maar voor zo verre mij bekend is, wordt er nergens in de Schrift van een natuurlijk verbond gewag gemaakt: en ook er kan geen natuurlijk verbond zijn.* Het denkbeeld van een *Verbond tusschen God en den mensch* konde, zijns inziens, alleen maar gebragt worden tot *de huishouding der genade*, gelijk zulks ook eeniglijk bij hem scheen begunstigd te worden door de uitspraken der Schrift en der reden.

„ Ten aanzien van de *Leer der Verbonden* is VITRINGA, onder de *Coccejaanen*, de eerste geweest, die gezeid kan worden, zich naar den Bijbel geschikt, en zich van Bijbelsche spreekwijzen bediend te hebben. De leer der Evangelische bedeeling wordt in de brieven van PAULUS voorgesteld, onder het denkbeeld van een *Verbond* tusschen God en den mensch: ik laat het daar, of dit voorstel letterlijk, dan of het leenspreukig moet worden opgevat. Hier mede kan men vergelijken alle die plaatzen uit het Oude Testament, waarin van een *verbond* tusschen God en de *Israëlers* gewaagd wordt, als GEN. XVII: 9 en 19, EXOD. XXIV: 8, NEH. I: 5, JER. XXXI: 31. en meer anderen. — De Kerkvaders en laater Godgeleerden, hebben langen tijd de geloofsleer behandeld, zonder van de leer der Verbonden veel te reppen. Ten laatsten heeft COCCEJUS, 't gene wij daarvan in den Bijbel vinden, begonnen door te denken, en in de Godgeleerdheid daar van de scheering en inslag gemaakt. Zulks geschiedde van hem met sterke overdreevenheid. Hij pronkte het met zijne eigen onderstellingen op, zonder het groote onderscheid tusschen menschlijke verbonden, en zulken, welken God gezeid wordt, met den mensch aangegaan te hebben, in acht te neemen. — Dan dit voorstel des Bijbels, door COCCEJUS en zijne volgers misbruikt, en door hunne bekrompen denkbeelden, welken zij van de menschlijke rechtsgeleerdheid en van onze Westersche rechtbanken ontleend hadden, misvormd, heeft VITRINGA weder meer tot zijne oorspronglijke

zuiverheid gebragt, en met de verheven bedrijven der wijze Voorzienigheid des genaderijken Hemelvaders, zonder kunstmaatigen omslag, in een eenvoudig verband gezet. 't Gene WITSIUS ter verbetering der Verbondsmethode begonnen was te bewerkstelligen, heeft VITRINGA vervorderd. WITSIUS had nog veele ongepaste en onvoeglijke termen, in de menschlijke vierschaaren gebruiklijk, in zijn sijstema behouden, maar VITRINGA heeft ze zich meerendeels kwijt gemaakt, zo dat zijne voordragt vrij schriftuurlijk is. VITRINGA heeft derhalven de *Verbondsmethode* grootlijks verbeterd. Men ziet wel in dit werk het *Coccejanismus* doorstraalen, maar de voordragt der denkbeelden en leerstellingen is gansch onderscheiden van alle andere sijstematische opstellen der *Coccejaanen*, die vóór dit werkjen ooit het licht gezien hebben. — Overal ontmoet men in dit boek de heerlijkste proeven van des Auteurs bondige kunde, zuiver oordeel, naauwkeurigheid, zedige onpartijdigheid, waarheidlievende vrijheid, en tevens van regtzinnigheid. Hoe vrij hij ook weezen mogt in het onderzoeken der waarheden, en in het opgeeven van zijne bijzondere gevoelens, nergens ziet men hem de paalen der regtzinnigheid overschrijden, nergens van de leer der Godlijke genade afwijken. Met verstand en bezadigdheid ijvert hij tegen het *Pelagianismus*, en wat daar na zweemt; men leeze, bij voorbeeld, §. XIV. en de volgenden van het vijftiende Hoofdstuk. Allerwege toont hij, hoe zeer hij het in de grondstellingen met de leer der Hervormde Kerk ééns is. Wijders heeft hij wel alles naauw in elkanderen geknoopt, maar evenwel voor klaarheid en duidlijkheid gezorgd. De eene waarheid laat hij uit de andere afvloeijen, en allen hangen zij zamen, als eene wel geschakelde keten. Er is weinig Wijsgeerigs en Scholastieks in. Kan hij het Scholastieke niet wel vermijden, hij gebruikt de Schoolsche termen met omzichtigheid, en geeft er door zijne manier van uitdrukken eene verstaanbaarheid aan, die ze draaglijk doet worden. In de eerste uitgave wordt bij voorbeeld de leer der Drieëenheid, die door de Schoolgeleerden anders zeer verdonkerd pleegt te worden, zo eenvoudig, zonder kunstwoorden, beschreeven, betoogd en verdeedigd van hem, als of

of hij vóór de Kerkvergadering van *Nice* geleefd hadde, en er over dezelve nog weinig of niet met al getwist waare. Met opzet schijnt hij het woord *persoon* achter wege te hebben gelaaten. „ De éénige God," schrijft hij §. CXXII. „ is Vader, Zoon, en Heilige Geest." In de volgende uitgaven echter treft men het woord *persoon* meermaalen aan; en hij geeft er in het vierde Hoofdstuk §. VII. deeze beschrijving van: „ een persoon is *iets* dat aanweezig, met „ verstand begaafd, en met niets anders vereenigd is." Hoe min voeglijk ook dit woord, dus beschreeven, bij het leerstuk der onbegrijplijke Drieëenheid te stade komt (*), zo is ech-

(*) „ Over de onvoeglijkheid van het woord *persoon* in de leer der Drieëenheid, kan men naleezen de *Philosophische Aanmerkingen omtrent de Christl. Religie* van G. F. MEYER, I D. *bl.* 648—654, en mijne aanteekeningen op het, door mij vertaalde werk, van ROSENMULLER, *Historisch Bewijs voor de waarheid van den Kristlijken Godsdienst*, bl. 317—319. AUGUSTINUS stond zelfs al het woord *persoon* niet te wel aan: Men leeze hem daar over na in zijn geschrift: *de Trinitate*, *Lib.* V. *Cap.* 9. *Cijp. Tom.* VIII. *Edit. Bened. Antverp. col.* 592, Conf. TURRETINI Opp. I. p. 418. Zeer aanmerklijk is hier het schrijven van MELANCHTHON, in een' Brief aan CAMERARIUS, in 't Jaar 1533. *Lib.* IV. *Epist.* 140. *Bone Deus!* schrijft hij, *quales tragædias excitabit hæc quæstio ad posteros*, ει εϛιν ὑπόϛατις ὁ λογος, ει ἐϛιν ὑπόϛασις τὸ πνεῦμα (sitne sermo hypostasis, sive persona, sitne spiritus hypostasis?) *Ego me refero ad illas scripturæ voces, quæ jubent invocare* CHRISTUM, *quod est ei honorem divinitatis tribuere, et plenum consolationis est*; τὰς τε ιδίας των ὑποϛάσεων καὶ διαφορὰς ακριβῶς ζητειν ȣ πᾶνυ συμφέρει (Identitates et differentias hypostasium sive personarum inquirere non plane utile) *Conf.* VEN. H. E. VII. p. 464. — Dit alles niettegenstaande blijft de leer der Drieëenheid eene schriftmatige leer, die ook van de oude Kerk omhelsd is. — Dan hoe

echter deeze beschrijving niet zo onduidlijk en Scholastiek, als men ze wel bij andere Sijstemaschrijvers aantreft. — Achter de vierde en vijfde uitgave heeft men, blijkens den tijtel, eene *korte schets der wederleggende Godgeleerdheid*. In dezelve worden de voornaamste geschilvraagen, waarover men in de Hervormde Kerk met anders gezinden het niet ééns is, ter nader behandeling, duidlijk geöpperd, zonder dat er eenige beslissing of wederlegging wordt bijgevoegd. Dit aanhangsel kan alleenlijk van eenigen dienst zijn voor een' Hoogleeraar, die in zijne Kollegien zijne lessen daar naa inrichten wil, maar is van weinig belang voor eenen enkelen lee-

hoe geheimzinniger deeze leer is, hoe minder vrijheid wij hebben, om menschlijke spreekwijzen ter haare verklaaring te gebruiken en te baat te neemen. Voornaamlijk hadde men zich dienen te onthouden van zulken, die zelven verklaaring noodig hebben, en over welker bepaaling of betekenis de geleerdste Mannen het zelven niet eens zijn. Bekend is het, hoe in deeze eeuw de *Coccejaanen* met de *Voetiaanen* er over getwist hebben, *wat eigenlijk een persoon is*? Men leeze de *Theol. Pacif.* van WITTICHIUS C. XII. §. 149. en C. XVI. §. 227. en de *Append. Quæst.* 145, 149, 150. ALLINGA in zijne *aansp. aan den leezer voor zijn boek van de vold.* J. C. *bl.* 45. en volgg. en 't gene daar tegen geschreeven is van L. RYSSENIUS, *Oude Regtz. waarheid verdonkerd*, Hoofdst. IX. P. MASTRICHT, *Novit. Cartes. Gangræna.* *Sect.* II. C. 34, en M. LEYDEKKER, *Vox Verit.* Loc. IV. *Contr.* I. — Conf. M. VITR. *ann. in Comp.* C. VITR. I. p. 193 en 194. — Hoe is men het oneëns geweest, of het Persoonschap iets *stelligs* of *ontkennends* waare, (*an Personalitas in Deo esset mera negatio, an vero modus positivus Entis?*) hoe hebben BRAUNIUS en MARCK daarover tegen elkander geschreeven? — Zeer wenschlijk waare het, dat een TERTULLIAAN nooit met het woord *Persoon*, ten aanzien van de leer der Drieëenheid, waare voor den dag gekomen.

leezer, weshalven het ook niet zo zeer noodig waare geweest, hetzelve in het Nederduitsch te vertaalen. —

„ Voor zulken die het werk niet bezitten, zal het misschien niet onaangenaam zijn, hier het geheele beloop van hetzelve open te leggen. In de zeven eerste Hoofdstukken houdt de Schrijver de gewoone orde; zij behelzen het vertoog over de Godgeleerdheid, de leer der Heilige Schrift, de leer van God, van de Drieëenheid, van de Besluiten, van de Schepping en de Voorzienigheid. Vervolgens gaat hij over tot het beschouwen van het Godlijk bestuur der menschen in hunnen staat van regtheid, van den Val, van de Zonde en haare gevolgen, en van 't gene men de verouding van het Werkverbond noemt. En zo komt hij tot de leer van het Testament der genade, tot het geloof en de bekeering, tot de roeping en de wedergeboorte, tot de goederen van het genade testament, de rechtvaardiging, de heiliging, de volharding der Heiligen, en de Heerlijkmaaking. Hierop volgt de leer van het Verbond der genade, 't welk op Gods eeuwig Testament gegrond is, van den tijd der belofte, welke drie vakken heeft, van ADAM tot ABRAHAM, van ABRAHAM tot MOSES, van MOSES tot KRISTUS, van den tijd der vervulling van de belofte, de leer van den gekomen MESSIAS, de leer der voldoening, de leer aangaande de goederen van het Testament der genade, uit een ander oogpunt beschouwd. Eindelijk handelt de Schrijver ten besluit over de Sakramenten van het nieuwe Verbond en over de Kerk.

„ Uit de aanmerkingen, welken wij over dit werk van VITRINGA te schrift hebben gebragt, is genoegzaam blijkbaar, dat hetzelve een der beste *kompendien* zij, die wij tot nog toe in de Hervormde Kerk aangetroffen hebben. Geen wonder dierhalve, dat veele Hoogleeraars hetzelve bij hunne Akademische Sijstemalessen ten leiddraad gebruikt hebben, en nog gebruiken. Zeer veel verpligting heeft het geleerd Publiek aan 's Mans waardigen Neef, MARTINUS VITRINGA, voorheen Predikant, eerst te *Zuidwoude* in *Friesland*, en vervolgens te *Arnhem*, thands oud van dagen, rustend Leeraar. Deeze geleerde en arbeidzaame *Theologant* heeft ons ten Jaare 1761 eene nieuwe zeer vermeerderde uitgave begin-

ginnen te bezorgen, van dit zo belangrijk en voor de Akademie zo bruikbaar leerboek; door bijvoegfelen en verklaaringen uitgedeegen tot negen deelen in Quarto, waarvan des negenden deels eerfte ftuk is uitgekomen te *Leijden* 1789: bevattende dit een gedeelte van het Hoofftuk over de Kerk. Zo dat er nu nog alleen maar ftaat uit te komen het tweede ftuk van dit laatfte deel. Dit uitgewijd werk heeft den volgenden breeden tijtel: *Doctrina Christianae Religionis, per Aphorismos Summatim descripta, Editio Sexta. Cui nunc accedit* υποτυπωσις *Theologiae Elenchticae: in usum Scholarum domesticarum.* CAMPEGII VITRINGAE, *Theol. et Hist. Sacr. Professoris. Curante* MARTINO VITRINGA, *qui Praefationem, prolegomena, et adnotationes adjecit, nec non Analysin Viri Cl.* THEODORI SCHELTINGAE. Men moet dit werk houden niet zo zeer voor eene uitbreiding der beknopte leerftellingen van CAMPEGIUS VITRINGA, maar inzonderheid voor eene weezenlijke *Godgeleerde* en *letterkundige Bibliotheek*, zo als SCHELTINGA en CREMER, Hoogleeraars te *Harderwijk*, in de voor 't eerfte deel ftaande *Adprobatie* hetzelve noemen. Onbegrijplijk veel leezens en arbeids moet de Uitgeever er aan te koste geleid hebben. Verfcheiden jaaren lang moet hij er aan bezig zijn geweest. De inrichting van het werk is dus: Het oorfpronglijke van CAMPEGIUS VITRINGA maakt den Tekst uit; en de bijvoegfels van MARTINUS VITRINGA zijn nooten of aanteekeningen, die onder denzelven geplaatst zijn. In deeze aantekeningen heeft hij er zich op toegeleid, om de leer van de Hervormde Kerk nader te verklaaren, en wel voornaamlijk, om eene uitvoerige opgave van Boeken te leveren, waarin over de in den Tekst ftaande leer breedvoerig voor of tegen gefchreeven is, en waarin men de meenigvoudige gevoelens van bijzondere Kerken en Leeraars aantreft, welken of aanneemlijk of verwerplijk zijn: zelfs kleine Gefchriften en letterkundige Journaalen worden niet voorbij gegaan. Hij draagt met eene juiste naauwkeurigheid, en met eene edelmoedige opregtheid de dwaalingen van anders denkenden voor, tevens meldende de eigenlijke redenen, welken zij voor hunne zaak te berde brengen, en wel eens daarbij voegende den oorfprong en voortgang eener leer, gelijk, bij

voor-

voorbeeld, ten aanzien van de leer der *Transsubstantiatie*, in 't tweede stuk van 't achtste deel bl. 665—719. Zomwijlen is hij echter tot vermoeijens omslagtig: en dit heeft voornaamlijk plaats in de laatste deelen: zo als bij voorbeeld in 't eerste stuk van het negende deel over het woord *Ecclesia* en deszelfs betekenis, *bl.* 1. en de volgenden. — Men treft er zeer veel goeds in aan, met betrekking tot de letterkundige Historie der Theologische Weetenschap. Kortom, zeer veel van 't geene men in het ruime vak der Godgeleerdheid begeert te weeten, ontmoet men hier. 't Werk is dus niet alleen voor Studenten, maar ook voor alle Theologanten. In de Inleiding (*Prolegomena*) worden de bijzondare klasfen der Godgeleerdheid opgenoemd en verklaard, als de *uitlegkundige*, de *leerstellige*, de *wederleggende*, de *zedelijke* en de *geschiedkundige* Godgeleerdheid, met het geene tot elke klasse in het bijzonder gebragt moet worden. — De schets van SCHELTINGA had wel achter kunnen blijven, wijl men er toch, wegens het al te snipperend *Analijtische*, weinig nuts van hebben kan.

„ Boven dit alles nog heeft VITRINGA op het voetspoor van GURTLER en HEIDEGGER zich geen geringen lof verworven met zijne praktikaale lessen, over de weezenlijke pligten van den Godsdienst. 't Gebrek aan het behandelen van de eigenlijke leer der Godzaligheid onder de *Coccejaanen* had hij gemerkt, het verwijt van zommigen daarover gehoord, en het nadeel, daaruit ontstaan, zo goed als iemand bevroed. Hij achtte het dus met zijne roeping bestaanbaar, niet alleen, maar ook van de hoogste aangelegenheid te weezen, wanneer hij daarin, naar zijn vermoogen, voorzag, en met mond en pen daarin eenige verbetering bevorderde. Hij is ten deezen aanzien ook niet ongelukkiglijk geslaagd. Zijne Studenten was hij gewoon, iets voor te leezen over de praktijk der Godzaligheid, en naderhand werd hij te raade, om daar over iets in het publiek uit te geeven. Wij hebben van hem een kort begrip der praktikaale Godgeleerdheid, getijteld: *Typus Theologiæ Practicæ, sive de Vita Spirituali, ejusque affectionibus Commentatio*, gedrukt te *Franeker* 1716, en andermaal te *Harlingen* 1741 in 8vo. Dit boekske is overwaardig ge-

geleezen te worden. Bondigheid in zaaken, zuiverheid in denkbeelden, en netheid in voorstel, maaken hetzelve voor een' iegelijk Kristen zeer belangrijk.

„ Van VITRINGA's andere Schriften, als toch niet tot ons vak behoorende, en zijne daar door verkreegen verdiensten, zullen wij niet gewaagen. Uit het geschreeven is ten overvloede zichtbaar, dat de *Coccejaanen* aan niemand meer verpligting gehad hebben, dan aan hem. Hij is het, die aan hunne geheele manier van denken en leeren eene gewenschte en noodige wending heeft bezorgd, en hun eigenlijk, mooge men zeggen, smaak heeft gegeeven. Groot, algemeen groot is de invloed geweest, welken hij op het *Coccejanismus* gehad heeft. Bijkans tweeënveertig jaaren heeft hij den post van Hoogleeraar waargenomen, met zulk een wijdklinkenden lof, en met zulk eene buitengewoone toejuiching van zijne leerlingen, als ooit eenig Hoogleeraar voor of na hem gehad heeft. Zijn Kollegiekamer, vrij ruim, was altijd opgepropt vol, en kon zomwijlen zelfs de meenigte niet bergen. Van rondom wech, uit *Hongarije*, *Polen*, *Frankrijk*, *Schotland*, *Duitschland*, en geheel *Nederland*, schoolde de bloem der Studieminnende Jongelingschap, die zich aan de beste weetenschap gewijd hadt, om zijne voeten zamen. Onder deezen zijn zeer veelen geweest, die in geleerdheid en aanzien boven anderen hebben uitgeblonken, die de Akademiekatheder, en den Kerkkansel met roem en nut beklommen, en der Protestantsche Kristenheid ten sieraad gestrekt hebben. Het valt dus gemaklijk, hier uit te berekenen, hoe veel goeds de zaak van het *Coccejanismus* bij 's Mans onderwijs heinde en verre, hier en buiten 's lands gewonnen moet hebben. — Het krediet, 't welk de beroemde man allerwege gehad heeft, moet onbedenklijk sterk zijn geweest. Van hetzelve wist hij zich op eene verstandige en voeglijke wijze te bedienen; en dit deed hem in zijne onderneemingen ter verbetering van het Theologische der *Coccejaanen* zo voorspoedig zijn. Hij had dus iets, dat zijn' meester WITSIUS eigenlijk ontbrak. Deeze had wel moeds genoeg, om zich tegen de misbegrippen zijner ordé te verzetten, en vooroordeelen te bestrijden, maar het gelukte hem niet die

te

te overwinnen; hij haalde zich ondank en later op den hals. — Indien er in deeze eeuw iemand, als een daadlijke hersteller van het *Coccejanismus*, genoemd kan worden, dan mogen wij ontegenzeglijk VITRINGA noemen, en vrij daar voor houden."

Zie A. YPEY, *Geschiedenis der Sijstematische Godgeleerdheid.*

VLISSINGEN. In ons berigt wegens de beroerten, in den Jaare 1778, alhier voorgevallen, schreeven wij, Deel XXIX. bl. 286, *dat de Vlissinger Fransche Kerkleeraar insgelijks een Request aan zijne Hoogheid ontworp, en alomme ter teekeninge aanboodt*, om naamlijk de Roomschgezinden het oeffenen van hunnen Godsdienst te doen beletten. Gewisselijk schijnen die woorden aantekondigen, dat de Waalsche Gemeente aldaar slegts door éénen Predikant bediend wordt, terwijl egter dezelve, langer dan eene Eeuw, twee Predikanten heeft gehad. Die volzin moet dus nader bepaald worden, gelijk wij doen bij deezen, naa de vriendlijke aanwijzing van den *Tholenschen* Waalschen Kerkleeraar MAZEL, getuigende dat wijlen zijn Vader JEAN MAZEL, in den Jaare 1778, oudste Leeraar te *Vlissingen*, geduurende de beroerte aldaar, nimmer aan dezelve eenig deel heeft genomen, maar integendeel, staande zijnen geheelen dienst, dus ook bijzonderlijk in die dagen der onrust, door zijn liefderijk en bescheiden gedrag, de goedkeuring en hoogagting van alle welgezinden heeft weggedraagen. Dit hebben wij hier wel willen aanteekenen, op verzoek van den Leeraar MAZEL, aan wiens Vaderliefde wij daarenboven eerbiedig hulde doen. Volgens 's Mans aanwijzing voegen wij er nog nevens, dat de Twiststooker was JEAN DES FONTAINES, die zedert Crimineel beschuldigd zijnde, met eerloosheid en ballingschap gestraft wierdt; een Vonnis, welk, naa de Omwenteling van den Jaare 1787, door de Staaten van *Zeeland*, ingetrokken en vernietigd is.

VOOR-

VOORHOUT, (MARIA DUIST VAN) Baronnesse van *Rhede*, Vrijvrouwe van *Renswoude* en *Emminkhuizen*, Vrouw van *Mijnsheerenland*, *Moerkerke* en *Middelharnis*, in leeven Echtgenoote en Weduwe van FREDRIK ADRIAAN, *Baron van Rhede*, Vrijheer van *Renswoude* en *Emminkhuizen*, Voorzitter der Ridderschap 's Lands van *Utrecht*, heeft een onvergankelijken naam verworven, door eene beschikking over haare aanzienlijke nalaatenschap, uit welke de dus genoemde *Stigting of Fondatie van Renswoude* haaren oorsprong heeft genomen. De laatste van haaren Stam zijnde, hadt deeze doorluchtige Vrouw, in den Jaare 1749, een uitersten wil gemaakt, welken zij, in den Jaare 1754, in eenen meer dan negentigjaarigen onderdom, door den dood bekragtigde, in welken zij, om van andere aanzienlijke Erfbespreekingen niet te gewaagen, het Ambagtskinderhuis te *Utrecht*, en de Weeshuizen te *Delft* en in *den Haage*, tot haare eenige en algemeene Erfgenaamen hadt aangesteld; ruim vijfmaalhonderdduizend guldens beliep van de nagelaatene Schat ieders derde gedeelte. Zo groot en aanzienlijk deeze Erfmaaking is, zo nuttig moeten de bijzondere einden geoordeeld worden, waar toe zij begeerde, dat dezelve zou worden aangelegd. 't Gebeurt vaak, dat in diergelijke Gestichten zich Jongens opdoen, wier ontluikende bekwaamheden hunne verordening tot een hooger beroep, dan dat eens gemeenen Ambagtsmans en Dagllooners, aanduidden; doch de bekrompenheid der Middelen, of de vastgestelde Regelen dier Stichtingen, laaten veelal niet toe, die geestneiging, hoe duidelijk zich ook tekenende, door het noodig onderwijs op te kweeken; waar door zij, indien geen eigen kragt hun uit de laagte verheffe, of bijzondere Persoonen zich huns aantrekken, onder den gemeenen hoop, nutloozer voor den Burgerstaat, dan zij anders zouden hebben kunnen worden, doorgaan. — Ter voorkominge hier van wilde de gemelde Vrouwe, dat elk deezer tot Erfgenaamen gestelde Huizen, de Inkomsten van zijn aandeel in de Erfenisse, bepaald zou aanleggen, om eenigen der bekwaamste Jongens, niet jonger dan vijftien Jaaren, aftezonderen, in de Wiskunde, Teken- Schilderkunst, Beelhoewerk, en andere Vrije Kunsten, te doen onderwijzen. Deeze Kwee-

ke-

kelingen moesten, door eene onderscheidene Kleeding, van de andere Kinderen afgezonderd, uit deeze Erfenisse, opgebragt en onderweezen worden. — In *Utrecht* zag men eerlang, nevens het Ambagtskinderhuis, een deftig Gebouw uit de inkomsten dier aanzienlijke Hoofdsomme opgehaald, tot Huisvesting deezer veelbelooveade Jongelingen.

Zedert heeft men aan de bepaaling van *Vrije Kunsten*, in welke de Jongelingen moesten onderweezen worden, een meerdere uitgebreidheid gegeeven, bevattende daar onder he Steenhouwen, Scheepstimmeren, Molenmaaken, de Rekenkunde, zo in het Burgerlijke als in het Krijgsweezen, de Zeevaartkunde, de Heelkunst, het maaken van Sterrekundige en andere Werktuigen, Horologien, zelfs het Timmeren en Metzelen, en dergelijke handwerken, zo verre dezelve tot de Bouwkunde, of eenige andere der gemelde vrije Konsten, vereischt worden. De kleeding der Jongens, welke in dit Gestigt worden opgevoed, en van welke een goed getal, zedert, aan de oogmerken der Stigteresse beantwoordt heeft, bestaat uit een Rok, Kamizool en Broek van blaauw laken, en zwarte kousfen; de Rok van boven met een zwart fluweelen of trijpten kraagje, met rood zaai gevoerd, en met witte metaalen knoopen.

VRIES, (HIDDE DE) misschien een Zoon van den dapperen TJERK HIDDESZ. DE VRIES, hoewel den rang van Schout-bijnagt bekleedende, is ons, in 's Lands Geschiedenissen, niet voorgekomen, dan in zijne ongelukkige ontmoeting met den berugten Franschman JAN BART, die den waardigen Vaderlander op een glorievollen dood te staan kwam. Het geval vinden wij aldus verhaald. De Schout bij-nagt, HIDDE DE VRIES, eene *Zweedsche* en *Deensche* Vloot, van over de honderd zeilen, gelaaden met Graanen en Oorlogsbehoeftens, onder 't geleide van twee *Deensche* en één *Zweedsch* Schip van Oorloge, tusschen *Texel* en *de Maaze*, ontmoetende, stopte dezelve; doch, nevens zijne onderhebbende Kapiteinen, beezig zijnde de Zeebrieven te onderzoeken, om te zien, welke laadingen al of niet vrij waren, zagen zij JAN BART, met zeven Schepen van Oorloge, één Brander en één Snaauw,

 van

van verre opdagen. DE VRIES liet, ijlings, het onderzoek staaken en naar den Vijand wenden; maar, reeds in 't opzeilen, hielden de meesten zijner Kapiteinen niet genoeg bij den wind, schoon hij hun zulks toeriep, met bijvoeging, dat de Vijand hier van gebruik stondt te maaken en sein te geeven, om 's Lands Schepen aan te klampen. Dit laatste gebeurde ook daadlijk. BART, zonder schieten, regt op DE VRIES, die heevig vuurde, aanhoudende, gaf, eerst op 't bereik van een musket-schoot, hem de volle laage, waar door er veelen sneuvelden, en klampte hem straks aan boord, terwijl 't overige deel zijner Schepen op die van den Lande aanvielen. Twee der laatstgemelden kweeten zig treflijk, doch wierden, eindelijk, vermeesterd, alzo de vijf overigen, na geenen, of geenen genoegzaamen, tegenweer gedaan te hebben, zig schandelijk op de vlugt begaven. Toen viel er, tusschen den *Franschen* Kommandeur en den *Hollandschen* Schout-bij-nagt, een verwoed gevegt voor, 't welk egter, door de ongelijkheid van Schepen en van Manschap, ten voordeele van den eerstgemelden beslist wierdt. Want, na dat DE VRIES, in de borst met een Pistool, en in de slinker arm met een musket-kogel, zwaarlijk gewond was, zonder zig over te willen geeven, vloogen de *Duinkerkers* op 's Lands Schip, sloegen er ruim honderd en vijftig mannen dood, bragten den dapperen Schout-bij-nagt nog drie Sabelhouwen in het hoofd toe, en vermeesterden toen dien bodem. DE VRIES was, onlange, getuige van zijn leed. Naa *Duinkerken* gevoerd, stierf hij aldaar aan zijne wonden, na dat hem de doorschooten arm was afgezet. De twee andere Schepen, die mede in 's Vijands handen vielen, waren door de Kapiteinen DE VEER en BUCKING gevoerd geweest. De vijf gevlugte Scheepshoofden wierden, bij hunne aankomst hier te lande, uit naam der Algemeene Staaten en van Koning WILLEM, aangehouden, op de Voorpoorte van den Hove geplaatst, en door eenen, daar toe aangestelden, Scheeps-Krijgsraad, verklaard voor eerloos, en onbekwaam om den Lande meer te dienen; wordende hun, op de openbaare strafplaatse, het zijdgeweer, voor de voeten gebrooken.

Zie MR. H. VAN WYN, *Bijvoegsels* enz.

W.

WILLEM DE I. Op den wanhoopigen voorslag dien men verhaald vindt dat deeze Prins zou gedaan hebben, „ van, „ na het verbranden der Molens, en het doorsteeken der „ Dijken, met Vrouwen en Kinderen, en het beste der til„ baare haave, scheep te gaan, deeze Lande te verlaaten, „ en een veilige verblijfplaats te zoeken," ontmoet men bij den Heer VAN WYN de volgende Aanteekening. „ Diergelijke denkbeelden zweefden, al in 't begin des oorlogs, in sommige hersenen. De Burgerij van *den Briele* verzogt, reeds in 't laatst van den Jaare 1572, aan 't Geregt dier Stad, „ *huys ende hof te mogen verlaeten*," en zelfs 's Prinsen Lieutenant SONOY schreef, ten Jaare 1573, kort na 't overgaan van *Haarlem*, aan deezen, „ *so uwe Vorstel. Gen.* „ *geen andere middelen en heeft*, is het best, dat ons ge„ trouwe Vrienden ende toegedaane, met Wijf, Kinderen „ ende haer armoetken, dat sy wech kunnen krygen, te „ schepe hem wech maekten." Dan dit strookte, meen ik, nimmer, met die doorzigtige standvastigheid en bedaarden moed, die, ook in de grootste gevaaren, den Prinse altijd verzelde, en hem, ook toen, SONOY deedt ter neder zetten. 't Is waar, dat ORANGE, in 't najaar van 1575, in een nadruklijk Vertoog, aan de Staaten, het Land voordroeg, als in de *uyterste gevaaren des doods*, wanneer men, naamlijk, zig *nalaatig* of *slaphartig* gedroeg; maar, juist dit bijvoegzel, dit *wanneer*, bragt met zig, dat de Prins 'er dat gevaar niet in zag, in het tegengesteld geval. En, waarlijk, hoe ver WILLEM was van wanhoop intescherpen, leert men, duidlijk, uit een ander Vertoog, 's Lands Staaten, omtrend deezen tijd, voorgehouden. „ Overmits twijffelagtigheydt, „ irresolutie ende wanhoope, (zegt de Prins) konden onse „ saken, nimmermeer, eenen goede ofte voorspoedigen voort„ gang neemen; door zulke begrippen deedt men Gods al„ mogenheid geweld en overlast aan, als of God niet die „ geen ware, die de ellendigen en verdrukten, in haaren ui„ ter-

„ terften nood, befchermde. Men moeft dan, van onfe zij-
„ de, geene kleinmoedigheid betoonen, maar God ootmoe-
„ diglijk bidden, ende zig geheel fyner goedertierenheid on-
„ derwerpen; want, fo veel deezen onzen kryg ende oorlo-
„ ge aenging, de redelykheid derfelve was voor ons, de
„ regtvaerdigheid was het fteunfel onzer zaaken, ende onze
„ onfchuld ende onnozelheid was het geene ons, in alles,
„ verfterkte en bekragtigde."

„ Ik agte dan liefst, dat, indien ooit iets diergelijks, door zijne Doorlugtigheid, gezegd zij, het misfchien in een bijzondere t'zamenfpraak, met deezen of geenen, zal aangeroerd zijn, als iets, waar toe men, zijns ondanks, eindelijk, zou moeten koomen, indien de zaaken niet met meer eendragt, en daar uit voortfpruitende toereikende middelen van tegenweer, wierden aangetast. En dan was dit zeggen geen blijk van wanhoop, maar van aanmoediging. In de gedrukte Befluiten van *Holland*, wordt van dit gantfche geval geen het minfte gewag gemaakt."

WITT. (KORNELIS DE) De volgende bijzonderheden, den beroemden Staatsman betreffende, deels geheel nieuw, deels verder ontwikkeld of opgehelderd, die wij bij den Heer VAN WYN ontmoeten, willen wij hier mededeelen. Wegens den toeftel, met welken hij den vermaarden togt met den Admiraal M. DE RUITER ondernam, leest men het volgende: „ De Ruwaart hadt, onder twee Kommandeurs, eene Zeelijfwagt van drie en negentig Matroozen, die van deeze twaalf Helbaardieren fchijnen onderfcheiden geweest te zijn. Verzeld van de laatstgemelden, die gekleed waren in roode rokken, met geele voering, verbeeldende de leverije van *Holland*, hadt men den Ruwaard, uit *den Haage*, zien vertrekken,
„ 't geen" (zegt WICQUEFORT) „ buiten voorbeeld was, en
„ veel opfpraak verwekte bij zulken, welken reeds, niet
„ dan te veel, naijver hadden, nopens den voorfpoed van
„ dat Huis, en van den perfoon des Ruwaards, wiens voor-
„ koomen en geestgefteltenisfe niet van de bevalligfte wa-
„ ren."

Wegens het voorgevallene ten huize van den Ruwaart, daar

daar hem, het teekenen der Akte, bij welke de Prins voor Stadhouder wierdt verklaard, was voorgelegd, voorgevallen, leest men het volgende: „ In stukken, welker geloofwaardigheid, bij mij, boven allen twijfel is, vinde ik, onder anderen, dat de Sekretaris van *Dordrecht*, MUYS VAN HOLY, nevens den Burger-Kapitein aldaar GYSBERT JANSZ. HOOGEWERF, ten deezen tijde, gemagtigd wierden, om den Ruwaard de bewuste Akte, ter teekening, voor te draagen; dat de Ruwaard dezelve, op zijn ziekbedde, geleezen hebbende, aan MUYS hadt gevraagd, of men de gezegde Akte niet minder *stellig* hadt kunnen ontwerpen? dat MUYS dit, met *neen*, hebbende beantwoord, de Ruwaard daarop geweigerd hadt, zodanige Akte te teekenen, zeggende, „ *liever te willen sterven*," met bijvoeging, jegens HOGEWERF, „ *dat dees hem den hals* „ *mogt breeken, met syn geweer!*" dat HOOGEWERF antwoordende, hier toe niet gekoomen te zijn, de Ruwaard 'er op gezegd hadt, dat, zo hij het zelfs niet wilde doen, hij dan, ten dien einde, „ *eenige Roffiaanen of Onverlaaten van* „ *straat konde roepen*," want dat hij, Ruwaard, „ *niet kon*, „ *nog zoude teekenen*," en dat men dit „ *den Prinse van* „ *Orange en elk een' wel zeggen mogt*;" dat MUYS dit, sedert, voor den Hove van *Holland* hadt getuigt, en dat de Ruwaard, zo in de Kastelenij als op de Voorpoorte van den Hove, daar over gehoord zijnde, verklaard heeft „ *den* „ *inhoude van dien waaragtig te syn*," uitgezonderd, dat hij, van *'t inroepen van Roffiaanen* of *Onverlaaten van straat*, zou gesprooken hebben." Ook hadt de Ruwaard, voor reden zijner weigering tot teekenen en van zijn gezegde, om liever te willen sterven, gegeeven, „ dat hij die „ teekening strijdig agtte met den eed, door hem, op 't „ eeuwig Edikt, afgelegd, en van welken eed hij niet ont- „ slagen was."

Een weinig verder berigt VAN WYN, „ dat echte Berigten van dien tijd, dit voorval betreffende, nog vermelden, „ dat, den Ruwaard het teekenen van de Akte weigerende, 't Volk vast in huis dringende, en HOOGEWERF zig, uit de kamer van den Ruwaard, naar 't Voor-Salet begeeven hebbende, om de Gemeente te stuiten, ondertusschen de Sekretaris MUYS en de

Egtgenoote van den Ruwaard (die alleen bij hem binnen waren, zonder dat ergens blijkt, dat het Volk zo ver doordrong) hem, bij herhaaling, verzogten en aanzetteden tot onderteekening; dat de laatste, bemerkende, hoe haar man onverzetlijk bleef, aan elke hand een Kind nam, hem, verscheiden maalen, zeggende: „ *Liefste, so gy niet begeert te „ teekenen, so ga ik, met myne Kinderen, agter uyt, en „ zeg u adieu!*" dat MUYS haar daarop bij de hand neemende, en, als 't ware, tegen houdende, midlerwijl de pen den Ruwaard toereikte, en dat dees, in dier voege, eindelijk, tot teekenen was bewoogen geworden; dat MUYS, bij 't overneemen der Akte, ziende, dat de Ruwaard de letteren V. C., agter of ter zijde deszelfs naamteekening hadt gesteld, hem terstond ten sterkste hadt verzogt, die letteren door te haalen; doch dat de Ruwaard dit volstrektelijk weigerende en zeggende, niet te *mogen* teekenen, daar op „ *des Ruwaarts Huysvrouw de pen, met de Akte genomen, „ en die voorschreeve twee letters doorgeslaagen en onkenbaar gemaakt heeft*;" dat MUYS toen, de meergemelde Akte hadt in zijn zak gestooken, en met HOOGSWERF en eenige Burgers, die in 't Voorsalet zig bevonden, was weggegaan, en *toen hij op straat kwam*, door de meenigte was verpligt geworden, hun de Akte en de teekening, daar in de letters V. C. *reeds in uitgeschrapt waren*, te doen zien. 't Kan wel zijn, dat, bij deeze gelegenheid, men aan MUYS de reden van dit doorgehaalde afgevraagd, hij daar op het geval verhaald, en een Predikant de beteekenis der letters aan de Gemeente uitgelegd hebbe; doch, hoe 't hier mede moge gelegen zijn, die letters waren, volgens het bovengemelde, reeds doorgehaald, en 't Volk behoefde hier toe geene moeite meer te doen. Ik leeze verder dat, omtrent twee weeken daar na, MUYS eene verklaaring van aanteiginge, die de Ruwaard tegen het teekenen der Akte gedaan hadt (*), aan deezen, op deszelfs verzoek, hadt ter handen ge-

(*) „ Van dit Stuk is mij een Afschrift in handen gekomen; luidende in deezer voege:

„ Ick

gesteld; ook zou de Ruwaard sedert aan den Hove hebben verklaard, dat stuk gevraagd te hebben „ om aan de Heeren „ Staaten te kunnen toonen, dat hij niet *meineedig* was," en wijders erkend hebben, „ *het bovengemelde, in zijne Ka-* „ *mer gebeurde, waaragtig te zyn*; doch niet te weeten, „ of de gezegde letteren, *door zyne Huysvrouwe*, of *door* „ MOYS, waren doorgehaald; hoe zeer hij evenwel meende, „ dat het *door syne Huysvrouwe* was geschiet."

WEYERMAN, (JACOB CAMPO) niet min vermaard, door zijne losbandigheid en ondeugden, dan zijnen vluggen geest en menigvuldig uitgegeevene Schriften, wierdt gebooren te *Breda*, op den 9den van Oogstmaand des Jaars 1677. Zijn Vader, JAKOB WEYERMAN, hadt in zijne jeugd als Lakei gediend; zijne Moeder, LYS SINT MOUREL genaamd, als Dienstmaagd woonende in een Herberg, was, door zeker toeval, van daar ontvlugt, nam vervolgens, in Mans gewaad verkleed, dienst als Tamboer te Velde, woonde verscheide belegeringen bij, klom op tot waardigheid van Sergeant; doch haare kunne, ter gelegenheid eener wonde, in het beleg van *Bon*

„ *Ick Ondergef.* verklaere, op den XXIX Juny deses „ jaers 1672, de Acte, waer van Copie hier boven „ staet, gebracht te hebben bij de Heer CORNELIS DE „ WITH, Ruard van Putten, out Burgemr. der Stadt „ *Dordrecht*, omme by syn Ed., naer het exempel van „ andre Heeren, mede geteeckent te werden. Ende dat „ tselve by hem geweygert wert, seggende *liever te* „ *willen sterven, ende op syn bedde*, alwaer den ge„ melten Heere DE WITH als doen lagh, *den hals ge-* „ *broocken te worden*, met byvoeginge, *dat Capteyn* „ GYSBERT JANS HOGERWERF, die daer mede present was, „ *sulcx met syn sytgeweer wilde doen*, ende meer ande„ re *protestatien*; doch dat evenwel, op 't versoeck van „ Vrouwe MARIA VAN BERCKEL, synne Huysvrouwe, by „ hem de vers. Acte mede ondertekent is. Actum den „ XI July 1672. (was getekent) A. MOYS VAN HOLY."

Bon bekomen, ontdekt zijnde, was zij genoodzaakt den Krijgsdienst te verlaaten; wordende ter belooninge haarer dapperheid en moed, van WILLEM DEN III, met een jaargeld van tweehonderd guldens voor haar leven, begiftigd. Toen onze WEYERMAN gebooren wierdt, hielden zijne Ouders een Herberg op te *Breda*. Deeze schikten hem tot de letteroeffeningen, en bestelden hem, toen hij 15 jaaren oud was, ter schoole, welke hij in drie jaaren tijds doorliep. Hier na wierdt hij aanbevoolen aan het onderwijs van den Heer SANDVOORT, Predikant op *'t Wouwd*, een Dorp in *Delfsland*. Hier oeffende hij zich in alle takken der beschaafde Weetenschappen; doch de zucht tot de Schilder- en Teekenkunst, welke hij met zich als ter waereld hadt gebragt, dreef steeds bij hem boven; de Schilder, THOMAS VAN DER WILT, in 't nabuurig *Delft* woonagtig, verschafte hem gelegenheid om dezelve aan te kweeken.

Ten huize zijner Ouderen wedergekeerd, wierdt hij welhaast vermaard door zijne kunst; doch hoe zeer deeze reden hadden om voldaan te zijn over zijne vorderingen, 't was niet zo gesteld omtrent zijn zedelijk gedrag. Zijne ongebondene leevenswijze deedt hem vervallen in de ongunst zijner Onderen, waarop hij, heimlijk, hen verliet, en zich na *Antwerpen* begaf. Hier verleidde hij een Herbergiers Dochter, en vlugtte met haar na *Rijssel*; doch verliet haar hier wederom, zijnen weg neemende na *Parijs*. Schoon hij, in deeze Stad, merkelijke vorderingen maakte in de Weetenschappen, zijne zeden, egter, wierden meer en meer bedorven; en een minnehandel met de Dochter van een aanzienlijk Heer, bij welken hij zich als Kamerdienaar hadt verhuurd, deedt hem deeze Stad eerlang verlaaten, en na *Lion* vertrekken; onder weg ontmoette hij, in zekere Herberg, den berugten CARTOUCHE, die zo wel over hem voldaan was, dat hij hem een Beurs met Louïzen, en een vrij geleide door zijne Bende schonk. Te *Lion* kwam hij in kennis met zekeren Abt, met welken hij na *Rome* trok, en vondt 'er den beroemden Schilder en Ridder VAN DYK, met wien hij, als hem in aart niet ongelijk, eene gemeenzaame verkeering hieldt. Onder andere Weetenschappen, oeffende hij zich

hier

hier in de Italiaanſche taal, welke hij in korten tijd meester wierdt. Doch hij onthieldt zich niet lang te *Rome*; kennis gekreegen hebbende aan zekere Vrouw van aanzien, begeerde hij haar ten Huwelijk; welke hier in niet bewilligende, deedt hem zulks beſluiten haar te ſchaaken. Maar dit mislukte, en wijl het rugtbaar wierdt, riedden hem zijne vrienden het gebied van den Paus te verlaaten. Hij gehoorzaamt, en keert door *Zwitserland* en *Duitschland* terug, na zijne geboorteplaats, alwaar hij, bij zijne aankomst, zijne ouders overleeden vondt, die hem tot erfenis ſlegts de geringe ſomme van zeshonderd guldens hadden nagelaaten.

Door de ongebonden leevenswijze van WEYERMAN, was dit geld ras verteerd, en hij daarenboven diep in ſchulden geraakt: waarom hij te raade wierdt na elders te vertrekken; hebbende eerst een Kleermaaker nevens een Pruikmaaker, voor een nieuw Kleed en Pruik, onder belofte van iets voor hun te ſchilderen, opgeligt. Hij koos zijne wooning in *'s Gravenhaage*, alwaar hij de eerſte proeven van zijne geleerdheid gaf; hij ontworp hier in korten tijd het Leven der Schilders, en ſchreef, nevens eenige andere ſtukjes, de Brabandſche Vrijage. Dit bragt hem zo veel voordeels aan, dat hij een beſtaan hadt, en daarenboven zijne ſchuldeiſchers te *Breda* afbetaalde: gelijk hij dan ook, ſomwijlen, derwaarts trok. 't Gebeurde, terwijl hij zich wederom, vermaakshalven, eenigen tijd aldaar ophieldt, dat hij geſchil kreeg met zekeren Officier. Om dit te beſlisſen raakten zij in gevegt, in 't welk WEYERMAN eene wonde kreeg, om welke te verbinden hij zich liet brengen ten huize van zekeren Wondheeler, JAN ARENTSZ. geheeten; deezen verzogt hij, zo lang bij hem te mogen blijven, tot dat de wonde geneezen was. 't Geſchiedde. Bij Meester ARENTSZ. woonde eene jonge Dochter, eene Nicht van den Heelmeester. Bij deeze deedt onze Held weldra aanzoek, niet zo zeer om haare ſchoonheid, als om het Capitaaltje, welk zij bezat, magtig te worden. De Oom krijgt ſpoedig de lucht van deezen handel, en gebiedt CAMPO zijn huis te ruimen; doch de oude Man, door zijne bewerking listig na de Hoofdwagt gelokt, onder voorwendzel, dat een Soldaat zwaar gekwetst was, be-

bedient de Minnaar zich van dit tijdstip, raadt zijne beminde GERRITJE aan met hem te vlugten, pakt in allerijl haar Geld, Juweelen en Kleederen, en begeeft zich met haar na *Engeland*. Sedert wierdt WEYERMAN, bij vonnis der Wethouderschap van *Breda*, om zijn misdrijf, uit de Stad en Baronije gebannen.

De twee Gelieven waren ondertusschen te *Londen* aangekomen, huurden 'er een Huis, en leefden, zo lang het Geld van GERRITJE duurde, vrolijk en onbezorgd. Maar de wijze, op welke zij hunne zaaken aanleiden, deedt het van korten duur zijn. Zijne Bijzit (want het wettig trouwen hadt men ras vergeeten) was nu arm, en de staat, in welken zij zich bevondt, dreigde nog grooter druk: hierom wenschte hij niets liever dan van haar ontslagen te worden, waartoe hij welhaast middel vondt; hij veinsde zich zelven te willen vergeeven, en boodt, naa dat hij zelf eerst een gewaanden vergiftigen drank hadt gedronken, zulks insgelijks de bedrukte GERRITJE aan, waarop deeze, juist zo als hij gewenscht hadt, terstond de vlugt nam. Wat 'er wijders van haar geworden zij, is ons niet gebleeken. WEYERMAN nam vervolgens zijnen intrek in een voornaame Herberg, van welke hij den Waard voor eene aanzienlijke somme opligtte. In *Engeland* won hij, na dit voorval, eene aanzienlijke somme gelds, met schilderen van verscheidene stukken, voor de aanzienlijkste Rijksgrooten, zelfs ook voor Koninginne ANNA. Gedurende zijn verblijf in dit Rijk, onthieldt hij zich eenigen tijd aan het Hooge School te *Oxford*, om 'er zich in de Geneeskunde te oeffenen; doch zijn onbestendige aart deedt hem deezer oeffeninge welhaast moede worden; en naa de voornaamste merkwaardigheden des Koninkrijks bezigtigd, en hier en daar vrugten van zijn Penseel agter gelaaten te hebben, vertrok hij wederom na *Holland*. Een jaar woonde hij te *Delft*, en geneerde zich met schrijven, waar mede hij voor zich zelven, en eene Dienstmaagd, nevens een Zoon, welken hij bij haar in onecht hadt verwekt, den kost won. Naa deezen begaf hij zich, zijn Bijzit en Bastaard heimelijk verlaatende, na *Amsterdam*, en aanvaardde 'er den post van Leermeester van een jong Heer van aanzienlijke ge-

geboorte; doch, een onverwinnelijken afkeer hebbende van eene verbondene leevenswijze, verliet hij, binnen kort, deezen post, en begaf zich wederom tot schrijven, waar uit de Amsterdamsche Hermes zijne geboorte kreeg. De vinnige steeken, welke hij, in dit en eenige andere zijner Schriften, aan sommige bijzondere Persoonen gaf, bragten hem wel eens in ongelegenheid. Dit gebeurde onder anderen op zekeren avond, op welken, juist op het oogenblik als hij zich ter ruste wilde begeeven, een onbekend persoon van ongemeene sterkte en grootte in zijne kamer drong, welke hem wakker roste, en op de vraag, op wiens bevel hij zulks verrigtte, tot antwoord gaf, dat het was, ten verzoeke van zekeren Heer, welken hij, in zijne schriften, hadt beleedigd. Verder berigtte de onbekende, dat hij voor deeze moeite zes Ducatonnen genoot. Campo hem hierop vraagende, of hij voor eens zo veel den heimelijken vijand, welke hem hadt in 't werk gesteld, een dubbel getal vuistslagen zou willen toetellen, bewilligde hij zulks: ook hieldt de Bravo getrouwlijk zijn woord.

Terwijl onze Weyerman dus te *Amsterdam* leefde, gaf een zeker voorval aanleiding tot zijn trouwverbond. Op zekeren tijd uit *'s Gravenhaage* na *Amsterdam* reizende, ontmoette hij in de Schuit een Burger-Dochter; deeze wist hij, door vleijende redenen, zo verre te brengen, dat zij op hem verliefd wierdt; doch men twijfelde aan de bewilliging haarer Ouderen, deeze moest dan door list gewonnen worden. De Ouders woonden in een Dorp in *Noordholland*. Campo, met de Juffer te *Amsterdam* aangekomen zijnde, verbergt haar eenige dagen in zijne wooning, terwijl de oude lieden, over het agter blijven hunner Dochter ongerust, haar voor verlooren rekenden. Naa eenig tijdverloop geeft Campo, onder eene verbloemde handteekening, kennis van haar verblijf aan de Onderen, en ontbiedt ze na *Amsterdam*. Met deeze raakte hij in gesprek, en wist het stuk zo te beleggen, dat hij de verleegene Ouders in het denkbeeld bragt, dat het trouwen voor haare Dochter onvermijdelijk was; waarop de bewilliging in het Huwelijk spoedig volgde. Met deeze Echtgenoote leefde hij vier of vijf jaaren, naa welke

zij

zij hem door den dood ontviel, naalaatende twee Zoonen, welker eene den Staat, eenigen tijd, als Sergeant gediend heeft.

Omtrent deezen tijd onthieldt zich te *Amsterdam* de waereldvermaarde CZAAR PETER DE GROOTE. Deeze hadt veel gehoord van WEYERMANS schranderheid, en hem bekroop de lust om daar van eene proef te neemen. Hij geeft hem dan als een onbekende een bezoek, en was zo wel voldaan over zijne Welspreekendheid en vluggen geest, dat hij straks het besluit opvatte, om hem met zich na *Rusland* te voeren. Hij ontbiedt hem daarom 's anderen daags aan zijne wooning, en doet hem den voorslag om derwaarts te vertrekken; onder belofte, van hem met de waardigheid van Geheimen Raad en Historieschrijver te zullen bekleeden; doch CAMPO vondt geen genoegen in deezen voorslag, en bragt eenige redenen bij, welke den Vorst van zijn aanzoek deeden afzien.

Kort hier naa begaf hij zich in de orde der Vrije Metzelaaren; doch de belofte, aan twee zijner Vrienden gedaan, om aan hun het geheim dier Broederschap te openbaaren, volbragt hij niet. Zijn zeggen was: Vraagt mij niets; zo gij 't wilt weeten, moet gij zelve Metzelaars worden.

Ondertusschen liet WEYERMAN nimmer af, zijnen hekelzuchtigen geest bot te vieren, niemand was veilig tegen zijne vinnige en meermaalen kwaadaartige steeken. Dit ging ten laatsten zo verre, dat hij, zich binnen *Amsterdam* niet veilig agtende, de vlugt nam na *Vianen*, doch ook hier kon hij zijnen geest niet betoomen: hij werdt de bespotter van Vijanden en Vrienden. De Regeering derhalven zich verpligt oordeelende hier in te voorzien, wierdt hij uit zijn huis geligt en te *Vianen* in verzekering gebragt. Doch vermids hij poogingen deedt om van hier te ontvlugten, wierdt hij van hier overgevoerd na *'s Gravenhaage*, en bij den Hove van *Holland* gevonnisd, om gedurende zijn leeven op de Voorpoort in verzekering gehouden te worden. In het Vonnis wierdt gezegd, dat zijne misdaad bestondt in lasterlijke personaliteiten, vervat in zijne weeklijksche papieren en verregaande Paskwillen, gemaakt op verscheidene aanzienlijke

Col-

Collegien en Steden; als mede fommige ongetekende Brieven, aan eenige Perfoonen, door hem gefchreeven.

Zijne uitfpanning op de Gevangenpoort beftondt in eene menigte Muizen op te voeden, en zo tam te maaken, dat hij ze, op een enkel gefluit, deedt te voorfchijn komen, of ze weder na hunne hokjes zondt. Gedunrende de tien of twaalf laatfte jaaren zijns levens, welke hij hier gevangen zat, fchreef hij verfcheidé Verhandelingen over deeze en geene onderwerpen, welke ook het licht zien. Zijne voornaamfte Werken zijn: *De Rotterdamfche Hermes*; *de Amfterdamfche Hermes*; *de Ontleeder der Gebreken*; *de Echo des Wereldt*; *de Hiftorien des Pausdoms*; *Aanhangzel tot deeze Hiftorien*; *de Leevensbijzonderheden der Nederlandfche Konstfchilders en Konstfchilderesfen*; *Letterlievende*, *Zedekundige*, *Hiftorie/che*, *Stichtelijke Betragtingen*; *Zamenfpraak der Dooden*; *het Leven van* ALEXANDER DEN VI. en CÆSAR BORGIA, en veele anderen te lang om hier te worden opgeteld.

Wat nu 's Mans karakter aanbelangt, hetzelve kan uit de weinige opgegeevene bijzonderheden ligtelijk worden opgemaakt. Hetzelve was nergens wijder af, dan van agtenswaardig of beminnelijk te zijn. Schoon zijne ongemeene fchranderheid, vlugheid, uitgebreide kennis van veelerhande zaaken, en zijn verpligtende omgang hem van veelen deeden zoeken; nogthans werden deeze hoedaanigheden grootlijks ontluisterd, door zijne geile drift tot de Vrouwen, zijne onbetoomde involging van Hekelzucht, en vooral door zijne losfe wijze van denken over den Godsdienst, wiens voornaamfte Grondwaarheden van hem in twijfel getrokken, zo niet ontkend werden: hij hieldt den Godsdienst voor een bloote uitvinding van Staatkunde; het beftaan van een Opperweezen en de Onfterflijkheid der Ziele waren ten minften bij hem twijfelachtig. Zo zeker is het, dat de grootfte geesten niet altoos de beste Burgers en nutfte Medgezellen zijn.

Z.

ZON, (FRANS VAN) (*) Bisschop van *Antwerpen* in de XVI Eeuw, ook FRANCISCUS A ZON en FRANCISCUS SONNIUS genaamt, heeft in het XXXIV of laatste Deel van ons Woordenboek eene plaats gehad, die hem zijne rang en kundigheden te regt waardig maakten. Van 's Mans afkomst hebben wij gewaagt, het geen wij bij de meeste Geschiedschrijvers zijner tijd en derzelver navolgers aangeteekend vinden. Doch van die afkomst beter onderricht, kunnen wij als aanhangzel hier kortelijk bijvoegen, dat hij de jongste Zoon was van GERROLD VAN ZON en IDA DU CHAMP, ofte VAN DEN VELDE, en gesprooten uit een geslagt, dat zedert veele Eeuwen in de *Meijerij van 's Bosch* met eer en aanzien gezeten geweest is. Zo verward is de opgaaf zijner geboorte, dat men de dag derzelven bij veelen verschillend aangeteekend, of in het geheel niet bij anderen vermeld vindt, dat hem, bij sommigen, de naam zijner Moeder tot zijne eigen naam gegeeven wordt, en men hem voorts tot aangenomen naam toeschrijft de plaats, daar men hem vooronderstelt geboorren te zijn. Misslagen die daarna door de meeste Woordenboeken op authoriteit, zo zij meenen, van STRADA of andere tijdgenooten (†) overgeboekt zijn. De geslagtnaam van FRANS was

(*) Met dankbetuiging aan den geëerden Zender, plaatzen wij het volgende Stuk, woord- en letterlijk, zoo als het ons is ter hand gekoomen.

(†) „ *Humili Loco natus*, schrijft STRADA; misschien „ in navolging van eenige diergelijke woorden, op zijne „ Graftombe uitgehouwen. Dat egter dit *humili loco*, „ alleen in tegenoverstelling van andere Prelaaten, waar „ van sommigen uit Vorstelijke huizen voortkwamen, „ moet gesteld worden, blijkt uit de zaak zelve, en uit „ de volleedige bewijzen van zijn geslacht: SWERTIUS, „ MIRÆUS, VALERIUS, ANDRÆUS, en anderen, hebben „ dit

was VAN ZON, en hij niet in het Dorp van die naam, maar in dat van *Mierlo*, of op 't Kasteel aldaar, den 12 Augustus 1507 gebooren, volgens volleedige bewijzen en aantekeningen, in dat zelve, ten huidigen dage noch aanweezig geslacht, voorhanden: waar uit tevens blijkt, dat de zogenaamde geringheid van 's Mans geslacht alleen daar in bestaan hebbe, dat hij uit een verarmde of min aanzienlijke tak, van een anderzints aanzienlijk geslacht, gesprooten zij, als zijnde hij de Kleinzoon van WOUTER VAN ZON, die de jongste Zoon van MAARTEN was, reeds in de XIV Eeuw bekend, en wiens oudste Zoon, en de afstammelingen van dien, tot aan het einde der XV Eeuw aanzienlijke Goederen, zo in *Brabant* als *Luikerland* en *Cleefsland*, bezeeten hebben. Gezweegen nog, dat de Bloedverwanten van den *Antwerpschen* Bisschop; lieden van den Deegen waren, en 'er nog een Brief van Keizer CAREL V, gedagtekend uit het Klooster van *S. Joost* bij *Placensa* in de Provincie van *Estramadura* den 6 Maart 1558, voorhanden is, waarin hij den Kerkvoogd, over zijne handelingen op de Bijeenkomst te *Worms*, prijst, en, voor zo verre derzelver uitslag voordeelig was, geluk wenscht; onder anderen daar in ook gewag maakende van 's Bisschops oudsten Broeder, JANUS genaamt, eenen zijner oude Hofbedienden, eerst Lijfwagt, toen Kapitein van een Vaandel Knegten, en 's Keizers Kamerling (dien hij *fidelem nostrum Cubicularium* noemt): waardigheden, die, offschoon ze geen uitsluitend bewijs van deugd nog verdiensten opleveren, althans dat van eene aanzienlijke afkomst aanduiden. Het was dee-

ze

„ dit gezegde van STRADA, hunnen voorganger, nage-
„ schreeven, en zijn daarna door alle volgende Woor-
„ denboeken, op zulk een goed gezag steunende, na-
„ gevolgt. Dus ook word, bij meest alle de Woorden-
„ boekschrijvers, op 't gezag van sommigen, Paus ADRI-
„ AAN VI, eenen Schuitemaaker tot Vader toegevoegd,
„ daar anderen, met veel en misschien met meer regt,
„ hem uit een vervallen tak van het oud adelijk *Stichts*
„ geslacht, DEDEL, doen voorkomen."

ze JANUS, die met zijns Broeders Zoon MARCUS daarna (1571), in de beruchte slag van *Levante*, als Collonel, onder DON JUAN VAN OOSTENRYK, sneuvelde.

FRANCISCUS VAN ZON was ontegenzeggelijk een Man, die, afgetrokken zijne al te groote ijver voor de regtzinnige Roomschgezindheid, en de vervolgzugt (die ook de grootste Mannen verleid heeft, wanneer zij van de waarheid meenende verzekerd te zijn, anderen, zoo zij dagten, dwaalen zagen) eer aan zijne Eeuw gedaan heeft: en (gelijk dit met de meeste Godgeleerde werken van dien tijd gaat) schoon zijne Schriften thans niet meer in de smaak der menigte, nog in de handen van allen zijn, billijkt de inhoud derzelven die bewijzen van hoogachting en eerbied dien schranderen Geestelijken, door de magtigste Vorsten van zijn tijd, gegeeven. Men vindt in dezelve een diepdenkend vernuft, eene geest van orde, eene onbeperkte geleerdheid, en eene kragt van zuivere redeneering, die de Pedantiske Schoolwijsheid zijner tijdgenooten verre overtreft: en weinigen, maar onder dezelven zijn in smaak en gepaste zegwijze den *Rotterdamschen* ERASMUS zo na bij geweest. Zijn *Betoog of Bewijsreede der Christelijken Godsdienst*, in III Boeken, in het Latijn geschreeven, behelst waarheden, en voor die tijd zonderlinge nieuwe waarheden, die vóór hem nergens geboekt waren: en, zonder den roem van het blinkendst sieraad onzes Vaderlands, den onsterffelijken GROTIUS, hier door te willen verduisteren of verminderen, is het niet te min zeker, dat veelen van deszelfs bewijzen voor de Goddelijkheid der Christelijke Godsdienst, in zijn uitmuntend werk, *de veritate Religionis Christianæ*, reeds in dat van ZONNIUS te vinden waren, en daar uit met grond mogen gezegd worden ontleend te zijn. De aanteekeningen der Stad *Antwerpen* draagen nog bewijzen van 's Mans mildaadigheid, als hebbende deeze edelmoedige Prelaat, meer dan eens, in die verschrikkelijke tijden, schoon zijn beurs bekrompen was, en de inkomsten der Bisschoppelijken Zeetel langzaam en moeijelijk ingezameld wierden, drie duizend armen gespeist.

Behalven deezen opgenoemden *Antwerpschen* Bisschop, moeten wij van dit geslacht nog gewaagen.

ADOLF

ADOLF VAN ZON, Broeders Zoon van den opgemelden FRANS VAN ZON, als zijnde een Zoon van JAN en van BEATRIX DE JAUSSCHE, geb. te *Oudenaarden* 15 Julij 1531. Deeze was Sergeant-Major van het Regiment Duitsche Knegten van den Graave D'ALTEMPS, in dienst van zijne K. M. van *Spanje*, en woonde het beleg van *'s Bosch*, en de algemeene storm tegen die Stad, op den 8 April 1579, bij; doch wat zijn naam hier een bijzonder Artikel waardig doet maaken, is, dat dezelve in de Briefwisseling van Prins WILLEM I. die van zijnen vriend ALBRECHT VAN HUGTENBROEK aanduidde: WAGENAAR, die naa BOR eene lijst van diergelijke naamen, (*Vad. Hist.* VI. *Deel pag.* 312) met welken de Prins andere naamen bedoelde, mede deelt, noemt dezelve *verbloemde* naamen; en hier in heeft hij gelijk van veelen, maar niet van allen: wijl toen ter tijd (1570) het geslacht van ALBLAS, ook daar onder vermeld, niet uitgestorven was, even als 'er een VAN ZANTEN genaamd, toen in *Haarlem*, *Leijden*, en elders, bekend was, schoon ook daar opgenoemd tot omschrijving van SONOI's naam: dus was het ook met deezen ADOLF. Beter telt de Ridder HOOFT deeze naamen op, (*Nederl. Hist.* 5 *Boek pag.* 196) en rekent de opgenoemde drie geslachtnaamen niet onder de verbloemde op: daar hij elders van den aanweezenden ADOLF VAN ZON gewaagt; en is het niet ligt te veronderstellen, dat het uitkiezen van zulk een naam bij Vader WILLEM, juist bij toeval zoude gekomen zijn, op iemand die leefde, en even zo genaamd was, zonder dat men zoude geweeten hebben dat zo iemand in weezen was. Eer schijnt het, dat WILLEM, van de magt zijner vijanden altoos even zo goed als van de zijnen onderricht, de naamen van de meeste Bevelhebbers derzelven niet onbewust was, en dus het eer aan eene wel overlegde en geoorloofde list toeteschrijven was, dat hij juist met den naam van eenen niet onaanzienlijken vijandlijken Bevelhebber, zijnen edelen Vriend VAN HUGTENBROEK vermomde.

Een tafel van dat geslacht, waar uit beide FRANS en ADOLF VAN ZON gesprooten waren, door Herauten van wapenen ter titule van *Henegouwen*, in de voorige eeuw uit egte bescheiden, oude aanteekeningen, authenticque documenten en bewij-

wijzen opgemaakt, gaat hier nevens, ten einde aan ons aangenomen besluit te voldoen, om dan, wanneer wij van oude en deftige geslachten deezes Lands, volledige narichten konden erlangen, dezelve aan het publiek mede te deelen. Veele leden van dit geslacht hebben, in de *Spaansche* beroerten, de wapenen voor hunnen ouden Heer gevoerd, maar meer nog hebben aan de zijde der Vrijheid gestaan, en voor dezelve goed en leeven niet alleen veil gehad, maar ook opgeofferd. Echte bewijzen dat 't zelve het Huis of Kasteel te *Zon*, voorheen geleegen in de *Meijerij van 's Bosch*, niet ver van *Helmond*, zoude bezeeten hebben, zijn 'er niet voorhanden: daar ook in veele oude papieren de oudste leeden van 't zelve de naam van *Heeren van Zon* niet aangenomen hebben: offchoon dit geen bewijs van het tegendeel oplevert, wijl zij, gelijk dit in de oude tijden meer gebruikelijk was, bij de opnoeming van hunne andere goederen, den tijtel van *Heer* ook veelal agter lieten: Dus wordt Anno 1427 *Zweeder van Zon, Makken en Breugels eelen* opgenoemd. Dan ook van dat Huis of Kasteel te *Zon*, en van derzelver voorige bezitters, zijn de aanteekeningen, voor zo ver wij weeten, zeer gering: alleen weet men, dat 'er zulk een Huis geweest zij, en dat hetzelve in de *Spaansche* beroerten verwoest is: doch of het Gebouw of de overblijfzels van een Gebouw daar ter plaatze, *Spaakenburch* genaamt, hier toe behooren, is ons niet gebleeken. Maar het komt zo vreemd voor te willen veronderstellen, dat een Schildboortig geslacht, in die tijden, eeuwen agtervolgens, de naam van 't Dorp zoude gevoerd hebben, daar ter plaatze bestendig gewoont, en daaromstreeks nog andere goederen bezeeten hebben, zonder tevens bezitters van 't Slot aldaar te zijn geweest, dat het buiten bedenking schijnt, dat hetzelve de vroegste en volgende Voorvaderen van dat aloud geslacht ten verblijf verstrekt hebben. En wordt zulks uit de identiteit of evengelijkheid van Wapenen met het Dorp *Zon*, met dit geslacht, zijnde zints meer dan vijfhonderd jaaren, *eene goude Zon op een blaauw veld*, nog ten overboode bevestigt. De drie zilvere Moolenijzers die daarna bij hetzelve gevoegt zijn, en ook op de Grafzerk en onder de Pour-

grai-

traiten van FRANCISCUS VAN ZON gezien worden, schijnen eenige overeenkomst of verband van dat geslacht met dat van BREUGEL, een der oudste en aanzienlijkste onder de Edelen van dat deel van *Braband*, thans de *Meijerij van 't Bosch* genaamt, en nog in eer en aanzien aldaar gezeeten, aanteduiden, als *die van Keel met drie zilvere Moolenijzers* voeren: ook worden 1383 MAARTEN VAN ZON en JACOB VAN BREUGELE (welligt uit dat geslacht) *verwanten* genaamd: daar bovendien de twee Dorpen *Breugel* en *Zon*, van ouds in een soort van veréeniging schijnen te hebben gestaan, en nog onder ééne Combinatie zijn.

De naamspelling van Dorp en geslacht wierdt door deezen *Zon*, door anderen *Son* van ouds gedaan, gelijk dit in veele oude geslachten gemeenlijk gaat, zonder dat zulks verschil in de afkomst maakt: hoewel 'er echter nog andere geslachten in ons Land zijn, die den naam van VAN SON voeren, maar andere wapens en andere afkomst hebben.

TAFEL van 't Geslacht VAN ZON, *ook wel* VAN-SON, *en daarna* DE WACKER VAN ZON *genaamd.*

Anno 1293 leeft JACOB VAN ZON, Knaape.

A°. 13:4 leeft MAARTEN VAN ZON, Knaape.

A°. 1318 leeft HARTMAN VAN ZON, Knaape.

A°. 1323 leeft LOEF of LUPUS VAN ZON, Knaape, en worden deeze vier bovenstaande gemeld onder de Dienstmannen (*Ministeriales*) van de Stoel van *Roermond*, in de Fragmenten der *Wortbergsche Cronijk* bij VELADIUS pag. 116. seqq.

A°. 1382 tekenen MAARTEN VAN ZON en Makken, en JACOB VAN BREUGELE, verwanten, een meede vergelijk tusschen het Klooster van *Postel* en Heer HERBAAKEN VAN HEES Ridder, MAARTENS Vrouw was N. N.

Annales de Flandres et du Brabant D'EMANUEL SUYERO. Anvers 1619. vol. 2. pag. 108. MOLANUS de mil. sacra Belg. Antv. 1590.

A°. 1401 REMINISCI word ALEID JACOBS Dochter van Zon ende van ANNA VAN RHYN moorddadiglijk om 't leeven gebragt, en eene Misse *ad aeternum* voor haare Ziele in de Kerk te *Zon* ingesteld. R. I. P.

A°. 1402 sterft Heer JAN VAN ZON, Priester, werd in de Kerk te *Zon* begraaven. R. I. P.

(*Volgens aanteekeningen in de Familie.*)

Tweede Generatie.

Kinderen van MAARTEN VAN ZON en N. N.

1. JAN MAARTENSE VAN ZON, *Paijsier* (Vreedemaker) te *Aalst* in *Vlaanderen*, trouwt ANNA VAN SCHAAK, sterft Anno 1421, begraaven in de Kerk van *S. Maarten* aldaar: begiftigt het Klooster der Karmelijter Monniken van *Muijlhem* in 't Bosch van *Liedekerke* bij *Aalst*, met eene Jaarlijksche Rente van XXVI schot Stuivers, aan dezelve door hem, zijne erven of bij gebrek van dien, door zijnen Broeder ZWEDER en deszelfs erven, op ieder Sint Jansdag te betaalen, had geene kinderen.

Extract uit de Blaffertextens van dat Klooster, Anno 1497 in de Stad *Aalst* overgebragt.

2. ZWERDER MAARTENSSE VAN ZON, genaamd *Zweeder van Zon, Makken en Breugels Oolen*, A°. 1427 in de verdeeling of maagescheiding der goederen van zijner Vrouws Vader MELCHIOR VAN PRATTER-LOË in *Kleefsland*, aanwijzens Copie derzelve, zijne Kinderen op A.

3. WOUTER VAN ZON, Heer van *Westerhove*, trouwt 1433 GEERTRUID VAN GERWEN. Zijne Kinderen op B.

Ook leefde nog uit dit geslacht MAARTEN VAN ZON, die 1407 sneuvelde voor *Maastricht*, in 't Leger van JAN HERTOG VAN BOURGONDIEN, daar gekomen om JAN VAN BEYEREN, bezitter van de Bisschoppelijke Stoel van *Luijk*, te ontzetten. Hij wierdt begraaven te *Tongeren*, met deeze vier quartieren:

ZON.	SPALAND.
MERREL.	KIRS.

Der-

Derde Generatie.

Lit. A. Kinderen van ZWEEDER en van N. N. van PRATTER-LOË.

1. ADOLF VAN ZON, Makken, Breugels oolen en Geistbergen, geb. te *Zon* op S. Michielsdag des Jaars 1428, trouwt 1457 MACHTELD VAN HINKAERT, beleend 1487 met de goederen van *Ellen*, *Heijthusen*, *Gratem* en *Ittervoort*, in het Graaffchap van *Hoorn* door PHILIPPE DE MONTMORENCY, aanwijzens de nog in handen zijnde Leenbrief, sterft 1489 de dag van Maria geb. (8 Sept.) zonder nageslacht.
2. JAN VAN ZON, Karthuijser Munnick.
3. BARBARA VAN ZON, Geestelijke te *Boxmeer*.
4. ODILIA VAN ZON, Huisvrouw van MICHIEL DANIELS, Heer van *Asche*, Raadsheer van MARIA VAN VALOIS, Graavinne van *Vlaanderen*, Echtgenoot van MAXIMILIAAN VAN OOSTENRYK.

Lit. B. Kinderen van WOUTER en van GEERTRUYD VAN GERWEN.

1. HARTMAN VAN ZON, Heer van *Westerhove*, trouwt 1460 N. DAAM te *Mechelen*, zijne Kinderen op C.
2. ANTHONYS VAN ZON, trouwt 1471 in *'s Hage* met JOHANNA VAN WIELDRECHT, zijne Kinderen op C*.

Vierde Generatie.

Lit. C. Kinderen van HARTMAN en van N. DAAM.

1. GERROLD VAN ZON, Ridder, geb. te *Mechelen* den 11 Julij 1461, dient Keizer MAXIMILIAAN I. in alle zijne Oorlogen en Veldslaagen, en ontvangt van deezen Vorst, 1497 op Ascensioensavond, bevestiging en verzekering van zijne oude Adeldom, bij opene Brieven gegeeven te *Weenen* in *Oostenrijk:* volgens autenthicq bewijscertificaat en declaratie, daar van aan Mr. THOMAS VAN ZON, agterkleinzoons agterkleinzoon van gemelde GERROLD, op den 8 Aug. 1699, door Herauten van Wapenen ter titule van *Henegouwen*, afgegeeven. Zijne Huisvrouw was IDA DU

 CHAMP,

CAMP, gezegd VAN DEN VELDE, Dochter van JAN en van ELEONORA VAN CATTENBROUCKE, hij stierf te *Gent* den 11 Jan. 1525, en wierdt begraaven in de heiligen bloeds Capelle aldaar, met deeze vier quartieren.

VAN ZON.	DAAM.
GERWEN.	BERG.

Zijne Kinderen volgen op D.

2. ELEONORA VAN ZON, geb. te *Mechelen* 1463, trouwt ANTHONY VLARACQ.

3. MARIA VAN ZON, trouwt JAN HART, Ridder, die stierf 1511, en begraaven wierdt in den Dom tot *Utrecht*, met zijn Wapen (zijnde een Hart) en vier quartieren.

4. Heer HENDRICK VAN ZON, Prior van S. Barbara te *Amersfoort*.

5. Heer LOUWIJS VAN ZON, Abt te *Maas-Denck*.

Lit. C*. Kinderen van ANTHONYS en van JOHANNA VAN WIELDRECHT.

1. ANNA VAN ZON, Religieuse van S. Agniet te *Dordrecht*.
2. Mr. FRANK VAN ZON, Sekretaris van *Delfland*.

Vijfde Generatie.

Lit. D. Kinderen van GERROLD en van IDA DU CHAMP, gezegd VAN DEN VELDE.

1. JAN VAN ZON, (ook wel JANUS DE SON genaamd) geboren op den Kauter te *Gent* 3 Nov. 1493, was Lijfwagt van Keizer KAREL V., daarna Kapitein van een Vaandel Knegten en deszelfs Kamerling (*Chevalier de son Couchoir*), trouwt Anno 1521 BEATRIX DE JAUSSCHE, Dochter van WILLEM en van ANNE DU PAYLAR-ANBESTET, hij bleef, meer dan agtenzeventig jaaren oud, in de beruchte Slag van *Lepante*, waar D. JUAN VAN OOSTENRYK de overwinning op de Turken behaalde Anno 1571, zijne Kinderen volgen op E.
2. MARGARETHA VAN ZON, geboren op de Kauter te *Gent* 1496, trouwt met JAN JANSZOONE VAN BOCKHOOVEN.
3. ELISA VAN ZON, geboren 2 Jan. 1498, trouwt met JAN DE WOLBEEKE, Schildknaap, Burgemeester van *Oudenaarden*,

den, en verzorger der Abtdij- of Kloostergoederen tot *Iperen*.

4. GYSELBRECHT VAN ZON, Heer van *Giesse*, Raadsheer van den Paltsgraaf LODEWYK VAN TWEEBRUGGEN, trouwt 30 Maart 1527 MARTHA VAN ZWAHR, komt A°. 1538 naar de *Nederlanden* terug, en trouwt, na het afsterven zijner eerste Vrouwe, JOHANNA RENSSELAAR, van beiden had hij Kinderen, vermeld op F en G.

5. Heer FRANÇOIS VAN ZON, (ook FRANCISCUS SONNIUS, en FRANCISCUS ZONNIUS, of à ZON genaamd) geboren te *Mierlo* in de *Meijerij van 's Bosch* den 12 Aug. 1507, was Doctor in de Heilige Godgeleerdheid, Cannonik ter Kapittele van den Dom tot *Utrecht*, daarna Bisschop van *'s Hertogenbosch*, en vervolgens Bisschop van *Antwerpen*, Cancelier van de Guldevliesorder enz. stierf 30 Junij 1576.

Zesde Generatie.

Lit. E. Kinderen van JAN en van BEATRIX DE JAUSSCHE.

1. WILLEM VAN ZON, geb. 15 Oct. 1523, Kapitein van een Vaandel Waalen ten dienste van *Spanje*, bleef in de Slag op de Kouwensteinschen Dijk bij *Antwerpen* 6 Maij 1585, zijne Vrouw was FRANCOISE LUCQ, hunne Kinderen volgen op H.

2. ANTONY VAN ZON.

3. ANNA VAN ZON, getrouwt aan MAARTEN PAUW, Schildknaap.

4. FRANCOISE VAN ZON, getrouwt aan JONATHAN RHAM *Jansz.*

5. ABRAHAM VAN ZON, van de orde van *S. Dominicus.*

6. ROSA VAN ZON, Geestelijke van *S. Didier.*

7. ADOLF VAN ZON, Sergeant-Major onder het Regiment Duitsche Knegten van den Graave VAN ALTEMPS; woont het beleg van *'s Bosch*, en de algemeene storm tegen die Stad op den 8 April 1579, bij; hij was geboren den 15 Junij 1531, en stierf zonder nageslacht.

Lit. F. Kinderen van GYSELBRECHT en van MARTHA VAN ZWAHR.

1. ADRIAAN VAN ZON, I. V. L. Heer van *Giessen*, geb. te

Bruggen in *Vlaanderen* den 17 Febr. 1528, Buitengewoon Raadsheer van den Grooten Raad te *Mechelen*, trouwt 2 April 1556 JEANNE SCHYF, WILLEMS Dochter en Pupil van den Canceller van *Braband*, hij stierf in *'s Hertogenbosch* A°. 1589, zijne Kinderen volgen op I.

2. VINCENTIA VAN ZON, geb. te *Tweebruggen*, Huisvrouw van JULIUS VAN PLOHN, Berg-Director in 't Land van *Hessen*.

3. MARCUS VAN ZON, bleef met zijn Oom JAN 1571 in de Slag van *Lepante*.

Lit. G. Kinderen van GYSBRECHT en van JOHANNA RENSSELAER.

1. BALTHASAR VAN ZON, trouwt ANNA VAN BODEGHEM, was Lid der Regeering van *Antwerpen*, en stierf aldaar 1602 zonder nageslacht.

2. RENATUS VAN ZON, Minderbroeder.

Zevende Generatie.

Lit. H. Kinderen van WILLEM en van FRANCOISE LUCQ.

JAN VAN ZON, wiens Huisvrouw was MARIA DE PAIMBOEUF, daarna CLARA FANTE, Dochter van MICHIEL en van ANNA DU CLOUX, hij was Lieutenant van de Spaansche Ruiterij in 't Regiment van NICOLAS BASTA, en sneuvelde in de Slag bij *Turnhout* 1597, zijne Kinderen op K.

Lit. I. Kinderen van ADRIAAN en van JEANNE SCHYF.

ABRAHAM VAN ZON, geb te *Mechelen* 27 Maij 1561, zijne Huisvrouw was JANNE SANDERS, Dochter van GOORIS en van PHILIPOTTE VAN DE CLAVERE, stierf te *Rotterdam* 1620, en wierdt begraaven in de Groote Kerk aldaar waar hij de Hervormde Leer en Staatsche partij toegedaan, zig ter woon begeeven hadt, zijne Kinderen volgen op L.

Agtste Generatie.

Lit. K. Kinderen van JAN en van MARIA PAIMBOEUF.

1. RE-

1. REINIER VAN ZON, geb. te *Bergen* in *Henegouwen* 1 Jun. 1601, trouwt MARIA VAN LOOCKEREN, JULIAANS Dochter, zijne Kinderen op M.
2. RENATUS VAN ZON, Heer van *Camphuizen*, Kollonel in dienst van zijne Katholieke Majesteit, geb. te *Bergen* 4 Decemb. 1610, trouwt BRIGITTA DE RUYSSCHERE, Dochter van JACOB en van ISABELLA LOPES D'ULLOA. Zonder nageslacht.

Lit. L. Kinderen van ABRAHAM VAN ZON en van JANNE SANDERS.

1. THOMAS VAN ZON, geb. te *Rotterdam* 26 Julij 1590, Hopman in 't Regiment des Graave ERNST VAN MANSVELD, trouwt 22 Jan. 1619 JANNEKE ZEEGERS VAN BELLEDEUR, voerende het Wapen der WASSENHOVENS, aanduidens haar Grafzerk in de Groote Kerk te *Rotterdam*, zij stierf 8 Jan. 1629. Hij hertrouwde 8 Julij deszelfden Jaars met JANNEKE DE BEUS, die stierf 1 April 1631. Hij hertrouwde andermaal met PIETERTJEN VAN LEYVELDE, JANS Dochter, in 1635. Hij stierf den 21 Feb. 1658, en wierdt naast zijne eerste Vrouw begraaven. Zijne tien Kinderen, bij zijne drie Vrouwen verwekt, volgen op N. O. P.
2. KATTELYN VAN ZON, trouwt MICHIEL REYERS VAN TEYLINGEN.
3. WILLEMYNE VAN ZON, Huisvrouw van Mr. ANDRIES JOOSTENSSE HOP.
4. JACOB VAN ZON, Kapitein ter Zee.
5. WILLEM VAN ZON, getrouwt met GEERTRUY REYERS VAN TEYLINGEN, zijne Kinderen op Q.

Negende Generatie.

Lit. M. Kinderen van REINIER VAN ZON, en van MARIA VAN LOOCKEREN.

1. RENATUS VAN ZON, geboren te *Valenciennes* 12 Maart 1633, was eerst Page bij Z. E. MONSIGNOR JULES MAZARINI, daarna Cornette van deszelfs Lijfwagt, en vervolgens Edelman des Prinsen van CONTI. gestorven te *Roije* in *Picardie* 10 December 1693, en ligt aldaar begraaven.

2. THOMAS VAN ZON, Heer van *Blocq*, bij opene Brieven van Koning PHILIPS van *Spanje*, getekend *Madrid* den 8 October 1663, en in de familie berustende, wordt deeze tot de Ridderlijke waardigheid, voor hem en zijne mannelijke erven, en bij afsterven van dien, voor zijne Collateraalen, verheeven, en zijn Waapen met een Kroon op de Helm vermeerdert. Zijne Vrouw was MARIA DE LEU VAN ASSENDAALE, zijne Kinderen op R.

Lit. N. Kinderen van THOMAS VAN ZON, en van zijne 1ste Vrouw JANNEKE ZEGERS VAN BELLEDEUR.

1. ABRAHAM VAN ZON, geb. te *Rotterdam* 23 Junij 1621, was Vaandrig in het Regiment van SOLONS, en sneuvelt in het beleg van *Venlo* 15 Oct. 1647, zijne Huisvrouw was MARGARETHA BOUDAAN COURTEN, uit *Zeeland*, Dochter van Jonkheer MATTHIAS BOUDAAN en van MARGARETHA COURTEN, zijne Kinderen op S.
2. ZEGER VAN ZON, geb. te *Rotterdam* 11 Dec. 1623, Predikant aldaar en daar na te *Amsterdam*, gehuwd aan JANNETJE VAN GROENEYS 13 Nov. 1646, zijne Kinderen volgen op T.
3. ISAAK VAN ZON, geb. te *Rotterdam* 26 Maart 1625, diende in het Regiment van CORNELIS VAN DEN BRANDE als Lieutenant, en woont onder dien Bevelhebber de Slag van *Gamarappes* in *Bresil*, den 19 April 1648, bij: liet geene Kinderen na.
4. MARIA, geb. te *Rott.* 31 Meij 1627.
5. JANNETJE, geb. te *Rott.* 26 Dec. 1628.
6. MARIA, geb. ten zelven daage, trouwt JAN VAN VLIET VAN TOORENBURG.

Lit. O. Kinderen van THOMAS, en van zijne 2de Vrouw JANNEKE DE REUS.

1. CORNELIS VAN ZON, geb. 26 Maart 1631, Ritmeester van de Curasiers, en daarna Major van het Regiment van SIMON SCHUTTE, Kommandeur van *Philippijne*, woont de Slag van *Woerden* 1672, en die van *Mont Capelle* 1677, bij. In zijn Guarnisoen te *Embden* begraaven 5 Augustus

1692,

1692, met deeze vier quartieren, en zijn Wapen op een uitgehouwen Steen. Geen nageslacht.

VAN ZON	DE REUS
SANDERS	NOORTHYE

Lit. P. Kinderen van THOMAS, en van zijne 3de Huisvrouw PIETERTJEN VAN LEYVELDE.

1. JAN VAN ZON, geb. te *Rott.* 30 Junij 1635, getrouwt met CORNELIA VAN GOOLEN, Dochter van ANTHONY en van GEERTRUIDA VAN RYSOORT, JAN VAN RYSOORT's en ELISABETH VAN DER AA's Dochter; daarna met HELENA PELT, bij beiden had hij Kinderen, die volgen op U en V.
2. WILLEM VAN ZON, geb. te *Rott.* 6 Oct. 1637, gestorven in het zelfde Jaar.
3. JUDITH VAN ZON, geb. te *Rott.* 27 Jan. 1639, getrouwt eerst met WILLEM VAN GOEREE, daarna met den Schout-bij-Nagt COENRAAD VAN CLENKE.

Lit. Q. Kinderen van WILLEM en van GEERTRUY REYERS VAN TEYLINGEN.

1. ADRIANA VAN ZON, getrouwt met THEODORES VAN ZANTVOORT.
2. MICHIEL VAN ZON, getrouwt met MARGARETHA VAN ADRICHEM, zonder Kinderen.
3. JANNETJE VAN ZON, getrouwt met CHRISTIAAN LUYPERT, gezegd LUPARDUS, zij hadt bij deezen Man twee Dochters, de eene de Huisvrouw van Mr. CORNELIS VAN WEEZEL, de andere die van Mr. CORNELIS VAN STAVEREN.

Tiende Generatie.

Lit. R. Kinderen van THOMAS VAN ZON en van MARIA VAN LEU VAN ASSENDAALE.

1. JACOB VAN ZON, geb. te *Luijk* 10 Dec. 1660.
2. BLASIUS VAN ZON, geb. ib. 3 Feb. 1662.
3. BARBA VAN ZON, geb. ib. 8 Sept. 1663.

Allen ongetrouwd gestorven.

Lit. S. Kinderen van ABRAHAM VAN ZON en van MARGARETHA BOUDAAN.

1. Jo-

1. JOHAN VAN ZON, Heer van *Oostburg*, Sekretaris der Stede *Nijervaart* of *de Klundert*.
2. CORNELIS, Lieutenant ter Zee in de Vloot van den Admiraal DE RUITER 1666.
3. INGETJE, getrouwt met JACOB VAN LEEUWEN.

Lit. T. Kinderen van ZEEGER VAN ZON en van JANNETJE VAN GROENEYS.

1. Mr. THOMAS VAN ZON, Heer van *Mellingen* en *de Waar*, getrouwt ten eersten met MARIA DE KNUYT uit *Zeeland*, waar bij hij geene Kinderen verwekt heeft, daar na met ANNA STERCK uit *Braband*, Dochter van JAN STERCK, Schildknaap, en van ANNA VAN DER HEYDEN DE BANCHUM; hunne Kinderen volgen op W.

Lit. U. Kinderen van JAN VAN ZON en CORNELIA VAN GOOLEM.

1. GEERTRUIDA.
2. MARGARETHA.
3. PIETER, getrouwt met MARTHA VAN WEEZEL, wiens Kinderen op X.
4. JOHAN.
5. ANTHONY, trouwt ODILIA ....

Lit. V. Kinderen van JAN VAN ZON, en zijne 2de Huisvrouw HELENA PELT.

1. THOMAS VAN ZON, Visitateur-Generaal op 't Eiland *Java*.
2. ADRIAAN VAN ZON, Scheepen te *Batavia*.
3. JASPER VAN ZON, eerst Kapitein onder het Regiment van DEDEM, daarna in dat van VULJON DE ST. MAURICE, en eindelijk onder de Curassiers van ALBEMARLE, stierf Brigadier van den Staat, ligt te *Wijk bij Duurstede* begraaven, zonder bekend nageslacht, offchoon veele Wapenborden van zijn geslacht in de Kerk aldaar opgehangen zijn.

Elfde Generatie.

Lit. W. Kinderen van THOMAS VAN ZON en van ANNA STERCK.

1. JAN VAN ZON, geb. te *Amst.* 12 Aug. 1684, trouwt met ELISABETH ENGELINA BOUMAN, Dochter van JACOB BOUMAN

MAN VAN AALSMEER en van IDA HEEMSKERK, zijne Kinderen op Y.

2. ZEEGER, geb. te *Amst.* 14 Sept. 1688, Commissaris en Kapitein der Burgerij, trouwt 2 Nov. 1718 PETRONELLA DE WACKER, Dochter van HENDRICK DE WACKER en van GEERTRUIDA TEMMINCK, Achterkleindochter van JOH. WACKER VAN SCHÖNBERG, geboren te *Bern* in *Zwitzerland* 3 Sept. 1597, vroeg in dienst der *Nederlanden* gekomen, en als Sergeant-Major van den Staat 1669 te *Geertruidenberg* gestorven, en aldaar begraaven nevens zijne Vrouw FLORENTIA VAN HOHENDORF, Dochter van JOHAN HERMAN VAN HOHENDORF en van CLARA TREYIN VON MUNCHOWAUF URLÉBEN; hunne Kinderen op Z.

3. Mr. CORNELIS VAN ZON, Schepen en Raad der Stad *Rotterdam*, trouwt ANNA VAN BLOCKLAND.

4. Mr. PIETER THOMAS VAN ZON, Hoofd-Administrateur op *Cormandel.*

Lit. X. Kinderen van PIETER VAN ZON, en van MARGARETHA VAN WEEZEL.

1. ROCHUS JOHAN VAN ZON, trouwt ADRIANA VAN HAEFTEN, zijne Kinderen op A a.

2. MARGARETHA VAN ZON, trouwt JOHAN BEMON.

Twaalfde Generatie.

Lit. Y. Kinderen van JAN VAN ZON en van ELISABETH ENGELINA BOUWMAN VAN AALSMEER.

THOMAS VAN ZON, geb. te *Amsterdam* 12 Oct. 1711, Scheepen der Stad *Amsterdam* en Bewindhebber der O. I. Compagnie aldaar, trouwt JOHANNA VAN DER CRUYCE, en daarna EMERENTIA VAN BROYEL, zonder nageslacht.

Lit. Z. Kinderen van ZEEGER VAN ZON en van PETRONELLA DE WACKER.

1. THOMAS DE WACKER VAN ZON, geb. te *Amst.* 9 Aug. 1722 trouwt Anno 1746 met Jonkvrouwe CORNELIA RUSIUS, zijne Kinderen op Bb.

2. GEERTRUIDA DE WACKER VAN ZON, geb. te *Amst.* 23 Nov. 1724,

1724, trouwt 8 Dec. 1744 met Mr. DANIL DEUTZ, Burgemeester en Raad der Stad *Amsterdam*, Raad ter Admiraliteit aldaar.

3. HENDRICK DE WACKER VAN ZON, geb. 11 Jan. 1728, Schepen der Stad *Amsterdam*, trouwt ten eersten met ANNA SUZANNA HOLBEEK, Dochter van PETRUS en van ANNA DE LA FONTAINE, daarna met JEANNE MARIE DE LA FONTAINE, Dochter van JEAN en van ELISABETH PAUW, bij deeze laatste Vrouw heeft hij geene Kinderen verwekt, die bij de eerste verwekt volgen op Cc.

Lit. Aa. Kinderen van ROCHUS JOHAN VAN ZON, en ADRIANA VAN HAAFTEN.

1. PIETER VAN ZON, trouwt THEODORA KEYZER, hunne Kinderen op Dd.
2. ELISABETH VAN ZON.
3. EWOUD VAN ZON.

Dertiende Generatie.

Lit. Bb. Kinderen van THOMAS DE WACKER VAN ZON en van CORNELIA RUSIUS.

1. ZEEGER DE WACKER VAN ZON, ongehuwd gestorven.
2. SARA DE WACKER VAN ZON, gehuwd aan J. GORDON.
3. CATHARINA JACOBA DE WACKER VAN ZON.
4. PETRONELLA DE WACKER VAN ZON.
5. JAN DE WACKER VAN ZON.
6. DANIEL DE WACKER VAN ZON.

Lit. Cc. Kinderen van HENDRICK DE WACKER VAN ZON en van ANNA SUSANNA VAN HOLLEBEEK.

1. PETRONELLA CLARA DE WACKER VAN ZON, geb. 19 October 1750, jong gestorven.
2. ZEEGER DE WACKER VAN ZON, geb. 23 Nov. 1751, jong gestorven.
3. CORNELIA HENRIETTA DE WACKER VAN ZON, geb. 29 Maart 1753, jong gestorven.
4. SUSANNA HELENA DE WACKER VAN ZON, geb. 5 Aug. 1755, getrouwt aan JAN WILLEM VAN GOENS.

5. CA[...]

5. CATHARINA MAGDALENA DE WACKER VAN ZON, geb. 11 Maij 1757, getrouwt aan A. F. T. MORAQUIN, Heer van *Aalst*, Kapitein van de Dragonders.

6. PETRUS DE WACKER VAN ZON, geb. 9 Aug. 1758.

7. HENDRICK DE WACKER VAN ZON, geb. 16 Nov. 1759, Lieutenant ter Zee.

8. SARA DE WACKER VAN ZON, geb. 25 Nov. 1760, Huisvrouw van PHILIPS JULIUS VAN ZUYLEN VAN NYEVELT, Major van de Escadrons Carabiniers ten dienste deezer Landen.

Lit. D d. Kinderen van PIETER VAN ZON en van THEODORA KEYZER.

1. ADRIANA VAN ZON, trouwt NICOLAAS DE JONCKHEERE.

2. ROCHUS JOHAN VAN ZON, Clercq ter Sekretarij van *Holland*.

3. PETRUS NICOLAAS VAN ZON, Kollonel, en Kapitein ter *Zee*, trouwt A. T. P. VAN TENGNAGEL tot GELLICUM.

4. GILLES JOHAN VAN ZON, Kollonel, en Kapitein ter *Zee*.

5. EWOUD VAN ZON, trouwt ANNA DU TILH.

6. ELISABETH VAN ZON.

7. THEODORUS VAN ZON, Scheepen der Stad *Rotterdam*; trouwt E. L. VAN TENGNAGEL TOT GELLICUM.

REGISTER

DER

HOOFDZAAKEN.

LETTER H—Z.

H.

I.

J.

Jans·

